T.C.

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENTSEL MİMARİ MİRAS BAĞLAMINDA EDRNE RÜSTEM PAŞA KERVANSARAYI'NIN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Filiz KOCA ÖZMEN

Mimarlık Anabilim Dalı

Yenileme ve Koruma Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Tülay ÇOBANCAOĞLU

EKİM 2019

Filiz KOCA ÖZMEN tarafından hazırlanan "KENTSEL MİMARİ MİRAS BAĞLAMINDA EDİRNE RÜSTEM PAŞA KERVANSARAYI'NIN DEĞERLENDİRİLMESİ" adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Tülay ÇOBANCAOĞLU

Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Mimarlık Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üye. Tülay Çobancaoğlu

Üye : Dr. Öğr. Üyesi A. Bünnur Kıraç

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Jale Yergün

Üye : _____

Üye : _____

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

i

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi .....Enstitüsü tez yazım klavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

ÖNSÖZ

Edirne şehri; insanlık tarihi boyunca önemini korumuş olmakla birlikte, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde en verimli dönemini yaşamıştır. Edirne, Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedildikten sonra İstanbul'un fethine kadar başkent olmuş ancak İstanbul'un fethinden sonra da önemini kaybetmemiştir. Tarihçiler der ki: "Osmanlı Tarihinde Edirne'nin adının geçtiği yerler silinse Osmanlı tarihi kalbura döner". Osmanlı eserleri bakımından İstanbul ve Bursa'dan sonra en zengin üçüncü şehirdir. Ayrıca 1800'lü yıllarda İstanbul, Paris ve Napoli'den sonra Avrupa'nın en büyük dördüncü şehri olarak addedilmiştir.

1489-1588 yılları arasında yaşamış olan Mimar Sinan 99 yıllık uzun ömrüne birçok önemli yapı sığdırmıştır. 22 yaşında devşirilerek geldiği acemi oğlanlar ocağından baş mimarlığa kadar yükselmiş ve bu görevi 49 yıl boyunca sürdürmüştür. Kanuni Sultan Süleyman, Sultan II. Selim ve Sultan III. Murat dönemlerinde baş mimarlık görevini sürdürmüş ve bu görev sırasında Osmanlı topraklarının birçok yerinde oldukça önemli eserler inşa etmiştir.

Birçok nedenle, tarihi ve coğrafi konumu ile oldukça önemli olan, ayrıca Mimar Sinan gibi dünya tarihinde yer sahibi bir dehanın birçok eserler verdiği şehir günümüzde yeterince tanınmamaktadır. Rüstem Paşa Kervansarayı Edirne ve Mimar Sinan gibi iki büyük değerin birleşme noktası olarak oldukça önemli bir yapıdır. Ancak yapı mevcut durumu ile hiçbir amaca hizmet edememekte, giderek daha atıl bir yapıya dönüşmektedir. Bu tezde amaçlanan Rüstem Paşa Kervansarayı'nın problemlerini tespit etmek, onu yaşatacak ve ona hak ettiği önemi sağlayacak işlev ve yenileme önerileri sunmaktır.

Bu çalışmamda emeği geçen başta tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Tülay ÇOBANCAOĞLU'na, beni yapıyla tanıştırıp ilk temel verileri sağlayan rahmetli Mustafa ERDİM'e kaynak araştırması ve temini konusundaki yardımlarından dolayı Sanat Tarihçi'si Ayşegül TOPUZ'a, saha çalışmalarında ve çevirilerde destek olan eşim İsmail Bahadır ÖZMEN'e, saha ve proje çalışmalarında destek olan arkadaşlarım; Mimar M.Merve ŞEKER YALIM, Mimar Sezen Gültekin ve B.Nimet TAŞTEKİN ile stajyerlerim; İdem YAMAÇ ve Görkem YILMAZ'a, tüm saha çalışmalarımızda bizi ağırlayan kervansaray otel işletmecisi Süleyman ÇOĞALMIŞ ve müdürü Hakan YAYKIN'a, teşekkür ederim.

Tüm eğitim hayatım boyunca maddi manevi desteklerini her zaman arkamda hissettiğim, tez yazım sürecinde de hayatımı kolaylaştıran aileme de ayrıca teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ…….....v

KISALTMALAR…….…….....12

ŞEKİL LİSTESİ…….……...…13

ÇİZELGE LİSTESİ…….…...…...22

HARİTA LİSTESİ……..……...…..…..…1

EK LİSTESİ…….……..……2

ÖZET…….……...5

SUMMARY…….…7

1.GİRİŞ……..…..9

1.1 Çalışmanın Amacı…….…..9

1.2 Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi…….10

2. KERVANSARAYIN TANIMI VE GELİŞİM SÜRECİ……...….11

2.1 Kervansarayın Tanımı, İşlevi ve Özellikleri…….....11

2.2 Kervansaray Tipleri…….….13

2.2.1 Genel Yerleşim Özelliklerine Göre……..13

2.2.1.1 Kent İçi Kervansarayları 13

2.2.1.2 Menzil Kervansarayları 14

2.2.2 Plan Özelliği ve Mekan Organizasyonuna Göre……..14

2.2.2.1 Avlulu (açık) Kervansaraylar 14

2.2.2.2 Avlusuz (kapalı) Kervansaraylar 15

2.2.2.3 Karma (açık-kapalı) Kervansaraylar 16

2.3 Kervansarayların Dönemsel Gelişimi……..17

2.3.1 Karahanlılar Döneminde Kervansaray (840-1212)…….….17

2.3.2 Gazneliler Döneminde Kervansaray (969-1187)…….21

2.3.3 Büyük Selçuklu Döneminde Kervansaray (1040-1157)……..22

2.3.4 Anadolu Selçuklu Döneminde Kervansaray (1077-1308)……...24

2.3.5 Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kervansaray (1299-1923)……..30

3. EDİRNE RÜSTEM PAŞA KERVANSARAYI'NIN MİMARİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ……35

3.1 Konum…….35

3.1.1 Edirne Şehrinin Konumu…….……35

3.1.2 Rüstem Paşa Kervansarayı'nın Konumu…….36

3.2 Tarihçe…….37

3.2.1 Edirne Şehrinin Tarihçesi……37

3.2.2 Rüstem Paşa Kervansarayı'nın Tarihçesi……41

3.3 Mimari Özellikleri……...53

3.3.1 Plan Özellikleri……53

3.3.2 Cephe Özellikleri…….58

3.3.2.1 Kuzey Cephesi.....58

3.3.2.2 Doğu Cephesi.....59

3.3.2.3 Güney Cephesi.....60

3.3.2.4 Batı Cephesi.....61

3.3.3 Üst Örtü Özellikleri……..62

3.3.4 Yapı Elemanları ve Süslemeler……63

3.3.4.1 Kapılar.....63

3.3.4.2 Pencereler 70
3.3.4.3 Taş Madalyonlar 74
3.3.4.4 Bacalar 75
3.3.4.5 Ocaklar 75
3.3.4.6 Çeşme 77
3.3.4.6 Şadırvan 79
3.3.4.7 Merdivenler 80
3.3.5 Taşıyıcı Sistem 85
3.3.5.1 Temel 85
3.3.5.2 Duvarlar 85
3.3.5.3 Payeler (Ayaklar) 88
3.3.5.4 Kubbeler 90
3.3.5.5 Tonozlar 92
3.3.5.6 Kemerler 93
3.4 Rüstem Paşa Kervansarayı'ndaki Bozulmalar ve Muhdes Müdahaleler 94
3.4.1 Rüstem Paşa Kervansarayı'nda Meydana Gelen Bozulmalar ve Nedenleri 94
3.4.1.1 Zemin Kat Müdahale ve Bozulmaları 98
3.4.1.2 1. Kat Müdahale ve Bozulmaları 101
3.4.1.3 Üst Örtü Müdahale ve Bozulmaları 103
3.4.1.4 Kuzey Cephesi Müdahale ve Bozulmaları 105
3.4.1.5 Güney Cephesi Müdahale ve Bozulmaları 107
3.4.1.6 Batı Cephesi Müdahale ve Bozulmaları 109
3.4.1.7 Doğu Cephesi Müdahale ve Bozulmaları 111

4. EDİRNE RÜSTEM PAŞA KERVANSARAYININ KENTSEL MİMARİ MİRAS AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ……...113

4.1 Kentsel Mimari Miras Kavramı…….113

4.2 Kervansaray ve Hanların Restorasyonuna Yönelik Örnek Değerlendirmeleri…….114

4.2.1 Konaklama Yapısı Olarak Restore Edilen Kervansaraylar……116

4.2.1.1 Artuklu Kervansarayı (Artuklu / Mardin) 116

4.2.1.2 Kanuni Kervansarayı (Çeşme/İzmir) 119

4.2.1.3 Zincirli Han (Merkez / Aydın) 121

4.2.2 Farklı İşlev Verilerek Restore Edilen Kervansaray ve Hanlar……...123

4.2.2.1 Saruhan (Sarıhan) Kervansarayı (Avanos / Nevşehir) 123

4.2.2.2 Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı (Battalgazi / Malatya)..... 126

4.3 Tarihi Yapıların Restorasyonuna Yönelik Genel Değerlendirmeler…….129

4.4 Edirne Rüstem Paşa Kervansarayının Kentsel Mimari Miras Açısından Değerlendirilmesi……..130

4.5 Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı'nın Koruma Sorunları Açısından Değerlendirilmesi……..130

5. EDİRNE RÜSTEM PAŞA KERVANSARAYINA YÖNELİK ÖNERİLER…….132

5.1 Kervansarayın Sürdürülebilirliğine Yönelik Öneriler……...133

5.2 Kervansarayın Çevresine Yönelik Öneriler……...149

5.3 Kervansarayın Yapısal Durumuna ve Malzemeye Yönelik Öneriler……151

5.3.1 Yosun ve bitkilerin temizlenmesi……..151

5.3.2 Taş Malzemeye Yönelik Öneriler……..151

5.3.2.1 Taş ve Tuğla Yüzeylerin Temizlenmesi..... 152

5.3.2.2 Yüzeysel Çatlakların Doldurulması 153

5.3.2.3 Derin çatlak yada boşluklara enjeksiyon yapılması 153

5.3.2.4 Boşalan derzlerin doldurulması..... 153

5.3.3 Metal malzemeye yönelik müdahale……..153

6. SONUÇ……Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

KAYNAKLAR……157

İNTERNET KAYNAKLARI……163

EKLER……165

ÖZGEÇMİŞ……208

KISALTMALAR

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

cm : Santimetre

çev. : Çeviri

düz. : Düzenleme

h. : Yükseklik

hic. : Hicri

haz. : Hazırlayan

ICCROM : International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property

ICOMOS : İnternational Council on Monuments and Sites

IUCN : International Union for Conservation of Nature and Natural Resources

KVKBK : Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu

m. : Metre

M.Ö. : Milattan Önce

M.S. : Milattan Sonra

S. : Sayı

s. : Sayfa

T.D.K. : Türk Dil Kurumu

UNESCO : United Nations Educational Scientific and Cultural Organization

URL : Uniform Resource Locator (İnternet sitelerinin adresleri)

v.b. : Ve benzeri

yy. : Yüzyıl

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1: Avlulu han plan şeması örneği (Koca Özmen, 2019) ……..….15
Şekil 2.2: Avlulu han plan şeması örneği (Koca Özmen, 2019) ……...……15
Şekil 2.3: Avlusuz han plan şeması örneği (Koca Özmen, 2019) …….15
Şekil 2.4: Karma han plan şeması örneği (Koca Özmen, 2019) ……...16
Şekil 3.1: Büyük han giriş kapısı üzerindeki kitabe (Koca Özmen, 2019) ….…….42
Şekil 3.2: Rüstem Paşa Kervansrayı zemin kat planı (URL-19, 2019)
(Koca Özmen, 2019, Ülgen, 1948 çiziminden)
(düz.: Koca Özmen, 2019) …….……46
Şekil 3.3: Rüstem Paşa Kervansrayı üst kat planı (URL-20, 2019), (Ülgen, 1948),
(düz.Koca Özmen, 2019) ……..….46
Şekil 3.4: Onarım öncesi güney cephesi (Vakıflar Arşivi, 1960) ……....47
Şekil 3.5: Onarım öncesi kuzey cephesi (Vakıflar Arşivi, 1960) …….....48
Şekil 3.6: Onarım öncesi kuzey cephesi (Vakıflar Arşivi, 1960) ……48
Şekil 3.7: Onarım öncesi kuzey cephesi (Vakıflar Arşivi, 1960) ……..48
Şekil 3.8: Onarım öncesi küçük avlu ve ahır (Vakıflar Arşivi, 1960) ……...48
Şekil 3.9: Onarım öncesi küçük avlu ve ahır (Vakıflar Arşivi, 1960) ……..48
Şekil 3.10: Onarım öncesi büyük avlu merdiven ve 1.kat (Vakıflar Arşivi, 1960) ...48
Şekil 3.11: Onarım öncesi büyük avlu merdiven ve 1.kat (Vakıflar Arşivi, 1960)...48
Şekil 3.12: Onarım öncesi çatı (Vakıflar Arşivi, 1960) ……49
Şekil 3.13: Onarım öncesi çatı (Vakıflar Arşivi, 1960) ……...….49
Şekil 3.14: Onarım sırasında güney cephesi (Vakıflar Arşivi, 1960) ……....50
Şekil 3.15: Onarım sırasında güney cephesi (Vakıflar Arşivi, 1960) ……....50
Şekil 3.16: Onarım sırasında büyük avlu (Vakıflar Arşivi, 1960) ……...50
Şekil 3.17: Onarım sırasında büyük avlu (Vakıflar Arşivi, 1960) ……....50
Şekil 3.18: Onarım sırasında büyük avlu (Vakıflar Arşivi, 1960) ……...50
Şekil 3.19: Onarım sonrasında güney cephesi (Vakıflar Arşivi, 1960) ……..….51
Şekil 3.20: Onarım sonrasında çatı ve kuzey cephesi
(Çakırlar, Vakıflar Arşivi, 1971) ……....51

Şekil 3.21: Onarım sonrasında kuzey cephesi
(Çakırlar, Vakıflar Arşivi-1971) …….51
Şekil 3.22: Rüstem Paşa Kervansarayı zemin kat planı (Koca Özmen, 2018) …….55
Şekil 3.23: Rüstem Paşa Kervansarayı 1. kat planı (Koca Özmen, 2018) ……..56
Şekil 3.24: Küçük avlu (Koca Özmen, 2014) ……57
Şekil 3.25: Küçük avlu (Koca Özmen, 2014) ……...57
Şekil 3.26: Küçük avlu (Koca Özmen, 2014) ……....57
Şekil 3.27: Küçük avlu (Koca Özmen, 2014) ……...57
Şekil 3.28: Büyük avlu (Koca Özmen, 2014) ……...….57
Şekil 3.29: Büyük avlu (Koca Özmen, 2014) ……...….57
Şekil 3.30: Büyük avlu (Koca Özmen, 2014) ……....57
Şekil 3.31: Büyük avlu (Koca Özmen, 2014) ……...57
Şekil 3.32: Kuzey cephesi (Koca Özmen, 2016) ……..58
Şekil 3.33: Kuzey cephesi (Topuz, 2015) ……58
Şekil 3.34: Doğu cephesi (Koca Özmen, 2016) ……...….59
Şekil 3.35: Doğu cephesi (Şeker Yalım, 2015) ……...59
Şekil 3.36: Doğu cephesi (Şeker Yalım, 2015) ……...….59
Şekil 3.37: Güney cephesi (Koca Özmen, 2016) ……60
Şekil 3.38: Güney cephesi (Yamaç, 2015) ……....60
Şekil 3.39: Güney cephesi (Yamaç, 2015) ……...60
Şekil 3.40: Rüstempaşa Kervansarayı Batı Cephesi (Koca Özmen, 2016) …….61
Şekil 3.41: Batı cephesi (Yamaç, 2015) ……....61
Şekil 3.42: Batı cephesi (Yamaç, 2015) ……....61
Şekil 3.43: Batı cephesi (Yamaç, 2015) ……...….61
Şekil 3.44: Batı cephesi (Yamaç, 2015) ……...….61
Şekil 3.45: Batı cephesi (Yamaç, 2015) ……....61
Şekil 3.46: Batı cephesi (Yamaç, 2015) ……...….61
Şekil 3.47: Çatı Planı (Koca Özmen,2016)……....62
Şekil 3.48: K1-ahşap kapı (Koca Özmen, 2014) ……..….63
Şekil 3.49: K1-ahşap kapı detayı/plan (Koca Özmen, 2014)……. ….63

Şekil 3.50: K1-ahşap kapı detayı/dış görünüş- kesit (Koca Özmen, 2014) ……...63
Şekil 3.51: K1-ahşap kapı detayı/dış görünüş- kesit (Koca Özmen, 2014) ……..63
Şekil 3.52: K1-A1 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014) ……...64
Şekil 3.53: K1-A2 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014) ……...64
Şekil 3.54: K1-B1 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014) ……..….65
Şekil 3.55: K1-B2 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014) ……...65
Şekil 3.56: K1-C1 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014) ……..…...66
Şekil 3.57: K1-C2 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014) ……..66
Şekil 3.58: K1-D1 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014) ……67
Şekil 3.59: K1-D2 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014) ……67
Şekil 3.60: K1-D3 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014) ……67
Şekil 3.61: K1-D4 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014) ……67
Şekil 3.62:K1-D5 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014) ……..67
Şekil 3.63: K2 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014)……..….68
Şekil 3.64: K2 ahşap kapı detayı/plan (Koca Özmen, 2016) ……..….68
Şekil 3.65: K2-ahşap kapı detayı/dış görünüş-kesit (Koca Özmen, 2016) ……..….68
Şekil 3.66: K2-ahşap kapı detayı/dış görünüş-kesit (Koca Özmen, 2016) ……..68
Şekil 3.67: K3 ahşap kapı - K4 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014) ……69
Şekil 3.68: K3 ahşap kapı - K4 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014) ……69
Şekil 3.69: K3 büyük han giriş kapısı (Koca Özmen, 2014) ……69
Şekil 3.70: P1 ahşap pencere (Koca Özmen, 2014)……..….70
Şekil 3.71: P1ahşap pencere detayı/plan (Koca Özmen, 2016) ……70
Şekil 3.73: P1-ahşap pencere detayı/dış görünüş - kesit (Koca Özmen, 2016) …....70
Şekil 3.74: P1-A1 ahşap pencere (Koca Özmen, 2014) ……....71
Şekil 3.75: P1-B1 ahşap pencere (Koca Özmen, 2014) ……71
Şekil 3.76: P1-C1 ahşap pencere (Koca Özmen, 2014) ……..….72
Şekil 3.77: P1-C2 ahşap pencere (Koca Özmen, 2014) ……...72
Şekil 3.78: P2 ahşap pencere (Koca Özmen, F. 2014) ……..……..73
Şekil 3.79: P3 ahşap pencere (Koca Özmen, F. 2014)……..….73
Şekil 3.80: P4 ahşap pencere (Koca Özmen, 2014)……..….73

Şekil 3.81: P5 ahşap pencere (Koca Özmen, 2014) ……73
Şekil 3.82: Taş madalyon örnekleri (Koca Özmen, 2014) ……..….74
Şekil 3.83 Tuğla baca detayı (Koca Özmen, 2014) ……...75
Şekil 3.84 Tuğla baca detayı (Koca Özmen, 2014) ……..…..75
Şekil 3.85: Tuğla baca detayı (Koca Özmen, 2014)…….….75
Şekil 3.86: Ocak detayı (Koca Özmen, F. 2014) ……..….75
Şekil 3.87: Ocak detayı (Koca Özmen, F. 2014) ……75
Şekil 3.88: Ocak detayı/plan (Koca Özmen, 2014) ……...76
Şekil 3.89: Ocak detayı/yan görünüş- kesit (Koca Özmen, 2014) ……..….76
Şekil 3.90: Ocak detayı/yan görünüş- kesit (Koca Özmen, 2014) ……...76
Şekil 3.91: Çeşme ve mermer ayna taşı (Koca Özmen, 2014) …….….77
Şekil 3.92: Çeşme ve mermer ayna taşı (Koca Özmen, 2014)…….77
Şekil 3.93 Çeşme detayı/plan (Koca Özmen, 2014) ……78
Şekil 3.94: Çeşme detayı/kesit-görünüş (Koca Özmen, 2014) ……..78
Şekil 3.95: Çeşme detayı/kesit-görünüş (Koca Özmen, 2014) …….....….78
Şekil 3.96: Şadırvan (Koca Özmen, 2014)……...….79
Şekil 3.97: Şadırvan detayı/plan (Koca Özmen, 2014)……79
Şekil 3.98: Şadırvan detayı/kesit (Koca Özmen, 2014)……...….79
Şekil 3.99: Şadırvan detayı/görünüş (Koca Özmen, 2014) …….….79
Şekil 3.100: M-1 Merdiven (Koca Özmen, 2014) ……80
Şekil 3.101: M-1 Merdiven (Koca Özmen, 2014) ……80
Şekil 3.102: M-1 Merdiven (Koca Özmen, 2014) ……...80
Şekil 3.103: M-1 Merdiven (Koca Özmen, 2014) ……80
Şekil 3.104: M-1 Merdiven (Koca Özmen, 2014) ……80
Şekil 3.105: M-1 Merdiven (Koca Özmen, 2014) ……80
Şekil 3.106: M-1 Merdiven (Koca Özmen, 2014) ……....81
Şekil 3.107: M-1 Merdiven (Koca Özmen, 2014) ……....81
Şekil 3.108: M-1 Merdiven (Koca Özmen, 2014) ……....81
Şekil 3.109: M-2 Merdiven (Koca Özmen, 2014) ……82
Şekil 3.110: M-2 Merdiven (Koca Özmen, 2014) ……82

Şekil 3.111: M-2 Merdiven (Koca Özmen, 2014) ……..….82
Şekil 3.112: M-2 Merdiven (Koca Özmen, 2014) ……....82
Şekil 3.113: M-2 Merdiven (Koca Özmen, 2014)…….82
Şekil 3.114: M-2 Merdiven (Koca Özmen, 2014) ……...82
Şekil 3.115: M-1 Merdiven planı (Koca Özmen, 2014) ……...83
Şekil 3.116: M-1 Merdiven planı (Koca Özmen, 2014) ……...83
Şekil 3.117: M-1 Merdiven kesiti (Koca Özmen, 2014) ……..84
Şekil 3.118: M-1 Merdiven görünüşü (Koca Özmen, 2014)…….....84
Şekil 3.119: Deve ahırı (Vakıflar Arşivi, 1960) ……...….85
Şekil 3.120: Büyük han revaklar (Vakıflar Arşivi, 1960) …….85
Şekil 3.121: Duvar örgüsü (Koca Özmen, 2014) ……..86
Şekil 3.122: Duvar örgüsü (Koca Özmen, 2014) ……..86
Şekil 3.123: Duvar örgüsü (Koca Özmen, 2014) ……..86
Şekil 3.124: Duvar örgüsü (Koca Özmen, 2014) ……..86
Şekil 3.125: Duvar örgüsü (Koca Özmen, 2014) ……..….86
Şekil 3.126: Duvar örgüsü (Koca Özmen, 2014) ……..….86
Şekil 3.127: Duvar örgüsü (Koca Özmen, 2014)……..….86
Şekil 3.128: Duvar örgüsü (Koca Özmen, 2014) ……..….87
Şekil 3.129: Duvar örgüsü (Koca Özmen, 2014) ……..87
Şekil 3.130: Duvar örgüsü (Koca Özmen, 2014) ……..….87
Şekil 3.131: Duvar örgüsü (Koca Özmen, 2014) ……..87
Şekil 3.132: Duvar örgüsü (Koca Özmen, 2014) …….87
Şekil 3.133: Duvar örgüsü (Koca Özmen, 2014) …….87
Şekil 3.134: Kare formda paye örneği (Koca Özmen, 2014) ……..….89
Şekil 3.135: Kare formda paye örneği (Koca Özmen, 2014) ……...89
Şekil 3.136: Kare formda paye örneği (Koca Özmen, 2014) ……..89
Şekil 3.137: Haçvari formda paye örneği (Koca Özmen, 2014) …….89
Şekil 3.138: Haçvari formda paye örneği (Koca Özmen, 2014) …….89
Şekil 3.139: Haçvari formda paye örneği (Koca Özmen, 2014) …….89
Şekil 3.140: Onarım öncesi kubbeler (Vakıflar Arşivi-1960)……..….90

Şekil 3.141: Onarım öncesi üst örtü (Vakıflar Arşivi-1960) …….90
Şekil 3.142: Yivli kubbe örneği (Topuz, A. 2015)…….91
Şekil 3.143: Kubbe örneği (Topuz, A. 2015) ……91
Şekil 3.144: Yivli kubbe detayı/plan-görünüş (Koca Özmen, 2014) ……....91
Şekil 3.145: Yivli kubbe detayı/plan-görünüş (Koca Özmen, 2014) ……....91
Şekil 3.146: Kubbe detayı/plan-görünüş (Koca Özmen, 2014) ……....91
Şekil 3.147: Kubbe detayı/plan-görünüş (Koca Özmen, 2014) ……....91
Şekil 3.148: Tonoz örneği (Koca Özmen, 2016) ……..92
Şekil 3.149: Tonoz örneği (Koca Özmen, 2016) ……..92
Şekil 3.150: Tonoz örneği (Koca Özmen, 2016) ……...92
Şekil 3.151: Tonoz örneği (Koca Özmen, 2016) ……...92
Şekil 3.152: Yuvarlak kemer (Koca Özmen, 2014)……..….93
Şekil 3.153: Yuvarlak kemer (Koca Özmen, 2014)……..….93
Şekil 3.154: Tuğla örgü sivri kemer (Koca Özmen, 2014) ……..….93
Şekil 3.155: Taş-tuğla örgü sivri kemer (Koca Özmen, 2014) …….….93
Şekil 3.156: Zemin kat müdahale ve bozulma analizi (Koca Özmen, 2019) ……....99
Şekil 3.157: Zemin kat müdahale ve bozulma analizi (Koca Özmen, 2019) …….100
Şekil 3.158: Zemin kat müdahale ve bozulma analizi (Koca Özmen, 2019) ……..102
Şekil 3.159: Üst örtü müdahale ve bozulma analiz (Koca Özmen, 2019) ……..104
Şekil 3.160: Kuzey cephesi müdahale ve bozulma analizi (Koca Özmen, 2019)....106
Şekil 3.161: Güney cephesi müdahale ve bozulma analizi (Koca Özmen, 2019)…108
Şekil 3.162: Güney cephesi müdahale ve bozulma analizi (Koca Özmen, 2019)....110
Şekil 3.163: Güney cephesi müdahale ve bozulma analizi (Koca Özmen, 2019)…112
Şekil 4.1: Artuklu Kervansarayı dış görünüş (URL-21, 2019) ……..….117
Şekil 4.2: Artuklu Kervansarayı dış görünüş (URL-21, 2019) ……...117
Şekil 4.3: Artuklu Kervansarayı genel mekanlar (URL-21, 2019) …….117
Şekil 4.4: Artuklu Kervansarayı genel mekanlar (URL-21, 2019) …….117
Şekil 4.5: Artuklu Kervansarayı genel mekanlar (URL-21, 2019) …….117
Şekil 4.6: Artuklu Kervansarayı genel mekanlar (URL-21, 2019) …….117
Şekil 4.7: Artuklu Kervansarayı avlu ve restoran (URL-21, 2019) ……118

Şekil 4.8: Artuklu Kervansarayı avlu ve restoran (URL-21, 2019) ……118
Şekil 4.9: Artuklu Kervansarayı geniş oda (URL-21, 2019) ……...118
Şekil 4.10: Artuklu Kervansarayı standart oda örneği (URL-21, 2019) …….118
Şekil 4.11: Kanuni Kervansarayı dış görünüş ve avlu (URL-22, 2019) …….119
Şekil 4.12: Kanuni Kervansarayı dış görünüş ve avlu (URL-22, 2019) …….119
Şekil 4.13: Kanuni Kervansarayı oda örneği (URL-22, 2019) ……120
Şekil 4.14: Kanuni Kervansarayı oda örneği (URL-22, 2019) ……....120
Şekil 4.15: Kanuni Kervansarayı oda ve banyo örneği (URL-22, 2019) ……....120
Şekil 4.16: Kanuni Kervansarayı oda ve banyo örneği (URL-22, 2019) ……....120
Şekil 4.17: Kanuni Kervansarayı giriş (URL-22, 2019) …….120
Şekil 4.18: Kanuni Kervansarayı revak (URL-22, 2019) ……....120
Şekil 4.19: Nasuh Paşa Külliyesi vaziyet planı (URL-23, 2019) ……....121
Şekil 4.20: Nasuh Paşa Külliyesi zemin kat planı (URL-23, 2019) ……....121
Şekil 4.21: Zincirli Han restorasyon öncesi ön cephe (URL-24, 2019) ……...121
Şekil 4.22: Zincirli Han restorasyon sonrası ön cephe (Koca Özmen, 2019) ....….121
Şekil 4.23: Zincirli Han Restorasyon öncesi kuzeybatıdan görünüş
(URL-25, 2019) **…**…….122
Şekil 4.24: Zincirli Han Restorasyon sonrası kuzeybatıdan görünüş
(Koca Özmen, 2019) ……..…..122
Şekil 4.25: Zincirli Han avlu (Koca Özmen, 2019) …….122
Şekil 4.26: Zincirli Han avlu (Koca Özmen, 2019) …….122
Şekil 4.27: Zincirli Han Restoran (Koca Özmen, 2019) …….122
Şekil 4.28: Zincirli Han Restoran (Koca Özmen, 2019) …….122
Şekil 4.29: Saruhan Kervansarayı dış görünüş (URL-26, 2019) …….123
Şekil 4.30: Saruhan Kervansarayı avlu (Koca Özmen, 2019) …….124
Şekil 4.31: Saruhan Kervansarayı avlu (Koca Özmen, 2019) …….124
Şekil 4.32: Saruhan Kervansarayı iç mekan (Koca Özmen, 2019) …….124
Şekil 4.33: Saruhan Kervansarayı iç mekan (Koca Özmen, 2019) …….124
Şekil 4.34: Saruhan Kervansarayı oda (Koca Özmen, 2019)……..….124

Şekil 4.35: Saruhan Kervansarayı wc holü (Koca Özmen, 2019)……..….124
Şekil 4.36: Saruhan Kervansarayı sahne (Koca Özmen, 2019) ……...125
Şekil 4.37: Saruhan Kervansarayı giriş (Koca Özmen, 2019) …….125
Şekil 4.38: Saruhan Kervansarayı avluda düzenlenen etkinlik (URL-16, 2019) 125
Şekil 4.39: Saruhan Kervansarayı avluda düzenlenen etkinlik (URL-16, 2019)…125
Şekil 4.40: Saruhan Kervansarayı revak (Koca Özmen, 2019) ……...125
Şekil 4.41: Saruhan Kervansarayı revak (URL-26, 2019)…….….125
Şekil 4.42: Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı avlu (URL-27, 2019) ……126
Şekil 4.43: Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı avlu (URL-27, 2019) ……126
Şekil 4.44: Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı iç mekan (URL-27, 2019) …….127
Şekil 4.45: Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı iç mekan (URL-27, 2019) ….....127
Şekil 4.46: Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı iç mekan (URL-27, 2019) …….127
Şekil 4.47: Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı iç mekan (URL-27, 2019) …….127
Şekil 4.48: Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı iç mekan (URL-27, 2019) …….127
Şekil 4.49: Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı iç mekan (URL-27, 2019) …….127
Şekil 5.1: Tip-1 (Koca Özmen, 2019)……134
Şekil 5.2: Tip-2 (Koca Özmen, 2019) ……134
Şekil 5.3: Monforte de Lemos Paradoru cam ile kapatılmış revaklar
(URL-28, 2019) ……...…….134
Şekil 5.4: Santo Estevo Paradoru cam ile kapatılmış revaklar
(URL-29, 2019) ……....134
Şekil 5.5: Monforte de Lemos Paradoru cam ile kapatılmış revaklar
(URL-28, 2019) ……....134
Şekil 5.6: Santo Estevo Paradoru cam ile kapatılmış revaklar
(URL-29, 2019) ……134
Şekil 5.7: Misafir odaları (Koca Özmen, 2019) ……135
Şekil 5.8: Misafir odaları tip-1 plan (Koca Özmen, 2019) …….….136
Şekil 5.9: Misafir odaları tip-1 kesit (Koca Özmen, 2019) ……136
Şekil 5.10: Misafir odaları tip-1 kesit (Koca Özmen, 2019) ……...136
Şekil-5.11: Misafir odaları tip-2 plan (Koca Özmen, 2019) ……...137

Şekil 5.12: Misafir odaları tip-2 kesit (Koca Özmen,2019) ……...….137
Şekil 5.13: Misafir odaları tip-2 kesit (Koca Özmen,2019) ……....137
Şekil 5.14: Misafir odaları tip-3 plan (Koca Özmen, 2019) ……....138
Şekil 5.15: Misafir odaları tip-3 kesit (Koca Özmen,2019) ……....138
Şekil 5.16: Misafir odaları tip-3 kesit (Koca Özmen,2019) ……138
Şekil 5.17: Misafir odaları banyo detayı (Koca Özmen, 2019) …….139
Şekil 5.18: Misafir odaları banyo detayı (Koca Özmen, 2019) …….139
Şekil 5.19: Misafir odaları banyo detayı (Koca Özmen, 2019) …….139
Şekil 5.20: Misafir Odaları Banyo Duvarı Malzeme Örneği (URL-30, 2019) ..….139
Şekil 5.21: Misafir Odaları Banyo Duvarı Malzeme Örneği (URL-30, 2019) ..….139
Şekil 5.22: Misafir Odaları Banyo Duvarı Malzeme Örneği (URL-30, 2019) ..….139
Şekil 5.23: Restoran-Kafe planı (Koca Özmen,. 2019) ……..….140
Şekil 5.24: Restoran-Kafe kesiti (Koca Özmen, 2019) ……..140
Şekil 5.25: Konferans Salonu planı (Koca Özmen, 2019) …….141
Şekil 5.26: Konferans Salonu Kesiti (Koca Özmen, 2019) ……....141
Şekil 5.27: Kütüphane planı (Koca Özmen, 2019) …….142
Şekil 5.28: Kütüphane A-A kesiti (Koca Özmen, 2019) ……....142
Şekil 5.29: Kütüphane B-B kesiti (Koca Özmen, 2019) ……...….143
Şekil 5.30: Kütüphane C-C kesiti (Koca Özmen, 2019) ……....143
Şekil 5.31: Rüstem Paşa Kervansarayı zemin kat mekan önerileri
(Koca Özmen, 2019) ……...……...146
Şekil 5.32: Rüstem Paşa Kervansarayı 1. kat mekan önerileri
(Koca Özmen, 2019) …….……147
Şekil 5.33: Mevcut çevre analizi (Koca Özmen, 2019) ……...149
Şekil 5.34: Çevre düzenlemesine yönelik öneriler (Koca Özmen, 2019) ……...149

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 2.1: Karahanlılar Dönemi'ne ait ribat ve kervansaray örnekleri (Koca Özmen, 2019)…….….18-20

Çizelge 2.2: Gazneliler Dönemi'ne ait ribat ve kervansaray örnekleri (Koca Özmen, 2019)……..….21

Çizelge 2.3: BüyükSelçuklu Dönemi'ne ait han ve kervansaray örnekleri (Koca Özmen, 2019)……..….23

Çizelge 2.4: Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait han ve kervansaray örnekleri (Koca Özmen, 2019)……..…25-29

Çizelge 2.5: Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'ne ait han ve kervansaray örnekleri (Koca Özmen, 2019)……..31-34

Çizelge 3.1: Edirne'nin Osmanlı Dönemi'ne ait kültür varlıklarının, Murad Hüdavendigar dönemi ile 2016 yılı karşılaştırması……..…….....41

Çizelge 3.2: K1-A kapı analiz tablosu (Koca Özmen, 2019) ……..…….....64

Çizelge 3.3: K1-B kapı analiz tablosu (Koca Özmen, 2019) ……..…….....65

Çizelge 3.4: K1-C kapı analiz tablosu (Koca Özmen, 2019) …….....66

Çizelge 3.5: K1-D kapı analiz tablosu (Koca Özmen, 2019) ……..….....67

Çizelge 3.6: K2-K3-K4 kapı analiz tablosu (Koca Özmen, 2019) …….....68

Çizelge 3.7: P1-A, P1-B, P1-C pencere analiz tablosu (Koca Özmen, 2019) ….....71

Çizelge 3.8: P2-P3-P4-P5 pencere analiz tablosu (Koca Özmen, 2019) ……..…….....73

Çizelge 4.1: Artuklu Kervansarayı'na ait bilgiler……...……..…….....116

Çizelge 4.2: Kanuni Kervansarayı'na ait bilgiler…….....119

Çizelge 4.3: Zincirli Han'a ait bilgiler…….…….....121

Çizelge 4.4: Saruhan Kervansarayı'na ait bilgiler…….....…...123

Çizelge 4.5: Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı'na ait bilgiler……..……...126

Çizelge 4.6: Restore edilmiş örnek yapılara dair değerlendirmeler…….…....128

HARİTA LİSTESİ

Harita 3.1: Edirne ili ve komşuları (URL-15, 2019) ……..…….35

Harita 3.2: Rüstem Paşa Kervansarayı ve yakınındaki önemli tarihi yapılar (URL-15, 2019) ……..….36

Harita 3.3: Yakın çevresi ile Rüstem Paşa Kervansarayı (URL-16, 2019) …….37

Harita 3.4: Trak kabilelerinin yerleşimi (URL-17, 2019) …….……..….38

Harita 3.5: Düyûn-u Umûmiye İdaresi, Edirne Nezareti (URL-18, 2019) ...…..….39

EK LİSTESİ

EK A. BELGELER…….165

Ek A.1: 1964 tarihli onarıma ait rapor…….166

Ek A.2: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 08.06.1965 tarihli istimlak kararı (Vakıflar Arşivi) ……..……167

Ek A.3: Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 16.04.1966 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi) ……..……168

Ek A.4: Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 26.06.1966 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi) ……..……169

Ek A.5: Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 24.09.1967 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi) ……....…170

Ek A.6: Emlak Dairesi Başkanlığı tarafından yazılmış 23.07.1984 tarihli andıç (Vakıflar Arşivi) …….171

Ek A.7: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 04.11.1986 tarihli ihale kararı (Vakıflar Arşivi) ……...……..172

Ek A.8: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 24.08.1989 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi) …….173

Ek A.9: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 29.09.1989 tarihli raporu (Vakıflar Arşivi) …….174

Ek A.10: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 28.02.1990 tarihli raporu (Vakıflar Arşivi) ……..….175-176

Ek A.11: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 09.08.1990 tarihli raporu (Vakıflar Arşivi) ……...177

Ek A.12: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 17.06.1991 tarihli raporu (Vakıflar Arşivi) ……..…….178

Ek A.13: Abide Şubesi Müdürlüğü 03.09.1991 tarihli raporu (Vakıflar Arşivi) ……...179

Ek A.14: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 16.10.1991 tarihli raporu (Vakıflar Arşivi) ……...180
Ek A.15: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 04.12.1992 tarihli raporu (Vakıflar Arşivi) ……...181
Ek A.16: Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 10.02.1993 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi) ……..….182
Ek A.17: Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 12.03.1993 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi) ……...183
Ek A.18: Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 20.04.1994 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi) ……...…184
Ek A.19: Edirne Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kurulu 28.09.1994 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi) ……..….185
Ek A.20: Edirne Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kurulu 09.06.1995 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi) ……..….186
Ek A.21: Edirne Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kurulu 24.05.1996 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi) ……...187
Ek A.22: Edirne Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kurulu 21.03.2008 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi) ……..….188
Ek A.23: Restorasyon raporu (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi) ……..…189-194

EK B. FOTOĞRAFLAR……..…….....195

Ek B.1: 1971 yılına ait fotoğraflar (Vakıflar Arşivi) ……..….196

Ek B.2: 1973 yılına ait fotoğraflar (Vakıflar Arşivi) ……..…….197

Ek B.3: 1983 yılına ait fotoğraflar (Vakıflar Arşivi) ……..….198

EK C. ÇİZİMLER…….…….199

Ek C.1: Restorasyon projesi, vaziyet analizi (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi) …..….200

Ek C.2: Restorasyon projesi, zemin kat planı (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi) ….….200

Ek C.3: Restorasyon projesi, zemin kat planı (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi) ….….201

Ek C.4: Restorasyon projesi, zemin kat planı (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi) ….….201

Ek C.5: Restorasyon projesi, 1. kat planı (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi) ……....202

Ek C.6: Restorasyon projesi, 1. kat planı (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi) ……..….202

Ek C.7: Restorasyon projesi, kesit (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi) ……..203

Ek C.8: Restorasyon projesi, köşk mescit (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi) ……..….203

Ek C.9: Restorasyon projesi, köşk mescit (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi) ……..….204

Ek C.10: Restorasyon projesi, bar (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi) ……..….205

Ek C.11: Restorasyon projesi, bar (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi) ……..….205

Ek C.12: 1830 tarihli köşk mescit çizimi (Vakıflar Arşivi) ……....206

Ek C.13: Rölöve vaziyet planı (Koca Özmen, 2014) ……..207

Ek C.14: Rölöve vaziyet planı (Koca Özmen, 2014) ……..208

Ek C.15: Rölöve zemin kat planı (Koca Özmen, 2014) ……..….209

Ek C.16: Rölöve 1. kat planı (Koca Özmen, 2014) ……....210

Ek C.17: Rölöve zemin kat tavan planı (Koca Özmen, 2014) ……...….211

Ek C.18: Rölöve 1. kat tavan planı (Koca Özmen, 2014) ……...212

Ek C.19: Rölöve çatı planı (Koca Özmen, 2014) ……...213

Ek C.20: Rölöve A-A kesiti (Koca Özmen, 2014) …….214

Ek C.21: Rölöve A^1-A^1 kesiti (Koca Özmen, 2014) ……215

Ek C.22: Rölöve B-B kesiti (Koca Özmen, 2014) ……..216

Ek C.23: Rölöve B^1-B^1 kesiti (Koca Özmen, 2014) …….....217

Ek C.24: Rölöve C-C kesiti (Koca Özmen, 2014) ……..….218

Ek C.25: Rölöve ön görünüş(Koca Özmen, 2014) …….219

Ek C.26: Rölöve sağ yan görünüş(Koca Özmen, 2014) …….220

Ek C.27: Rölöve arka görünüş (Koca Özmen, 2014) …….221

Ek C.28: Rölöve sol yan görünüş (Koca Özmen, 2014) …….222

Ek C.29: Rölöve detaylar (Koca Özmen, 2014) …….223

KENTSEL MİMARİ MİRAS BAĞLAMINDA EDİRNE RÜSTEM PAŞA KERVANSARAYI'NIN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZET

Edirne'nin tarihi kent merkezinde bulunan ve 16.yy'a ait bir yapı olan Rüstem Paşa Kervansarayı'nın konu edildiği bu çalışmanın amacı; kervansarayın yapı ölçeğinde incelenip belgelenmesi, kent ile ilişkisinin değerlendirilmesi, mevcut problemlerinin tespit edilerek bu problemlere yönelik çözüm ve öneriler sunulmasıdır.

Bu amaç ekseninde çalışma toplam altı bölümden oluşmaktadır.

1. Bölümde; çalışmanın tercih nedeni, amacı, içeriği ve çalışma sistemi ile ilgili genel bilgiler verilmekte, yapılan kaynak çalışmalarına değinilmektedir. Rölöve çalışmaları, fotoğraflandırma, çizim ve yazım aşamaları ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

2. Bölümde; "kervansaray" kavramı tanımlanmaktadır. Kervansaray kavramının tanımı yapılırken, işlevi, özellikleri, dönemsel gelişimi ve türleri konumuna ve mimari kurgusuna göre anlatılmaktadır. Kervansaray tipleri hakkındaki bilgiler mekan kurgusuna ait şematik anlatımlarla desteklenmektedir. Örnek yapılar; plan şemaları, fotoğraflar ve yapıya ait bilgiler ile birlikte değerlendirilmektedir.

3. Bölümde; Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı, konum, dönemsel süreç, mekan kurgusu, mevcut durum, yapım tekniği ve malzeme açılarından incelenmekte, geçmişten günümüze kadar yapılan tüm çalışmalar, oluşan tahribatlar değerlendirilerek belgelenmektedir. Bu belgelemeler; rölöve projesi, kervansaray ile ilgili yapılan çalışmalara dair kurul kararları ve raporları, yapının güncel durum tespit, analiz çalışmaları, fotoğraflar ve çizelgeleri içermektedir

4. Bölümde; kentsel mimari miras konusuna değinilmekte, restore edilmiş örnek yapılar; koruma konusunda yapılan tüzükler, sözleşmeler ve bildirgeler ışığında incelenmektedir. Bu incelemeler ile ulaşılan sonuçlar, Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı'nın kentsel mimari miras açısından değerlendirilmesine temel

alınmaktadır. Kervansaray; bu değerlendirmelerin sonucunda elde edilen veriler bazında değerlendirilerek koruma sorunlarına değinilmektedir.

5. Bölümde koruma sorunlarına yönelik değerlendirmeler ışığında Rüstem Paşa Kervansarayı'nın güncel durumu ile ilgili tespitler yapılarak kervansarayın yeniden işlevlendirilmesine yönelik gerekçe ve öneriler sunulmakta ve bu öneriler çizimlerle desteklenmektedir.

6. Bölümde tüm çalışmaya yönelik genel bir değerlendirme yapılarak elde edilen sonuçlar değerlendirilmektedir. Kervansarayın konumu, ana fonksiyon şeması kente katkısı ve kent ile olan ilişkisine değinilerek çalışma tamamlanmaktadır.

EVALUATION OF EDIRNE RUSTEM PASHA CARAVANSERAI IN THE CONTEXT OF URBAN ARCHITECTURAL HERITAGE

SUMMARY

The aim of this study which takes Rüstem Pasha Caravanserai ,a16th century building located in the historical city center of Edirne, as subject ;to examine and documentate the caravanserai on a building scale, to evaluate its relation with the city, and to identify existing problems and to present solutions and suggestions for these problems.

For this purpose, the study consists of six chapters.

In Chapter 1; General information about the reason, purpose, content and working system of the study is given and the source studies are mentioned. Information is included about surveying, photographing, drawing and writing stages.

In Chapter 2; The concept of "Caravanserai" is defined. While defining the concept of caravanserai, its function, characteristics, periodical development and types are explained according to its location and architectural fiction. Information about caravanserai types is supported by schematic narratives of space fiction. Sample structures; plan schemes, photographs and information about the structure are given.

In Chapter 3; Edirne Rüstem Pasha Caravanserai's location, periodic process, space fiction, the current situation, construction techniques and materials are examined in terms of all the work done from the past, the damage is evaluated and documentated. These documents include surveying, board decisions and reports on the caravanserai works, current situation, determination, analysis studies, photographs and charts.

In Chapter 4; urban architectural heritage is mentioned; restored sample buildings are examined in the lights of protection regulations, conventions and declarations. The results obtained from these investigations are based on the evaluation of Edirne

Rustem Pasha Caravanserai in terms of urban architectural heritage. Caravanserai; protection problems are discussed on the basis of the data obtained as a result of these evaluations.

In Chapter 5; In the light of the evaluations on conservation problems, the determination of the current situation of the Rustem Pasha Caravanserai is made and the provided reasons and suggestions for the re-functioning of the caravanserai and these suggestions are supported by drawings.

In Chapter 6; An overall assessment of the overall study is provided and the results are evaluated. The location of the caravanserai, its main function scheme, its contribution to the city and its relationship with the city are discussed.

1.GİRİŞ

Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı; 16.yyda Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamı Rüstem Paşa tarafından yaptırılmış, Klasik Dönem Osmanlı Kervansarayı örneğidir. İncelendiği birçok kaynakta yapı; büyük han ve küçük han olarak adlandırılmıştır. Oldukça büyük olan yapıyı doğru tarif edebilmek amacıyla bu çalışmada da aynı şekilde bahsedilecektir. Büyük hanın Mimar Sinan tarafından yapıldığı bilinmekte ancak küçük hanın kim tarafından yapıldığına dair bilgi bulunmamaktadır.

Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı gerek konumu, gerek mimarı sebebi ile mimarlık tarihinde önemli bir yere sahiptir. Kervansaray ile ilgili günümüze kadar bazı çalışmalar yapılmış, birçok çalışma önerisine dair yazışmalarda bulunulmuş, başarılı bulunan bir restorasyon geçirmiş, ancak tüm bunlara rağmen sürekliliği sağlanamamıştır. Bu çalışmada kervansarayın tüm dönemlerine değinilerek, kullanım problemleri irdelenmekte ve öneriler sunulmaktadır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Tarihi yapılar; tarihi kent alanları ve kentlerin kimliklerini oluşturmak açısından oldukça önemlidir. Kent kimliklerini korumanın en önemli yolu ise tarihi yapı ve alanları korumak, yaşatmak ve sürdürülebilirliğini sağlamaktan geçer. Osmanlı İmparatorluğuna 92 yıl başkentlik yapmış olan Edirne şehri Osmanlı mimarisinin izlerini yoğun bir şekilde taşımaktadır. Özellikle şehrin merkezinde Osmanlı İmparatorluğu dönemine ait önemli yapılar yer almaktadır. Selimiye Cami, Üç Şerefeli (Burmalı) Cami, Eski Cami (Cami-i Atik – Ulu Cami) bu yapılardan bazılarıdır ve aktif olarak kullanılmaktadır. Tezin konusu olan Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı da aynı konumda ve aynı değerde bir yapı olmasına rağmen, güncel durumu diğerleri kadar iyi değildir. Son döneminde otel olarak kullanılan kervansaray uzun süre devam eden ekonomik sıkıntılar nedeni ile 2017 yılında, süresiz olarak kapatılmak zorunda kalmıştır. Günümüzde yalnızca öndeki 21 dükkan çalışmaya devam etmektedir.

Konumu, mimarı, tarihteki yeri ve büyüklüğü ile önem taşıyan yapı, kentte ve ulusal düzeyde hak ettiği değeri görememektedir. Kervansarayın; 2014 yılında başlanan ve onay aşamasında olan rölöve, restitüsyon ve restorasyon çalışmaları da 2017 yılında otelin kapanması ile birlikte durdurulmuştur. Bu dönemde yapılan proje çalışmalarının ve elde edilen verilerin derlenerek yapıya dair güncel bir kaynak

oluşturulması ve bu kaynağa dayanarak öneriler sunulması tezin amacını oluşturmaktadır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Bu çalışmada Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı'nın, belgelerine ulaşılabilen tüm dönemleri, dönemsel dönüşümleri, hakkında yapılan çalışmalar ile ilgili verilen genel bilgiler ışığında güncel yapısal durumu ve mevcut kullanım durumu incelenmiş, otel olarak kullanılmasının yapıya uygun olup olmadığı hakkında fikirler, gerekçeleri ile birlikte sunulmuştur.

Bu çalışma esnasında; yerinde yapılan rölöve çalışmaları, fotoğraf çekimleri, Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivi, Edirne Belediye arşivi, T.C. Edirne Valiliği arşivi, çeşitli araştırmacıların kitap, makale, tez gibi yayınları, Anıtlar Kurulu kararları ve raporları kaynak gösterilerek kullanılmıştır.

2. KERVANSARAYIN TANIMI VE GELİŞİM SÜRECİ

2.1 Kervansarayın Tanımı, İşlevi ve Özellikleri

Kervansarayların çıkışındaki etken olan yollar, insanlık tarihinde; ekonomik, sosyal ve askeri açıdan her zaman büyük bir öneme sahip olmuştur. Ticari malların ve orduların nakli, haberleşme ve toplumlar arası iletişim, yollar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir (Ekin, 2002).

Kervansaraylar birçok kaynakta basitçe "kervanların ticaret yolları üzerindeki konaklama yapıları" olarak tanımlanmaktadır. Ancak kervansaraylar; ortaya çıkışı, geçirdiği tarihsel süreç ve konumu gibi farklı açılardan incelendiğinde bu tanımın yetersiz kaldığı görülmektedir. Kökeni incelendiğinde birçok araştırmacının konu ile ilgili farklı yorumları olduğu saptanmaktadır. Müller; benzer mimari unsurlarından dolayı Roma kastrumlarını (Müller, 1920), Erdmann; Kasr-el-Hair-el-Garb'da bulunan bir kervansarayı örnek göstererek Sasanileri (Erdmann, 1963) kervansarayların çıkış noktası olarak kabul etmektedir. Günümüze hiç örneği kalmamış olan Bizans 'kseneidon'ları da kervansaraylara orijin olarak gösterilen yapılardandır (Kuban, 1965). Ancak birçok araştırmacı, islamın mimari yansımasının ilk örneklerinden olan ribatların, kervansarayların atası olduğu konusunda fikir birliği etmektedir. Bu bilgiler ışığında, bu çalışmada kervansarayların çıkış noktasının ribatlar olduğu kabulüne dayanılmış olsa da, birden fazla orijinli olma, yada etkileşim içinde bulunma ihtimalini de kesinlikle göz ardı etmemek gerekmektedir.

Ribatlar; stratejik konumlarda bulunan müstahkem mevkilerdir[1]. Cihat[2] için gelen gönüllüler bu yapılarda toplanır, düşman hücumu sırasında halk bu yapılara sığınırdı (Köprülü, 1942). Ribatlar mimari açıdan; kareye yakın dikdörtgen avlulu plan tipi ve köşe kuleleriyle kale görünümünde yapılardır (Yetkin, 1965).

Etimolojik açıdan bakıldığında "ribat" kelimesinin Arapça'da; önemli yerde nöbet tutma, vazifeye sarılma, kontrol etme, sağlam yürekli olma vb… gibi anlamlara gelen "rbt" kökünden geldiği düşünülmektedir. İslamiyetteki cihat anlayışı ile bağdaştırıldığında bu yapıların askeri amaçlı kullanılmak üzere stratejik mevkilerde konumlandığı ve oldukça korunaklı oldukları görülmektedir (Köprülü, 1942). İlerleyen dönemlerde, özellikle Selçuklularda, ticaret ihtiyaçlarının artmasıyla birlikte hem rotası hem de kullanım amacı değişmiş ve dini-ticari ihtiyaçları karşılamaya yönelik yapılara dönüşmüştür. Bu dönemde özellikle İpek Yolu ve Baharat Yolu gibi büyük ticaret yolları üzerinde belli mesafeler gözetilerek konumlandırılmışlardır. Bu mesafeler deve yürüyüşü ile 9 saat, yani yaklaşık 40km esas alınarak belirlenmiştir. Çoğunlukla vakıf mantığı ile çalışan bu yapılarda misafirler için üç gün konaklama, yeme-içme, yıkanma, hayvanlarının beslenme ve bakımı gibi hizmetler ücretsiz olarak verilmekte idi (Turan, 1946)

Kervansaray kelimesi farsça kökenlidir. Kervan; Farsça kârbān yada kârvān yani kafile, katar, kervan anlamına gelmektedir.. Kervansaray ise kervanların konakladığı yer anlamına gelmektedir.

Kervansarayların yapım tekniği ve mimari kurgusu, başta güvenli barınma olmak üzere, sağlık, bakım, onarım, rehberlik ve ibadet gibi asgari ihtiyaçlarının karşılanması amaçlarına hizmet edecek şekilde gelişim göstermiştir (Acun, 2007). Bu nedenle mimari özellikleri değerlendirildiğinde, farklı tiplerle karşılaşılmakta ise de, birçok mekanın ortak olduğu görülmektedir. Bu mekanlar (tamamı her yapıda bulunmamakla birlikte) şu şekilde sıralanabilir:

[1] Müstahkem mevki: Türlü savunma tesislerini kapsayan bölge

[2] Cihat: Din uğruna yapılan savaş.

Misafirlerin barınması için odalar, hayvanları için ahırlar, aşhaneler, erzak ambarları, samanlıklar, ticari eşya depoları, hamamlar, şadırvan, mescit, eczane, revir, ayakkabıcı, nalbant, çeşme, tuvalet, gözetleme odası v.b.

2.2 Kervansaray Tipleri

Kervansaray tiplerini; yapının konumu, kullanım amacı, plan özellikleri ve mekan organizasyon şemasına göre; genel yerleşim ve plan özellikleri olarak 2 ana başlık altında inceleyebiliriz.

2.2.1 Genel Yerleşim Özelliklerine Göre

Kervansarayları kuruldukları yere göre kent içi kervansarayları ve menzil kervansarayları olarak iki başlık altında değerlendirebiliriz.

2.2.1.1 Kent İçi Kervansarayları

Yerleşim merkezlerinde yer alan kervansaraylardır. Bu yapıları incelerken bazılarının kervansaray, bazılarının han olarak adlandırılmış olduğunu görmekteyiz. Temelde aynı amaca (konaklama + ticaret) hizmet etseler de bazı farklar kent içi hanları ile kervansaraylarını birbirinden ayırmaktadır. Kent içi kervansaraylarında konaklamanın yanı sıra borsa işlerinin görüldüğü bilinmektedir. Şehir hanları ise konaklama ile birlikte mal yapımı (üretim) ve ticaret işlerinin birarada sürdürüldüğü yerlerdir (Cantay, 1998).

Kent içi kervansaraylarının özelliklerinden biri de; konaklayanların, ihtiyaçlarının tamamını kervansaray içerisinde gidermek gibi bir zorunluluğunun olmamasıdır. Ayrıca kent içinde yer aldıklarından bulundukları arazi daha sınırlayıcı olabilmektedir.

2.2.1.2 Menzil Kervansarayları

Ticaret yolları üzerinde belirli mesafeler gözetilerek yapılmış kervansaraylardır. Konaklayanların tüm zaruri ihtiyaçlarını yapı içerisinde karşılamak zorunda olmaları nedeni ile kent içi kervansaraylarına göre daha fazla mekana sahiptir. Ayrıca ıssız kervan yollarında yer aldıklarından güvenlik nedeni ile yapısal olarak daha korunaklıdırlar.

Menzillerde inşa edilmiş kervansarayların; tacirlerin geçici olarak konaklamalarının yanında, beraberlerindeki malların değişimi ve para işlerinin de yapıldığı yerler olduğu bilinmektedir (Cantay, 2016).

2.2.2 Plan Özelliği ve Mekan Organizasyonuna Göre

Kervansaraylar plan şemalarına göre incelendiğinde; bazı yapılarda bir veya birden fazla avlu etrafına konumlanmış mekanlardan oluşan plan tipinin, bazılarında avlusu bulunmayan, üzeri kapalı plan tipinin, bazılarında ise bu iki plan tipinin birlikte kullanıldığı görülmektedir. Buna göre kervansarayları; avlulu (açık) kervansaraylar, avlusuz (kapalı) kervansaraylar ve karma kervansaraylar olarak üç başlık altında değerlendirebiliriz.

2.2.2.1 Avlulu (açık) Kervansaraylar

Kervansarayların korunaklı olma ihtiyaçları; dışa kapalı, orta avlulu, merkezi bir plan şemasını beraberinde getirmektedir. Avlulu kervansaraylar; mekanların bir avlu etrafında sıralandığı ve revaklarla bu avlulara geçişin sağlandığı kervansaraylardır. Avlu etrafında yer alan mekanlar kapalı olabildiği gibi açık olanlar da bulunmaktadır. Tek avlulu plan tipleri olduğu gibi birden fazla avluya sahip plan tipleri de görülmektedir (Şekil-2.1 / Şekil 2.2). Özellikle güvenlik ve savunma konularının önem kazandığı bölgelerde kervansarayların mimarilerindeki savunma unsurları öne çıkmaktadır. Bu konuda Manakeldi Kervansarayı ve Daye Hatun Kervansarayı örnek gösterilebilir (İlter, 1969).

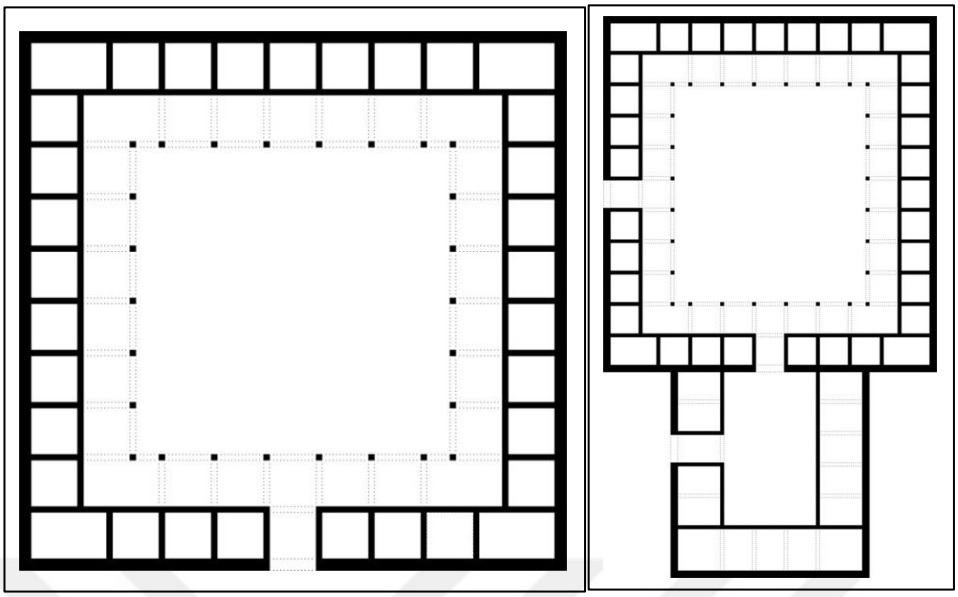

Şekil 2.1-2.2: Avlulu han plan şeması örneği (Koca Özmen, 2019)

2.2.2.2 Avlusuz (kapalı) Kervansaraylar

Ortasında avlusu bulunmayan, tamamı kapalı plan şemasına sahip hanlardır. Odalara ve ortak alanlara bölünmüş türleri olduğu gibi yalnızca payelerle sınırlandırılan açık mekanların bulunduğu kapalı plan tipleri de görülmektedir. (Şekil-2.3) Denizli Kervansrayı (Makıt Han) kapalı plan tipindeki kervansaraylara örnek olarak gösterilebilir.

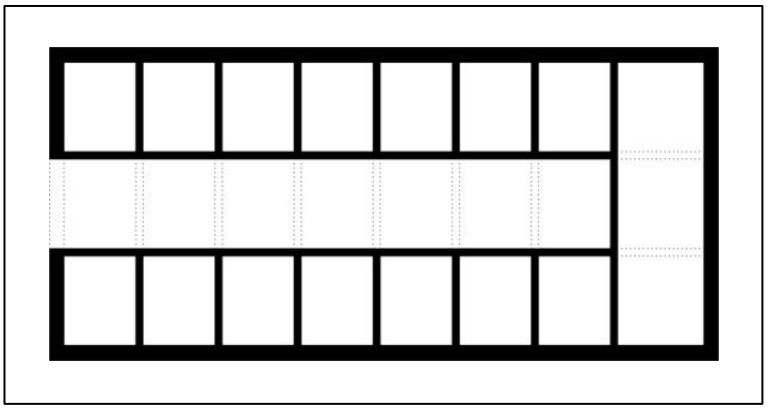

Şekil 2.3: Avlusuz han plan şeması örneği (Koca Özmen, 2019)

2.2.2.3 Karma (açık-kapalı) Kervansaraylar

Hem avlulu hem de kapalı bölümü olan plan şemasına sahip kervansaraylardır. Kapalı ve açık kısımların birleşimine göre birçok farklı plan şeması görülmektedir. (Şekil-2.4) Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı ve Ekmekçizade Ahmet Paşa Kervansarayı karma plan tipindeki kervansaraylara örnek olarak gösterilebilir.

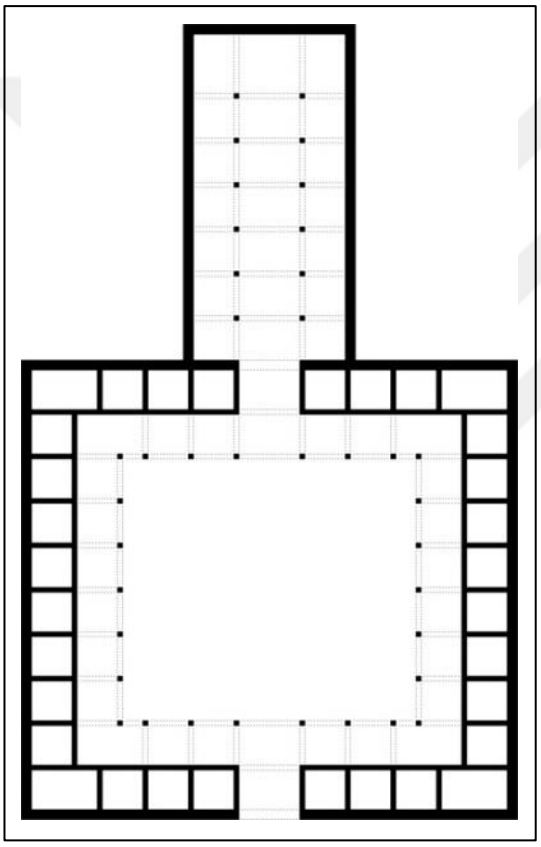

Şekil 2.4: Karma han plan şeması örneği (Koca Özmen, 2019)

2.3 Kervansarayların Dönemsel Gelişimi

2.3.1 Karahanlılar Döneminde Kervansaray (840-1212)

Türk mimarisinde kervansaray, Karahanlılar'la başlamaktadır. Ribat adı verilen bu yapılar askeri amaçlarla kullanılmak üzere tasarlanmış olup ardından gelen beylik ve imparatorluk dönemlerindeki kervansarayların temelini oluşturmuştur. Askeri amaca hizmet etmek maksadıyla yapıldıklarından, oldukça korunaklıdırlar ve bu yapıları ile savunma sisteminin en kuvvetli olarak kabul edilmektedirler (Cantay, 2016).

Dönem kervansaraylarına dair verileri incelediğimizde kerpiç ve tuğla malzeme, kule gibi yapısal ortaklıklar görülmektedir (Sezgin, 1976). Ribat-ı Melik'te karşımıza çıkan portal tipi; Gazneliler, Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki yapılarda da devam etmiştir. Karahanlı kervansaraylarının, Türk mimarisine etkisi, yalnızca kervansaraylarda değil, medreseler ve camiler üzerinde de görülmektedir.

Karahanlılar döneminde yapılmış bazı kervansaraylar: (Çizelge-2.1).

YAPIYA DAİR BİLGİLER	PLAN ŞEMASI / GÖRSEL
Adı: Ribat-ı Melik **Yapım yılı:** 1078/79 **Konumu:** Buhara-Semerkant yolu **Yaptıran:** Karahanlı Hakanı Şems ül Mülûk Nasr bin İbrahim **Güncel durum:** Kalıntıları mevcut **Tipi:** Menzil, avlulu (Cantay, 2016) -Kareye yakın, dikdörtgen, çok avlulu plan tipine sahiptir.(89mx91m)[3] İki inşa evresi geçirmiştir.[4] -İki katlıdır. -Duvarlar kerpiç üzeri tuğla kaplamadır. - Köşelerde kuleleri bulunmaktadır. -Kitabesi bulunmamaktadır. (Kuyulu, 1995) (Aslanapa, 1989)	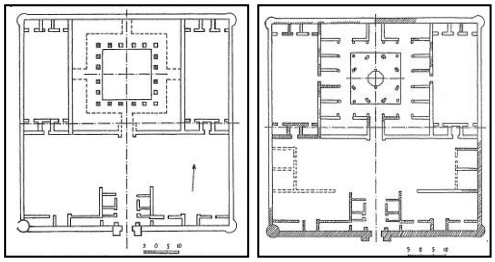 Ribat-ı Melik I. ve II. İnşa Evresi Planı (Kuyulu,1995) 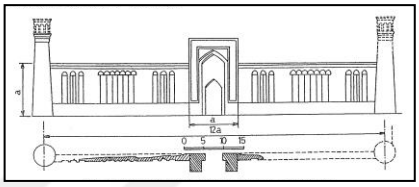 Ribat-ı Melik Cephe Çizimi (Kuyulu,1995) 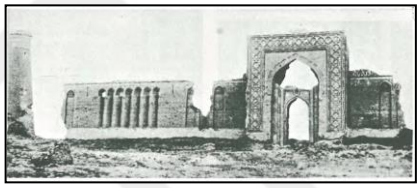 Ribat-ı Melik'in ayakta kalan cephesi (Aslanapa,1989)

Çizelge 2.1: Karahanlılar Dönemi'ne ait ribat ve kervansaray örnekleri (Koca Özmen, 2019)

[3] Bir çok çalışmada (örn: Altun, O. 1988 - Aslanapa,1989) Ribat-ı Melik'in planının 86mx86m kare planlı olduğu belirtilmektedir. Ancak 1973/75, 1977 yıllarında yapılan kazılar sonucunda elde edilen verilere göre yapı içten 86m x 86m, dıştan 89m x 91m'dir. (Kuyulu, 1995)

[4] 1973/75, 1977 yıllarında yapılan kazılar sonucunda elde edilen verilere göre yapı ilk evrede; güneyde bir, kuzeyde üç avlulu iki dikdörtgen bölümden oluşmaktadır. ikinci evrede; kuzeydeki avlulardan ortadaki kapatılmıştır.

YAPIYA DAİR BİLGİLER	PLAN ŞEMASI / GÖRSEL
Adı: Dehistan Kervansarayı **Yapım yılı:** XI.yy **Konumu:** Türkmenistan **Yaptıran:** Bilinmiyor **Güncel durum:** Kalıntıları mevcut **Tipi:** Menzil, avlulu -Kareye yakın, avlulu plan tipine sahiptir. (36m x 37m) -Tek katlıdır. -Duvarlar kerpiç üzeri tuğla kaplamadır. - Köşelerde kuleleri bulunmaktadır. -Kitabesi bulunmamaktadır. (Aslanapa, 1989)	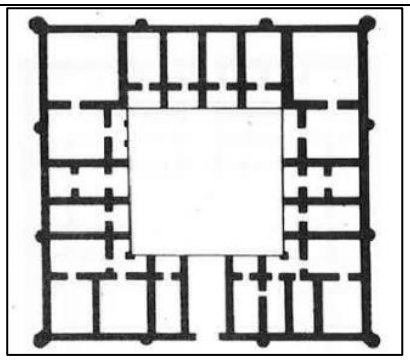 Dehistan Kervansarayı Plan Şeması (URL- 1, 2019) Dehistan Kervansarayı Kalıntıları (URL- 2, 2019)
Adı: Akçakale Kervansarayı **Yapım yılı:** XI.yy **Konumu:** Merv-Amul / Türkmenistan **Yaptıran:** Bilinmiyor **Güncel durum:** Kalıntıları mevcut **Tipi:** Menzil, avlulu (Aslanapa, 1989) -Yapı iki avlulu plan tipine sahiptir (İki Avlulu kervansarayların öncüsüdür sayılmaktadır) -Her avlusuna bakan eyvanlar bulunmaktadır. -Tek katlıdır. -Duvarlar kerpiç üzeri tuğla kaplamadır. - Kitabesi bulunmamaktadır. (Yetkin, 1965)	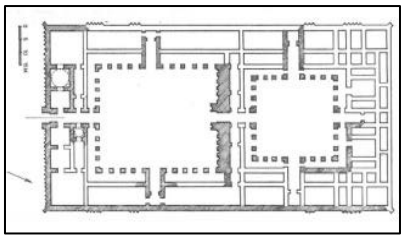 Akçakale Kervansarayı Plan Şeması (URL-1, 2019) Akçakale Kervansarayı (Aslanapa O.1989)

Çizelge 2.1: Karahanlılar Dönemi'ne ait ribat ve kervansaray örnekleri (devamı) (Koca Özmen, 2019)

YAPIYA DAİR BİLGİLER	PLAN ŞEMASI / GÖRSEL
Adı: Day (Daye) Hatun Kervansarayı **Yapım yılı:** XI.yy **Konumu:** Amul-Harzem yolu / Türkmenistan **Yaptıran:** Sultan Sencer **Güncel durum:** Kalıntıları mevcut **Tipi:** Menzil, avlulu -Kare tek avlulu, dört eyvanlı plan tipine sahiptir. -Tek katlıdır. -Duvarlar kerpiç üzeri tuğla kaplamadır. - Köşelerde kuleleri bulunmaktadır. -Kitabesi bulunmamaktadır. (Aslanapa, 1989)	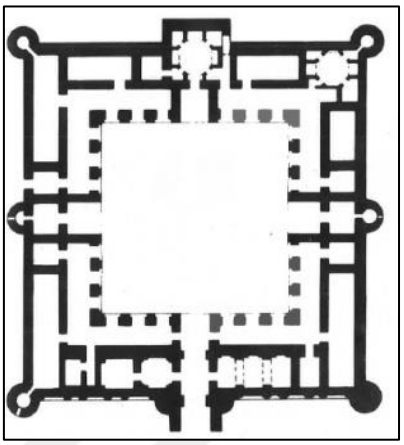 Day Hatun Kervansarayı Plan Şeması (URL-1, 2019) Day Hatun Kervansarayı Kalıntıları (URL-1, 2019)

Çizelge 2.1: Karahanlılar Dönemi'ne ait ribat ve kervansaray örnekleri (devamı) (Koca Özmen, 2019)

2.3.2 Gazneliler Döneminde Kervansaray (969-1187)

Karahanlı'lardan sonra Gazneliler de ribatlar inşa etmişlerdir ancak bunların çoğu zamanla kaybolmuştur. Gazneli ribatları Selçuklu kervansaraylarının öncüsü olarak Karahanlı mimarisi ile Selçuklu mimarisi arasındaki bağlantıyı sağlamıştır. Günümüzde Gazneliler dönemine ait ribat ve kervansaraylara dair fazla bilgi bulunmamaktadır.

Gazneliler döneminde yapılmış bir kervansaraylar: (Çizelge-2.2).

YAPIYA DAİR BİLGİLER	**PLAN ŞEMASI / GÖRSEL**
Adı: Ribat-ı Mahi (Ribat-Çahe) **Yapım yılı:** 1019/1020 **Konumu:** Tus-Serahs yolu **Yaptıran:** Gazneli Mahmud **Güncel durum:**Kalıntıları mevcut **Tipi:** Menzil, avlulu (Aslanapa, 1989) -Kareye yakın, avlulu plan tipine sahiptir. (71m x 72m) -Tek katlıdır. -Duvarlar kerpiç üzeri tuğla kalamadır. - Köşelerde kuleleri bulunmaktadır. -Kitabesi bulunmamaktadır. (Cezar, 1977)	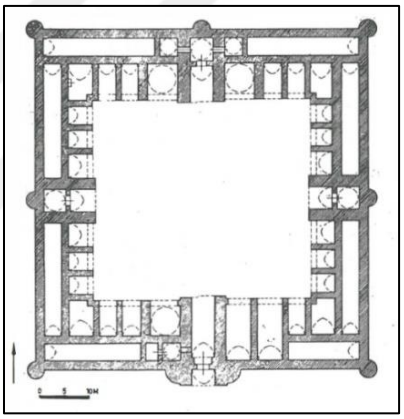 Ribat-ı Mahi Plan Şeması (Aslanapa O.1989) Ribat-ı Mahi Kalıntıları (URL-3, 2019)

Çizelge 2.2: Gazneliler Dönemi'ne ait ribat ve kervansaray örnekleri (Koca Özmen, 2019)

2.3.3 Büyük Selçuklu Döneminde Kervansaray (1040-1157)

Büyük Selçuklular, Karahanlılar ve Gaznelilerin oluşturup geliştirdikleri kervansaray mimarisini temel alarak yeni kervansaraylar meydana getirmişlerdir. Karahanlı ve Gazneli kervansaraylarında görülen; kubbe, eyvan, duvar nişleri, sivri kemerli portaller bu dönemde de kullanılmıştır (Güran, 1978).

Büyük Selçuklu döneminde yapılmış bazı kervansaraylar: (Çizelge-2.3).

YAPIYA DAİR BİLGİLER	PLAN ŞEMASI / GÖRSEL
Adı: Ribat-ı Şerif **Yapım yılı:** 1014/15 **Konumu:** Mehşed ve Serahs arası **Yaptıran**: Şerefeddin bin Tahir **Güncel durum:** Kalıntıları mevcut **Tipi:** Menzil, avlulu -Kareye yakın, avlulu ana kitlesi ve eklenmiş dikdörtgen, avlulu kısımdan oluşmaktadır. -Tek katlıdır. -Duvarlar kerpiç üzeri tuğla kaplamadır. -Köşelerde kuleleri bulunmaktadır. -Kitabesi bulunmamaktadır. (Aslanapa, 1989)	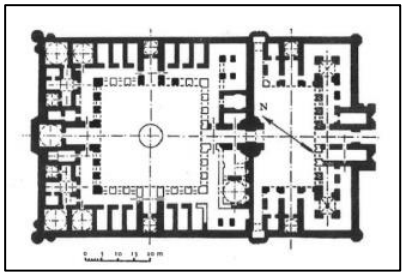 Ribat-ı Şerif Plan Şeması (URL-4, 2019) Ribat-ı Şerif Giriş Cephesi (URL-4, 2019)
Adı: Ribat-ı Anuşirvan **Yapım yılı:** XI. yy. **Konumu:** Horasan **Yaptıran:** Tuğrul Bey **Güncel durum:**Kalıntıları mevcut **Tipi:** Menzil, avlulu -Kare, tek avlulu plan tipindedir. (72x72m) -Tek katlıdır. -Duvarlar kerpiç üzeri tuğla kaplamadır. -Köşelerde tam silindire yakın, cephelerde ise yarım silindir kuleleri bulunmaktadır. -Kitabesi bulunmamaktadır. (Aslanapa, 1989)	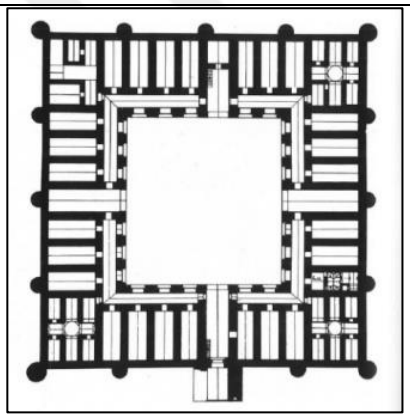 Ribat-ı Anuşirvan Plan Şeması (URL-5, 2019) Ribat-ı Anuşirvan Giriş Cephesi (URL-5, 2019)

Çizelge 2.3: Büyük Selçuklu Dönemi'ne ait han ve kervansaray örnekleri (Koca Özmen, 2019)

2.3.4 Anadolu Selçuklu Döneminde Kervansaray (1077-1308)

Anadolu Selçuklu mimarisi, Orta Asya, Batı Türkistan, Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklu sanatlarından bazı farklılar gösterse de çoğunlukla Türk sanatına bağlı olarak gelişmiş, Osmanlı mimarisi ile Türkistan Türk mimarisi arasında önemli bir bağ kurmuĢtur. Kervansaraylarda, önceki devirden kalma tuğla ve kerpiç malzeme geleneği yerini, kesme taş malzemeye bırakmıştır (Aslanapa, 2007; Güran, 1978).

Anadolu Selçuklu kervansarayları, Anadolu'da Selçuklu saltanatının kudretinin büyüklüğünü ve teşkilatının sağlamlığını gösteren abidelerdir. Diğer eserlerde olduğu gibi, bunların da planları ve bazı süsleme motifleri de yine Karahanlı, Gazneli, Büyük Selçukluların Ribat adını verdikleri daha önceki Türk kervansaraylarına dayanmaktadır. Fakat Anadolu' da Sultan Han veya Han adını alan kervansaraylar yalnız taştandır. Bazı medreseler dışında dini yapıların çok defa göz alıcı süslemelerle, mütevazı ölçüde yapılmasına karşılık, kervansaraylar, Anadolu Selçuklu mimarisinin taş süslemeler, kitabeler ve çeşitli yeniliklerle zenginleştirilmesi ile sarayları andıran gösterişli abideler olarak ortaya çıkmıştır. Ortaçağ' da Anadolu'nun en önemli kervan yolları üzerinde yapılan kervansaraylar, ticaret, sosyal yardım ve aynı zamanda kültür müesseseleridir. Bazılarında hamam, cami, kütüphane ve yolcularla hayvanların ihtiyacını karşılayacak hekim, baytar ve her çeşit tamir için ustalar bulunmaktadır.

Anadolu Selçuklu döneminde yapılmış bazı kervansaraylar: (Çizelge-2.4).

YAPIYA DAİR BİLGİLER	PLAN ŞEMASI / GÖRSEL
Adı: Mama Hatun Kervansarayı **Yapım yılı:** 1014/15 **Konumu:** Erzincan / Tercan **Yaptıran:** İzzeddin Saltuk kızı Mama Hatun **Güncel durum:** Restore edilmiş **Tipi:** Kent içi, avlulu -Kare planlıdır. (51m x 51m). Külliye içinde yer almaktadır. -Tek katlıdır. -Düzgün kesme kireç taşı ile inşa edilmiştir. -Kitabesi bulunmamaktadır. (Yavuz, 1992)	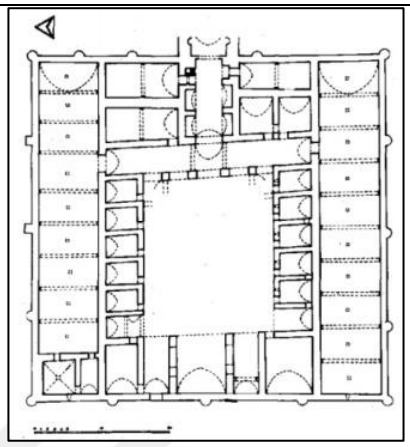 Mama Hatun Kervansarayı Plan Şeması (URL-6, 2019) 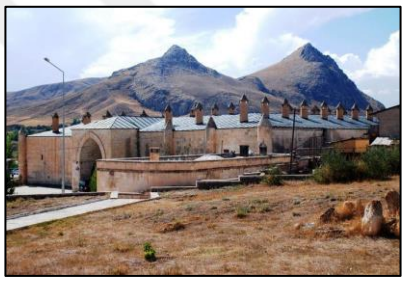 Mama Hatun Kervansarayı (URL-7, 2019)

Çizelge 2.4: Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait han ve kervansaray örnekleri (Koca Özmen, 2019)

YAPIYA DAİR BİLGİLER	PLAN ŞEMASI / GÖRSEL
Adı: Sultan Han **Yapım yılı:** 1230/34 **Konumu:** Kayseri-Sivas yolunda / Tuzhisar **Yaptıran:** Aleaddin Keykubat **Güncel durum:** Kültür Merkezi **Tipi:** Menzil, karma (Erdmann,1963) -Birbirine bağlı, bir dikdörtgen avlulu ve bir dikdörtgen kapalı kısımdan oluşmaktadır. -Tek katlıdır. -Kesme Kayseri taşı ile inşa edilmiştir. -Taç kapılar, kemerler ve köşk mescidin cepheleri; floral ve geometrik desenlerle süslenmiştir. -Kitabesi bulunmamaktadır. (Durukan, 2007) (Acun, 2007)	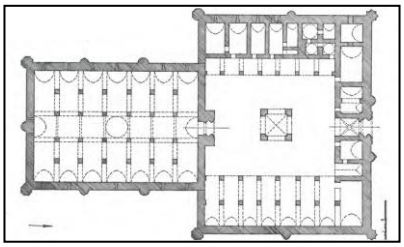 Sultan Han Plan Şeması (URL-6, 2019) Sultan Han (URL-3, 2019)

Çizelge 2.4: Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait han ve kervansaray örnekleri (devamı) (Koca Özmen, 2019)

YAPIYA DAİR BİLGİLER	PLAN ŞEMASI / GÖRSEL
Adı: Evdir Han **Yapım yılı:** 1914/20 **Konumu:** Antalya **Yaptıran:** I. İzzeddin Keykavus **Güncel durum:** Kalıntıları mevcut **Tipi:** Menzil, avlulu -Dikdörtgen ve tek avlulu plan tipine sahiptir. (54mx68m) Kapalı mekanı bulunmamaktadır. -Tek katlıdır. -Kesme ve moloz taş ile inşa edilmiştir. -Cephelerinde kare kuleleri bulunmaktadır. -Kitabesi bulunmaktadır. (Saral, 2012)	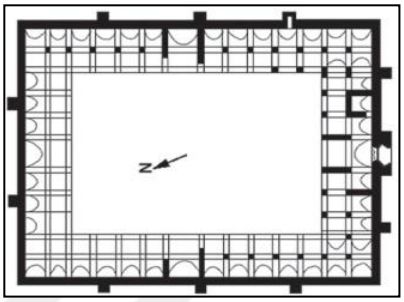 Evdir Han Plan Şeması (URL-6, 2019) Evdir Han Kalıntıları (URL-8, 2019)

Çizelge 2.4: Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait han ve kervansaray örnekleri (devamı) (Koca Özmen, 2019)

YAPIYA DAİR BİLGİLER	PLAN ŞEMASI / GÖRSEL
Adı: Susuz Han **Yapım yılı:** XIII. yy. **Konumu:** Burdur / Bucak / Susuz **Yaptıran:** II.Gıyaseddin Keyhüsrev **Güncel durum:** Kalıntıları mevcut **Tipi:** Menzil, karma -Dikdörtgen, avlulu bir bölüm ile, kare kapalı bir bölümden oluşmaktadır.[5] -Tek katlıdır. -Düzgün kesme taş ile inşa edilmiştir. -Yalnızca taçkapı üzerinde süsleme bulunmaktadır. (Demir, 1988) (Acun, 2007)	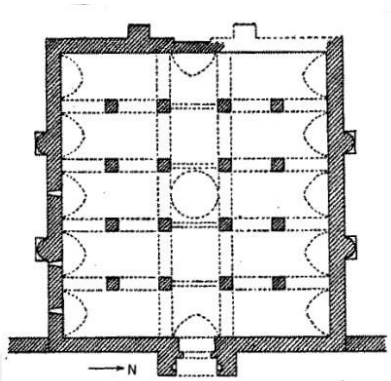 Susuz Han Plan Şeması (URL-6, 2019) Susuz Han (URL-3, 2019)

Çizelge 2.4: Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait han ve kervansaray örnekleri (devamı) (Koca Özmen, 2019)

[5] Günümüze yalnızca kapalı kısım (28m x 30m) ulaşabilmiştir.

YAPIYA DAİR BİLGİLER	PLAN ŞEMASI / GÖRSEL
Adı: Kırkgöz Han **Yapım yılı:** 1236/37 **Konumu:** Antalya / Pınarbaşı **Yaptıran:** Gıyaseddin Keyhüsrev **Güncel durum:** Restore edilmiş / Kullanım dışı **Tipi:** Menzil, avlulu -Dikdörtgen ve tek avlulu plan tipine sahiptir. (68.43mx54.82m) -Tek katlıdır. -Kesme ve moloz taş ile inşa edilmiştir. -Kitabesi bulunmaktadır. (Yurdasever, 2011)	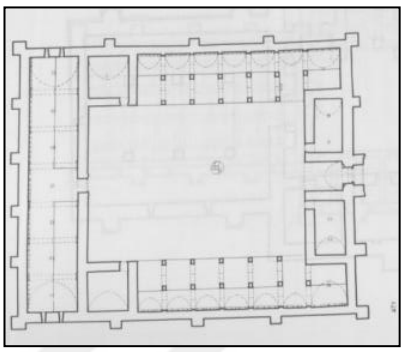 Kırkgöz Han Plan Şeması (URL-6, 2019) Kırkgöz Han (URL-9, 2019)

Çizelge 2.4: Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait han ve kervansaray örnekleri (devamı) (Koca Özmen, 2019)

2.3.5 Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kervansaray (1299-1923)

Osmanlı döneminde kervansarayların yapısında büyük gelişmeler meydana gelmiştir. Bu dönemde konaklama mekanları ile hayvanların barındığı mekanlarının birbirinden ayrılmaya başladığı görülmektedir. Yapılar savunma ögelerinden uzaklaşırken sadelik ön plana çıkmaya başlamıştır. İçe dönük planlamadan uzaklaşılıp dışa açılmaya başlanmış ve böylece kent içi kervansaraylarının cephelerinde dükkanlar yer almaya başlamıştır (Süman, 2011).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılmış bazı kervansaraylar: (Çizelge-2.5).

YAPIYA DAİR BİLGİLER	PLAN ŞEMASI / GÖRSEL
Adı: Ekmekçizade Ahmet Paşa Kervansarayı **Yapım yılı:** 1609 **Konumu:** Merkez/Edirne **Yaptıran:** Ekmekçizade Ahmet Paşa **Güncel durum:** Kullanımda **Tipi:** Kent içi, karma -Tek katlıdır. -Kesme ve moloz taş ile inşa edilmiştir. -Kitabesi bulunmaktadır. (Peremeci, 2011)	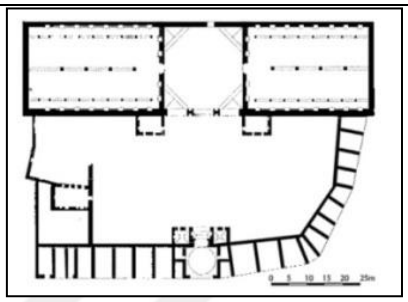 Ekmekçizade Ahmet Paşa Kervansarayı Plan Şeması (URL-10, 2019) EkmekçizadeAhmet Paşa Kervansarayı (URL-11, 2019)

Çizelge 2.5: Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'ne ait han ve kervansaray örnekleri (Koca Özmen, 2019)

YAPIYA DAİR BİLGİLER	PLAN ŞEMASI / GÖRSEL
Adı: Öküz Mehmed Paşa Kervansarayı **Yapım yılı:** 1618 **Konumu:** Kuşadası/Aydın **Yaptıran:** Öküz Mehmed Paşa **Güncel durum:** Kullanımda **Tipi:** Menzil, avlulu -Dikdörtgen ve tek avlulu plan tipine sahiptir. -İki katlıdır. -Kesme ve moloz taş ile inşa edilmiştir. -Kitabesi bulunmaktadır. (Güreşsever, 1974)	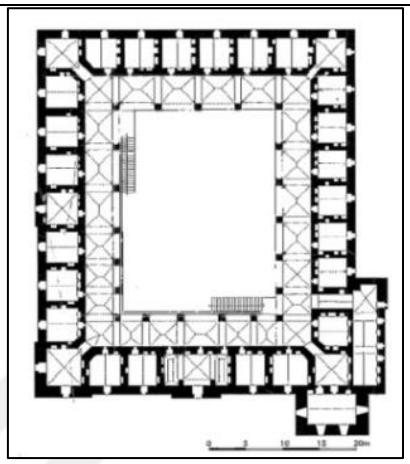 Öküz Mehmed Paşa Kervansarayı Plan Şeması (URL-10, 2019) 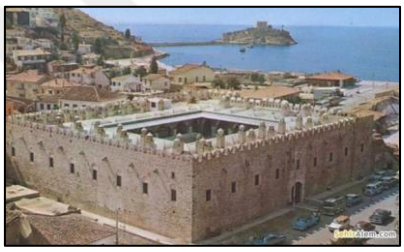 Öküz Mehmed Paşa Kervansarayı (URL-12, 2019)

Çizelge 2.5: Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'ne ait han ve kervansaray örnekleri (devamı) (Koca Özmen, 2019)

YAPIYA DAİR BİLGİLER	PLAN ŞEMASI / GÖRSEL
Adı: Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı **Yapım yılı:** 1637 **Konumu:** Battalgazi / Malatya **Yaptıran:** Silahdar Mustafa Paşa **Güncel durum:** Kullanımda **Tipi:** Menzil, karma -Yapı 68mx72m ebatlarında dikdörtgen planlıdır. -Giriş kapısının üzerinde mescit bulunmaktadır. -Tek katlıdır. -Kesme ve moloz taş ile inşa edilmiştir. -İki adet kitabesi bulunmaktadır.	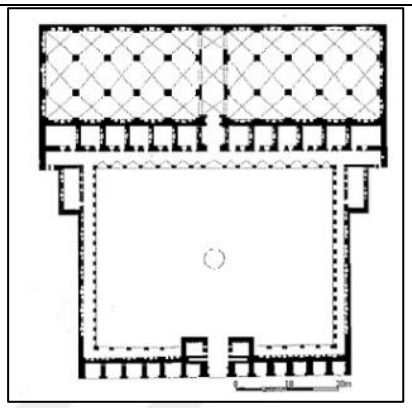 Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı Plan Şeması (URL-10, 2019) 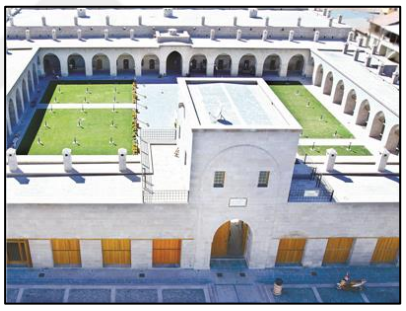 Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı (URL-13, 2019)

Çizelge 2.5: Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'ne ait han ve kervansaray örnekleri (devamı) (Koca Özmen, 2019)

YAPIYA DAİR BİLGİLER	PLAN ŞEMASI / GÖRSEL
Adı: Ulukışla Öküz Mehmet Paşa Kışla Kervansarayı **Yapım yılı:** 1619 **Konumu:**Ulukışla / Niğde **Yaptıran:** Öküz Mehmet Paşa **Güncel durum:** Kullanımda **Tipi:** Menzil, karma -Dikdörtgen, avlulu plan tipine sahiptir. Güneyinde yer alan arastaya bir kapı ile bağlanmaktadır. -Tek katlıdır. -Kesme ve moloz taş ile inşa edilmiştir. -Kitabesi bulunmaktadır. (Güreşsever, 1974)	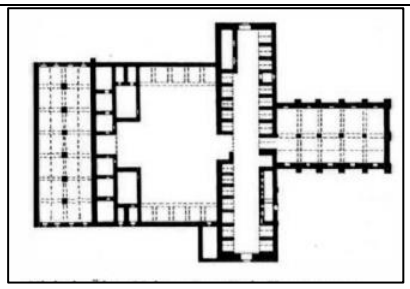 Ulukışla Öküz Mehmet Paşa Kışla Kervansarayı Plan Şeması (URL-10, 2019) 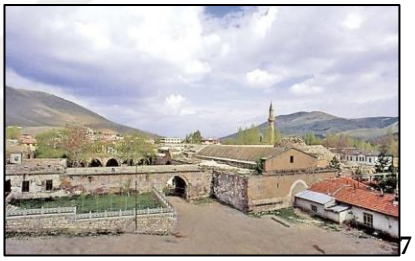 Ulukışla Öküz Mehmet Paşa Kışla Kervansarayı (URL-14, 2019)

Çizelge 2.5: Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'ne ait han ve kervansaray örnekleri (devamı) (Koca Özmen, 2019)

3. EDİRNE RÜSTEM PAŞA KERVANSARAYI'NIN MİMARİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1 Konum

3.1.1 Edirne Şehrinin Konumu

Edirne'nin; Anadolu'yu Avrupa'ya bağlayan ana yol üzerinde konumlanması eski çağlardan beri şehre önem kazandırmıştır. (Gökbilgin, 1994)

Edirne şehri Türkiye'nin kuzeybatısında, Marmara bölgesinin Trakya kısmında yer almaktadır. Kuzeyde Bulgaristan, batıda Yunanistan, güneyde Ege Denizi (Saroz Körfezi), güneydoğusunda Çanakkale (Gelibolu), doğusunda Kırklareli ve Tekirdağ ile komşudur (Şekil 3.1). Aynı zamanda güney batıda Saroz Körfezi ile Ege Denizi'ne açılmaktadır. 2'si Bulgaristan'a (Kapıkule, Hamzabeyli), 3'ü Yunanistan'a (İpsala, Pazarkule, Uzunköprü) açılan 5 adet sınır kapısı bulunmaktadır.

Harita 3.1: Edirne ili ve komşuları (URL-15, 2019)

3.1.2 Rüstem Paşa Kervansarayı'nın Konumu

Rüstem Paşa Kervansarayı Türkiye'nin kuzeybatısındaki Edirne şehrinin Sabuni (Eski adı Hacı Sefa) Mahallesi, İki kapılı Han Caddesi, Tahmis Meydanı'nda, 24 pafta, 419 ada, 58 parselde yer almaktadır.

Edirne'nin birinci derecedeki ticaret merkezinde ve sosyal yaşantının çok yoğun olduğu bir konumda, tarihi kent çekirdeğini oluşturan çarşı, bedesten, han, hamam ve camilerin bulunduğu tarihi yapı grubu içindedir (Şekil 3.2).

İki adet avlulu handan oluşan kervansaray, konu edildiği kaynaklarda Büyük Han ve Küçük han olarak isimlendirilmiştir ve bu çalışmada da aynı şekilde bahsedilecektir. Yapının yerleşimi doğu-batı yönündedir ve Büyük Han doğu, Küçük Han batı yönündedir. Kuzeyde İki Kapılı Han Caddesi, doğuda Kurtdereli Mehmet Sokak, güneyde Gazi Sokak, batıda Tahmis Sokakla çevrilidir. İki hanın da girişi İki Kapılı Han Caddesinden sağlanmaktadır. (Şekil 3.3).

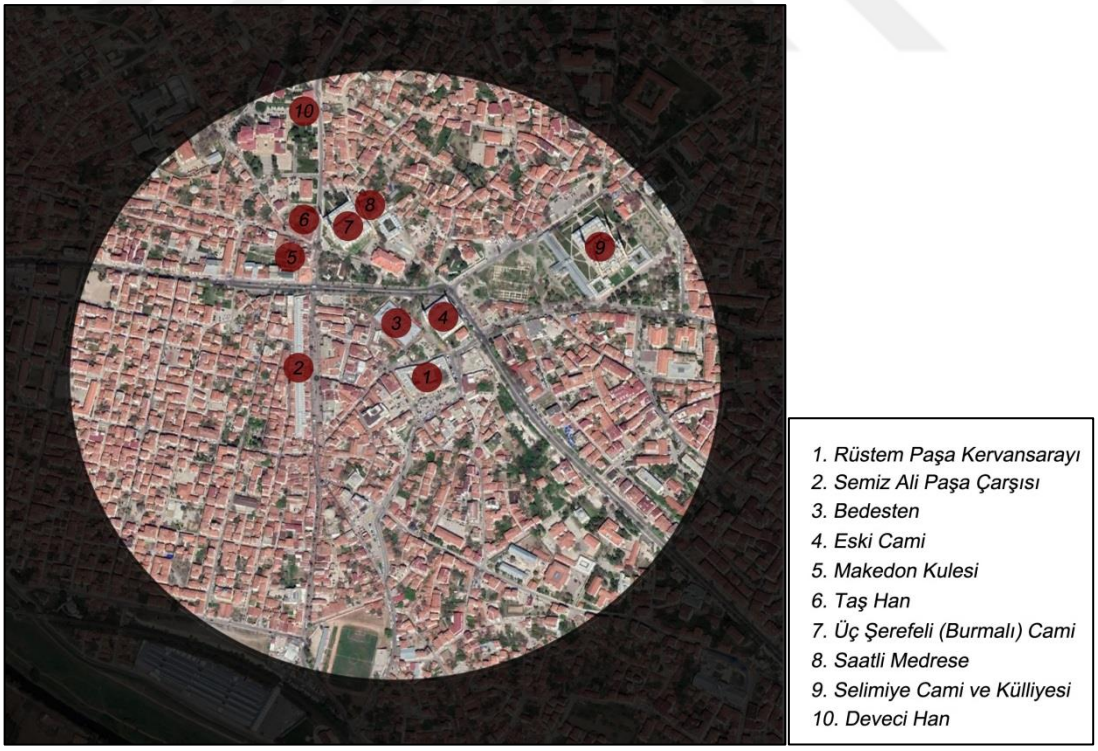

Harita 3.2: Rüstem Paşa Kervansarayı ve yakınındaki önemli tarihi yapılar (URL-15, 2019)

Harita 3.3: Yakın çevresi ile Rüstem Paşa Kervansarayı (URL-16, 2019)

3.2 Tarihçe

3.2.1 Edirne Şehrinin Tarihçesi

Geçmişi oldukça eski çağlara dayanan Edirne, bir çok medeniyete ev sahipliği yapmış ve tarih boyunca önemini korumuştur. Ancak bölgedeki çalışmalar yoğunlukla yakın tarihe yönelik olduğundan tarih öncesi dönemlere dair sınırlı bilgi bulunmaktadır. Tarih öncesi dönemlere ait kalıntıların bulunduğu bölgeyi şu şekilde sınırlandırabiliriz. Kazan Ova (Edirne il merkezi ile kapıkule arasında kalan bölge), Tunca Ovası, Ergene Ovası (Ergene vadisi ile Uzunköprü arasında kalan bölge), İpsala Ovası (İpsala ile Meriç arasında kalan bölge) (Yücel).

Şehrin tarih öncesi dönemlerin ardından Orta Asya'dan göç edip bölgeye yerleşen bir Trak kavmi olan Odrisler tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir (Şekil 3.4).

Harita 3.4: Trak kabilelerinin yerleşimi (URL-17, 2019)

Büyük İskender'in hükümdarlığı döneminde (M.Ö. 336 – M.Ö. 323) Makedonya sınırlarına katılmıştır. Ardından Makedonya'nın Roma hakimiyeti altına girmesi ile Roma topraklarında kalmış olan bölge, Roma'nın ikiye bölünmesinin ardından (M.S. 395) Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğu sınırları içinde kalmıştır. Avar Türkleri'nin 586 yılındaki başarısız kuşatmasının ardından Bulgar Türkleri tarafından 914 yılında ele geçirilen kent daha sonra tekrar Bizans İmparatorluğuna geçmiştir. Peçenek Türkleri'nin 1050 ve 1078 yıllarındaki kuşatmalarının ardından 1361 yılında I. Sultan Murat (Murad Hüdavendigar) tarafından fethedilmiştir. 1453 yılında İstanbul'un fethine kadar 92 yıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'na payitahtlık (baş şehirlik) yapmıştır.

Harita 3.5: Düyûn-u Umûmiye İdaresi, Edirne Nezareti (URL-18, 2019)

Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedildiği zaman Meriç nehri kenarında, kale içinde kurulmuş küçük bir kent olan Edirne, fetihten sonra en verimli dönemini yaşamış olup, Osmanlı sanatının en parlak dönemini simgelemektedir. Osmanlı İmparatorluğu tarafından ele geçirildikten sonraki ikiyüz yıl içinde mimarlık tarihi açısından oldukça zengin bir sanat merkezi haline gelmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde yabancı araştırmacılar tarafından yürütülen çalışmalar, Cumhuriyet ile birlikte, Almanya'da eğitim görmüş arkeologların alanına girmeye başlamış ve tüm kazı çalışmaları Türkiye Cumhuriyeti denetimi altına alınmıştır. Atatürk'ün arkeolojiye ve kazılara önem vermesi ile sağlanan bu gelişmeler nedeniyle 1930-1938 yılları arasında yapılan arkeolojik kazılar "Atatürk Dönemi Kazıları" olarak adlandırılmıştır.

Trakya'da çalışmalar yapan Prof. Dr. Mehmet Özdoğan bölgedeki arkeolojik çalışmaların yetersizliğinin kaynağı olarak görülen ilgi eksikliğinin nedenlerini şu şekilde özetlemiştir.

"*….Bunların başında Trakya'daki arkeolojik kalıntıların, Anadolu'dan alıştıklarımızdan çok farklı olması gelmektedir. Trakya'da Anadolu'da olduğu gibi*

büyük höyükler ve ören yerleri, yok değilse bile, sayıca çok azdır. Ancak bu durum Trakya arkeolojisinin fakirliğinden değil, kültür tarihinde Anadolu'ya göre çok farklı bir gelişim süreci geçirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Doğal çevre koşulları gereği Anadolu mimarisinde kerpiç ve taş, Trakya'da ise ahşap kullanılmış, bu da kalıntıların görünümünü etkilemiştir. İlgi eksikliğinin ikinci nedeni ise, Türkiye'de arkeolojinin daha çok Mezopotamya odaklı bir gelişim sürecinden gelmesi ve Avrupa arkeolojisine pek ilgi duymamış olmasıdır. Bu nedenle Türk arkeolojisinin ilgisi Trakya dışında odaklanmış, bu duruma uzun süre Trakya'nın askeri nedenlerle arkeolojik araştırmalara kapalı kalması da eklenince, Trakya yakın zamanlara kadar bilinmeyen bölge olarak kalmıştır…." (Özdoğan,1999)

Edirne şehri günümüzde Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde varlığını sürdürmektedir.

Oktay Aslanapa'nın 1965 basımı "Edirne'de Türk Mimarisinin Gelişmesi" adlı kitabında Evliya Çelebi seyahatnamesinde yer alan, Sultan IV. Murad döneminde yapılan sayımda elde edilen veriler bulunmaktadır. Bu verilerin Esin Benian'ın 2016 arşivinde yer alan günümüzdeki mevcut eser tespitleri ile karşılaştırılmasından, günümüze oldukça az eser kalmış olduğu görülmektedir (Çizelge 3.1). Bu tahribatta, afetler ve işgallerin payının büyük olduğu birçok kaynakta ifade edilmektedir.

YAPI TÜRÜ	YAPI SAYISI (1623-1640) (Aslanapa, 1965)	YAPI SAYISI (2016) (Benian, 2016)
Külliye	belirtilmemiş	2
Cami + mescit	314+164	48
İmaret	9	2
Türbe	103 (türbe + merkad)	13
Medrese	49	4
Han	30 (han + kervansaray)	4
Hamam	16	11
Çarşı	4	3
Köprü	8	8
Su sebili	13	4
Çeşme	124	48
Tekke ve zaviye	56	belirtilmemiş
Mektep	53	belirtilmemiş
Azınlık yapısı	belirtilmemiş	5

Çizelge 3.1: Edirne'nin Osmanlı Dönemi'ne ait kültür varlıklarının, Murad Hüdavendigar dönemi ile 2016 yılı karşılaştırması

3.2.2 Rüstem Paşa Kervansarayı'nın Tarihçesi

Rüstem Paşa Kervansarayı, Kanuni Sultan Süleyman zamanında iki defa on beş yıl kadar sadrazamlık yapmış olan, Rüstem Paşa tarafından 16. yy'da yaptırılmıştır (1560-1565). Büyük han ve küçük han olmak üzere 2 kısımdan oluşmaktadır. Büyük hanın mimarının Mimar Sinan olduğu bilinmekle birlikte küçük hanın mimarı herhangi bir bilgiye ulaşılamamaktadır. (Meriç, 1963)

Büyük kervan yollarından biri olan İstanbul-Belgrad yolunun orta kolu Edirne'den geçmektedir. Ayrıca Edirne, Balkanlara ve Anadolu'ya açılan ticari ağın merkezi konumundadır. Rüstem Paşa Kervansarayı bu yoldaki kervanlara hizmet etmiş bir yapıdır.(Kuban, 2007)

Büyük avlu giriş kapısı üzerinde 1753 (H. 1167) tarihli bir kitabe yer almaktadır (Şekil 3.1).

Şekil 3.1: Büyük han giriş kapısı üzerindeki kitabe
(Koca Özmen, 2019)

"Açıldıkça kapansın 'ayn-ı a'da.

Bi-hakkın suret-i inna fetahna"

Açıklaması şöyledir: "Fetih suresinin yüzü suyu hürmeti için bu kapı açıldıkça düşmanların gözleri kapansın" (çev.: Prof. Dr. İzzet SAK)

Kervansarayın eski sahipleri Türk ve müslüman olmasına karşın ikinci Viyana bozgunundan (1683) sonra Türklerin yerine yabancılar geçmiştir. Hatta vakıf olan bu yapının mülkiyeti de icareteyn[6] yolu ile yavaş yavaş yabancıların eline geçmiş, böylece yabancılar kervansarayda söz sahibi olmuşlardır. (Peremeci,2011)

Kervansarayın, 1921 yılında bankerlerin iş merkezi, 1930'lu yıllarda Edirneli zengin tüccarların ticaret ve kıymetli eşya ve paralarının muhafazası amaçlı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da kozaların satışı için kullanıldığı bilinmektedir. Bu nedenle bir dönem 'Koza Hanı' olarak anılmıştır. (Korkut,1965)

[6] icareteyn: Müeccel (peşin olmayan) ve muaccel (peşin) icarelerle kiralanan vakıf emlâkı. Hem derhal alınan, hem ileride alınacak kirası olan vakıf bina.

Yapı, Edirne'de meydana gelen tüm büyük çaplı yangın, sel, deprem ve savaş gibi olaylardan az ya da çok etkilenmiştir. Bu olaylardan yapı ile ilişkili olanlar, kronolojik olarak şöyle sıralanabilir.

-1746 (H.1159) yangını; Edirne'de meydana gelen en büyük iki yangından ilki olan 1746 yangınını Ahmet Badi Efendi şöyle anlatmaktadır:

"*02/08/1746 senesi Recep ayının on dördüncü Cuma gecesi, Üç Şerefeli Camii yakınındaki bir dükkândan kaza ile çıkan yangın, iki kola ayrılıp, bir koldan sepetçileri ve ağaç pazarını ve cebehanenin (Sonradan askeri idadi mektebi denilen yer) kale bedeni dışından yakarak, ki topçular ve çuhacılardan (Abacılar başı) ve Saraçhane ve Sipahi pazarından (Batpazarından) zindan altına, oradan Kağacıları yakarak Abdullah hamamından kanlı pınarda son buldu.*
Öbür kolu da, Üç Şerefeli'den yazıcılar ve mücellitleri ve un kapanını ve Bedesten etrafını yakarak Yemişçiler sokağıyla yedi yol ağzından Kadirihaneye, oradan, Sultan Camii yakınında Kara Mustafa paşa sarayını (Sivil idadi mektebi ile reji idaresi olan yerde) yakarak kanlı pınardaki kolla birleştiği, yazılan bu hudut içinde bulunan cami, zaviye ve Kervansaray, ev ve dükkânların tamamen yandığı bu ateş, taş yapı binalara da sıçrayıp onları da harab ettiği, Eski Cami'de taştan metin bir yapı olduğu halde, içine halk bir kısım eşya koymuş iken, o eşyalar yanmıştır. Camiin makfelleri ve minberi yanıp kubbelerinin ayakları parça parça olduğu, ateşin şiddetinden musalla yönündeki pencere dışarı fırladığı, iki kapılı han ile kapan hanı (yemiş kapanı) taş yapı iken harap olup sonra tamir olunduğu ve halktan bazıları eşyasını zindan yakınındaki Müslüman kabristanına taşımışlar ise de onlara da kıvılcımın ulaşmasıyla tamamen yanmıştır."(Ahmet Badi Efendi)

-1752 (H.1165) depremi; Edirne'nin gördüğü en büyük deptem olarak nitelendirilen depremi Ahmet Badi Efendi şöyle anlatmaktadır: *"31/07/1752 senesi Ramazanı'nın on dokuzuncu pazar gecesi iftardan sonra şehrin batı yönünden tozlu topraklı bir duman yükseldi ayrıca gün doğuşuna benzer bir görüntü belirip ansızın bir sarsıntı başlayıp yer yüzü deniz gibi dalgalandı. Tüm binalar adeta titreyip çoğunun yerle bir olduğu görüldü. Deprem sarsıntılarının şiddetinden herkes hayrete düşüp parmaklarını ısırdılar. Art arda gelen sarsılmalarla yer yüzünün süratle hareket etmesi sonucu olarak bütün minarelerin başları secdeye yattı.*
Yalnız, Sultan Selim Camii'nin dört minaresiyle İbrahim Paşa ve Defterdar

Camileri'nin minareleri yıkılmamış iseler de, her birinin serviler gibi sallandıklarını yakınında olanlar görmüştür. Camilerden çoğunun kubbeleri yuvarlak taneler gibi dağılıp toprağa karıştı. Nice ev, dükkân ve taş yapılar göz açıp kapayacak süre içinde yıkılmaya yüz tutup karga ve baykuş yuvası haline döndü. Hatta, Ayşekadın hanının Kasım paşa hamamına bakan metin taş duvarı, o korkunç gecede yıkılıp yerle bir olmuş ise de deprem durmadıkça yaklaşılması ve yıktırılması düşünülmemiştir."

"…. On dört ay süreyle gece gündüz otuzdan fazla deprem ve yer altından gelen korkunç sesler eksik olmamış fakat sonra sarsıntılar yavaş yavaş sakinleşerek bu korkunç deprem son bulmuştur." (Ahmet Badi Efendi)

-Tahtakale yangını 1846 (H.1262); 01.08.1846 yılında meydana gelen yangın tüm semti yakmıştır. Semtin, Rüstem Paşa Kervansarayı'na olan yakınlığı olay sırasında yapının az yada çok etkilenmiş olduğu fikrini vermektedir. (Ahmet Badi Efendi)

-Üç Şerefeli yangını 1851 (H.1267); 1851 yılının Ağustos ayında Üç Şerefeli Cami yakınında çıkan yangın 400 adet dükkanı tamamen yakmıştır. Caminin de hasar gördüğü yangından Rüstem Paşa Kervansarayı'nın da konumu gereği etkilenmiş olduğu düşünülmektedir. (Ahmet Badi Efendi)

-Mücellitler önü yangını 1856 (H.1272); 1856 yılının Haziran ayında meydana gelen yangında çok miktarda dükkan yanmıştır. (Ahmet Badi Efendi)

-Unkapanı yangını 1856 (H.1272); 1856 yılının Mart ayında meydana gelen yangında çok miktarda dükkan yanmıştır. (Ahmet Badi Efendi)

-Rus harbi; Yapı, 1877-78 Rus harbi sırasında Edirne'ye gelen Ruslar tarafından oldukça harap edilmiştir. Bu dönemde kervansarayın ortasında yer alan mescit yıkılmış ve bir daha yapılamamıştır.(Peremeci,2011)

-Büyük yangın 1903 (H.1321); Edirne ilinin yaşadığı en büyük felaketlerden birisi de 1903 yılında yaşanan yangındır. Bu yangını Ahmet Badi Efendi şöyle anlatmaktadır.

"Edirne'de Kaleiçinde Metropolit mahallesinde, Topkapı hamamı yakınında Topkapı sokağının 35 numarasındaki Ermeni Ohannes istepan Hapuzliyan adındaki kişinin boş evinin üst katından, 1903 (H: 1321) senesi Ağustosunun yirminci Cuma ertesi gecesi saat sekiz buçuk sıralarında yangın çıkmıştır. Kısa zamanda yayılan ateş,

ertesi gecenin saat iki buçuğuna kadar tam on sekiz saat sürmüş ve büyük zararlar vermiştir.

Gerekli müdahaleler yapılmış ise de, su kıtlığı dolayısıyla emekler boşa gitmiştir. Rüzgârın etkisiyle yangın üç kola ayrılmıştır:

Birincisi, metropolithaneye, oradan Tûr-i Sina kilisesi sokağında dördüncü numaradaki Tur-i sîna manastırının odalarını kısmen yakarak Kale Kapısı caddesinde elli dört numaradaki Hacı Alameddin dergâhı hizası ile Alipaşa çarşısının divan boyunca Balık Kapısına gelmişti.

İkincisi, Topkapı yakınından başlayıp medrese sokağının sekiz numaradaki Yakut Paşa Camii'ni yakıp oradan Ehmal paşa Camii yönüyle Tahtakapıya ve Manyas kapısında iki kola ayrılıp bir kolu kapının sağındaki Da'r-ül Hadis medresesi odalarını kısmen yakarak ibn-i Arap mahallesinde Tunca nehri kenarına gelmişti. Diğer kolu, Manyas kapısından mezarlık boyunca Zindan altına kadar gelip oradaki arabacı ahırlarını ve karşısında mezarlık bitişiğindeki dükkânları yakarak orada kalmıştır.

Topkapı'dan ayrılan üçüncü kol da, dokuz numaradaki Aya Nikola kilisesi yakınından aşağı Keçeciler Kapısı caddesinin otuz sekizinci numarasındaki Halebî Camii arsası yanında ve otuz dokuzuncu numaradaki mescit arsası yanındaki evi yıkarak, eski kapana doğru on dokuz numarada Kilise Camii arsası hizasiyle Ahi Hasan mahallesinde Tabakhane caddesinde yedi numaradaki temelsiz Camii yakınında Germe Kapı mahallesine dayanmıştı. Sayılan bu hudut içindeki tüm yapılar mahvolmuştur."

(Ahmet Badi Efendi)

Kervansarayın orijinal plan şemasını Ali Saim ülgen'in 1948 tarihli çizimleri üzerinde değerlendirebiliriz. (Şekil 3.2 / Şekil 3.3)

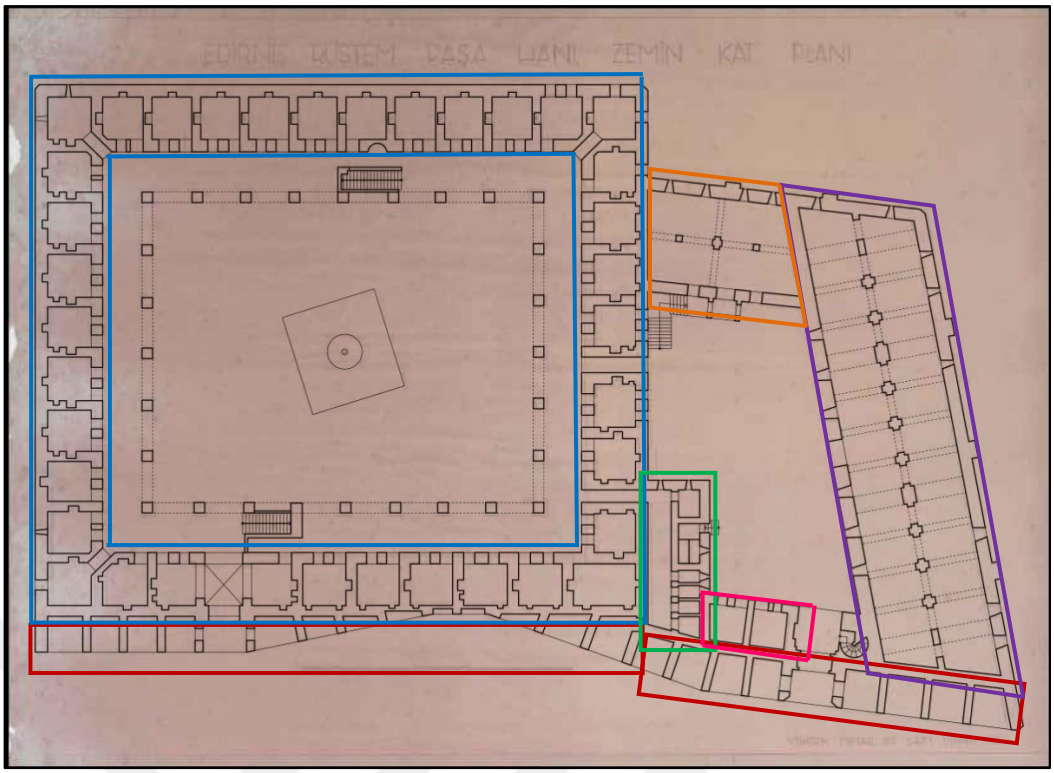

Şekil 3.2: Rüstem Paşa Kervansrayı zemin kat planı (URL-19, 2019)
(Koca Özmen, 2019, Ülgen, 1948 çiziminden) (düz.: Koca Özmen, 2019)

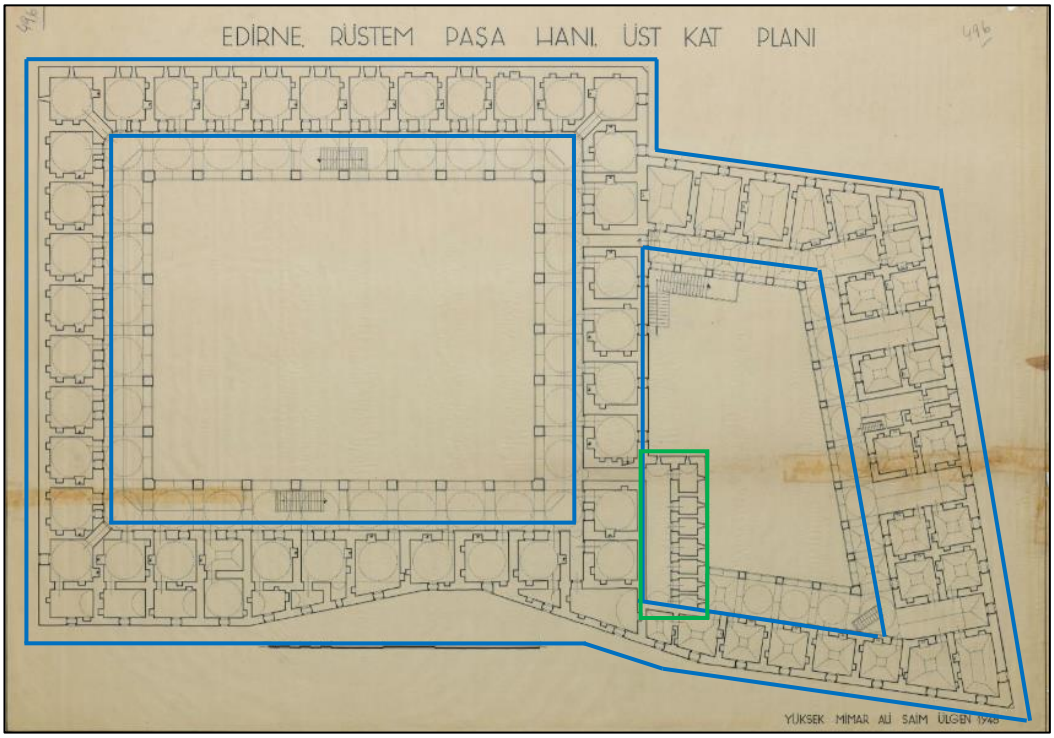

Şekil 3.3: Rüstem Paşa Kervansrayı üst kat planı (URL-20, 2019)
(Ülgen, 1948) (düz.Koca Özmen, 2019)

Rüstem Paşa Kervansarayı tahribat yaratan olaylar sonucunda oturulamaz duruma gelmiş ve bilinmeyen bir tarihte terk edilmiştir. Terkedildiği dönemden 1960 yılına kadar geçen döneme ait yapı ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanılmamaktadır.

Bu bölümde; 1960 yılında başlanan restorasyon çalışmaları kapsamında incelenen yapının, bu tarihlere ait belge ve fotoğraflara göre, restorasyon çalışmaları, öncesi ve sonrasına dair bir değerlendirme yapılmaktadır.

1960 yılına ait dokümanlarda yapının beden duvarlarının genel olarak sağlam olmasına karşın doğu cephesinde derin bir çatlak, güney cephesinde ise ciddi oranda tahribat olduğu belirtilmektedir. Üst örtüde yer yer çökmeler meydana geldiği ve kurşun malzemenin ise büyük oranda yok olmuş vaziyette olduğu, aynı kaynaklarda açıklanmaktadır. Kuzey cephesindeki dükkan hücrelerine ait basık kemer alınlıklarındaki dolgu ve ortalarına açılmış pencerelerin ise ticaret birimlerinin kullanıcıları tarafından yapılmış bireysel müdahaleler sonucu olduğu düşünülmektedir. (Şekil 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 3.10, 3.11, 3.12, 3.13)

Kervansaray ile ilgili çalışmalara 1960 yılında yapının ıslahı ile başlanmıştır. Bu ıslah çalışmaları devam ederken yapının çevresinin açılması ile ilgili bazı istimlak ve satın alma kararları alınmıştır. (Ek-A.2)

Şekil 3.4: Onarım öncesi güney cephesi (Vakıflar Arşivi, 1960)

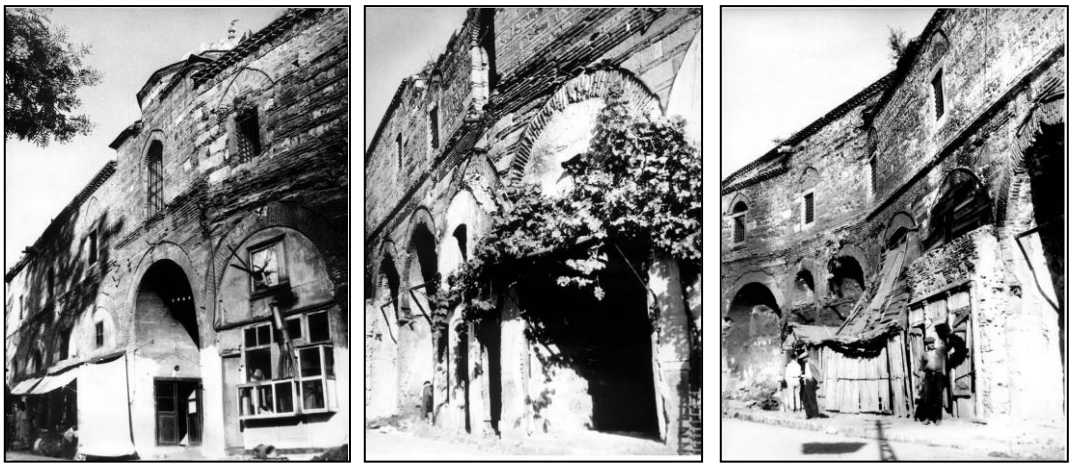

Şekil 3.5-3.6-3.7: Onarım öncesi kuzey cephesi (Vakıflar Arşivi, 1960)

Şekil 3.8-3.9: Onarım öncesi küçük avlu ve ahır (Vakıflar Arşivi, 1960)

Şekil 3.10-3.11: Onarım öncesi büyük avlu merdiven ve 1.kat

(Vakıflar Arşivi, 1960)

Şekil 3.12-3.13: Onarım öncesi çatı (Vakıflar Arşivi, 1960)

Yapının 1960 yılında başlayan restorasyon çalışması;

Doğu ve Güney cephesine strüktürel açıdan müdahale edilmiş, bu kısım betonarme kirişlerle takviye edilerek yapıya bağlanmıştır. (Ek A.23)

Kurşun üst örtü kaplaması büyük oranda yok olduğundan, üst örtü; uygulama kolaylığı, ekonomik nedenler ve görsel benzerliği nedeniyle prewol kauçuk pestilli kaplama ile kaplanarak, kurşuni renkli boya ile boyanmıştır.(Ek A.23) (Şekil-3.20)

Büyük avlunun ortasında bulunan ve Rus Harbi sırasında yıkılan köşk mescit yeterli veri bulunamadığından yeniden yapılmamış, yalnızca altındaki şadırvan onarılmıştır. (Ek A.23) (Şekil-3.16)

Odaların bazıları teknik hacimlere, bazıları da banyo eklenerek konaklamaya ayrılmıştır. Küçük handa bulunan deve ahırı bölünerek; konferans salonu, konferans salonu fuayesi, kafe ve mutfak, çamaşır odası, depo gibi hizmet alanları oluşturulmuştur. Mutfak; yeniden düzenlenerek bar haline getirilmiştir.

Yapıdaki tüm odalarda mevcut pencerelerin önüne birer pencere daha eklenerek soğuk hava koşullarında konfor sağlamaya çalışılmıştır. Ayrıca küçük hanın 1. katta bulunan revakları kapatılmıştır.

Büyük han 1. katın tuvaletlere bitişik odaları hamama dönüştürülmüştür.

Küçük hanın avlusunun altına kazan dairesi yapılmış ve girişi avludan verilen merdivenle sağlanmıştır.

Yapı 1972 yılında otel olarak tamamlanmış ve kullanıma açılmıştır.(Ek A.23)

Şekil 3.14-3.15: Onarım sırasında güney cephesi (Vakıflar Arşivi, 1960)

Şekil 3.16: Onarım sırasında büyük avlu (Vakıflar Arşivi, 1960)

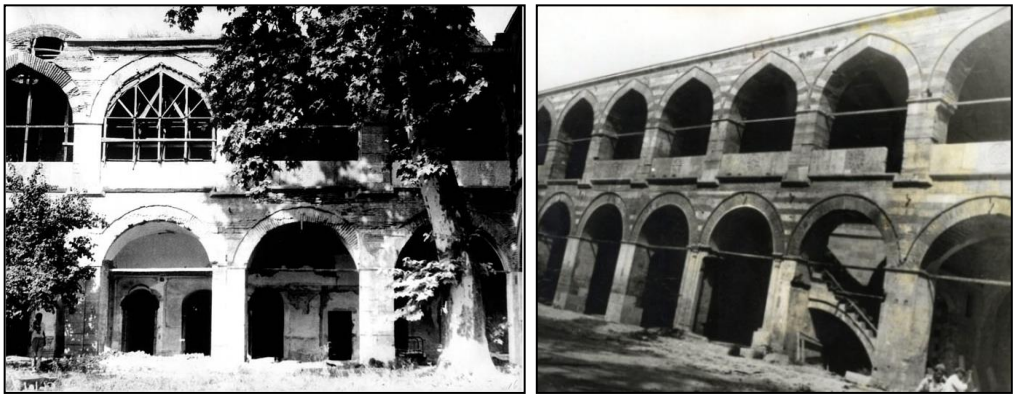

Şekil 3.17-3.18: Onarım sırasında büyük avlu (Vakıflar Arşivi, 1960)

Şekil 3.19: Onarım sonrasında güney cephesi (Vakıflar Arşivi, 1960)

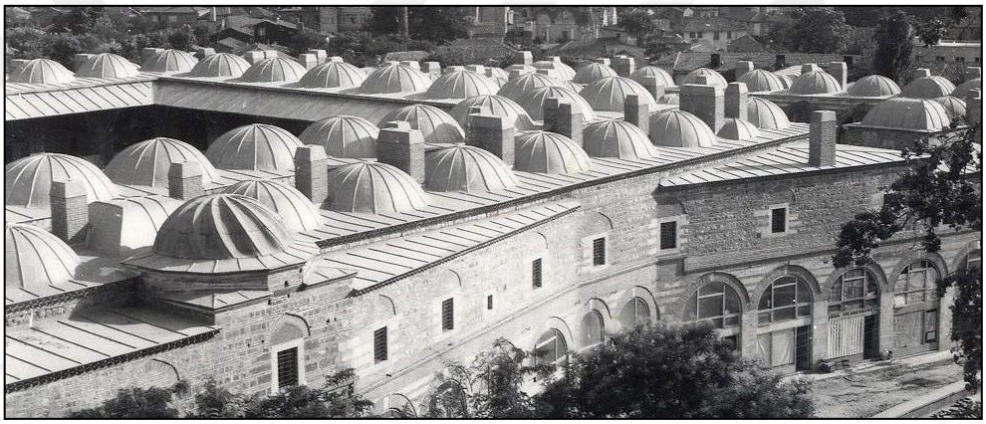

Şekil 3.20: Onarım sonrasında çatı ve kuzey cephesi
(Çakırlar, Vakıflar Arşivi, 1971)

Şekil 3.21: Onarım sonrasında kuzey cephesi (Çakırlar, Vakıflar Arşivi-1971)

1983 yılına kadar otel olarak kullanan yapının kiracısı bu tarihte tahliye edilmiş, ardından yapının; kültür ve sanat galerisi olarak kullanılmasına karar verilmiştir.

1984 yılında Trakya Üniversitesi Rektörlüğü yapının, otelcilik işletme ve uygulama alanında yetişecek öğrencilerine iş potansiyeli sağlamak amacıyla üniversiteye tahsis edilmesi talebinde bulunmuştur. Bu talep uygun bulunmakla birlikte bazı yasal engeller nedeniyle Rektörlüğün, Edirne Sıkıyönetim Komutanlığı'nın kararına başvurması şeklinde yanıtlanmış, ancak konu ile ilgili herhangi bir gelişme sağlanamamıştır. (Ek A.6)

Geçen zaman zarfında yeniden tahribata uğrayan yapı 1986 yılında kervansarayın onarım ve işletmesinin, temel araştırma ve projelendirme konusunda ihtisas sahibi firmalara ihale edilmesine karar verilmiş ve bu ihale gerçekleştirilmiştir. Ancak bu çalışmalarda çeşitli sıkıntılar yaşanmış ve restorasyon tamamlanamamıştır.(Ek A.7)

1988 yılında restorasyon şartı ile kiraya verilen yapı yine benzer sorunlarla karşılaşmıştır. Bu gerekçelerle Vakıflar Bölge Müdürlüğü 1991 yılında yapının onarımının kiracının insiyatifine bırakılmasının esere fayda sağlamak yerine zarar verdiği kanaati ile onarımın kendi idarelerince yapılması hususunda talepte bulunmuştur. Ancak bu talep ile ilgili de herhangi bir gelişme sağlanamamıştır.

(Ek A.12)

Kervansaray; 1992 yılında son işletmecisine kiralanmıştır. İşletmeci maddi olanaksızlıklardan dolayı kapsamlı bir restorasyon çalışması yapamamıştır. Uzun yıllar otel olarak kullanılmaya çalışılsa da başarılı olamamış ve 2017 yılında süresiz olarak kapatılmıştır. Yapının kiracısı hala aynı işletmeci olup yasal gerekçelerle Vakıflara yada bir başka şirkete devredilememektedir.

3.3 Mimari Özellikleri

3.3.1 Plan Özellikleri

Klasik dönem Osmanlı mimarisini yansıtan Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı kent hanları özelliği göstermektedir.[7] (Kuban, 2007) Ayrıca plan kurgusu ve mekansal organizasyon açısından incelediğimiz kriterlere göre avlulu kervansaraylar sınıfına girmektedir. İki adet avlulu handan meydana gelen yapıdan, incelendiği kaynaklarda büyük han ve küçük han olarak bahsedilmiştir. Bu çalışmada da mekanları doğru tariflendirebilmek adına aynı şekilde bahsedilecektir.

Plan şeması inşa edildiği dönemde etrafını saran yollara ve ars sınırlarına göre şekillenmiştir. (Pehlivan, 2011) Yapı, insanların ve hayvanların konakladığı mekanların birbirinden net bir şekilde ayrıldığı gelişmiş bir kervansaray örneğidir.

Büyük han; konaklama mekanları olan odalar, hamam, ortak tuvaletler (her 2 katta) ve zemin kat cephesinde yer alan dükkanlardan oluşmaktadır. Tuvaletler 1. katta ve zemin katta küçük avlu içine çıkıntı yapmaktadır.

Küçük han; 1. katta odalar, zemin katta, mutfak, depo, ahır gibi servis alanları ile cephede dükkanlardan oluşmaktadır. 1. katta ortak tuvaletler ve hamamın olduğu bölüme tonozlu bir koridordan geçiş sağlanmıştır. Zemin katta ise ortak tuvaletlere küçük avludan ayrıca giriş verilmiştir.

İki hana da kuzey yönündeki İki Kapılı Han Caddesi'nden birer kapı ile giriş sağlanmıştır. Günümüzde büyük hanın kapısı kullanılmamakta tüm girişler küçük hanın kapısından sağlanmaktadır.

Oda olarak planlanmış tüm mekanlarda 1 adet ocak ile 1 yada 2 adet niş bulunmaktadır. Zemin kattaki odaların çoğunda avluya bakan pencereler bulunmaktadır.

Büyük avlu 1065.35m², küçük avlu 432.40m² dir.

---

[7] Abdullah KURAN'ın Mimar Sinan adlı çalışmasında kervansarayın hem kent içi kervansarayları hem de menzil kervansarayları özelliği gösterdiğinden bahsedilmektedir. Ancak çalışmada konu ile ilgili herhangi bir detay verilmediği gibi destekleyici başka bir kaynak da bulunamamıştır.

Büyük hanın odaları yaklaşık 400cm x 400cm olup önündeki revakla avluya açılmaktadır. Büyük hanın zemin kat ile 1. kat bağlantısı, girişin sağındaki ve karşısındaki iki adet taş merdiven ile sağlanmaktadır.

Küçük hanın yalnızca 1. katta odası bulunmaktadır. Bu odalar yaklaşık 300cm x 300cm olup avluya bakan revağa açılmaktadır.

Büyük han ile küçük han zemin katta avludan tonozlu bir koridor ile sağlanmaktadır. 1. katta iki han arası geçiş yine tonozlu bir koridor ile sağlanmaktadır. Bunların dışında ortak tuvaletler her iki handan da kullanılabildiği için bu tuvaletlerin koridorları da dolaylı olarak bağlantı sağlamaktadır.

Küçük hanın zemin kat ile 1. kat bağlantısı, girişin sağındaki taş döner merdiven ile sağlanmaktadır.

Zemin katta ön cepheye bakan 21 adet dükkan bulunmakta ve kervansaraya yıl boyu kira geliri sağlamaktadır.

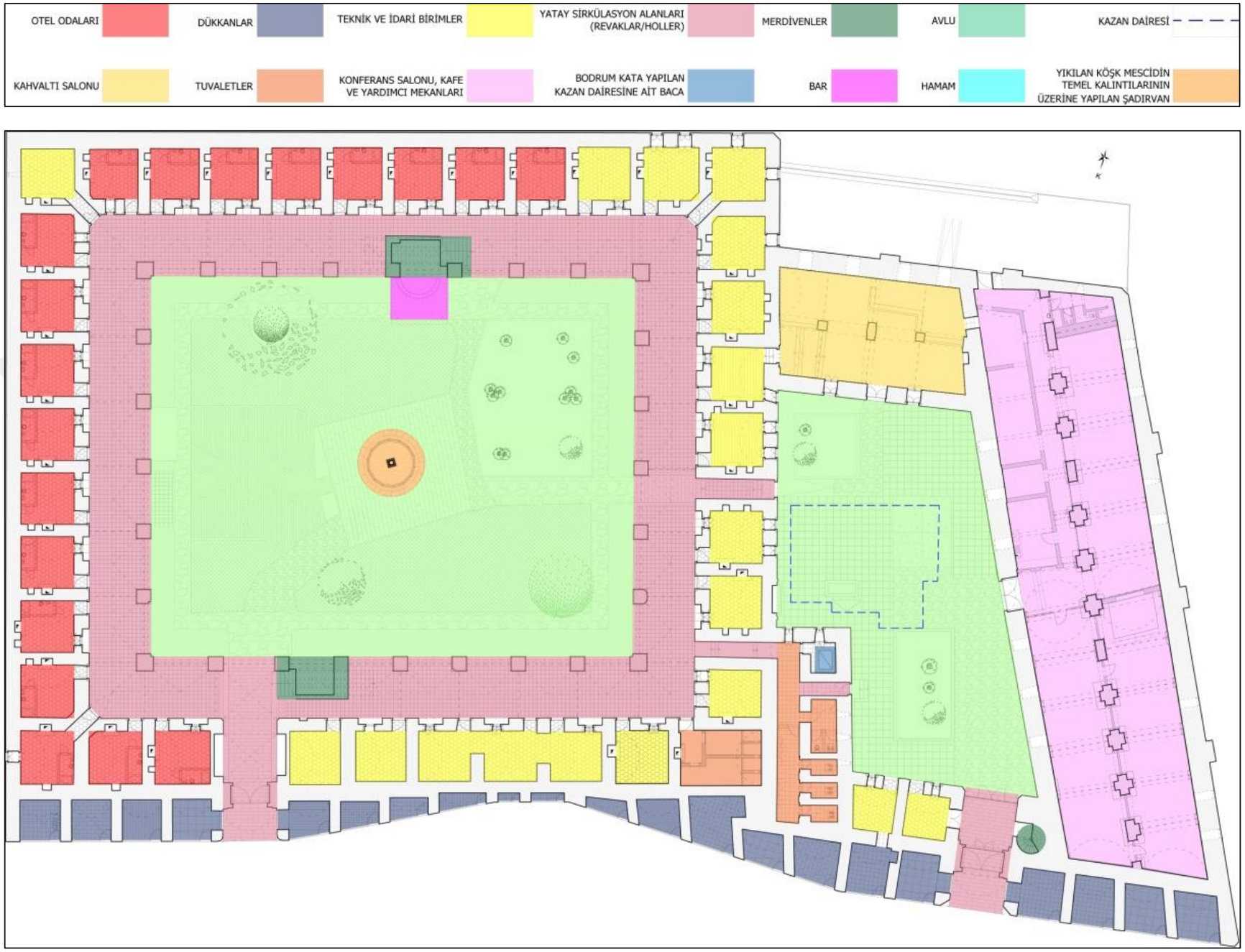

Şekil 3.22: Rüstem Paşa Kervansarayı zemin kat planı (Koca Özmen, 2018)

Şekil 3.23: Rüstem Paşa Kervansarayı 1. kat planı (Koca Özmen, 2018)

Şekil 3.24-3.25: Küçük avlu (Koca Özmen, 2014)

Şekil 3.26-3.27: Küçük avlu (Koca Özmen, 2014)

Şekil 3.28-3.29: Büyük avlu (Koca Özmen, 2014)

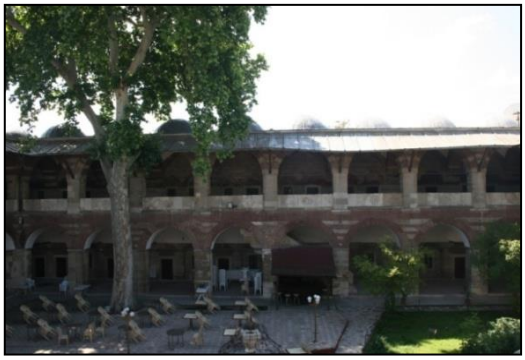

Şekil 3.30-3.31: Büyük avlu (Koca Özmen, 2014)

3.3.2 Cephe Özellikleri

3.3.2.1 Kuzey Cephesi

Kuzey cephesi yapının ana cephesi konumundadır. Girişin ve tüm dükkanların baktığı cephe olması nedeniyle yapının en hareketli cephesidir . Bu nedenle en muhdes müdahalelerin yapıldığı cephedir. Dükkan doğramalarında, restorasyon sırasında cephe bütünlüğü sağlanmış olsa da zaman içinde her dükkanın kiracısının, kendi ihtiyaçları doğrultusunda müdahale etmesi bütünlüğü bozmuştur.

Mevcut durumda cepheyi zemin katta incelediğimizde boydan boya tek tip sac saçakla korunduğunu görmekteyiz. Bu saçak dükkan kotları ile uyumlu olarak dört farklı kotta ve farklı uzunluktadır. Taşıyıcı sistemi ahşaptır. Tüm dükkan kapı ve doğramaları alüminyumdur. Dükkan cephe genişlikleri değişkenlik göstermektedir. Her dükkanın ve han girişlerinin üzerinde yuvarlak kemer bulunmaktadır.

Mevcut durumda cepheyi 1. katta incelediğimizde her iki hana ait oda pencerelerinin yer aldığı görülmektedir.

Cephe geneline baktığımızda iki han, arasındaki kot farkı nedeniyle rahatlıkla ayırt edilebilmektedir. (Şekil 3.32, 3.33)

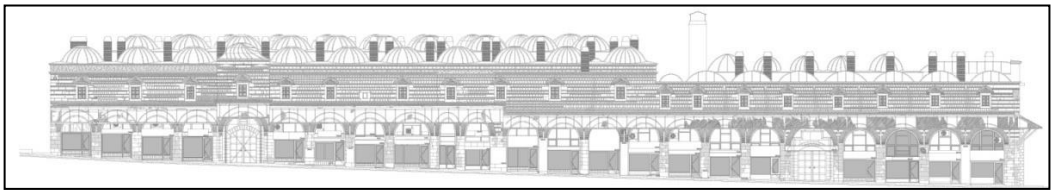

Şekil 3.32: Kuzey cephesi (Koca Özmen, 2016)

Şekil 3.33: Kuzey cephesi (Topuz, 2015)

3.3.2.2 Doğu Cephesi

Doğu cephesi yapının en sade cephesi olmakla birlikte konumu gereği şehre gelindiğinde ilk görülen cephedir. Cephenin yalnızca sağ tarafında oda pencereleri yer almaktadır. Bunun dışında cephe tamamen sağırdır. Cephe bitimleri kesme taş, geri kalan kısımlar moloz taş duvardır. (Şekil 3.34, 3.35, 3.36)

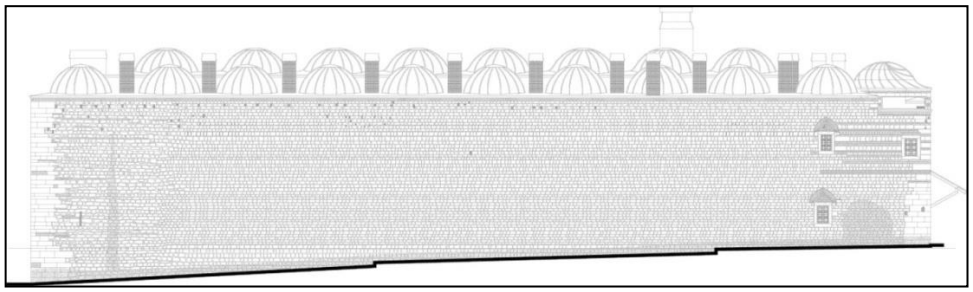

Şekil 3.34: Doğu cephesi (Koca Özmen, 2016)

Şekil 3.35: Doğu cephesi (Şeker Yalım, 2015)

Şekil 3.36: Doğu cephesi (Şeker Yalım, 2015)

3.3.2.3 Güney Cephesi

Güney cephesi yapının arka cephesi konumundadır. Sağda büyük han solda küçük han ön cephede olduğu gibi kot farkı nedeniyle ayırt edilebilmektedir. Cephenin geneline bakıldığında; sağ tarafının tamamen sağır olduğu, sol tarafında oda ve servis pencerelerinin yer aldığı görülmektedir. (Şekil 3.37, 3.38, 3.39)

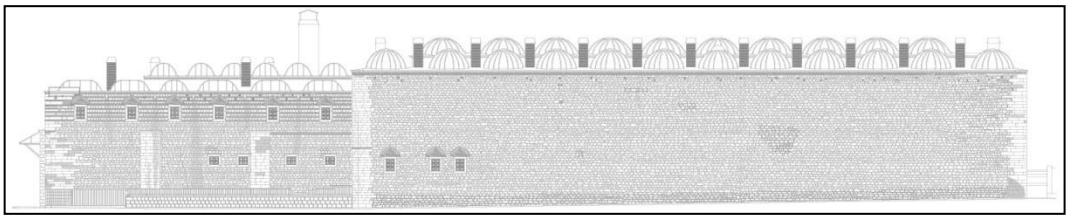

Şekil 3.37: Güney cephesi (Koca Özmen, 2016)

Şekil 3.38: Güney cephesi (Yamaç, 2015)

Şekil 3.39: Güney cephesi (Yamaç, 2015)

3.3.2.4 Batı Cephesi

Batı cephesi yapının Tahmis Sokak'a bakan cephesidir. Kervansaray diğer yapılara dar bir sokak mesafesi kadar yakındır. Taş payandaları ve kademeli çatısı oda ve servis pencereleri ile hareketli bir cephedir (Şekil 3.40,3.41,3.42,3.43,3.44,3.45, 3.46).

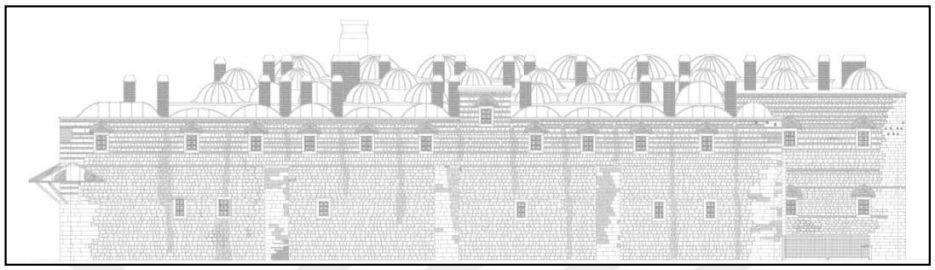

Şekil 3.40: Rüstempaşa Kervansarayı Batı Cephesi (Koca Özmen, 2016)

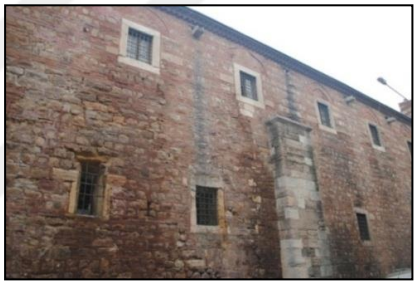

Şekil 3.41-3.42: Batı cephesi (Yamaç, 2015)

Şekil 3.43-3.44: Batı cephesi (Yamaç, 2015)

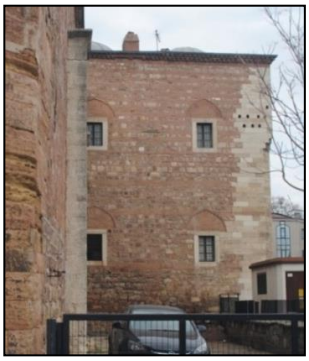

Şekil 3.45-3.46: Batı cephesi (Yamaç, 2015)

3.3.3 Üst Örtü Özellikleri

Rüstem Paşa Kervansarayı'nın büyük han çatısı; çift sıra ve iki farklı kotta kubbelerle örtülmüş, yalnızca yivli kubbenin arkasında ve küçük hana bakan kısımda tonozlar kullanılmıştır. Küçük handa ise iki faklı kotta kubbe ve tonozlar kullanılmıştır. Orijinal çatı kaplaması birçok benzerin yapıda görüldüğü üzere kurşundur. Bu nedenle bazı kaynaklarda Kurşunlu Han olarak geçmektedir. 1972 yılındaki restorasyonda üst örtü prewol adı verilen bir malzeme kaplanarak kurşuni boya ile boyanmıştır. Ancak 1985 yılında Vakıflar Müdürlüğü tarafından yaptırılan onarımda üst örtü kurşun malzeme ile yenileneye başlamıştır. (Süman,2000). 29.09.1989 ve 17.06.1991 tarihli kurul kararında; üst örtü kurşun kaplama işinin sürmekte olduğundan bahsedilmektedir. (Ek A.12) Ancak kaplama işinin hangi tarihte tamamlandığına dair bilgi bulunmamaktadır. (Şekil 3.47)

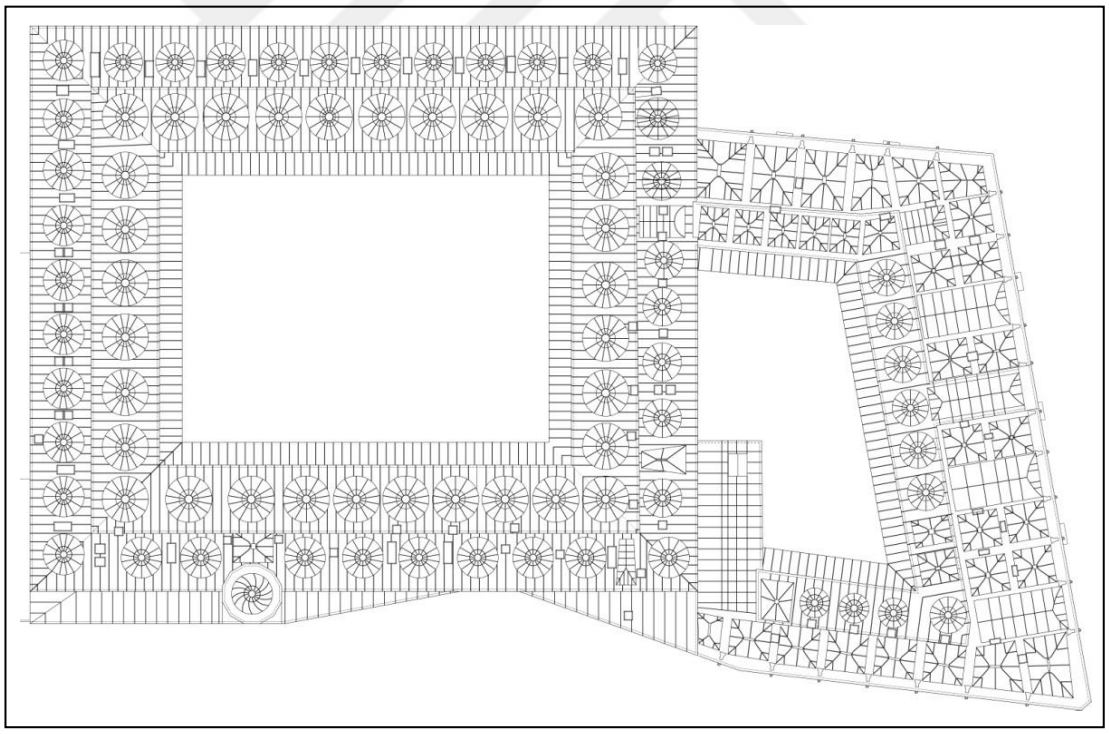

Şekil 3.47: Çatı Planı (Koca Özmen,2016)

3.3.4 Yapı Elemanları ve Süslemeler

3.3.4.1 Kapılar

- **K-1 Ahşap Kapılar**

Kervansarayın 2 bölümünde de tüm odalara aynı tür kapılar ile giriş sağlanmaktadır. K-1 olarak kodladığımız bu kapılar; metal yatay kuşaklarla sabitlenmiş, 5-6 dilimli düşey ahşaplardan oluşmaktadır.

Şekil 3.48: K1-ahşap kapı (Koca Özmen, 2014)

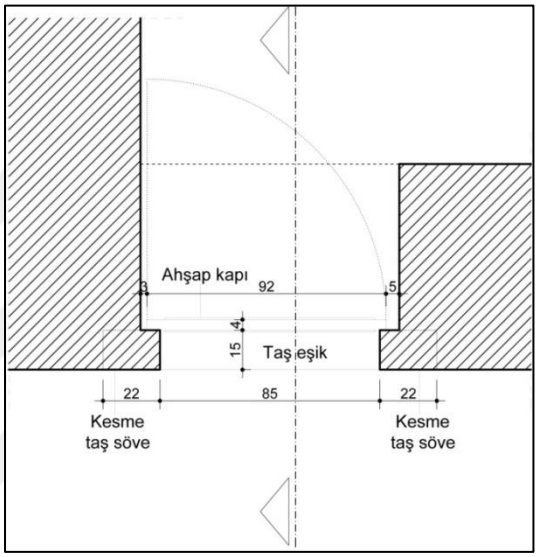

Şekil 3.49: K1-ahşap kapı detayı/plan (Koca Özmen, 2014)

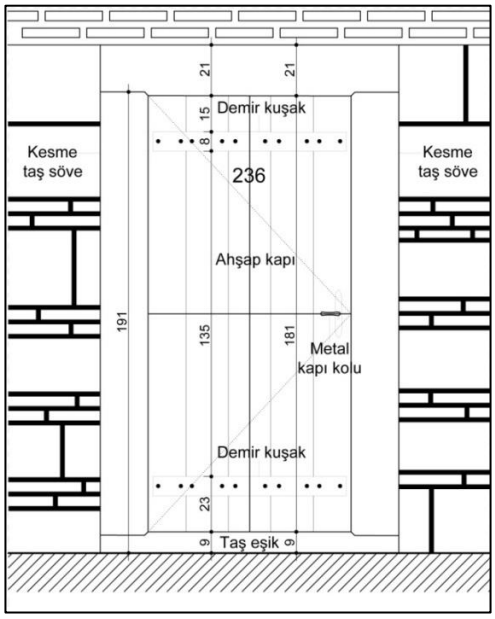

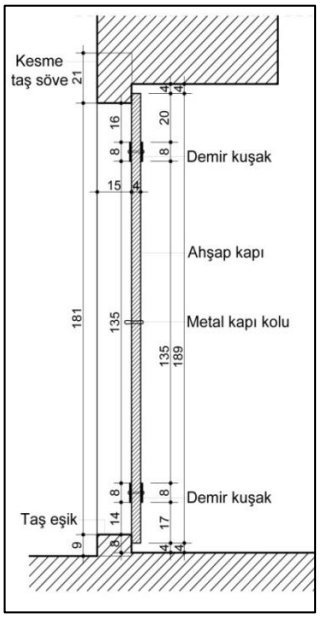

Şekil 3.50-3.51: K1-ahşap kapı detayı/dış görünüş- kesit (Koca Özmen, 2014)

K-1 oda kapılarının, kapı üstü süslemelerinde bazı farklılıklar gözlenmektedir. Bu süslemeler ile K-1 tipi kapıları şu şekilde sınıflandırabiliriz.

- **K1-A Ahşap Kapı Modülü**

Kemer boşluğunun orta kısmı yaprak şekli oluşturacak biçiminde, geri kalanları çift sıra yatay ve çift sıra düşey tuğlalardan örülü, kemerli kapı tipidir.

Kapı tipi	Kemer tipi	Bkz.
K1-A1	yuvarlak kemer	Şekil 3.52
K1-A2	Sivri kemer	Şekil 3.53

Çizelge 3.2: K1-A kapı analiz tablosu (Koca Özmen, 2019)

Şekil 3.52: K1-A1 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014)

Şekil 3.53: K1-A2 ahşap kapı (Koca Özmen,. 2014)

- **K1-B Ahşap Kapı Modülü**

Kemer boşluğu çift sıra yatay ve çift sıra düşey tuğlalardan örülü kemerli kapı tipidir.

Kapı tipi	Kemer tipi	Bkz.
K1-B1	yuvarlak kemer	Şekil 3.54
K1-B2	Sivri kemer	Şekil 3.55

Çizelge 3.3: K1-B kapı analiz tablosu (Koca Özmen, 2019)

Şekil 3.54: K1-B1 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014)

Şekil 3.55: K1-B2 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014)

- **K1-C Ahşap Kapı Modülü**

Kemer boşluğu yatay tuğlalardan örülü kemerli kapı tipidir.

Kapı tipi	Kemer tipi	Bkz.
K1-C1	yuvarlak kemer	Şekil 3.56
K1-C2	Sivri kemer	Şekil 3.57

Çizelge 3.4: K1-C kapı analiz tablosu (Koca Özmen, 2019)

Şekil 3.56: K1-C1 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014)

Şekil 3.57: K1-C2 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014)

- **K1-D Ahşap Kapı Modülü**

Köşe giriş kapılarına ait kapı tipidir. Diğer K1 kapılara göre daha düzensizdir.

Kapı tipi	Kemer tipi	Kemer boşluğu örgü sistemi	Bkz
K1-D1	yuvarlak kemer	K1-A	Şekil 3.58
K1-D2	yuvarlak kemer	K1-B	Şekil 3.59
K1-D3	yuvarlak kemer	K1-C	Şekil 3.60
K1-D4	yuvarlak kemer	K1-C (fazladan süslemesi mevcut)	Şekil 3.61
K1-D5	kemersiz	K1-B	Şekil 3.62

Çizelge 3.5: K1-D kapı analiz tablosu (Koca Özmen, 2019)

Şekil 3.58-3.59-3.60-3.61-3.62: K1-D1, K1-D2, K1-D3, K1-D4, K1-D5 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014)

- **K2-K3-K4 Ahşap Kapılar**

Kapı tipi	Kemer tipi	Kanat tipi	Bkz.
K2	yuvarlak kemer	çift kanat	Şekil 3.63
K3	sivri kemer	tek kanat	Şekil 3.67
K4	yuvarlak kemer	tek kanat	Şekil 3.68

Çizelge 3.6: K2-K3-K4 kapı analiz tablosu (Koca Özmen, 2019)

Şekil 3.63: K2 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014)

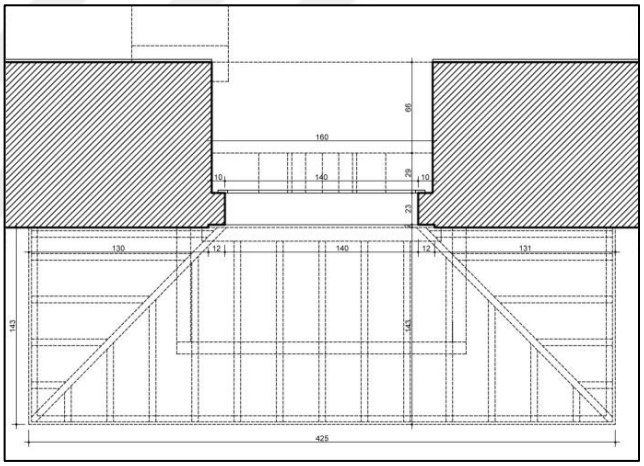

Şekil 3.64: K2 ahşap kapı detayı/plan (Koca Özmen, 2016)

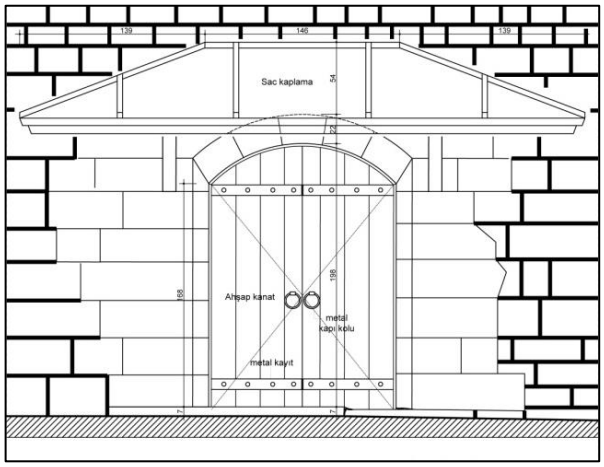

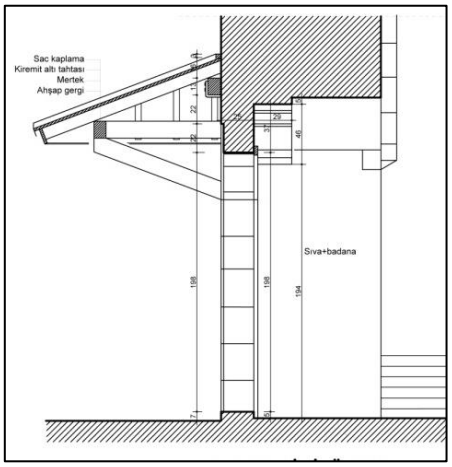

Şekil 3.65-3.66: K2-ahşap kapı detayı/dış görünüş-kesit (Koca Özmen, 2016)

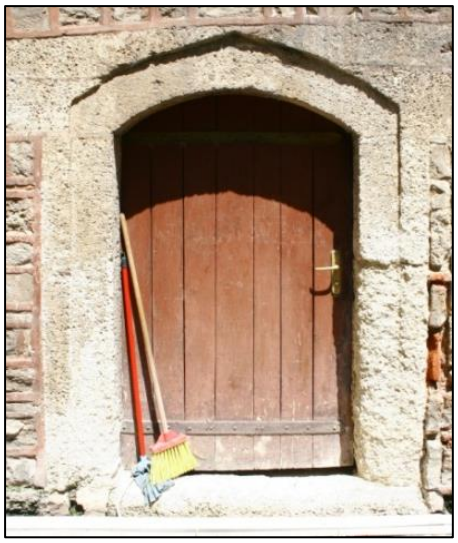

Şekil 3.67-3.68: K3 ahşap kapı - K4 ahşap kapı (Koca Özmen, 2014)

- **K5 Demir Kapı**

Kervansarayın ana giriş kapılarıdır. Kuzey cephesinde 1 adet büyük han, 1 adet küçük han olmak üzere toplam 2 adet çift kanatlı demir kapı bulunmaktadır.

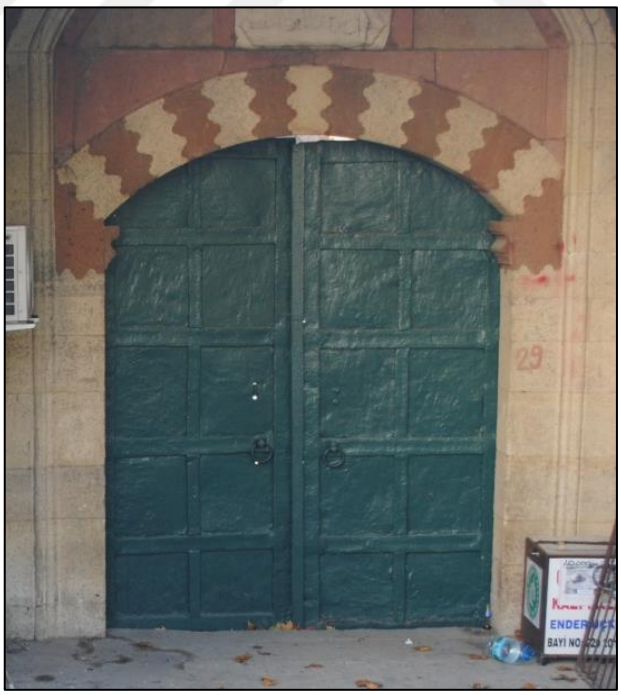

Şekil 3.69: K3 büyük han giriş kapısı (Koca Özmen, 2014)

3.3.4.2 Pencereler

- **P-1 Ahşap Pencereler**

Yapının ana tip penceresidir. Çift kanat iki yatay kayıtlı ve taş söveli ahşap penceredir. Lokmalı demir parmaklıkları bulunmaktadır. Pencerelerin orijinal yeri denizliğin dışında olmakla birlikte restorasyon sırasında denizliğin oda tarafına aynı tip bir pencere daha yerleştirilmiştir.

Şekil 3.70: P1 ahşap pencere (Koca Özmen, 2014)

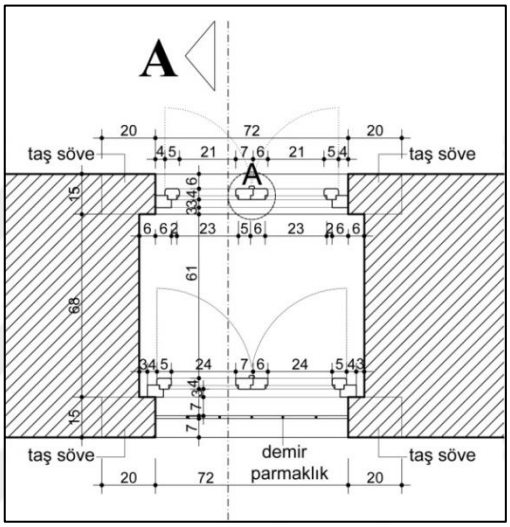

Şekil 3.71: P1ahşap pencere detayı/plan (Koca Özmen, 2016)

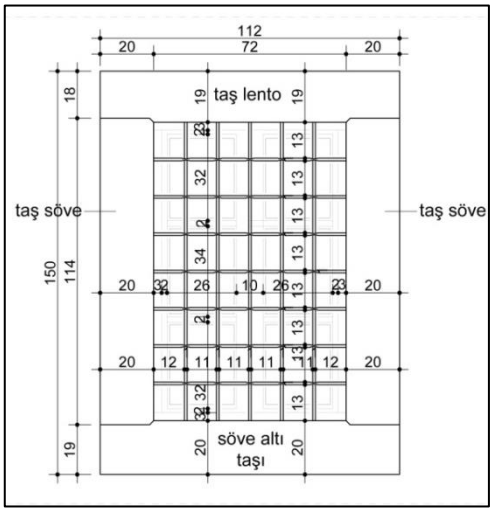

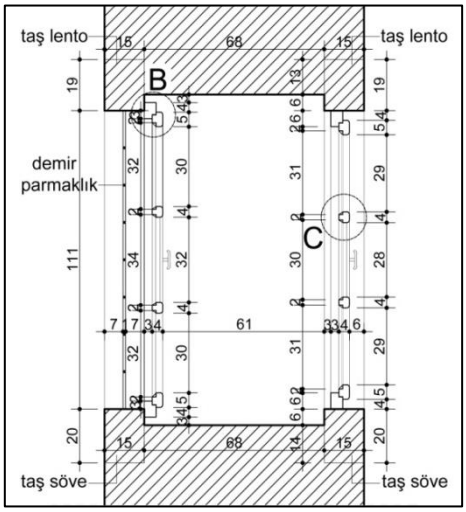

Şekil 3.73: P1-ahşap pencere detayı/dış görünüş - kesit (Koca Özmen, 2016)

- **P1-A Ahşap Pencere Modülü**

Kemer boşluğunun orta kısmı yaprak şekli oluşturacak biçiminde, geri kalanları çift sıra yatay ve çift sıra düşey tuğlalardan örülü, kemerli pencere tipidir.

- **P1-B Ahşap Pencere Modülü**

Kemer boşluğu çift sıra yatay ve çift sıra düşey tuğlalardan örülü kemerli pencere tipidir.

- **P1-C Ahşap Pencere Modülü**

Kemer boşluğu yatay tuğlalardan örülü kemerli pencere tipidir.

Pencere tipi	Kemer tipi	Bkz.
P1-A1	yuvarlak kemer	Şekil 3.74
P1-B1	yuvarlak kemer	Şekil 3.75
P1-C1	yuvarlak kemer	Şekil 3.76
P1-C2	Sivri kemer	Şekil 3.77

Çizelge 3.7: P1-A, P1-B, P1-C pencere analiz tablosu (Koca Özmen, 2019)

Şekil 3.74: P1-A1 ahşap pencere (Koca Özmen, 2014)

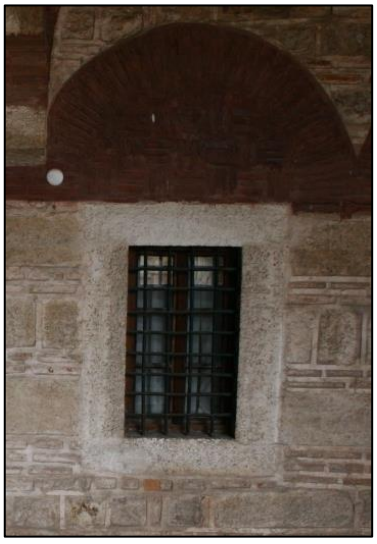

Şekil 3.75: P1-B1 ahşap pencere (Koca Özmen, 2014)

Şekil 3.76: P1-C1 ahşap pencere (Koca Özmen, 2014)

Şekil 3.77: P1-C2 ahşap pencere (Koca Özmen, 2014)

- **P2 Ahşap Pencereler**

Çift kanat iki yatay kayıtlı ve taş söveli ahşap penceredir. Formu kareye yakın olan pencerenin lokmalı demir parmaklıkları bulunmaktadır. Kemer dolgusu moloz taştır.

- **P3 Ahşap Pencereler**

Çift kanat iki yatay kayıtlı ve taş söveli ahşap penceredir. Formu dikdörtgen olan pencerenin lokmalı demir parmaklıkları bulunmaktadır. Kemer dolgusu kesme taştır.

- **P4 Ahşap Pencereler**

Çift kanat iki yatay kayıtlı ve taş söveli ahşap penceredir. Formu dikdörtgen olan pencerenin lokmalı demir parmaklıkları bulunmaktadır.

- **P5 Ahşap Pencereler**

Çift kanat iki yatay kayıtlı ve taş söveli ahşap penceredir. Formu dikdörtgen olan pencerenin lokmalı demir parmaklıkları bulunmaktadır. P1 tipi pencereden farkı boyutlarının daha küçük olmasıdır.

Pencere tipi	Kemer tipi	Bkz.
P2	yuvarlak kemer	Şekil 3.78
P3	yuvarlak kemer	Şekil 3.79
P4	kemersiz	Şekil 3.80
P5	kemersiz	Şekil 3.81

Çizelge 3.8: P2-P3-P4-P5 pencere analiz tablosu (Koca Özmen, 2019)

Şekil 3.78: P2 ahşap pencere (Koca Özmen, F. 2014)

Şekil 3.79: P3 ahşap pencere (Koca Özmen, F. 2014)

Şekil 3.80: P4 ahşap pencere (Koca Özmen, 2014)

Şekil 3.81: P5 ahşap pencere (Koca Özmen, 2014)

3.3.4.3 Taş Madalyonlar

Büyük avluya bakan revakların taş korkuluklarının cepheleri soyut motiflerin yer aldığı taş madalyonlarla süslenmiştir. geometrik şekillerden oluşan madalyonlar taş bloklar üzerinde kabartma şeklinde işlenmiştir (Şekil 3.82).

Şekil 3.82: Taş madalyon örnekleri (Koca Özmen, 2014)

3.3.4.4 Bacalar

Kervansarayda tek tip baca farklı yüksekliklerde kullanılmıştır. Yatay sıralı tuğlalardan oluşan bacaların üzerinde;kesik piramit şeklinde tuğla harpuşta bulunmaktadır (Şekil 3.83, 3.84, 3.85).

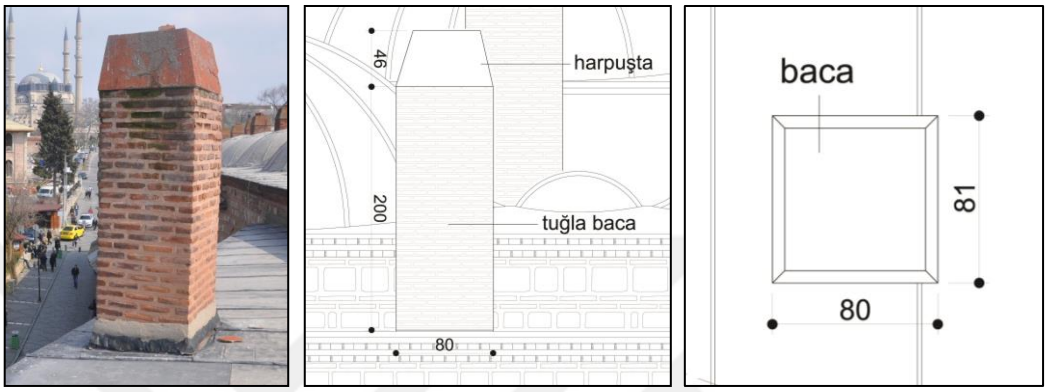

Şekil 3.83-3.84-3.85: Tuğla baca detayı (Koca Özmen, 2014)

3.3.4.5 Ocaklar

Kervansarayın her odasında aynı tip birer ocak bulunmaktadır. (Şekil 3.86, 3.87, 3.88, 3.89, 3.90).

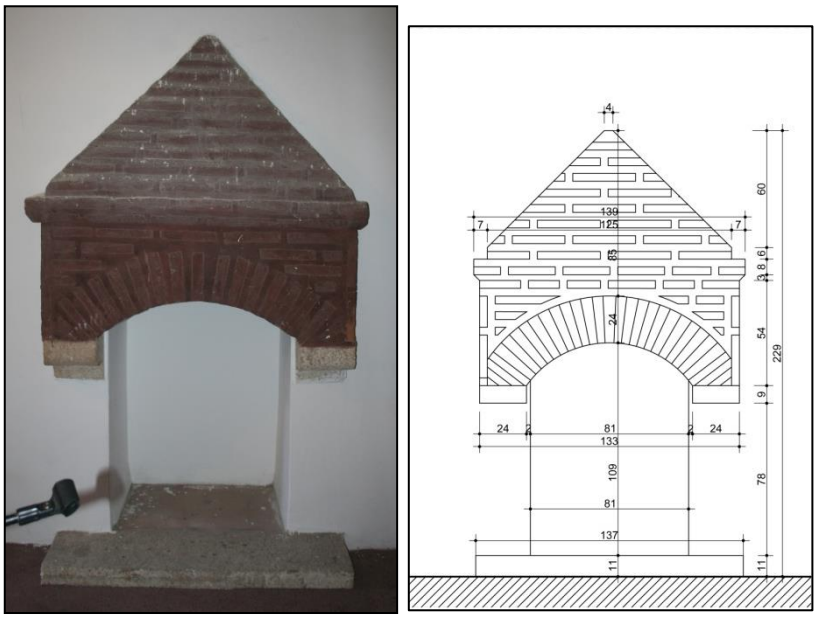

Şekil 3.86-3.87: Ocak detayı (Koca Özmen, F. 2014)

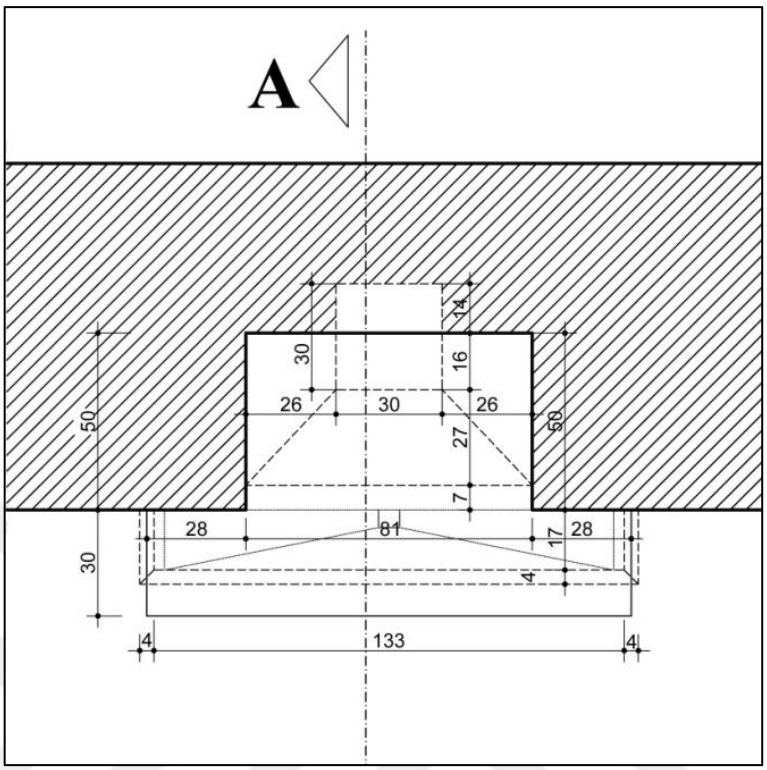

Şekil 3.88: Ocak detayı/plan (Koca Özmen, 2014)

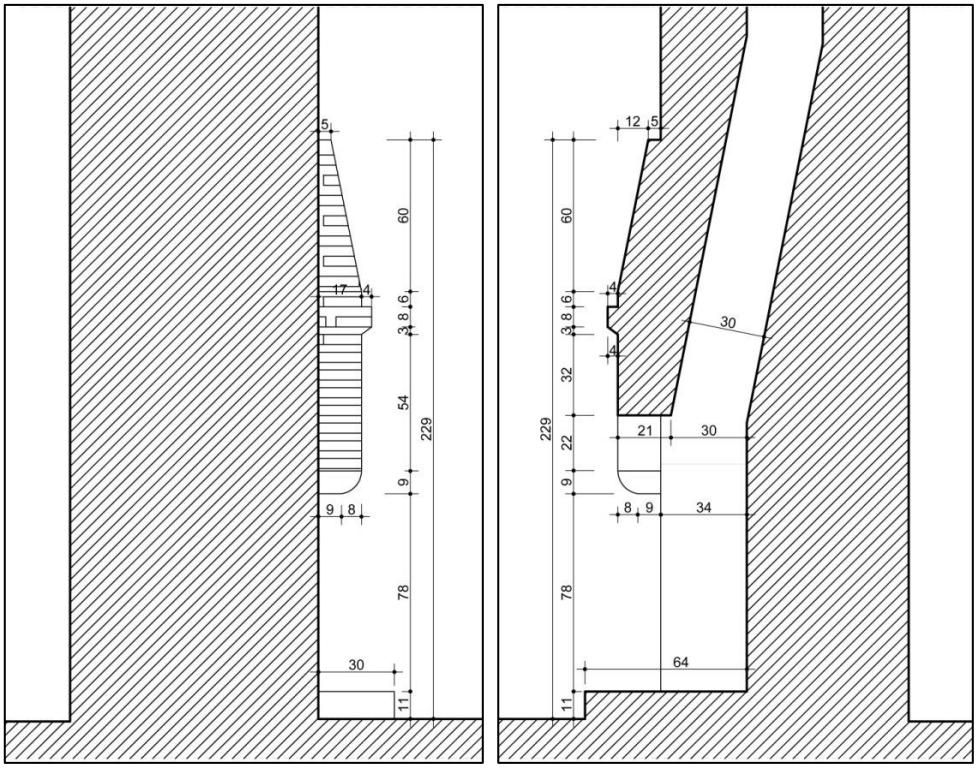

Şekil 3.89-3.90: Ocak detayı/yan görünüş- kesit (Koca Özmen, 2014)

3.3.4.6 Çeşme

Kervansarayın küçük avlusunda bulunan çeşme büyükhanın duvarı üzerinde yer almaktadır. Kesme taştan yapılmış olan çeşme sivri kemerlidir. Yalnızca mermer ayna taşında süslemeleri olan sade bir çeşmedir. (Şekil 3.91, 3.92, 3.93, 3.94, 3.95).

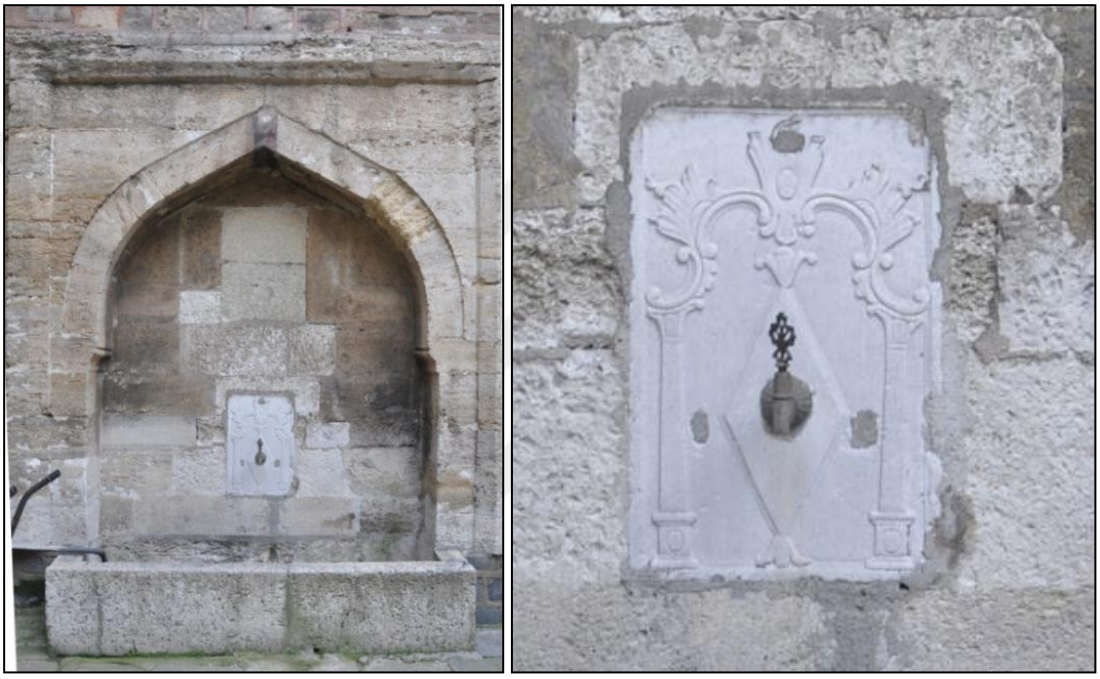

Şekil 3.91-3.92: Çeşme ve mermer ayna taşı (Koca Özmen, 2014)

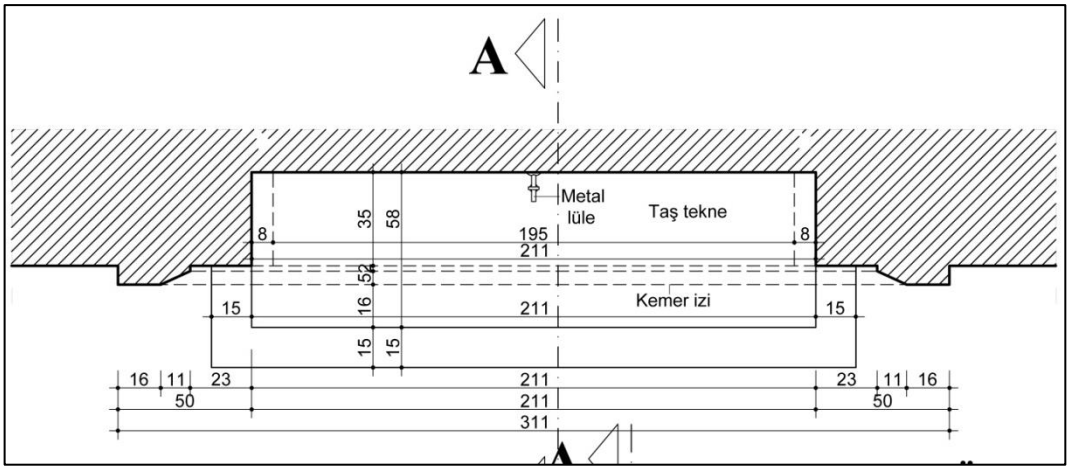

Şekil 3.93 Çeşme detayı/plan (Koca Özmen, 2014)

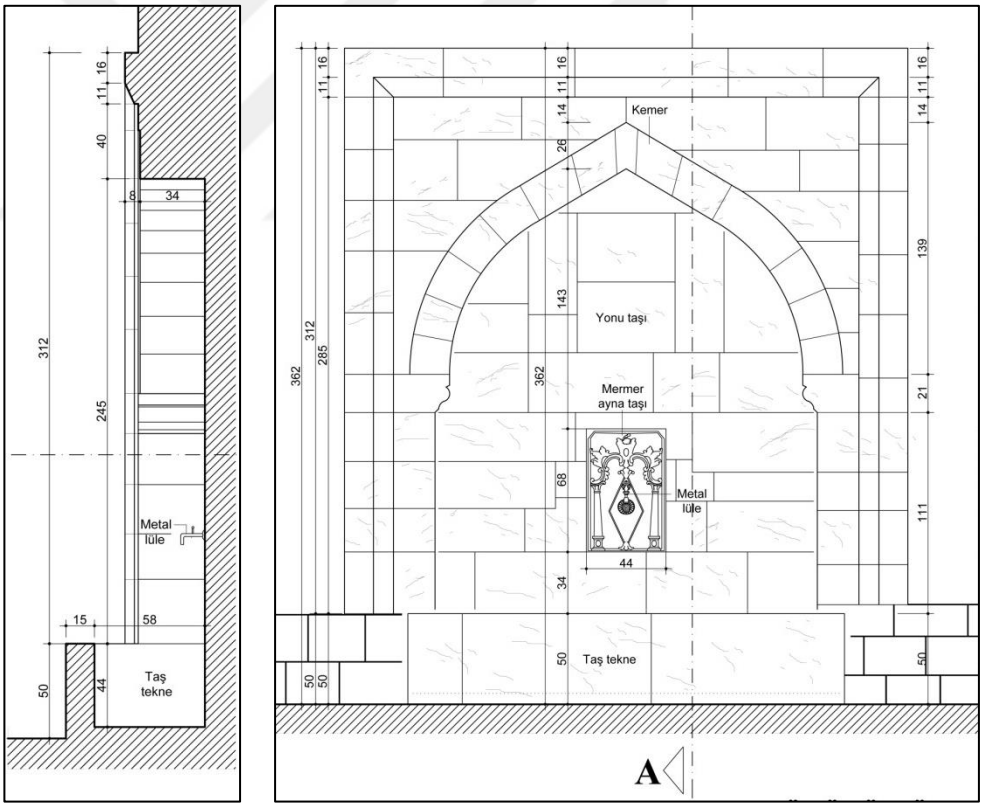

Şekil 3.94-3.95: Çeşme detayı/kesit-görünüş (Koca Özmen, 2014)

3.3.4.6 Şadırvan

Büyük avlunun ortasında yer alan ve Rus Harbi sırasında yıkılan köşk mescidini yeniden yapmak mümkün olmasa da, şadırvanı onarılarak korunmuştur. (Şekil 3.96, 3.97, 3.98, 3.99).

Şekil 3.96: Şadırvan (Koca Özmen, 2014)

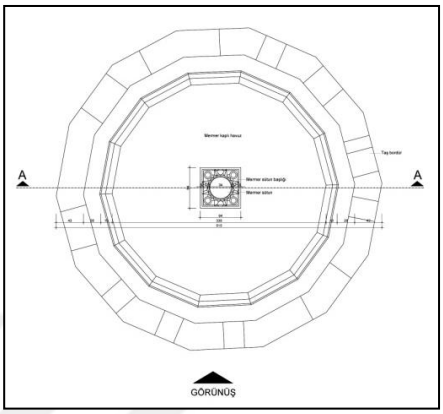

Şekil 3.97: Şadırvan detayı/plan (Koca Özmen, 2014)

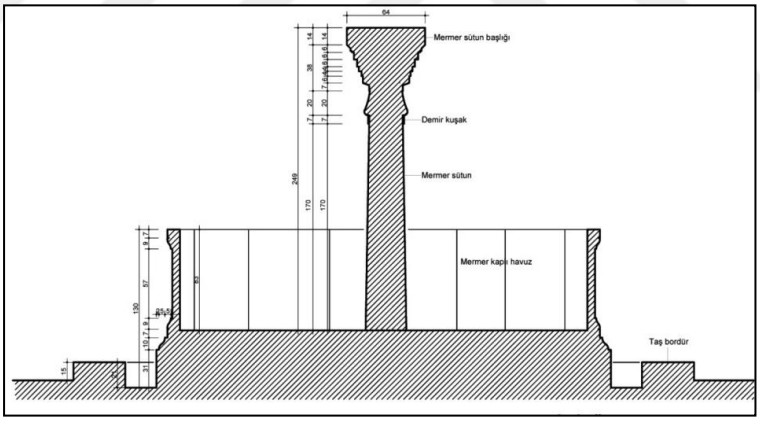

Şekil 3.98: Şadırvan detayı/kesit (Koca Özmen, 2014)

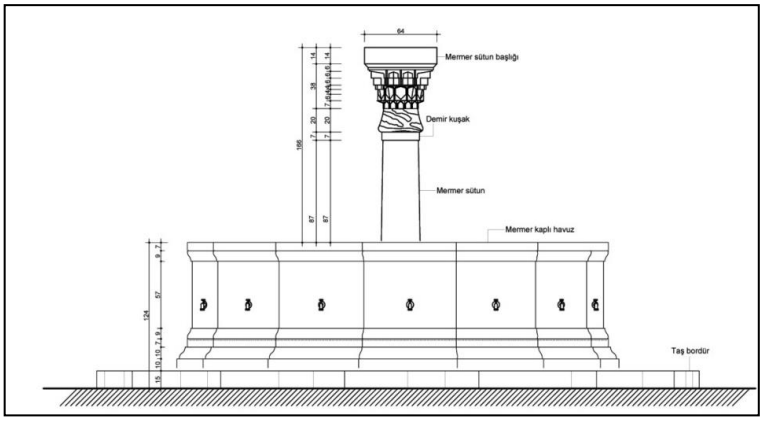

Şekil 3.99: Şadırvan detayı/görünüş (Koca Özmen, 2014)

3.3.4.7 Merdivenler

Yapıda iki katı birbirine bağlayan toplam 3 adet merdiven bulunmaktadır. Bu merdivenlerden bir tanesi küçük handa (M-1), diğer ikisi (M-2) büyük handa yer almaktadır.

M-1 tip taş merdiven küçük handa girişin sağında yer almaktadır. 1 basamakla çıkılan sahanlıktan başlayan döner merdiven 20 rıht ile sahanlık boyutunda ard arda 2 başamağa ulaşmakta ve oradan 8 rıht ile 1.kata bağlanmaktadır. (Şekil 3.100, 3.101, 3.102, 3.103, 3.104, 3.105, 3.106, 3.107, 3.108).

Şekil 3.100-3.101-3.102: M-1 Merdiven (Koca Özmen, 2014)

Şekil 3.103-3.104-3.105: M-1 Merdiven (Koca Özmen, 2014)

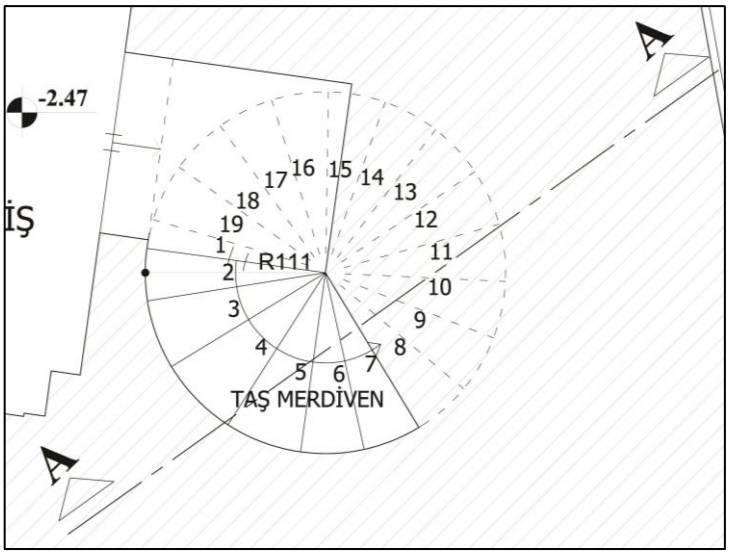

Şekil 3.106: M-1 Merdiven (Koca Özmen, 2014)

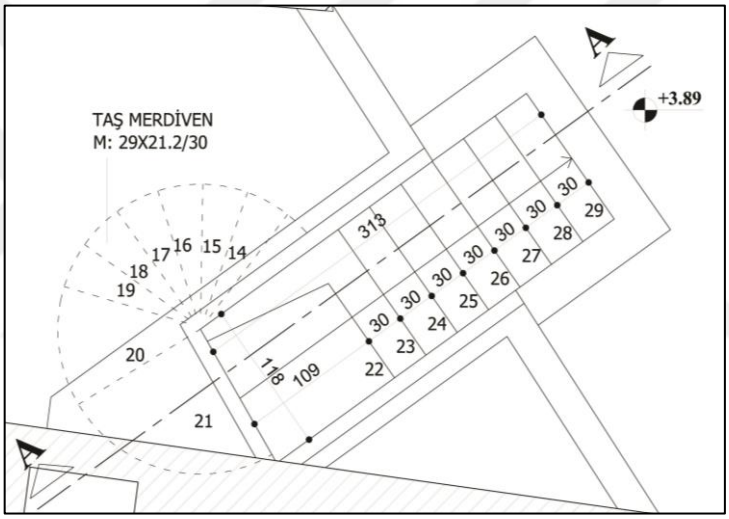

Şekil 3.107: M-1 Merdiven (Koca Özmen, 2014)

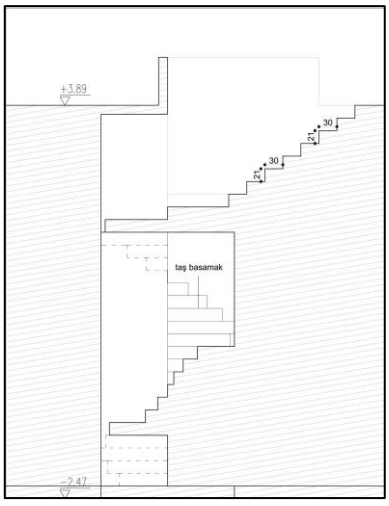

Şekil 3.108: M-1 Merdiven (Koca Özmen, 2014)

M-2 tip taş merdivenler büyük avlu revaklarında karşılıklı yer almaktadır. Büyük han girişinin sağında bulunan ilk merdiven 26, karşı tarafta bulunan diğer merdiven 27 rıhttan oluşmaktadır. (Şekil 3.109, 3.110, 3.11, 3.12, 3.13, 3.14, 3.15, 3.16, 3.17, 3.18).

Şekil 3.109-3.110-3.111 M-2 Merdiven (Koca Özmen, 2014)

Şekil 3.112-3.113-3.114: M-2 Merdiven (Koca Özmen, 2014)

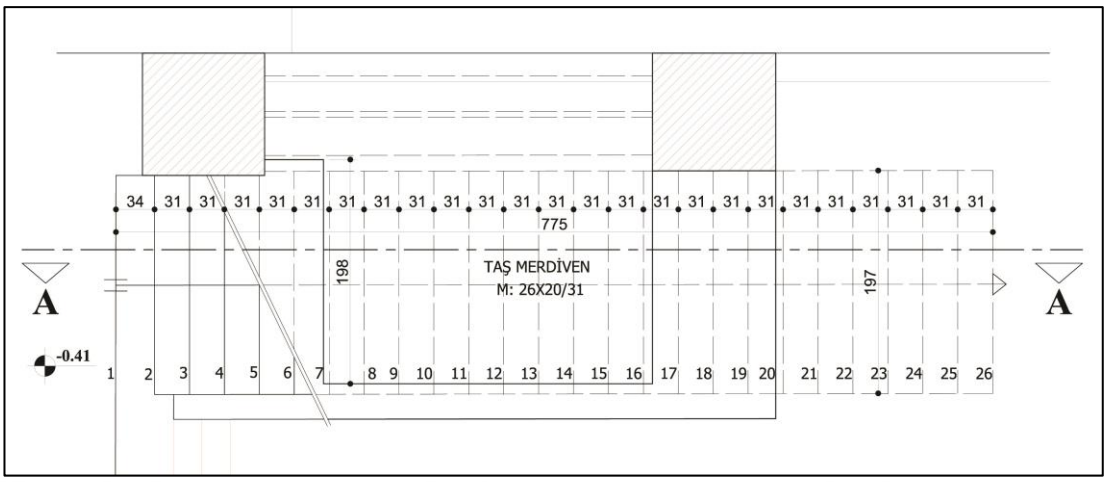

Şekil 3.115: M-1 Merdiven planı (Koca Özmen, 2014)

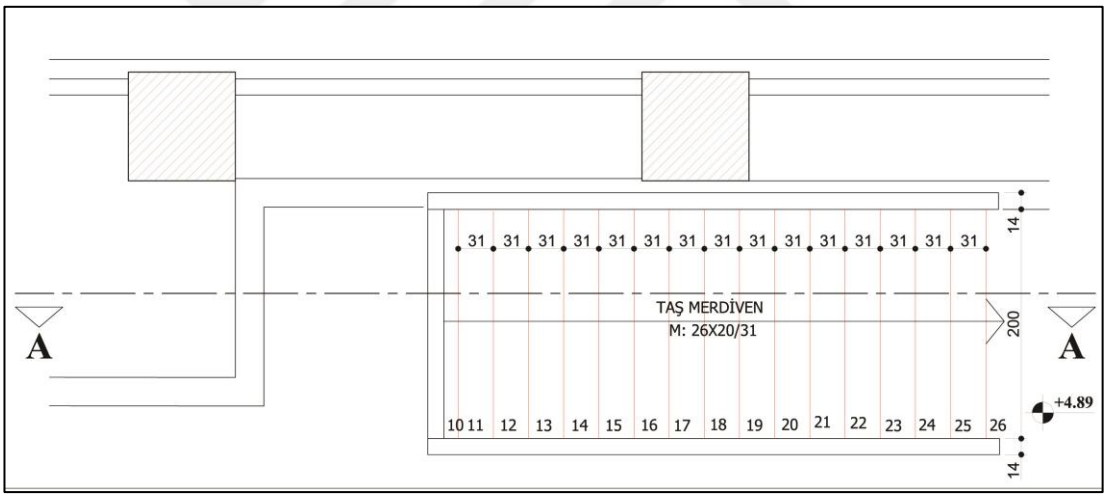

Şekil 3.116: M-1 Merdiven planı (Koca Özmen, 2014)

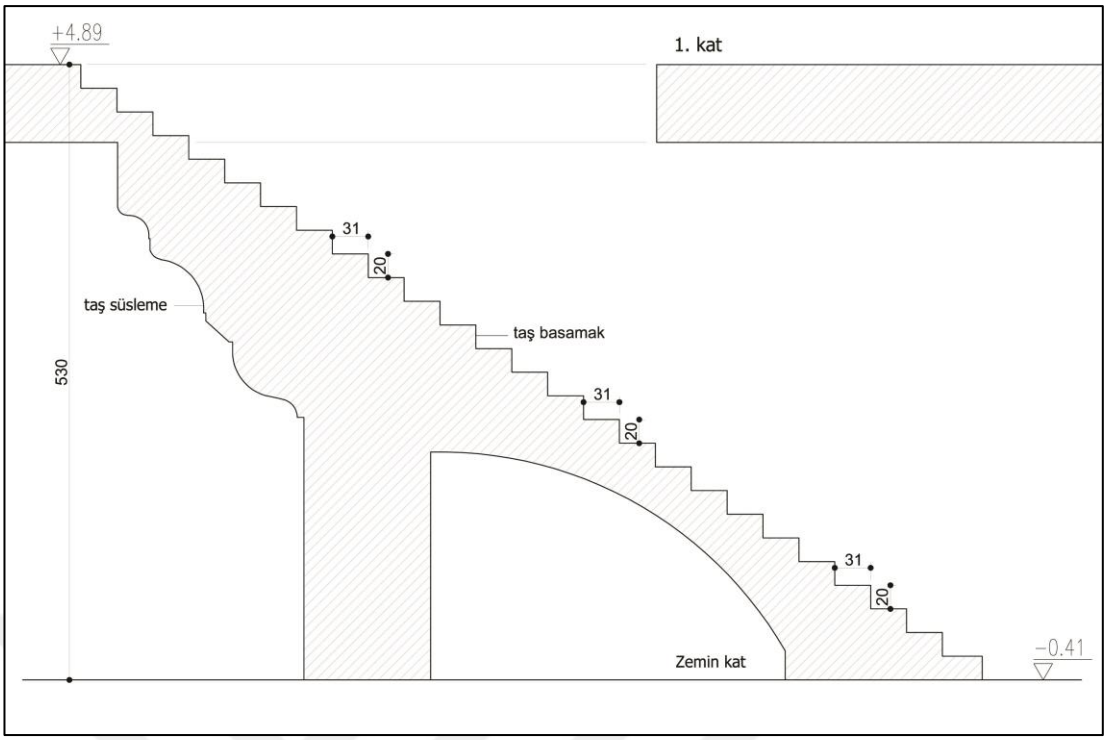

Şekil 3.117: M-1 Merdiven kesiti (Koca Özmen, 2014)

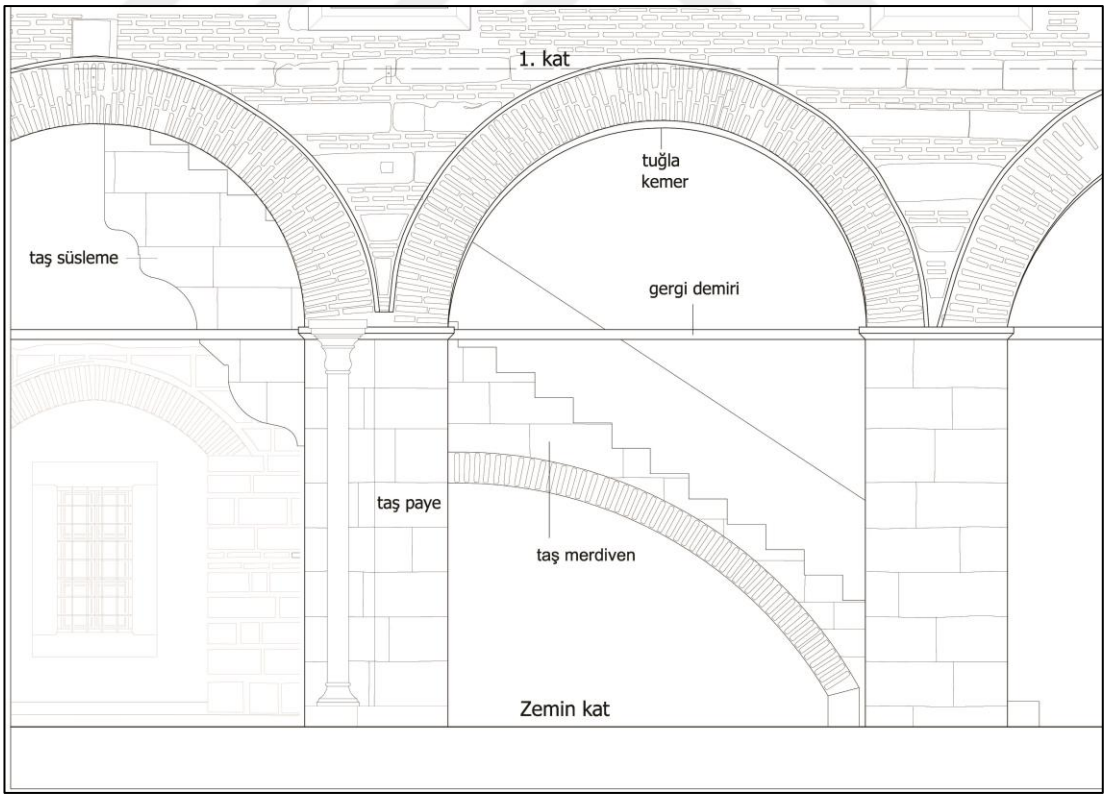

Şekil 3.118: M-1 Merdiven görünüşü (Koca Özmen, 2014)

3.3.5 Taşıyıcı Sistem

3.3.5.1 Temel

Yapının temeli hakkında net bir veri bulunmamaktadır. Ancak yapım sistemi taş temel plduğunu göstermektedir. Eski fotoğraflarda büyük hanın bazı kısımlarında ve küçük handa ahır olarak kullanılan bölümünde paye kaideleri görülmektedir. M-2 tip taş merdivenler büyük avlu revaklarında karşılıklı yer almaktadır. Büyük han girişinin sağında bulunan ilk merdiven 26, karşı tarafta bulunan diğer merdiven 27 rıhttan oluşmaktadır. (Şekil 3.119, 3.120).

Şekil 3.119-3.120: Deve ahırı ve büyük han revaklar (Vakıflar Arşivi, 1960)

3.3.5.2 Duvarlar

Yapı duvarlarını incelediğimizde moloz taş, kaba/ince yonu küfeki taşı ve tuğlanın birlikte kullanılmış olduğu görülmektedir. Dış duvarlar, avluya bakan duvarlar ve iç duvarlar olarak detaylandırdığımızda;

- **Dış duvarlar**

– **Cephe duvarları;**

Yapının dış duvarları zemin katta 89-157cm, 1. katta 72-140cm arasında değişmektedir. Köşelerinde yer yer derzsiz yonu küfeki taş, yer yer yonu küfeki taşla birlikte tek yada çift sıra tuğla kullanıldığı görülmektedir. Ön cephe zemin katta kemer hizasının altında kalan kısımlar yonu küfeki taş, kemerler arasında kalan kısımlar ise yonu küfeki taş arası 2 yada 3 sıra tuğla örgüdür. Yine ön cephede saçak

bitiminden pencere sövesine kadar, bazı pencerelerde ise daha üst seviyeye kadar tamamen tuğla örgüsü görülmektedir. Ön cephede taş söveli pencerelerin iki yanı yonu küfeki taş arası tuğla, geri kalan kısımlar tamamen derzli moloz taştır. Ön cephe iki handa da benzer özellikler gösterirken diğer cephelerde farklılık göstermektedir. Sağ yan ve arka cephede küçük hanın duvarları; taş söveli pencerelerin yanı 1. katta kısmen, zemin katta tamamen moloz taştır. Cephe geneline baktığımızda zemin kat tamamen derzli moloz taş, 1. kat derzli moloz taş arası tuğla örgüdür. Sağ yan cephenin büyük hanı kapsayan kısmında köşedeki yonu küfeki taşlar haricinde tüm cephe derzli moloz taş arası tuğla örgüdür. Tuğla örgüler 1. kat hizasında oldukça sıkken zemin kat hizasında azalmaktadır. Arka cephenin büyük hanı kapsayan kısmında ve sol yan cephede köşeler hariç tüm cephe derzli moloz taştır. M-2 tip taş merdivenler büyük avlu revaklarında karşılıklı yer almaktadır. Büyük han girişinin sağında bulunan ilk merdiven 26, karşı tarafta bulunan diğer merdiven 27 rıhttan oluşmaktadır. (Şekil 3.121, 3.122, 3.123, 3.124, 3.125, 3.126, 3.127).

Şekil 3.121-3.122-3.123-3.124: Duvar örgüsü (Koca Özmen, 2014)

Şekil 3.125-3.126-3.127: Duvar örgüsü (Koca Özmen, 2014)

- **Revaklara açılan duvarlar;**

Büyük hanın revaklara açılan duvarları zemin katta 95-116cm, 1. katta 96-122cm arasında değişmektedir. Büyük hanın zemin kat revaklarına açılan duvarların büyük bir kısmı kapı ve pencere kemerlerinin hizasına kadar derzli yonu küfeki taş arası 1,2,3 sıra tuğla örgüdür. Özellikle pencere nişlerinde bu duvar sistemi muntazaman uygulanmış ancak diğer kısımlarda tuğla kullanılmayan duvarlar da bulunmaktadır.

1. katta farklı olarak derzli moloz taş duvarlar bulunmaktadır. (Şekil 3.128, 3.129, 3.130, 3.131).

Şekil 3.128-3.129-3.130-3.131: Duvar örgüsü (Koca Özmen, 2014)

- **Avluya açılan duvarlar;**

Küçük hanın avluya açılan duvarları zemin katta 100-160cm, 1. katta 72-85cm arasında değişmektedir. Zemin katta tüm duvarlar derzli moloz taştır.

1. katta tüm revakların avluya bakan duvarları yonu taş arası 2-3 sıra tuğladır. (Şekil 3.132, 3.133).

Şekil 3.132-3.133: Duvar örgüsü (Koca Özmen, 2014)

- **İç duvarlar**

Yapının iç duvarları zemin katta 77-120cm, 1. katta 44-141cm arasında değişmektedir.

3.3.5.3 Payeler (Ayaklar)

Yapıda iki tip paye kullanılmıştır.

İlk olan büyük avluyu çevreleyen revaklarda zemin katta ve 1. katta birbirini takip eden 28'er tane olmak üzere 56 adet kare formda payelerdir. Kesme taştan yapılmış olan bu payelerin ebatları zemin katta;103cm ile 109cm, 1. katta 93cm ile 98cm arasında değişkenlik göstermektedir. Köşelerde yer alanlarda ebat ve biçim değişmekte iki yöne doğru uzayıp kısa bir L şeklini andırmaktadır. Bunların ebatları ise zemin katta 126cm ile 129cm, 1. katta ise 113cm ile 114cm arasında değişmektedir. Bu payelerin 1. katta olanlarının tamamı ile zemin katta olanlarının bir kısmında yalnızca kesme taş örgüsü görülürken bazılarında süslemeler bulunmaktadır. Kesme taş üzerine kabartma şeklinde olan bu süslemeler kendi aralarında herhangi bir bütünlük sergilememektedir.

İkinci tip küçük handa kullanılan haçvari payelerdir. Bunlar küçük hanın sağ tarafında yer alan; konferans salonu, kafe ve bu mekanların servis alanlarını oluşturan yapının ortasında olup 8 tanedir. Boyu; 152-158, eni;126-142 arasında değişmektedir. (Şekil 3.134, 3.135, 3.136, 3.137, 3.138, 3.139).

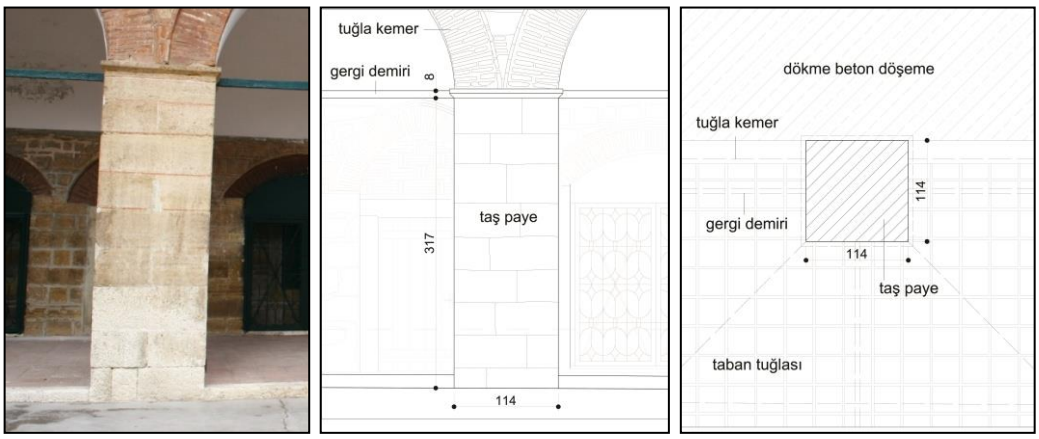

Şekil 3.134-3.135-3.136: Kare formda paye örneği (Koca Özmen, 2014)

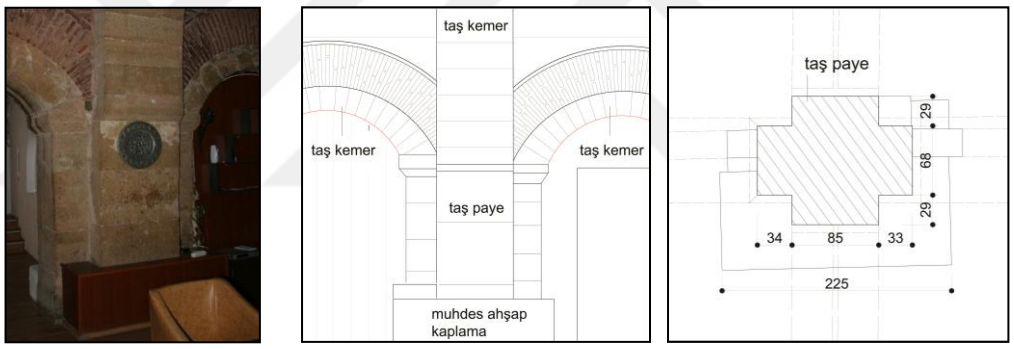

Şekil 3.137-3.138-3.139: Haçvari formda paye örneği (Koca Özmen, 2014)

3.3.5.4 Kubbeler

Kubbeler özgün yapıda, tuğla örgü üzeri kurşun kaplamadır. Büyük handa bir tanesi yivli olmak üzere 70 adet, küçük handa 10 adet olmak üzere toplam 80 adet kubbe bulunmaktadır. Yivli kubbenin yarıçapı 185cm'dir. Diğer kubbeler çatı örtüsü ile birlikte iki farklı kotta yerleşmiş durumdadır. Ön ve sol yan cepheye bakan kubbelerin yarıçapı 185cm diğerleri (bir tanesi 190cm olmak üzere) 175cmdir. Küçük handaki kubbelerden girişe göre avlunun sağında kalanların yarıçapı 165cm, diğerleri 135cmdir. (Şekil 3.140, 3.141, 3.142, 3.143, 3.144, 3.145, 3.146, 3.147).

Restorasyon öncesi fotoğraflardan; kubbelerin kimi yerde oldukça hasarlı, kimi yerde ise tamamen yıkılmış olduğu görülmektedir. Restorasyon çalışmaları sırasında kubbelerdeki hasarlı kısımlara beton takviyelerde bulunulmuş, tamamen çökmüş olan kubbeler ise betonarme olarak yeniden yapılmıştır. Kubbelerin açılmasına engel olmak için, kubbe üzengi seviyesinde hatıl kirişleri atılmıştır. (Çalışlar,1974)

Şekil 3.140: Onarım öncesi kubbeler
(Vakıflar Arşivi-1960)

Şekil 3.141: Onarım öncesi üst örtü
(Vakıflar Arşivi-1960)

Şekil 3.142: Yivli kubbe örneği
(Topuz, A. 2015)

Şekil 3.143: Kubbe örneği
(Topuz, A. 2015)

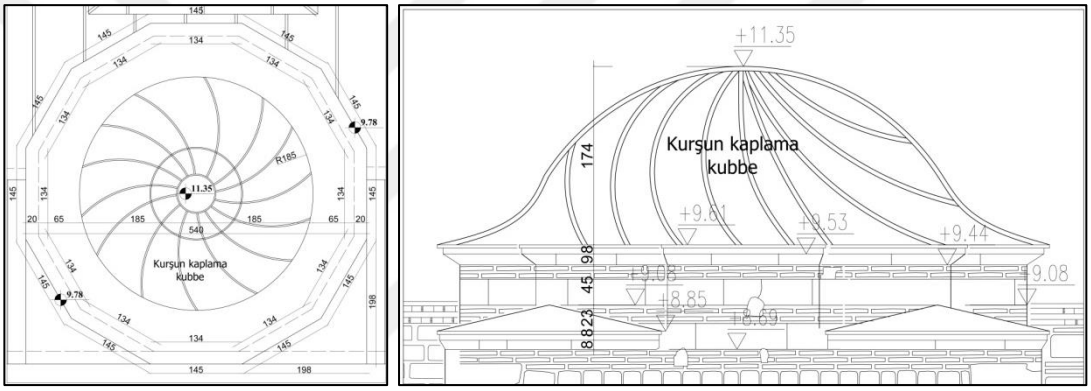

Şekil 3.144-3.145: Yivli kubbe detayı/plan-görünüş (Koca Özmen, 2014)

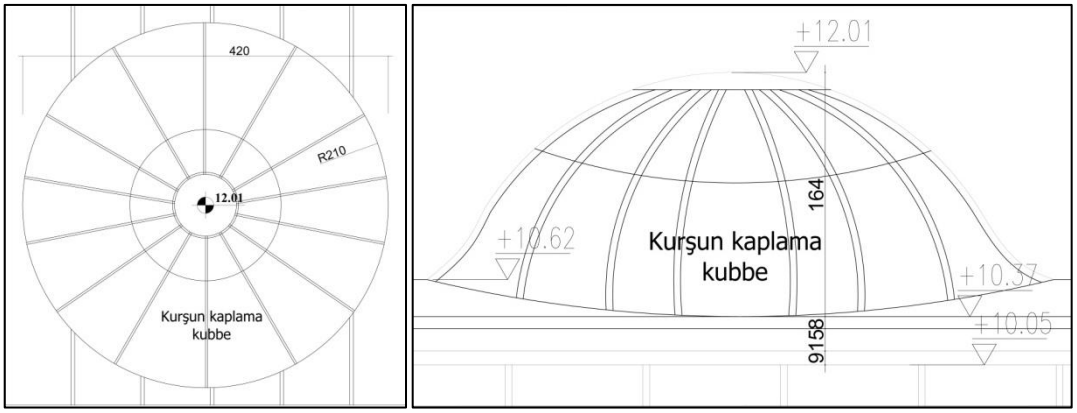

Şekil 3.146-3.147: Kubbe detayı/plan-görünüş (Koca Özmen, 2014)

3.3.5.5 Tonozlar

Yapıdaki tonozlar gerek ebatları gerek biçimleri açısından oldukça düzensizdir. Tonozlar tuğla örgü üzeri kurşun kaplamadır. 3 tanesi büyük han, 40 tanesi küçük handa olmak üzere toplam 43 tane tonoz bulunmaktadır. Bunlardan 37 tanesi (2'si büyük handa) aynalı tonoz, 1 tanesi tekne tonoz, 5 tanesi (1'i büyük handa) beşik tonozdur. (Şekil 3.148, 3.149, 3.150, 3.151).

Şekil 3.148-3.149: Tonoz örneği (Koca Özmen, 2016)

Şekil 3.150-3.151: Tonoz örneği (Koca Özmen, 2016)

3.3.5.6 Kemerler

Yapıda 2 tip kemer kullanılmıştır. İlki büyük avlu zemin kat revaklarında kullanılan yuvarlak kemerlerdir. Bu kemerler tamamen tuğla örgü olup taş payelere oturmaktadır. Diğeri ise Büyük han ve küçük han 1. kat revaklarında kullanılan sivri kemerlerdir. Küçük handa kullanılanlar tamamen tuğla örgü olup taş payelere oturmaktadır. Büyük handa kullanılanlarda ise taş ve tuğla örgü birlikte kullanılmıştır. Bunlar da diğerleri gibi taş payelere oturmaktadır. (Şekil 3.152, 3.153, 3.154, 3.155).

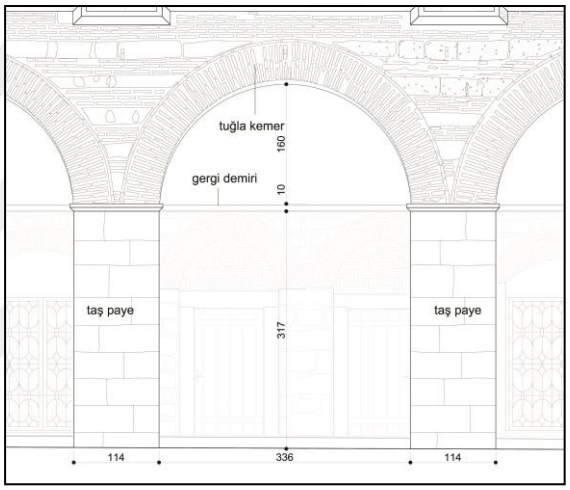

Şekil 3.152-3.153: Yuvarlak kemer (Koca Özmen, 2014)

Şekil 3.154: Tuğla örgü sivri kemer (Koca Özmen, 2014)

Şekil 3.155: Taş-tuğla örgü sivri kemer (Koca Özmen, 2014)

3.4 Rüstem Paşa Kervansarayı'ndaki Bozulmalar ve Muhdes Müdahaleler

3.4.1 Rüstem Paşa Kervansarayı'nda Meydana Gelen Bozulmalar ve Nedenleri

Rüstem Paşa kervansarayında meydana gelen bozulmaları inceleyebilmek için öncelikle genel bozulma tanımlamalarını yapmak ve ardından yapıyı bu tanımlamalara göre incelemek uygun bir yaklaşım olacaktır.

Rüstem Paşa Kervansarayı uzun yıllar boyunca ayakta kalmayı ve büyük oranda özgünlüğünü korumayı başarabilmiş olsa da anıtsal yapıların kaçınılmaz bir şekilde etkilendiği tüm faktörlerden payını almıştır. Bu etkenleri oluşum sebeplerine göre; doğal etkenler ve insan kaynaklı etkenler olarak 2 madde halinde değerlendirebiliriz.

-Doğal Etkenler

Zaman içerisinde oluşabileceği gibi birden ortaya çıkan durumlar da mümkündür.

Zaman içerisinde bozulmaya neden olan doğal etkenler; yağmur, nem, don, hayvanlar, böcekler, mikroorganizmalar vb… olup; bitkilenme, korozyon, yüzey kaybı v.b. bozulmalara yol açmaktadır.

Birden ortaya çıkan doğal etkenler; sel, deprem, tayfun vb…olup; strüktürel ve yüzeysel bozulmalar, derz boşalmaları v.b. bozulmalara yol açmaktadır.

Yapının coğrafi konumunu değerlendirdiğimizde oldukça yağışlı bir bölge olduğunu görmekteyiz. Kar yağışı ve don olaylarının sık görüldüğü bir iklim olması, yağmur yağışlarının oldukça yoğun ve sık olması, dönem dönem sel baskınlarına maruz kalması yapıda birçok bozulma meydana gelmesine neden olmuştur.
Aynı zamanda yapının deprem bölgesinde olması ve birçok depreme maruz kalması, yapıda yüzeysel ve strüktürel çatlaklara neden olmuştur.

-İnsan Kaynaklı Etkenler

Bireysel yada toplumsal kaynaklı olabilir.

-Bireysel kaynaklı etkenler; bilinçsiz müdahale, hatalı kullanım, vandalizm vb…

-Toplumsal kaynaklı etkenler; yangın, savaş, hava kirliliği, trafik, yol-tünel

çalışmaları, alt yapı çalışmaları, teknolojik faaliyetler, sanayileşme vb…

Rüstem Paşa Kervansarayı, tarihçesinde de belirtildiği üzere uzun yıllar boyunca çeşitli işlevlerle kullanılmıştır. Bu nedenle hem dönemsel gereklilik, hem de kullanım maksadına ve şahısların ihtiyaçlarına göre müdahalelere maruz kalmıştır. Günümüzde yapıdaki muhdes müdahaleler incelendiğinde çoğunun yapının otele dönüştürülme aşamasında meydana geldiği görülmektedir. Bu müdahaleleri ve yarattıkları etkileri şu şekilde detaylandırabiliriz:

-Otel odası olarak kullanılan mekanlara banyolar eklenmiş, bu banyoların dışı oda ile aynı renge boyanmıştır.

-Odalardaki ısı kaybını azaltmak maksadıyla pencerelerin önüne birer pencere daha eklenmiştir.

-Hanın döneminde deve ahırı olarak inşa edilen kısmı, kemerlerin arası alçı panel duvarlarla kapatılarak; konferans salonu, fuaye, kafe, mutfak, çamaşırhane, depo v.b. mekanlara dönüştürülmüştür.

-Bazı mekanların duvar, tavan ve zeminleri, estetik kaygılarla ahşap, karo çini, seramik kaplanmıştır. Bazı mekanlarda ise rutubetin oluşturduğu görsel kirliliği önlemek, spot kullanmak gibi amaçlara kolay ve ucuz yoldan ulaşma maksatlı çeşitli kaplamalar kullanılmıştır. Özellikle dükkanlarda bu tip müdahalelere sıkça rastlanmaktadır.

-Yapının ön cephesinde, dükkan vitrinleri ve tabelalar için çeşitli malzemeler kullanılmıştır.

-Ana girişte bulunan resepsiyon alanı dış mekandan, alüminyum doğrama cam kapılarla ayrılmıştır.

-Küçük avlunun altına yapılmış olan kazan dairesine avludan merdiven ile ulaşılmaktadır. Bu kazan dairesi için avlu, tuvaletlerin bulunduğu mekandan büyük bir baca çıkışı sağlanmıştır.

-Günümüzde yaygın şekilde hava kirliliğine neden olan egzoz gazı, yakıt kullanımı vb. nedenlerle taş ve tuğlalarda kirlenmeler meydana gelmiş durumdadır.

-Taşlarda, tuğlalarda ve derzlerde muhdes dolgu malzemeleriyle müdahaleler bulunmaktadır.

-Büyük handa avluya bakan mekanların bir kısmı teknik, idari ve hizmet birimlerine dönüştürülmüş, bunun için bazı mekanlarda yalnızca zemin, tavan ve duvar kaplamaları yapılmış, bazı mekanlarda ise duvarlar açılarak geçiş sağlanmıştır.

-Birçok mekanda rutubetlenme meydana gelmiştir.

-Döneminde mutfak olarak yapılmış olan alanın duvarları büyük oranda ahşap ile kaplanmış, zemine parke döşenmiş ve kahvaltı salonu olarak kullanıma açılmıştır.

-Tüm iç mekanlara telefon, elektrik ve kalorifer tesisatı çekilmiş, radyatörler yerleştirilmiştir.

-Büyük hanın avlusu; yazlık etkinliklerde kullanıldığı için bar ve sahne eklenmiştir.

-Büyük handa yıkılmış olan köşk mescidin şadırvanı tamamlanmıştır.

-Küçük hanın avlusunun altına kazan dairesi yapılması nedeniyle avludan bir giriş verilmiştir.

-Ayrıca her iki avluda da peyzaj çalışması sırasında zemin farklı taşlarla kaplanmıştır.

-Taş ve tuğla yüzeylerde; kirlenme, yüzey kaybı, yosunlanma, bitkilenme ve muhdes müdahaleler görülmektedir.

-Mevcut tüm tuvaletler alaturka hela taşı ile değiştirilmiştir.

-Küçük hanın revakları PVC doğramalı cam ile kapatılmıştır.

-Yapının kurşun olan üst örtüsü yıpranmış ve deforme olmuştur.

-Korkuluk, üst örtü ve saçak kaplaması gibi metal malzemelerde korozyon meydana gelmiştir.

-Bazı duvarlarda yüzeysel ve strüktürel çatlaklar meydana gelmiştir.

-Bazı duvarlarda derz boşalmaları meydana gelmiştir.

Müdahale ve Bozulma Analizi[8]

1-)Muhdes malzeme ile kaplama yapılması. (Seramik, parke, ahşap, PVC. vb.)
2-)Asma kat yapılması.
3-)Asma tavan yapılması.
4-)Orijinal duvarlarda açıklıklar oluşturulması.
5-)Mekan eklentisi yapılması. (banyo, wc, hamam vb.)
6-)Muhdes malzeme ile bölme duvarlar yapılarak mekan elde edilmesi. (konferans salonu, fuaye, kafe, mutfak, çamaşır odası, depo vb.)
7-)Muhdes malzeme eklenmesi. (Radyatör, mutfak dolabı, pencere, kapı, elektrik ve telefon kablo kanalı vb.)
8-)Peyzaj düzenlemesi yapılması.
9-)Orijinal tuvaletlerin alaturka hela taşı ile değiştirilmesi.
10-)Revakların kapatılması.
11-)Muhdes yapı elemanı eklenmesi. (baca, merdiven, saçak, bar, sahne platformu vb.)
12-)Cephede muhdes eklentiler yapılması.(vitrin, tabela vb.)
13-)Kurşun kaplamaların yıpranması ve deforme olması.
14-)Tüm taş ve tuğla yüzeylerde; kirlenme ve yüzey kaybı meydana gelmesi.
15-)Rutubetlenme.
16-)Yosunlanma.
17-)Muhdes malzeme ile müdahale (çimento vb.)
18-)Korozyon.
19-)Yüzeysel çatlak.
20-)Strüktürel çatlak.
21-)Derz boşalması.
22-)Şadırvanın tamamlanması

[8] Yapıyı plan ve cephe açısından analiz ederken, açıklamalar ortak bir numaralandırma ile paftalarda verilmiştir.

3.4.1.1 Zemin Kat Müdahale ve Bozulmaları

Zemin katı incelediğimizde özellikle dükkanlardaki muhdes müdahaleler göze çarpmaktadır. Tüm dükkanlar kullanıcı ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmiş, zeminleri seramik, parke gibi malzemelerle kaplanmıştır. Bazı dükkanlarda tavan yüksekliği kullanılarak asma kat yapılmış, bazı dükkanlarda ise bu yükseklik asma tavan ile kapatılmıştır. Tavanların kapatılmasındaki en önemli neden kullanıcıların ifadelerine göre tavanlarda bulunan rutubeti görsel açıdan engellemektir. Büyük handa avluya bakan mekanların bir kısmı teknik, idari ve hizmet birimlerine dönüştürülmüş, bunun için bazı mekanlarda yalnızca zemin, tavan ve duvar kaplamaları yapılmış, bazı mekanlarda ise duvarlar açılarak geçiş sağlanmıştır.

Otel odası olarak kullanılan kısımlara banyolar eklenmiş, bu banyoların dışı oda ile aynı renge boyanmıştır.

Döneminde ahır olarak yapılmış olan alan alçı panellerle bölünmüş, konferans salonu ve fuayesi, kafe ve hizmet birimleri haline getirilmiştir.

Birçok mekanda dükkanlardaki gibi rutubetlenme göze çarpmaktadır.

Döneminde mutfak olarak yapılmış olan alanın duvarları büyük oranda ahşap ile kaplanmış, zemine parke döşenmiş ve kahvaltı salonu olarak kullanıma açılmıştır.

Tüm iç mekanlara telefon, elektrik ve kalorifer tesisatı çekilmiş, radyatörler yerleştirilmiştir.

Büyük hanın avlusu; yazlık etkinliklerde kullanıldığı için bar ve sahne eklenmiştir.

Küçük hanın avlusunun altına kazan dairesi yapılması nedeniyle avludan bir giriş verilmiştir.

Ayrıca her iki avluda da peyzaj çalışması sırasında zemin farklı taşlarla kaplanmıştır.

Avlu cephelerindeki taşlarda; kirlenme, yüzey kaybı ve muhdes müdahaleler görülmektedir.(Şekil3.156,3.157).

Şekil 3.156: Zemin kat müdahale ve bozulma analizi (Koca Özmen, 2019)

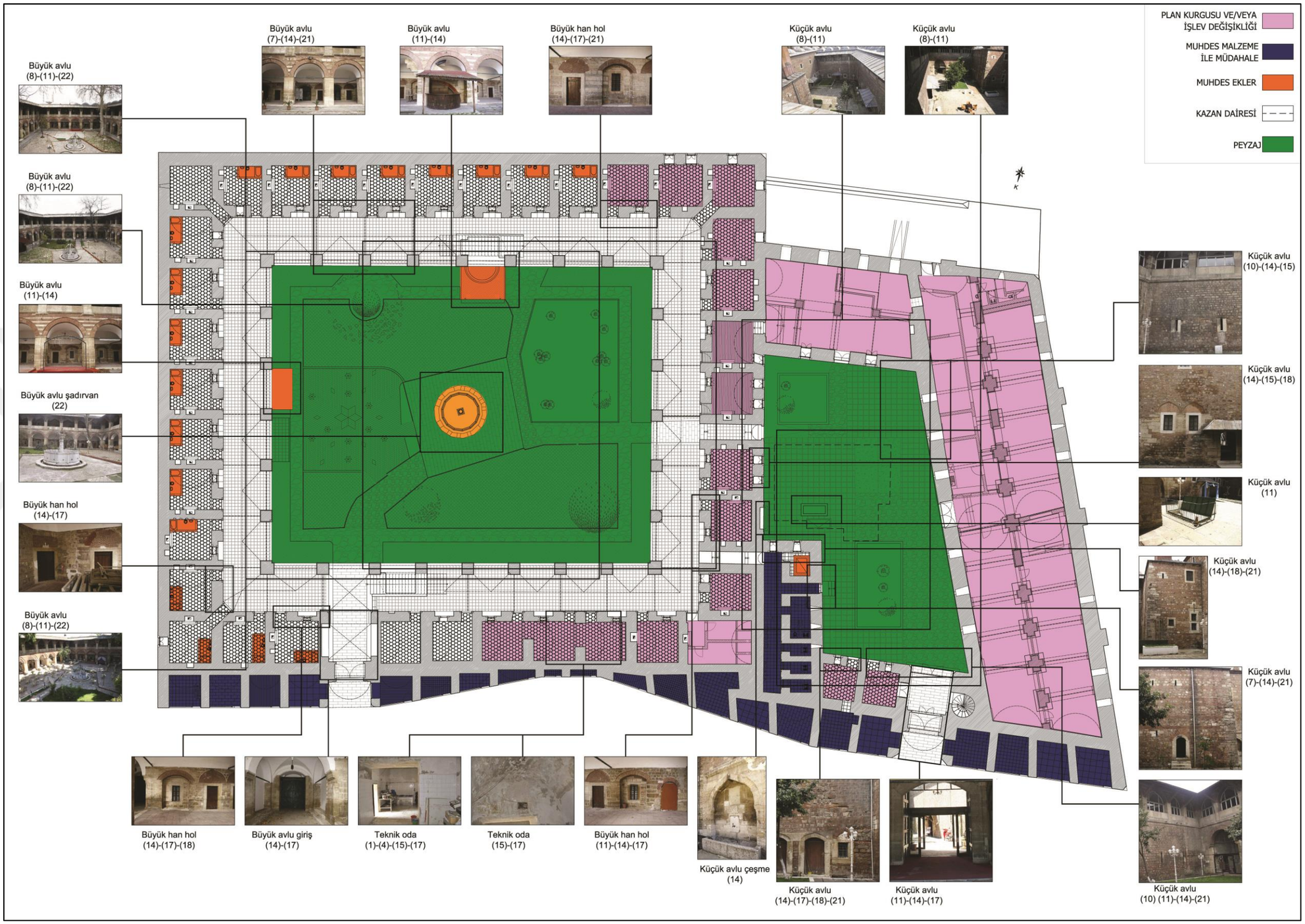

Şekil 3.157: Zemin kat müdahale ve bozulma analizi (Koca Özmen, 2019)

3.4.1.2 1. Kat Müdahale ve Bozulmaları

Otel odası olarak kullanılan kısımlara banyolar eklenmiş, bu banyoların dışı oda ile aynı renge boyanmıştır.

Mevcut tüm tuvaletler alaturka hela taşı ile değiştirilmiştir.

Küçük han revakları kapatılmıştır. Kapalı bir hol halini alan bu alanların duvarlarına tabelalar ve yangın tüpleri yerleştirilmiştir.

Tüm iç mekanlara telefon, elektrik ve kalorifer tesisatı çekilmiş, radyatörler yerleştirilmiştir.

Birçok mekanda rutubetlenme görülmektedir.

Avluya bakan cephelerindeki taşlarda; kirlenme, yüzey kaybı ve muhdes müdahaleler görülmektedir.(Şekil3.158).

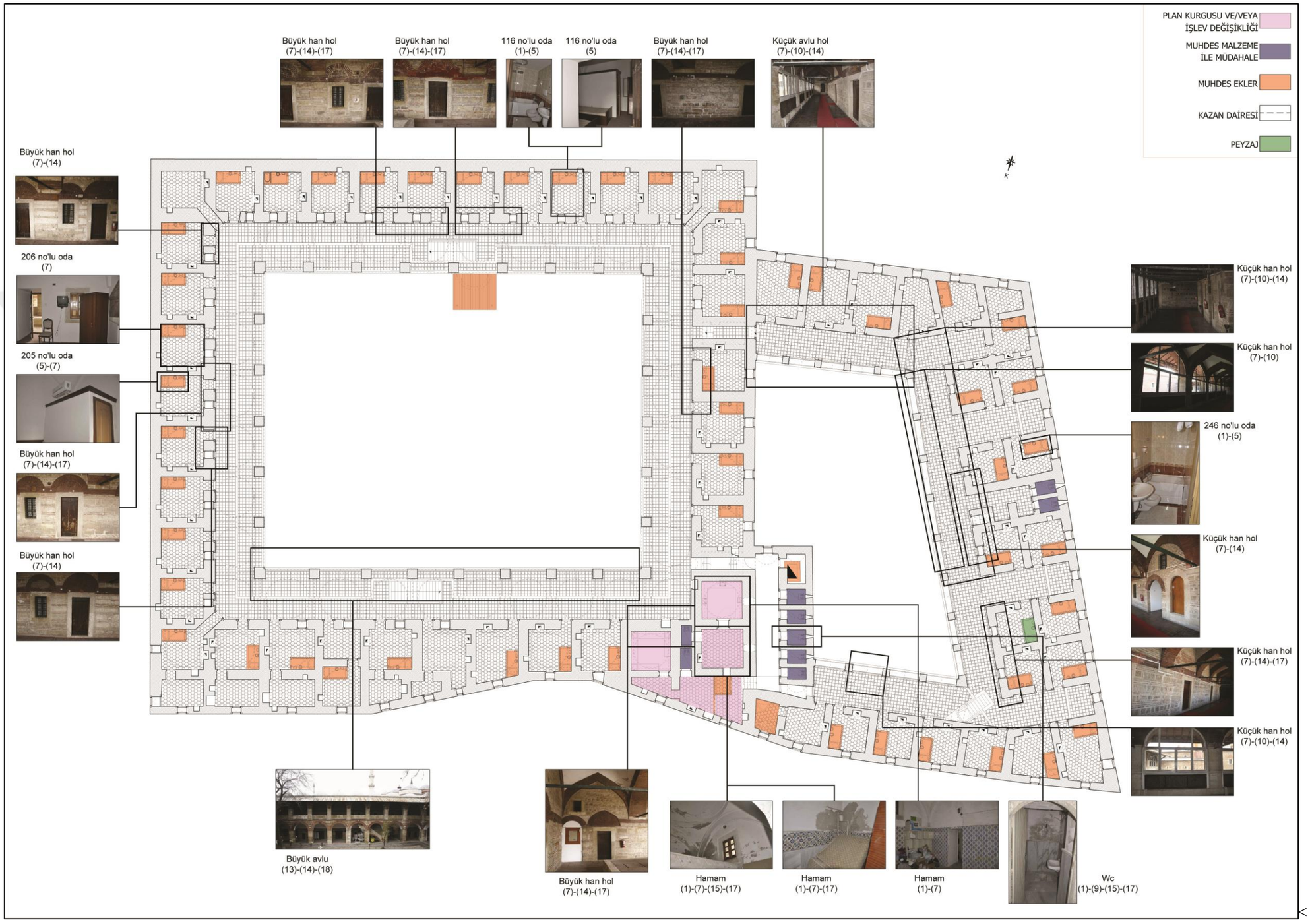

Şekil 3.158: Zemin kat müdahale ve bozulma analizi (Koca Özmen, 2019)

3.4.1.3 Üst Örtü Müdahale ve Bozulmaları

Yapının kurşun kaplama olan üst örtüsü; günümüzde yıpranmış ve yer yer deforme olmuş durumdadır.

Baca harpuştalarının özellikle üst kısımlarında yosunlanmalar meydana gelmiştir.

Çatıda görülen en önemli muhdes müdahale tuvaletlerin olduğu kısımdan verilen kazan dairesine ait bacadır. Bu baca kazan dairesi ihtiyacı gereği oldukça geniş ve uzundur(Şekil3.159).

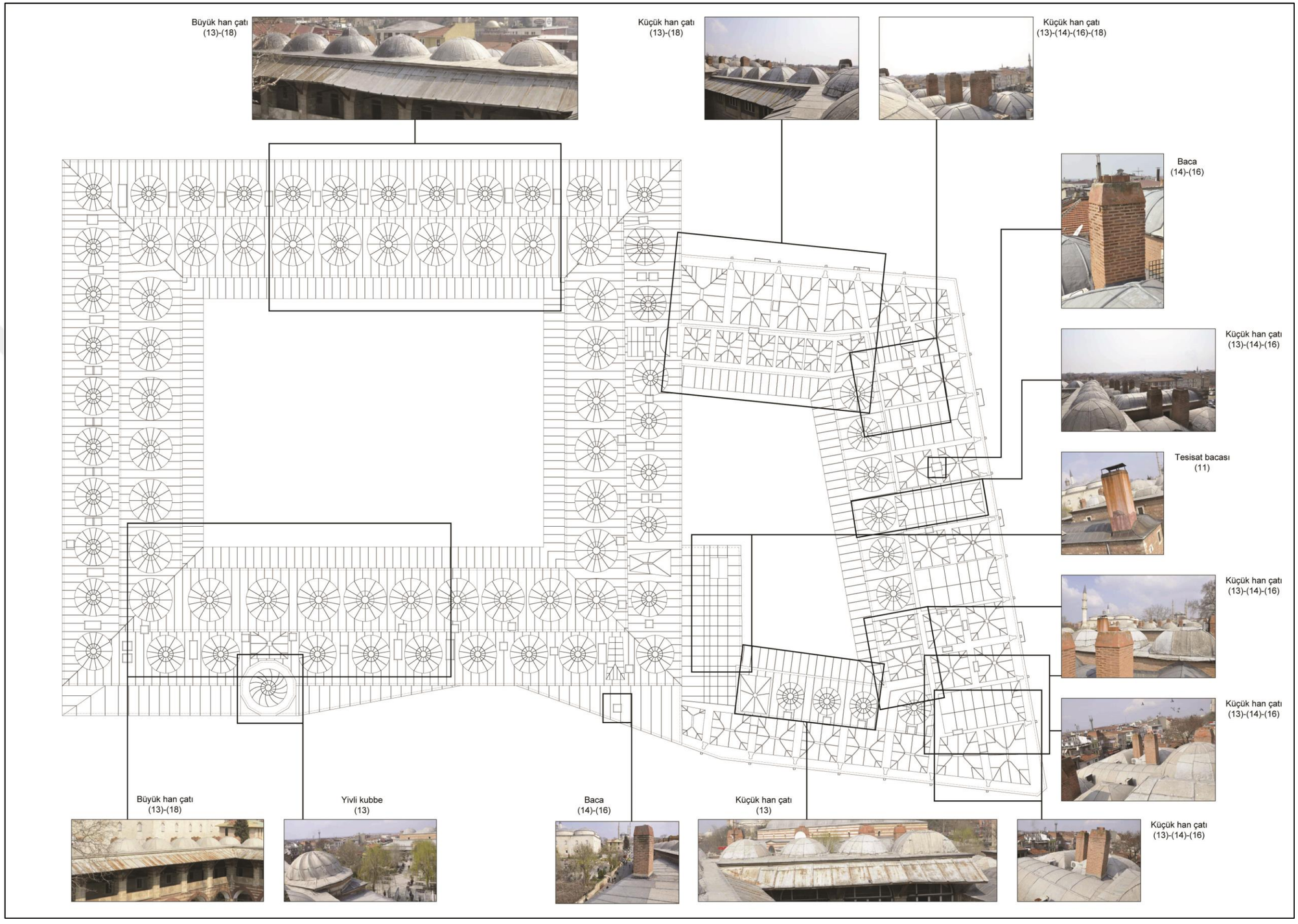

Şekil 3.159: Üst örtü müdahale ve bozulma analizi (Koca Özmen, 2019)

3.4.1.4 Kuzey Cephesi Müdahale ve Bozulmaları

Kuzey cephesi genelinde en büyük problem muhdes müdahalelerdir. Dükkan giriş ve vitrinleri, tabelalar, tenteler cepheyi oldukça düzensiz hale getirmektedir.

Muhdes müdahalelerin dışında; taş ve tuğlalarda kırılma, kopma, yüzey kaybı, kirlenme, yosunlanma, metal mazemelerde korozyon gözlenmektedir.

Taş ve tuğlalardaki kirlenmenin en yoğun görüldüğü kısımlar; zemin kat taş yüzeyleri ve 1. kat çörten hizalarıdır. Çörtenlerden akan kirli suların cepheye temas ettiği kısımlarda yoğun kirlenme gözlenmektedir.

Cephe taş ve tuğlalarında, özellikle de cephenin sağ tarafındaki kesme taşlarda yüzey kaybı gözlenmektedir. Bazı çörtenler de kırılmış durumdadır.

Tüm pencere korkuluklarında ve sac saçakların büyük kısmında korozyon meydana gelmiş durumdadır.

Sac saçağın hemen üzerinde bulunan tuğla hattı boyunca yosunlanma görülmektedir.

(Şekil3.160)

Şekil 3.160: Kuzey cephesi müdahale ve bozulma analizi (Koca Özmen, 2019)

3.4.1.5 Güney Cephesi Müdahale ve Bozulmaları

Güney cephesinin en önemli problemlerinden biri strüktürel çatlakların meydana gelmiş olmasıdır. Strüktürel çatlaklar her iki hanın yüzeyinde görülmekle birlikte küçük han tarafındakiler daha yoğundur.

Cephe hattı boyunca birçok bölgede derz boşalmaları meydana gelmiş durumdadır. Bu cephedeki derz boşalmaları ve strüktürel çatlaklar, yapının restorasyon aşamasında bu cephenin statik destek ihtiyacı olması; yapının bu cephesinin temelden bir problemi olduğu izlenimi vermektedir.

Taş ve tuğlalardaki kirlenmenin en yoğun görüldüğü kısımlar; kesme taş yüzeyler (köşe taşları, payanda taşları) ve 1. kat çörten hizalarıdır. Çörtenlerden akan kirli suların cepheye temas ettiği kısımlarda yoğun kirlenme gözlenmektedir. Tüm pencere korkuluklarında korozyon meydana gelmiş durumdadır. (Şekil 3.161)

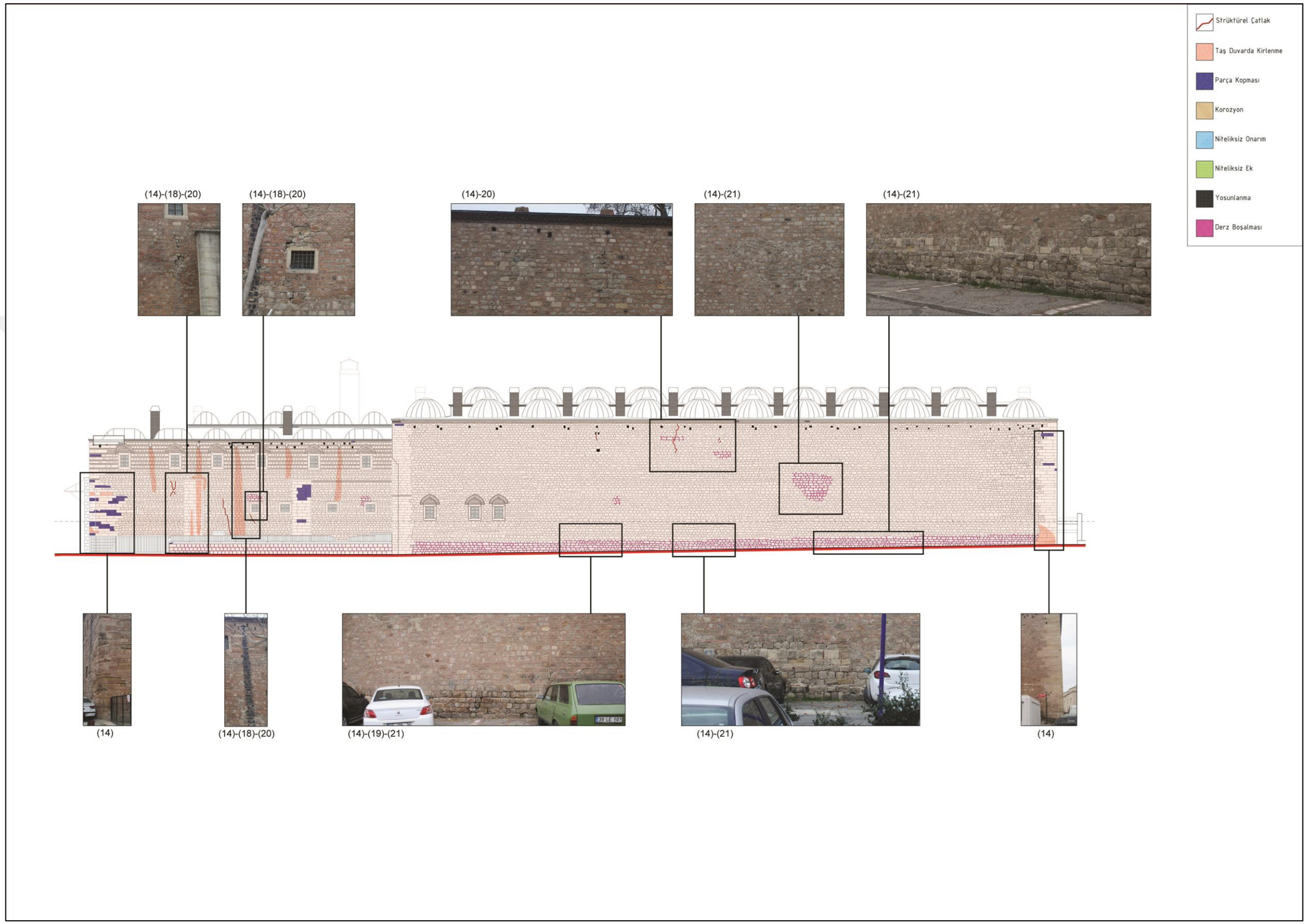

Şekil 3.161: Güney cephesi müdahale ve bozulma analizi (Koca Özmen, 2019)

3.4.1.6 Batı Cephesi Müdahale ve Bozulmaları

Batı cephesi genelinde taşlarda kirlenmeler görülmektedir. Bu kirlenmelerin en yoğun olduğu kısımlar diğer cephelerde olduğu gibi çörtenlerden akan kirli suların cepheye temas ettiği kısımlardır. Cephenin köşe taşlarında, taş payandalarında ve pencere sövelerinde yoğun yüzey kaybı meydana gelmiş durumdadır. Zemin kat sağdaki ilk pencerenin taş sövesinde büyük oranda malzeme kaybı meydana gelmiştir. Cephenin sol kısmında yapısal açıdan da tahribat bulunmakta, strüktürel çatlaklar meydana gelmiş durumdadır (Şekil3.162).

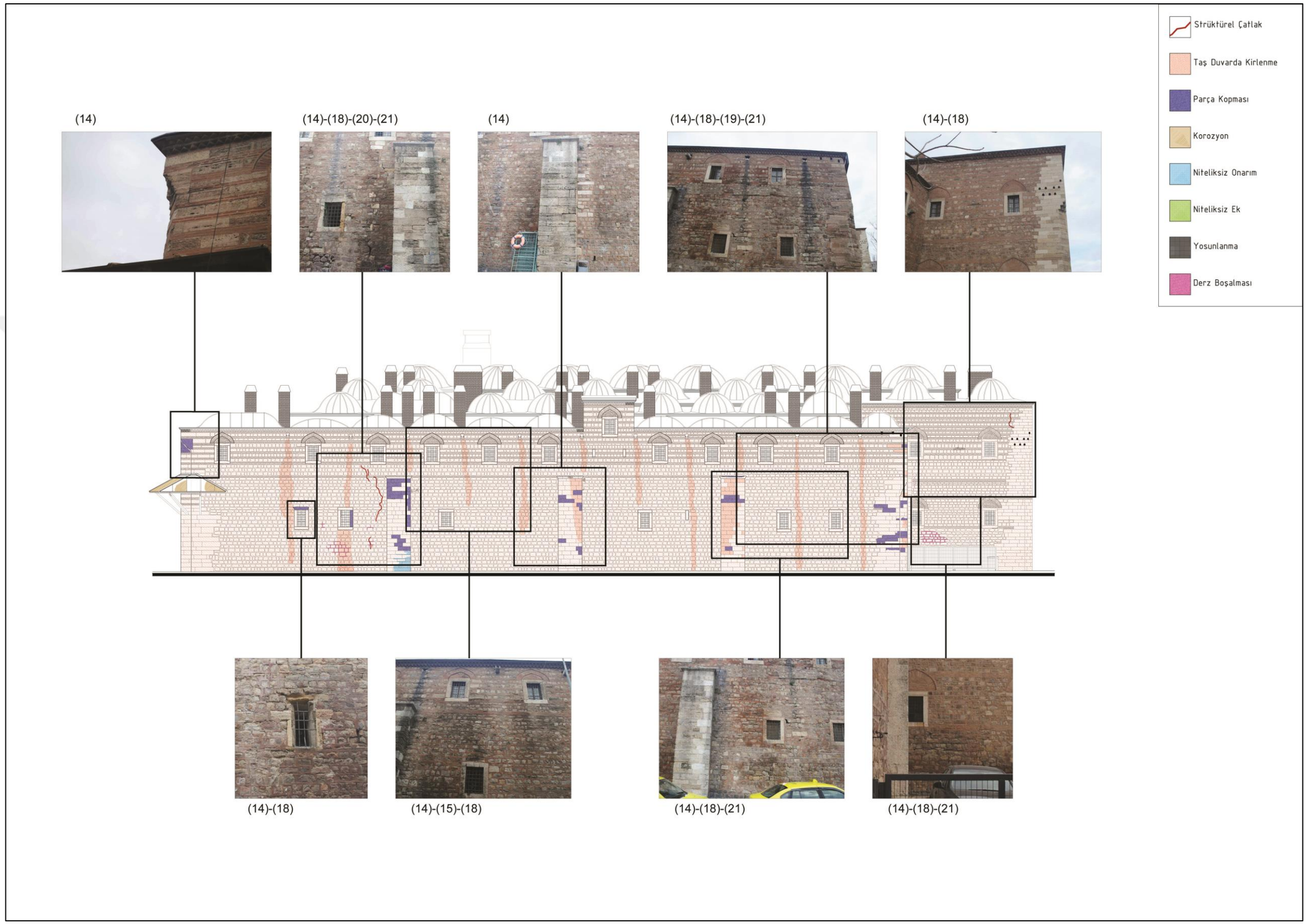

Şekil 3.162: Güney cephesi müdahale ve bozulma analizi (Koca Özmen, 2019)

3.4.1.7 Doğu Cephesi Müdahale ve Bozulmaları

Doğu cephesi yoğun taş dokusunun görüldüğü bir cephe olması nedeniyle yapı genelinde görülen taşlardaki kirlenmeler bu cephede de mevcuttur. Bu kirlenmelerin en yoğun olduğu kısımlar cephenin zemin hattındadır. Yüzey kaybı özellikle cephenin sol tarafındaki köşe taşlarında görülmektedir. Bunun dışında genellikle kesme taşlarda meydana gelen yüzeysel kayıplar bu cephenin dokusu gereği daha azdır(Şekil3.163).

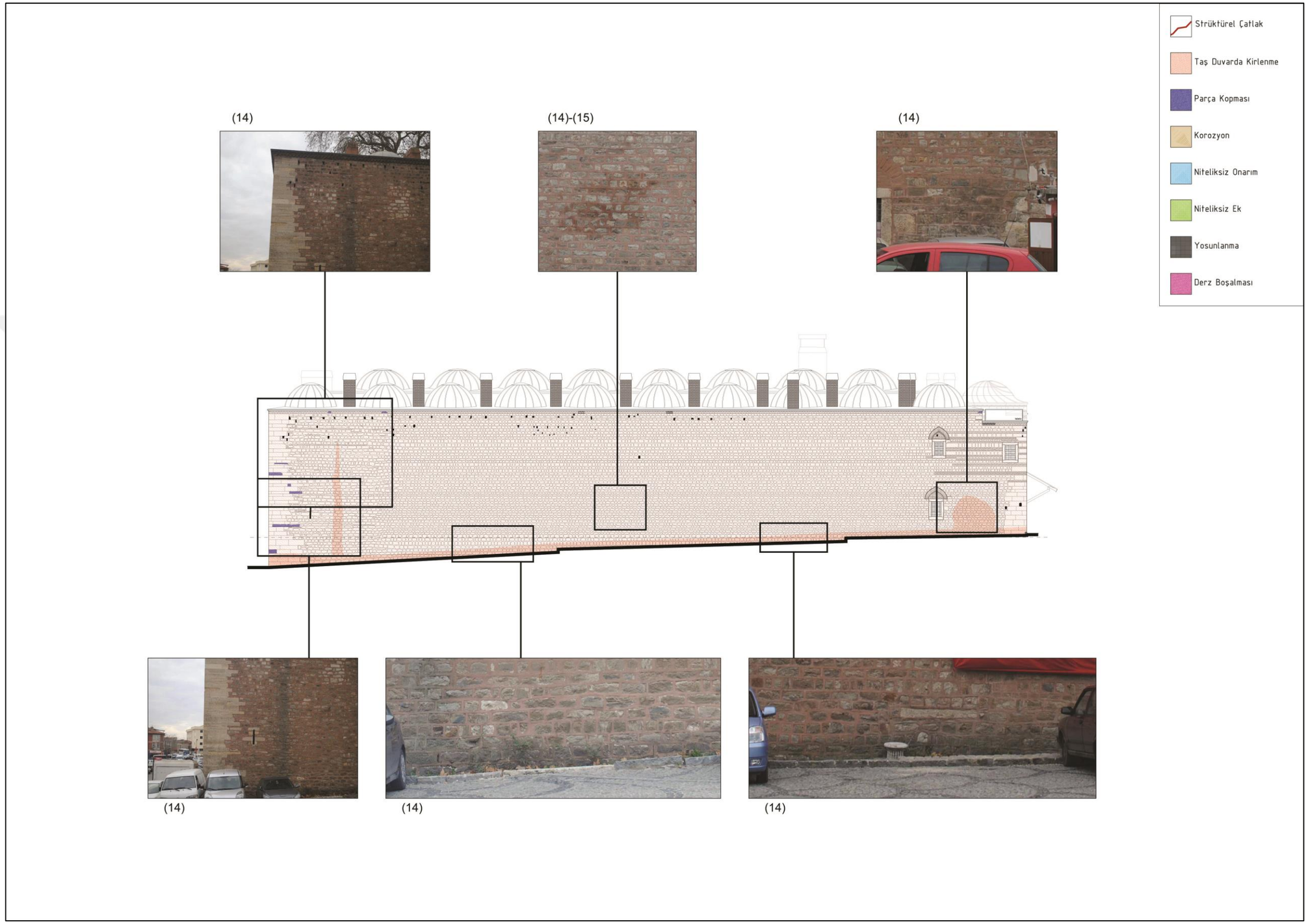

Şekil 3.163: Güney cephesi müdahale ve bozulma analizi (Koca Özmen, 2019)

4. EDİRNE RÜSTEM PAŞA KERVANSARAYININ KENTSEL MİMARİ MİRAS AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1 Kentsel Mimari Miras Kavramı

Türk Dil Kurumu, Mirasın konumuz ile ilgili tanımını; "bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey" olarak yapmaktadır. Aynı kaynakta belirtildiği üzere kültür; "tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü"dür. Bu tanımlar ışığında kültürel mirası; toplumların tarihsel süreçleri içerisinde edindikleri, maddi manevi tüm birikimin, sonraki nesillere aktarılmasını sağlayan araçlar bütünü olarak tanımlayabiliriz.

Kent kavramının uygarlığın doğuşu ile birlikte başlamış olduğu kabul edilmekle birlikte tarihi süreci ve toplumsal farklılıkları açısından ortak bir tanımlama yapmak zordur. Ancak günümüzde küreselleşen dünyada genel bir tanım yapmak mümkündür. Genel yapısı itibarı ile; nüfusun yoğun olduğu, ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan örgütlenmenin ve etkileşimin var olduğu, tüm toplumsal hizmetlerin, teknolojik gelişmelerin yoğunlaştığı yerleşimlerdir diyebiliriz. Bu nedenle kentler; insanlığın geleceğini şekillendirmek açısından oldukça önemlidir.

Kentsel mimari miras bu noktada önem kazanmaktadır. İnsanlığın geleceğinin şekillenmesi ile geçmişi arasında doğrudan bağlantı bulunduğu düşünüldüğünde, kentsel planlamada mimari mirasın önemi daha iyi anlaşılabilir.

4.2 Kervansaray ve Hanların Restorasyonuna Yönelik Örnek Değerlendirmeleri

Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı'nı koruma sorunları açısından değerlendirirken, restore edilmiş kervansaraylardan bazı örneklerin günümüz şartlarındaki durumunu incelemek faydalı bir yaklaşım olacaktır. Bu incelemedeki örnek yapılar, konaklama yapısı olarak restore edilenler ve farklı işlev verilerek restore edilenler olarak değerlendirilmiştir.

Değerlendirilen örnek yapılar, Türkiye sınırları içerisinde birbirinden farklı coğrafyalardan seçilmiştir. Bu şekilde konum, iklim, coğrafya, kültürel yapı vb. değişkenlerin yapılar üzerindeki etkisinin daha net anlaşılması hedeflenmiştir.

Değerlendirmeler; uluslararası bildirgeler ve tüzüklerle kabul edilmiş ortak kriterler temel alınarak yapılmıştır. Bu değerlendirmeler üç ana başlık altında toplanmıştır.

-Yapı çevresi açısından değerlendirme

Yapı çevresinin değerlendirilmesi: Yapı çevresine dair bir çalışmanın yapılıp yapılmadığının değerlendirilmesi.[9]

Tarihi doku: Yapının bulunduğu alanın tarihi bir doku içerisinde olup olmadığının, doku içerisinde olanlarda, mevcut dokunun korunup korunmadığının değerlendirilmesi.[10]

-İşlev açısından değerlendirme

İşlevlendirmede kamu yararının sağlanması: Yapının bulunduğu yerde yaşayan halkın yapıyı kullanma imkanının değerlendirilmesi.[1]

[9] Venedik Tüzüğü madde-6. (Ahunbay, 1995)
[10] Carta Del Restauro madde-4. (Ahunbay, 1995)

İşlevlendirmenin yapıya uygunluğu: Yapının; kendisine verilen işlevi yerine getirme kapasitesinin değerlendirilmesi.[11] (mekanların; boyut ve konumlarının yeterli ve uygun olması, verilen işlev gereği ihtiyaç duyulan mekanları karşılaması, asgari müdahale ile

işlevlendirilebilmesi, konumunun ve muhtemel kullanıcılarının verilen işlevle uyumlu olması vb.)

-Restorasyon açısından değerlendirme

Restorasyon sırasında mekansal bütünlük ve özgünlüğün korunması: Restorasyon aşamasında, mekanları işleve uygun hale getirebilmek adına mekansal bütünlüğün bozulmuş olup olmadığının değerlendirilmesi[12].

Yapıda ek kullanımı: Restorasyon aşamasında mekanları işleve uygun hale getirebilmek adına ek yapılıp yapılmadığının değerlendirilmesi[13] (asansör, merdiven vb.)

[11] Carta Del Restauro madde-4. (Ahunbay, 1995)
[12] Venedik Tüzüğü madde-5. (Ahunbay, 1995)
[13] Venedik Tüzüğü madde-13. (Ahunbay, 1995)

4.2.1 Konaklama Yapısı Olarak Restore Edilen Kervansaraylar

Konaklama yapısı olarak restore edilen örnek yapılar seçilirken; farklı kültürel bölgelerde yer alması, farklı konaklama amacına hizmet etmesi, konumunun merkeze uzaklığı gibi kriterler gözetilmiş ve bu konularda çeşitlilik sağlamaya çalışılmıştır. Tüm örnek yapılar incelendikten sonra, kentsel mimari miras konusunda hazırlanmış tüzükler ve bildirgelerle belirlenen kriterlere göre genel değerlendirme yapılmaktadır (Çizelge 4.6)

4.2.1.1 Artuklu Kervansarayı (Artuklu / Mardin)

Konumu	Artuklu / Mardin
Yapım yılı	1275
Restorasyon yılı	2005
Kullanım Amacı	Otel
İşletme	Özel

Çizelge 4.1: Artuklu Kervansarayı'na ait bilgiler

Genel değerlendirme:

Bölgenin tarih turizmi açısından canlı olması, yapıyı konumundan ötürü cazip kılmaktadır. Tarihi kent dokusunu gezmek amaçlı bölgeye giden turistlerin bir çoğunun konaklamak için genellikle tarihi yapıları seçmesi yada tarihi yapılara ilgi duyması, beklentilerini bu doğrultuda şekillendirmekte ve mekanların bazı olumsuz özelliklerini göz ardı etmelerini sağlamaktadır. Bazı standart odalar küçük olsa da restoran, avlu, genel mekanlar ve diğer odaların kullanışlı olduğunu söyleyebiliriz. (Şekil 4.1, 4.2, 4.3, 4.4, 4.5, 4.6, 4.7, 4.8, 4.9, 4.10).

Bu gözlemler doğrultusunda yapının işlevi olumlu olarak değerlendirilebilir.

Şekil 4.1-4.2: Artuklu Kervansarayı dış görünüş (URL-21, 2019)

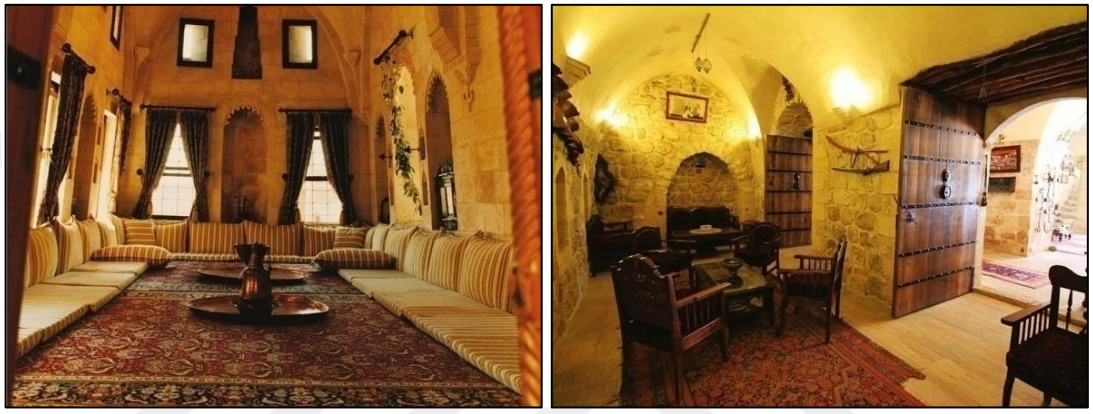

Şekil 4.3-4.4: Artuklu Kervansarayı genel mekanlar (URL-21, 2019)

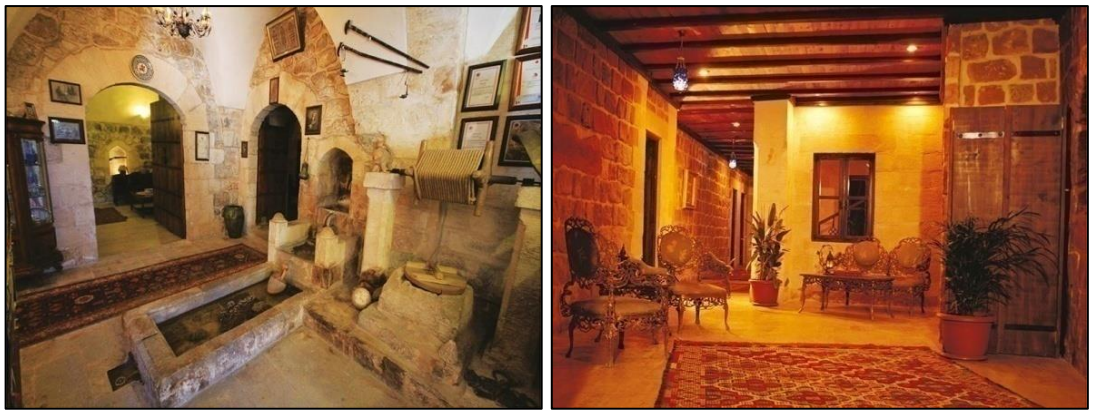

Şekil 4.5-4.6: Artuklu Kervansarayı genel mekanlar (URL-21, 2019)

Şekil 4.7-4.8: Artuklu Kervansarayı avlu ve restoran (URL-21, 2019)

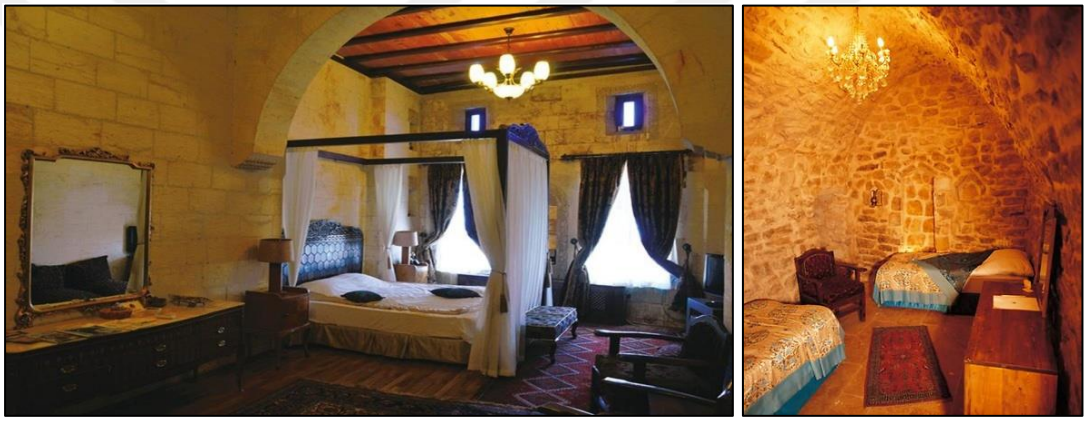

Şekil 4.9-4.10: Artuklu Kervansarayı geniş oda ve standart oda örneği (URL-21, 2019)

4.2.1.2 Kanuni Kervansarayı (Çeşme/İzmir)

Konumu	Çeşme / İzmir
Yapım yılı	1528
Restorasyon yılı	1971
Kullanım Amacı	Otel
İşletme	Özel

Çizelge 4.2: Kanuni Kervansarayı'na ait bilgiler

Genel değerlendirme:

Bölgenin tatil turizmi açısından canlı olması, yapıyı konumundan ötürü cazip kılmaktadır. Ancak bölgedeki konaklamaların çoğunlukla tatil amaçlı olması ve civarda birçok konforlu konaklama yapısının bulunması konaklayanların beklentisini yükseltmektedir. Yapıyı tatil turizmi için daha cazip hale getirmek üzere avluya kapanabilen bir havuz yapılmıştır, ancak bu havuz boyutları nedeni ile verimli kullanılamamaktadır. (Şekil 4.11, 4.12, 4.13, 4.14, 4.15, 4.16, 4.17, 4.18).

Bu gözlemler doğrultusunda yapının işlevi olumsuz olarak değerlendirilebilir.

Şekil 4.11-4.12: Kanuni Kervansarayı dış görünüş ve avlu (URL-22, 2019)

Şekil 4.13-4.14: Kanuni Kervansarayı oda örneği (URL-22, 2019)

Şekil 4.15-4.16: Kanuni Kervansarayı oda ve banyo örneği (URL-22, 2019)

Şekil 4.17-4.18: Kanuni Kervansarayı giriş ve revak (URL-22, 2019)

4.2.1.3 Zincirli Han (Merkez / Aydın)

Konumu	Merkez / Aydın
Yapım yılı	1708
Restorasyon yılı	2015
Kullanım Amacı	Otel
İşletme	Kamu

Çizelge 4.3: Zincirli Han'a ait bilgiler

Genel değerlendirme:

Bölge turizm açısından canlı bir bölge değildir. Şehir merkezinde yer alan yapı şehir hanlarına örnektir ve günümüzde yine benzer bir amaçla kullanılmaktadır. 1. kattaki odaları konaklama amacıyla kullanılırken giriş cephesindeki dükkanlar atölye ve satış birimi olarak hizmet vermektedir. Ayrıca restoranı ve avlusu kent halkı tarafından aktif olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.19, 4.20, 4.21, 4.22, 4.23, 4.24, 4.25, 4.26, 4.27, 4.28).

Bu gözlemler doğrultusunda yapının işlevi olumlu olarak değerlendirilebilir.

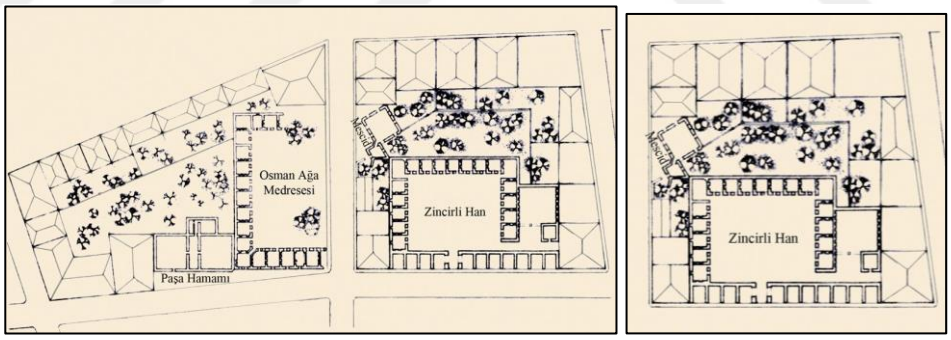

Şekil 4.19-4.20: Nasuh Paşa Külliyesi vaziyet ve zemin kat planı (URL-23, 2019)

Şekil 4.21-4.22: Zincirli Han restorasyon öncesi ve sonrası ön cephe (URL-24, 2019), (Koca Özmen, 2019)

Şekil 4.23-4.24: Zincirli Han Restorasyon öncesi ve sonrası kuzeybatıdan görünüş (URL-25, 2019), (Koca Özmen, 2019)

Şekil 4.25-4.26: Zincirli Han avlu (Koca Özmen, 2019)

Şekil 4.27-4.28: Zincirli Han Restoran (Koca Özmen, 2019)

4.2.2 Farklı İşlev Verilerek Restore Edilen Kervansaray ve Hanlar

Farklı işlev verilerek restore edilen örnek yapılar seçilirken; farklı kültürel bölgelerde yer alması, konumunun merkeze uzaklığı gibi kriterler gözetilmiş ve bu konularda çeşitlilik sağlamaya çalışılmıştır. Tüm yapılar incelendikten sonra, kentsel mimari miras konusunda hazırlanmış tüzükler ve bildirgelerle belirlenen kriterlere göre genel değerlendirme yapılmaktadır (Çizelge 4.6).

4.2.2.1 Saruhan (Sarıhan) Kervansarayı (Avanos / Nevşehir)

Konumu	Avanos / Nevşehir
Yapım yılı	1249
Restorasyon yılı	1991
Kullanım Amacı	Sergi ve Kültür Merkezi
İşletme	Kamu

Çizelge 4.4: Saruhan Kervansarayı'na ait bilgiler

Genel değerlendirme:

Yapı ilçe merkezinin dışında yer almaktadır. Bulunduğu bölgenin turist potansiyelinin yüksekliği yapının işletilmesi açısından avantaj sağlamasına rağmen bu durum değerlendirilmemektedir. Yapı yalnızca etkinlik zamanı hareketlenmekte, diğer zamanlarda boş kalmaktadır. Müze mantığı ile gezilebilmekte ancak yalnızca yapının kendisi sergilenmekte olduğundan ziyaretçiler için görmeye değer bulunmamaktadır. Yapının daha doğru işletilmesi ile sonucun başarılı olma ihtimali yüksek görülmektedir (Şekil 4.29, 4.30, 4.31, 4.32, 4.33, 4.34, 4.35, 4.36, 4.37, 4.38, 4.39, 4.40, 4.41).

Şekil 4.29: Saruhan Kervansarayı dış görünüş (URL-26, 2019)

Şekil 4.30-4.31: Saruhan Kervansarayı avlu (Koca Özmen, 2019)

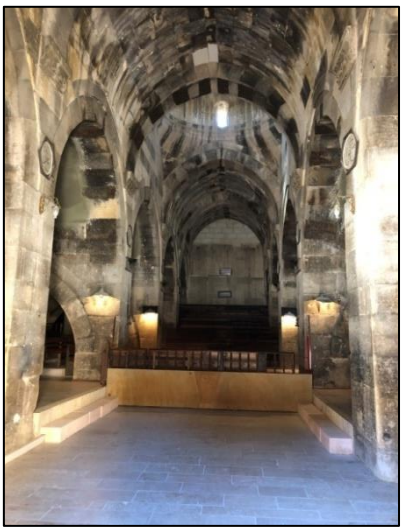
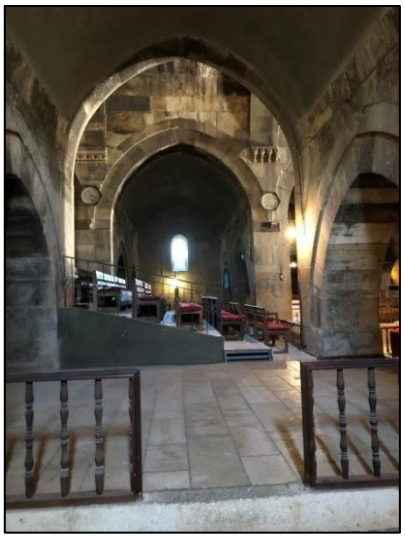

Şekil 4.32-4.33: Saruhan Kervansarayı iç mekan (Koca Özmen, 2019)

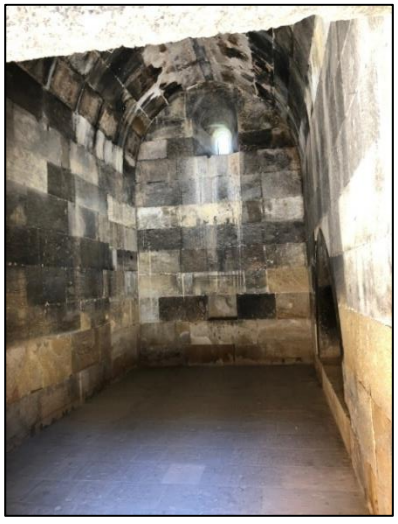

Şekil 4.34: Saruhan Kervansarayı oda (Koca Özmen, 2019)

Şekil 4.35: Saruhan Kervansarayı wc holü (Koca Özmen, 2019)

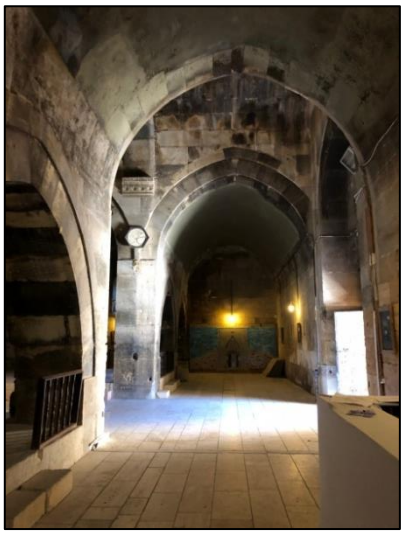

Şekil 4.36-4.37: Saruhan Kervansarayı sahne ve giriş (Koca Özmen, 2019)

Şekil 4.38-Şekil 4.39 Saruhan Kervansarayı avluda düzenlenen etkinlik (URL-26, 2019)

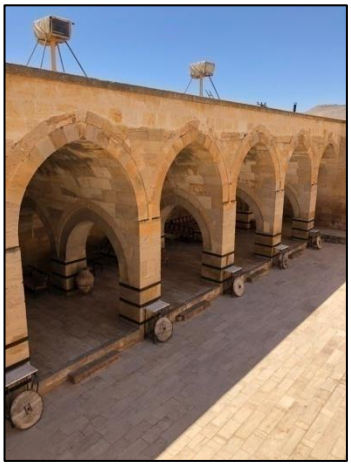

Şekil 4.40-4.41: Saruhan Kervansarayı revak (Koca Özmen, 2019) (URL-26, 2019)

4.2.2.2 Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı (Battalgazi / Malatya)

Konumu	Battalgazi / Malatya
Yapım yılı	1637
Restorasyon yılı	2010
Kullanım Amacı	Kültür ve Sanat Merkezi
İşletme	Kamu

Çizelge 4.5: Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı'na ait bilgiler

Genel değerlendirme:

Yapı Malatya merkezine uzak konumlandığı için turistik ziyaret açısından ulaşım zorluğu yaşanmaktadır. Ancak buna rağmen ziyaret edilen bir yapıdır. Ayrıca avlusu çeşitli etkinliklerde kullanılarak kente hizmet etmektedir. İç mekanlar sergi alanları olarak kullanıldığından etkinlik dışında da görülmeye değer bir yapıdır. (Şekil 4.42, 4.43, 4.44, 4.45, 4.46, 4.47, 4.48, 4.49).

Bu gözlemler doğrultusunda yapının işlevi olumlu olarak değerlendirilebilir.

Şekil 4.42-4.43: Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı avlu (URL-27, 2019)

Şekil 4.44-4.45: Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı iç mekan (URL-27, 2019)

Şekil 4.46-4.47: Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı iç mekan (URL-27, 2019)

Şekil 4.48-4.49 Silahdar Mustafa Paşa Kervansarayı iç mekan (URL-27, 2019)

DEĞERLENDİRME KRITERLERI	ARTUKLU KERVANSARAYI (Artuklu/Mardin)	KANUNİ KERVANSARAYI (Çeşme/İzmir)	ZİNCİRLİ HAN (Merkez/Aydın)	SARUHAN KERVANSARAYI (Avanos/Nevşehir)	SİLAHDAR MUSTAFA PAŞA KERVANSARAYI (Battalgazi/Malatya)
Yapının Tarihi Doku İçinde Yer Alması	evet	hayır	hayır	hayır	hayır
İşlevlendirmenin Yapıya Uygunluğu	evet	kısmen	evet	kısmen	evet
Kamu Yararının Sağlanması	kısmen	kısmen	evet	evet	evet
Mekansal Bütünlük ve Özgünlüğün Korunması	evet	evet	evet	evet	evet
Yapıda ek kullanımı	hayır	evet	hayır	kısmen	hayır
Yapı Çevresinin Değerlendirilmesi	hayır	hayır	hayır	hayır	Hayır

Çizelge 4.6: Restore edilmiş örnek yapılara dair değerlendirmeler

4.3 Tarihi Yapıların Restorasyonuna Yönelik Genel Değerlendirmeler

Bu çalışmada konu edilen örnek yapıların incelenmesi ile ulaşılan sonuçlar değerlendirildiğinde;

-Yapının; konumu, konumunun gereksinimleri, bulunduğu yerleşim alanında yaşayan halkın gereksinimleri, kullanıcı potansiyeli ve mimari kurgusu ile ilgili fizibilite çalışmalarının doğru yapılması ve fonksiyonunun bu çalışmalar esas alınarak belirlenmesi gerekliliği,

-Yapının; sürdürülebilirliğinin, ekonomik olarak geri dönüşü ile doğru orantılı olması,

-Yapının; mülkiyet hakkı ve bu doğrultudaki kullanım kısıtlamalarının olup olmadığının değerlendirilmesi,

gibi etkenlerin her yapının kendi özelinde değerlendirilmesi gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

4.4 Edirne Rüstem Paşa Kervansarayının Kentsel Mimari Miras Açısından Değerlendirilmesi

Bu çalışmada konu edilen "Kentsel Mimari Miras" somut kültürel mirasın alanında kalmaktadır. Birçok kaynakta somut ve somut olmayan kültürel miras açıkça ayrılmış bulunmaktadır. Ancak tarihi yapılarda karşımıza çıkan ve yapıların sürdürülebilirliğini doğrudan ilgilendiren en önemli konu, toplumların yaşayış biçiminde görülen ciddi değişimlerdir. Bu değişimler nedeni ile birçok yapı aktif kullanım olanağını yitirmekte ve sürdürülebilirliği tehlikeye düşmektedir. Örneğin; Mevlevi Sema Törenleri yada Alevi-Bektaşi Ritüeli Semah, somut olmayan kültürel miras olmakla birlikte, gerçekleştirildiği mekanları günümüzde kullanılabilir kılması açısından somut kültürel mirası doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle yapıların sürdürülebilir olabilmesi için somut kültür varlıklarını değerlendirirken soyut kültür kavramı ile birlikte ele almak kaçınılmaz olmaktadır.

4.5 Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı'nın Koruma Sorunları Açısından Değerlendirilmesi

Bu çalışmada hem mimari, hem kültürel, hem de tarihi açıdan değerlendirmesi yapılan Rüstem Paşa Kervansarayı'nın, korunabilmesi ve sürdürülebilir kılınabilmesi ile ilgili değerlendirmelere yer verilmektedir. Döneminde basit tabiriyle; ticareti kolaylaştırmak tüccarların güvenle seyahat etmelerini sağlamak amacıyla yapılan kervansaraylar zaman içinde toplum yapısının, ticari anlayış ve imkanlarının değişmesi nedeni ile güncel kullanım olanağını kaybetmiş bulunmaktadır. Yapılış amacı uzun ve konforlu bir konaklamadan ziyade kervan sahiplerinin geceyi güvende geçirmesini, beslenme ve barınma gibi ihtiyaçlarını karşılamasını sağlamak olduğundan ihtiyaca yönelik mekanlar olarak tasarlanmışlardır. Ayrıca dönemin konfor ve ihtiyaç koşulları ile günümüz yaşam standartları kıyaslandığında aradan geçen uzun yıllar boyunca teknoloji, malzeme, imalat imkanları vb… yaşam standartını belirleyen birçok faktörde yaşanan gelişmeler, en basit yapıların bile oldukça donanımlı inşa edilebilmesini sağlamakta ve hatta zorunlu kılmaktadır. Döneminde umumi konaklama yapıları olarak işlevlendirilmiş yapıların büyük bir

kısmı gerek yapılış amacına bağlı kalmak, gerekse mekan kurgusu açısından uygun bulunduğundan yine konaklama yapıları olarak restore edilmektedir. Ancak günümüz konaklama koşulları değerlendirildiğinde, bu dönüşüm için bazı sıkıntılar baş göstermektedir.

Edirne Rüstem Paşa Kervansaray'ı oldukça büyük plan şemasına sahip bir yapıdır ve bu durum yapının restorasyonu açısından sorun teşkil etmektedir. Vakıfların mülkiyetinde olan yapı, belirli sürelerle kiralanmaktadır. Yapının özel sektöre bağlı çalışması, rant kaygısını beraberinde getirmekte ve kaderini işletmecinin kapasitesine teslim etmektedir.

Kısaca değerlendirdiğimizde;

-Tarihi yapılar her tür insanın konaklamak için tercih edeceği yapılar olmadığından, müşteri potansiyeli değerlendirirken bu durum da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu boyutta ve şartlarda bir tesisin, Edirne şehri içi büyük olduğunu söylemek mümkündür.

-Kervansaray kentin merkezinde ve çarşıya çok yakın bir konumda yer aldığından, kent halkını tamamen dışlayan bir işlev verilmesi doğru bir tercih olmamaktadır.

-Mekan kurgusuna bağlı bazı sebepler bu boyutta bir otelin ihtiyacını karşılayacak alanlara izin vermemektedir. Giriş, lobi v.b.

-Yapının verimli işlememesi, ekonomik açıdan işletmeyi sıkıntıya sokmaktadır.

5. EDİRNE RÜSTEM PAŞA KERVANSARAYINA YÖNELİK ÖNERİLER

Kent dokusuna kazandırılmak üzere restore edilmiş yapıları değerlendirdiğimizde; gerek konaklama gerekse farklı işlev yüklenerek restore edilen yapıların, yapısal yada mekansal müdahalelere maruz kaldığı, kalmak zorunda olduğu görülmektedir. Ancak yapılan müdahalelerin uluslararası tüzükler ve bildirgelerle belirlenmiş olan kriterlere uygun olması amaçlanmalıdır.

Bir yapıyı korumanın en etkili yolunun onu doğru ve aktif bir biçimde kullanmaktan geçtiği bilinmektedir. Çeşitli nedenlerle atıl kalmış yapıların zaman içinde yok olması kaçınılmazdır. Korunmaya değer bulunan bir yapı hangi ölçekte olursa olsun doğru analiz edilerek gerek mevcut işlevi ile gerekse ihtiyaçlarını karşılayabileceği farklı bir işlevle kullanılmalıdır.

Kervansarayın 1960 yılında başlayan restorasyon çalışmaları sonucunda 1972 yılında otel olarak kullanıma açılması, uzun süre bakımsız ve harap kalan yapıyı tekrar hayata döndürmeyi başarmıştır. Ancak zaman içerisinde otel işlerliğini kaybetmiş ve konaklayan sayısı giderek azalmıştır. İçinde bulunan kafe-bar ve düğün gibi etkinliklerin düzenlendiği büyük avlu da müşteri potansiyelini kaybettikten sonra 2017 yılında süresiz olarak kapatılmış, yalnızca dükkanlar hizmet vermeye devam etmiştir.

Bu çalışmada yapılan incelemelerde, konu edilen Rüstem Paşa Kervansarayı'nın restorasyona ihtiyaç duyduğu, sürdürülebilir bir işlev kazandırıldığı taktirde kullanımının uzun soluklu olacağı düşünülmektedir.

5.1 Kervansarayın Sürdürülebilirliğine Yönelik Öneriler

Yapının büyüklüğü ve önemi onu sıradan bir işlevle başarılı bir şekilde restore etmeyi zorlaştırmaktadır. Dünya mimarlık tarihinde önemli bir yere sahip olan ve Mimar Sinan'ın imzasını taşıyan yapı, aynı zamanda Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı konumundaki Edirne'de yer almaktadır. Osmanlı döneminde oldukça önemli eserler vermiş olan şehir, Cumhuriyet tarihinde kendine hak ettiği düzeyde bir yer bulamamış

ve arka planda kalmıştır. Kentsel Kültürel Miras açısından değerlendirdiğimizde şehri tanıtmak, sergilemek, bunu yaparken de yapıyı seyirlik kılmak yerine kullanıma sunmak öncelikli olmalıdır. Bu yüzden yapının; otel işlevini kısmen sürdürmek kaydıyla "Uygulamalı Sanat Enstitüsü" olması önerilmektedir. Bunu yaparken yapının form, fonksiyon ve yasal açıdan iyi irdelenmesi gerekmektedir. Önerilenle bire bir aynı fonksiyona sahip yapı bulunamadığından, kullanılması önerilen yapı için öncelikle bir ihtiyaç programı hazırlanmıştır.

- Revaklar

T.C. Kültür Bakanlığı Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 24.06.1966 tarihli kararında (Ek-A.4); küçük hanın revaklarının kapatılması uygun bulunmuş, büyük hanın revaklarının o dönem açık kalarak, ilerde ihtiyaç halinde kapatılmasına karar verilmiştir. Ancak kurulun 28.09.1994 tarihli kararında (Ek-A.9); büyük hana ait revakların kapatılmaması, bundan böyle iç ve dış görünümüne dair değişiklik teklifinde bulunulmamasına karar verildiği belirtilmektedir.

Son kurul kararı ışığında büyük avlunun revaklarının kapatılması olanak dışıdır. Küçük hanın revaklarının ise mevcut PVC'leri yerine, yapının orijinal görünümünü bozmayacak farklı bir kapatma sistemi önerilmektedir.

Bu öneride ana kriter; revakların ince profilli cam ile kapatılmasıdır. Bu yapılırken 2 seçenek önerilmektedir.

Tip-1: Mevcut durumda revakların arasındaki PVC'lerin olduğu yere ince profilli cam yerleştirmek. (Şekil 5.1)

Tip-2: Revakların koridor tarafına, ince profilli cam yerleştirmek. (Şekil 5.2)

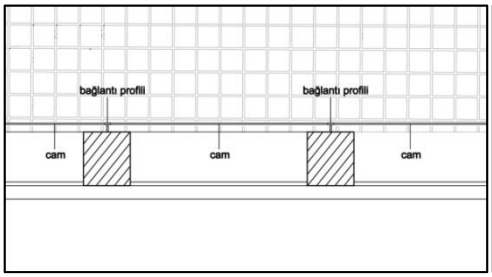

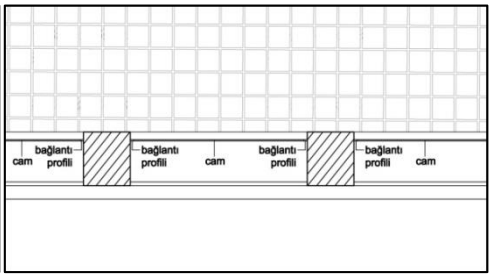

Şekil 5.1: Tip-1 (Koca Özmen, 2019) **Şekil 5.2:** Tip-2 (Koca Özmen, 2019)

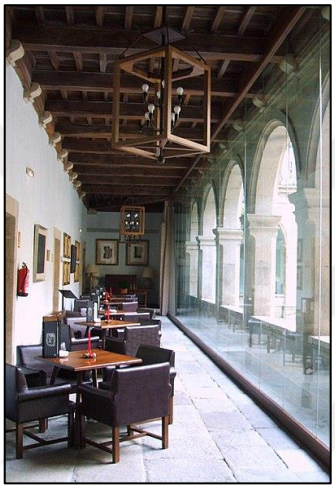

Şekil 5.3-5.4: Monforte de Lemos Paradoru[14] ve Santo Estevo Paradoru cam ile kapatılmış revaklar (URL-28, 2019), (URL-29, 2019)

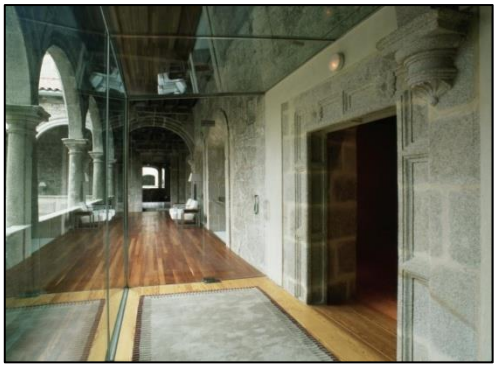

[14] Parador: İspanya'da devletin işlettiği çoğu lüks otel.

Şekil 5.5-5.6: Monforte de Lemos Paradoru ve Santo Estevo Paradoru cam ile kapatılmış revaklar (URL-28, 2019), (URL-29, 2019)

- Misafir Odaları

Misafir odaları; yapıyı konaklamak amacıyla tercih eden müşterilere hizmet edeceği gibi, yapı içerisinde gerçekleşmesi muhtemel akademik ve sanatsal etkinlikler için şehir dışından gelen misafirlerin konaklamalarına da olanak sağlamalıdır.

Yapının küçük han kısmında 1. katta bulunan 23 adet oda otel olarak işletilebilir.

Odalara T.C. Kültür Bakanlığı Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 28.09.1994 tarihli kararı (Ek-A.9) ile konulan ikinci pencereler iklim koşulları nedeni ile korunacaktır. Banyolar; tesisata müdahale etmemek maksadı ile aynı yerde konumlanacak, ancak örnek görsellerde belirtilen malzemelerle görünümü hafifletilecektir. Sistem olarak mobil ıslak hacim örnek alınacak, böylelikle hem yapıya müdahale en aza indirilecek, hem de gerekli görüldüğünde kolaylıkla kaldırılabilecektir.

Şekil 5.7: Misafir odaları (Koca Özmen, 2019)

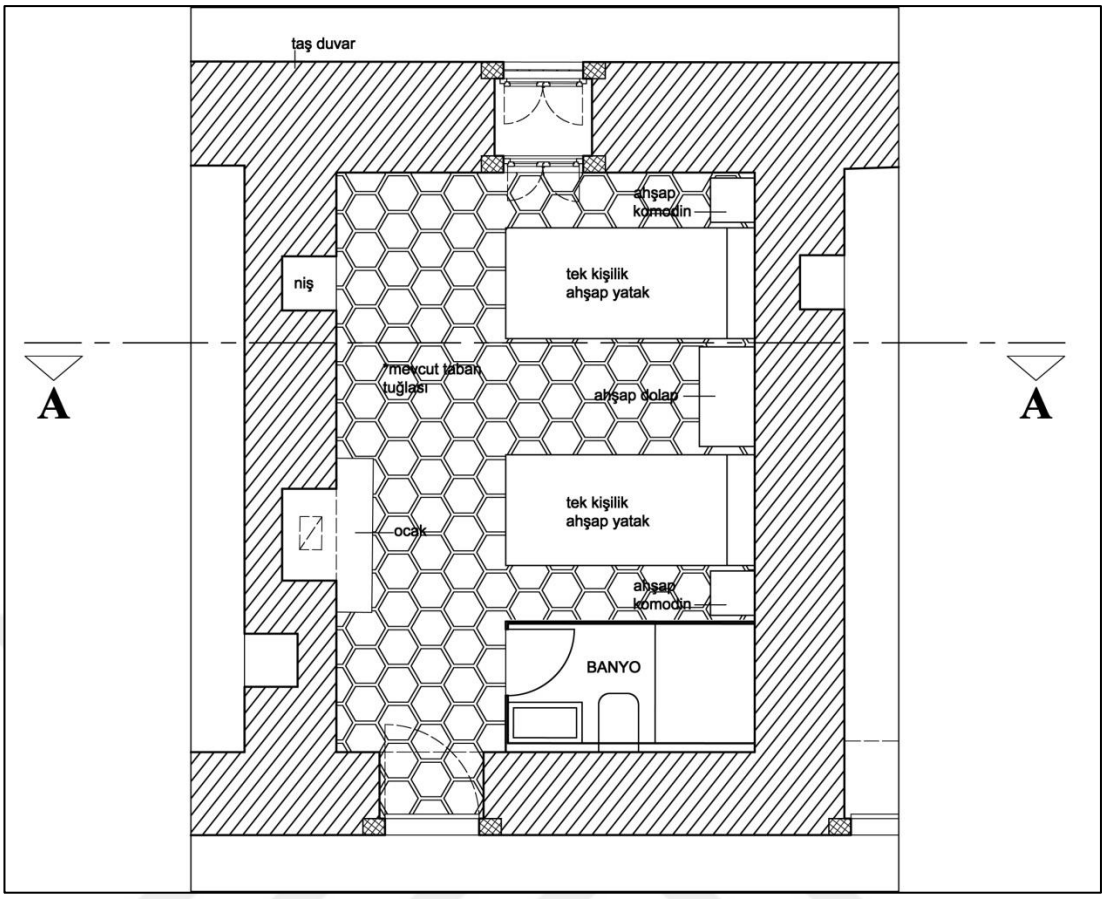

Şekil 5.8: Misafir odaları tip-1 plan (Koca Özmen, 2019)

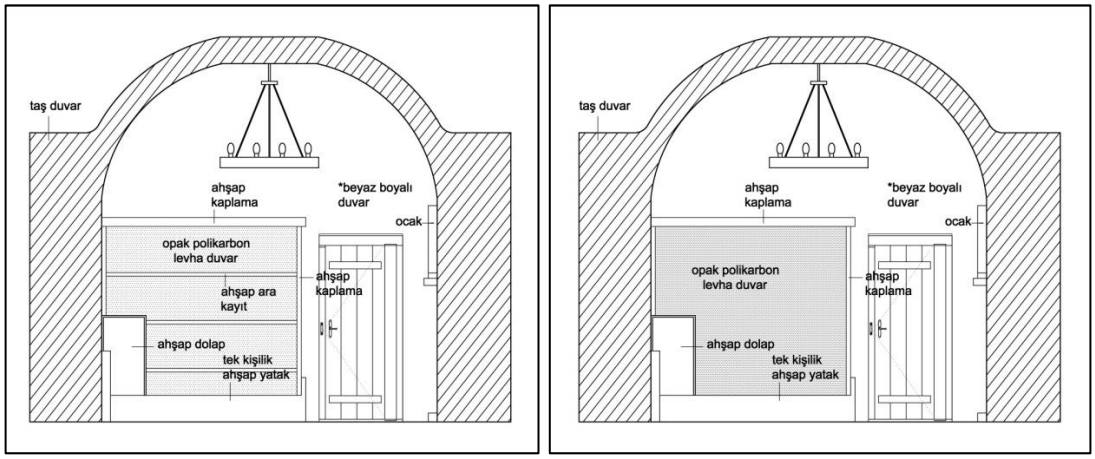

Şekil 5.9-5.10: Misafir odaları tip-1 kesit (Koca Özmen, 2019)

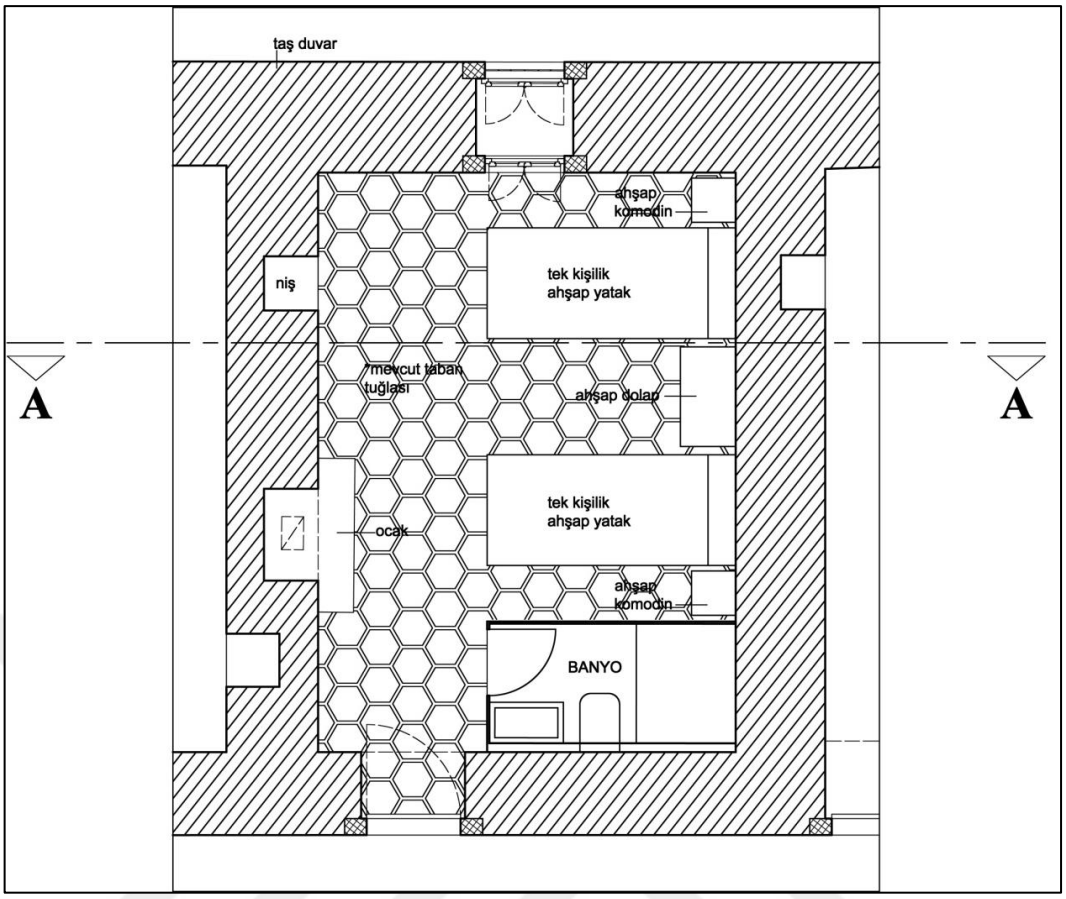

Şekil-5.11: Misafir odaları tip-2 plan (Koca Özmen, 2019)

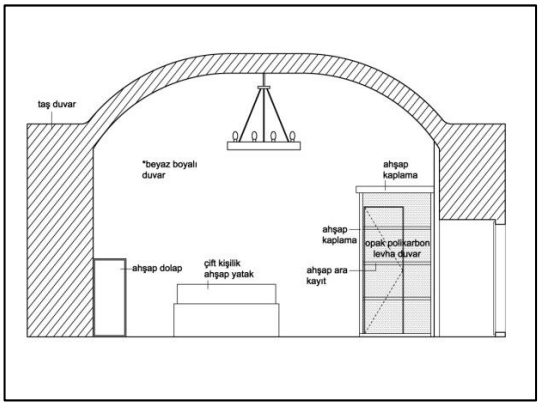

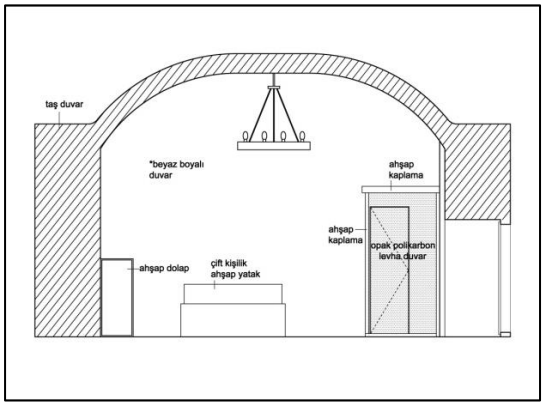

Şekil 5.12-5.13: Misafir odaları tip-2 kesit (Koca Özmen,2019)

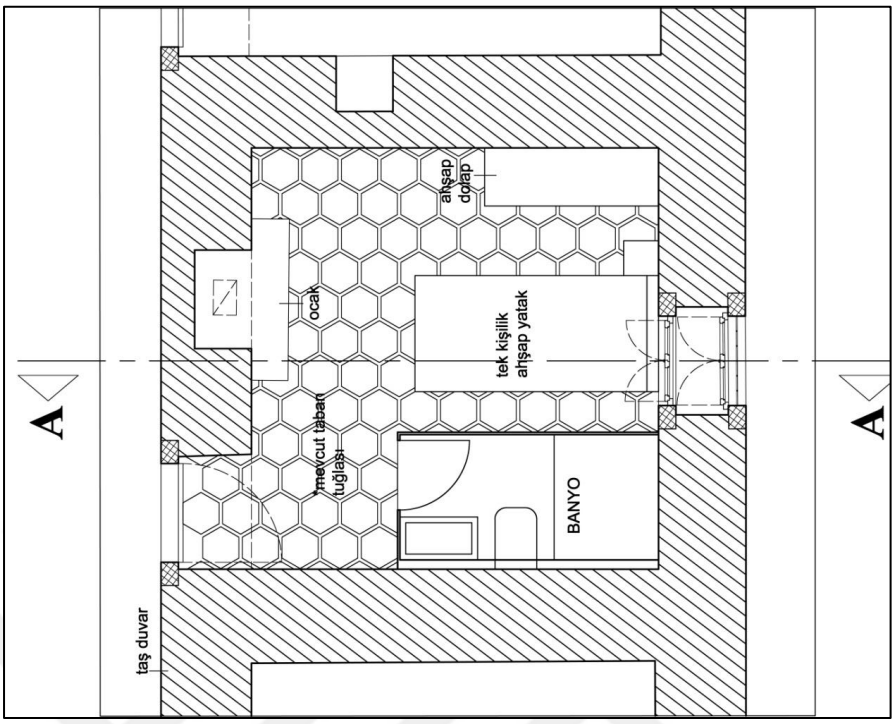

Şekil 5.14: Misafir odaları tip-3 plan (Koca Özmen, 2019)

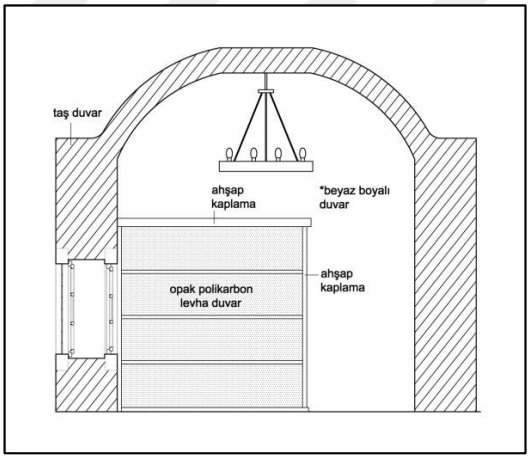

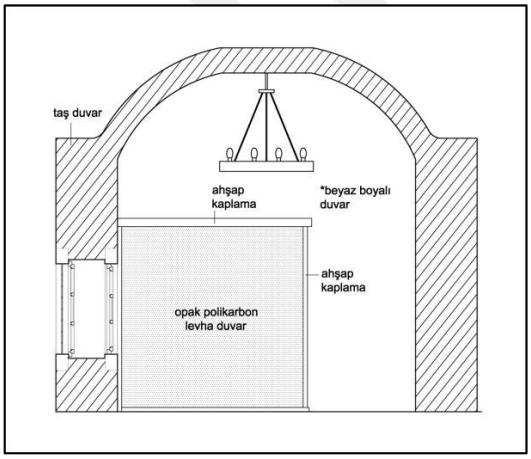

Şekil 5.15-5.16: Misafir odaları tip-3 kesit (Koca Özmen,2019)

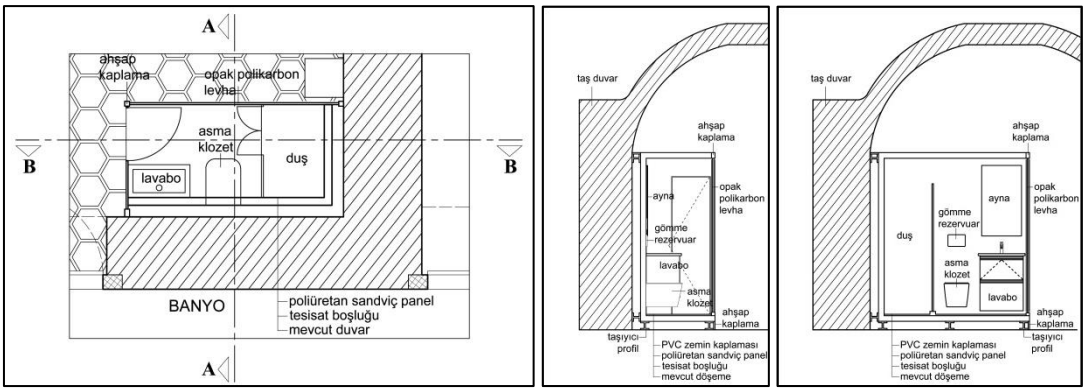

Şekil 5.17-5.18-5.19: Misafir odaları banyo detayı (Koca Özmen, 2019)

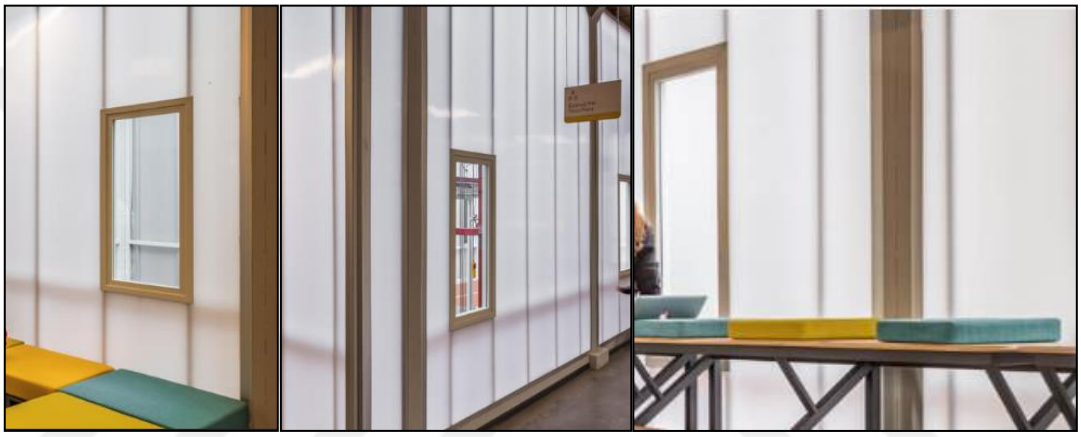

Şekil 5.20-5.21-5.22: Misafir Odaları Banyo Duvarı Malzeme Örneği

(URL-30, 2019)

- Restoran-Kafe

Restoran-kafe kısmının hem yapı kullanıcılarına, hem de dışarıdan gelecek müşterilere hizmet vermesi önerilmektedir. Tanımlanan şekli ile insan sirkülasyonunun artması beklenen yapının; tarihi, aynı zamanda canlı atmosferinin, yalnızca restoran ve kafe için de insanları yapıya çekeceği öngörülmektedir

Küçük hanın zemin katında şu an kafe olarak kullanılan kısım yeni düzenlemelerle yine kafe ve restoran olarak kullanılabilir. (Şekil 5.23, 5.24).

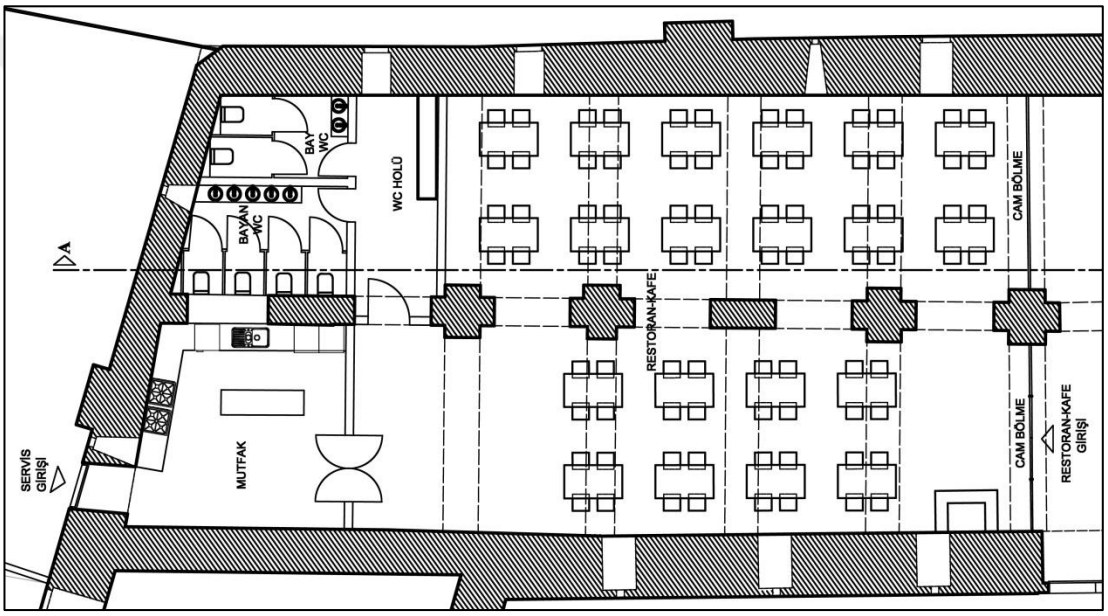

Şekil 5.23: Restoran-Kafe planı (Koca Özmen,. 2019)

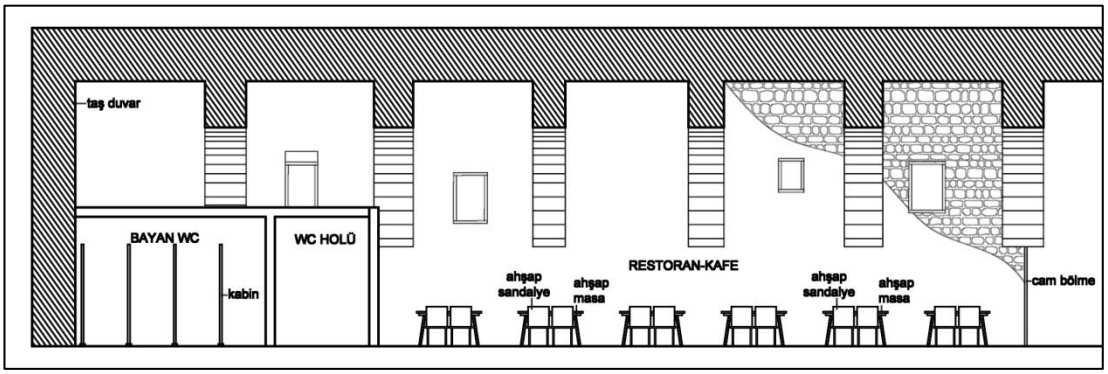

Şekil 5.24: Restoran-Kafe kesiti (Koca Özmen, 2019)

- Karşılama ve Bekleme Alanları

Yapının en büyük eksiklerinden biri olan bu alanlar için ciddi müdahaleler dışında bir öneri getirilememektedir. (Ek mekanlar yapılması, açık mekanların kapatılması v.b.) Mevcut öneride otel, önceki kullanımına göre çok daha küçük çapta olduğundan mevcut resepsiyon ve giriş aynı amaçla kullanıma devam edebilir.

- Konferans Salonu

Yapının bünyesine bağlı akademik ve sanatsal konferans/seminerler düzenlenebileceği gibi mekanın elverdiği ölçüde benzer etkinlikler için kiralanarak gelir elde edilmesi mümkündür. Küçük hanın zemin katında konferans salonu ve fuayesi olarak kullanılan alanlar yeni düzenlemelerle yine konferans salonu olarak kullanılabilir. (Şekil 5.25, 5.26).

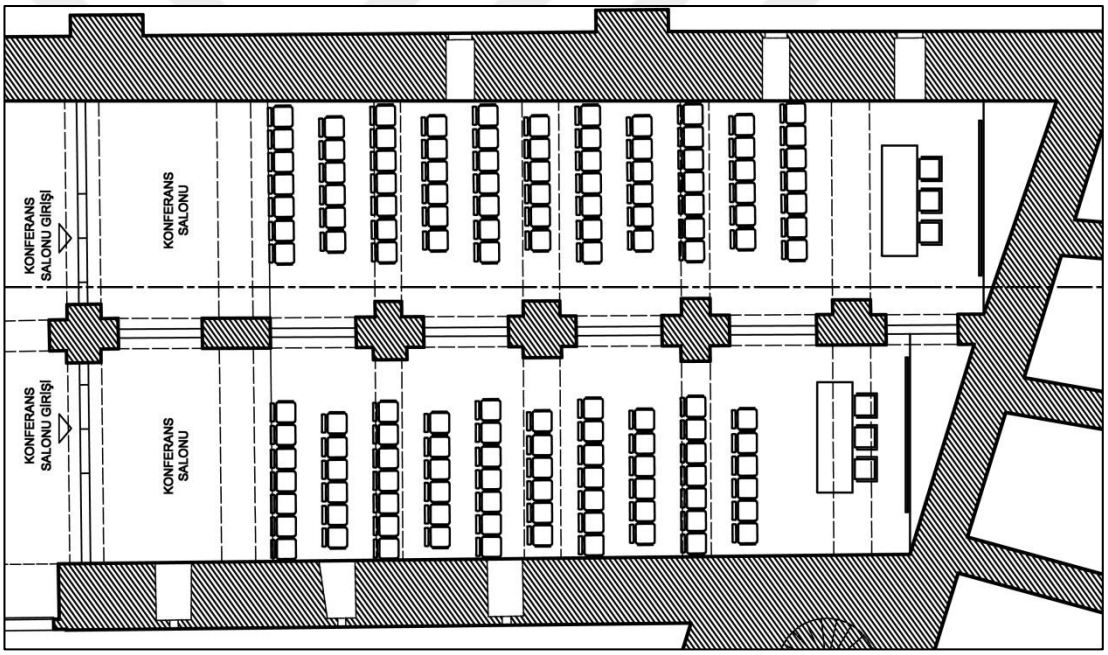

Şekil 5.25: Konferans Salonu planı (Koca Özmen, 2019)

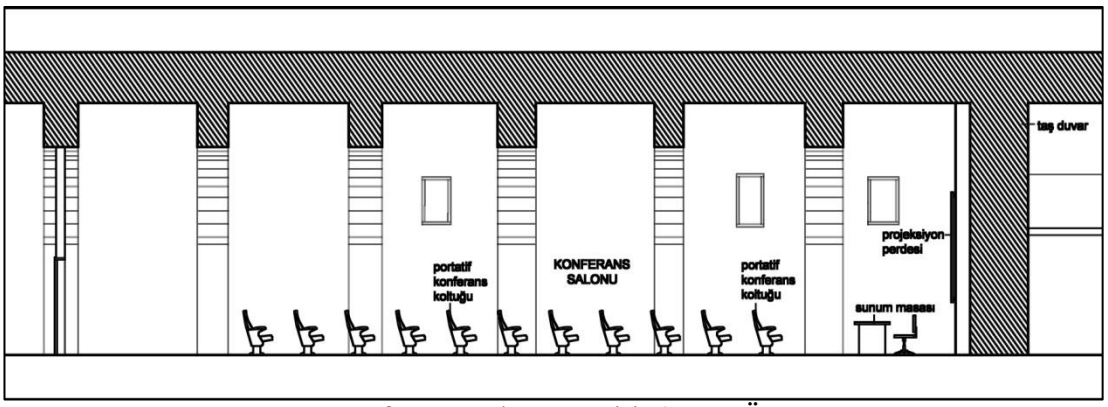

Şekil 5.26: Konferans Salonu Kesiti (Koca Özmen, 2019)

- Kütüphane

Yapının enstitü olarak hizmet etmesi halinde kapsamlı bir kütüphane kurulması, bu kütüphanenin hem düzenlenen akademik etkinlikler hem de kent yaşayanlarının kullanımına sunulması önerilmektedir.

Küçük hanın zemin katında günümüzde kahvaltı salonu olarak kullanılan mekan ebatları sayesinde bu boyutlarda bir kütüphanenin kurulması için uygundur. (Şekil 5.27, 5.28, 5.29, 5.30).

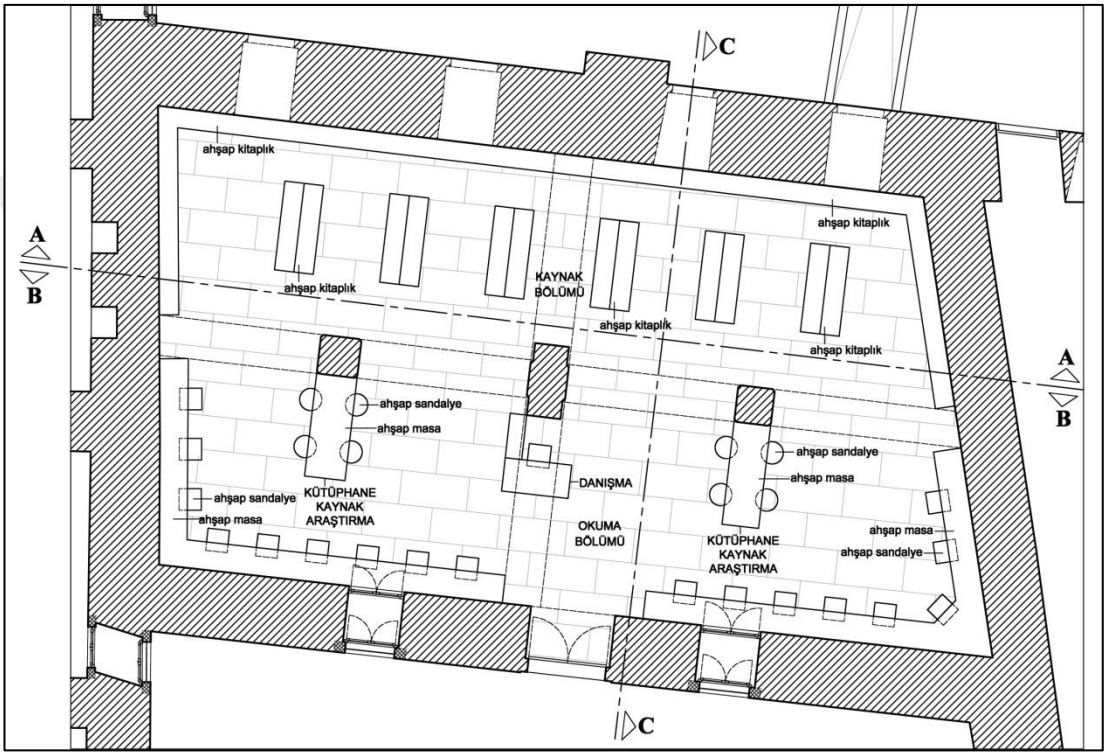

Şekil 5.27: Kütüphane planı (Koca Özmen, 2019)

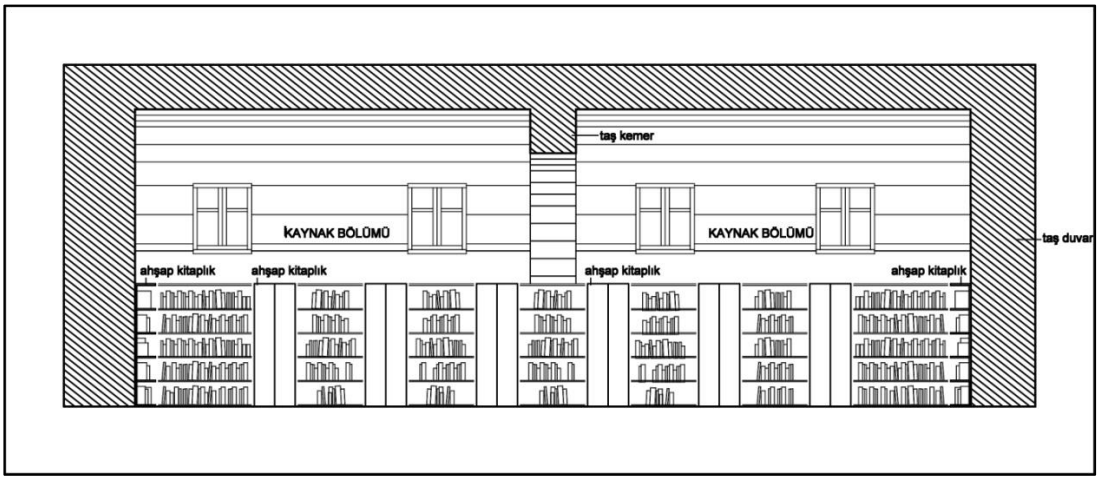

Şekil 5.28: Kütüphane A-A kesiti (Koca Özmen, 2019)

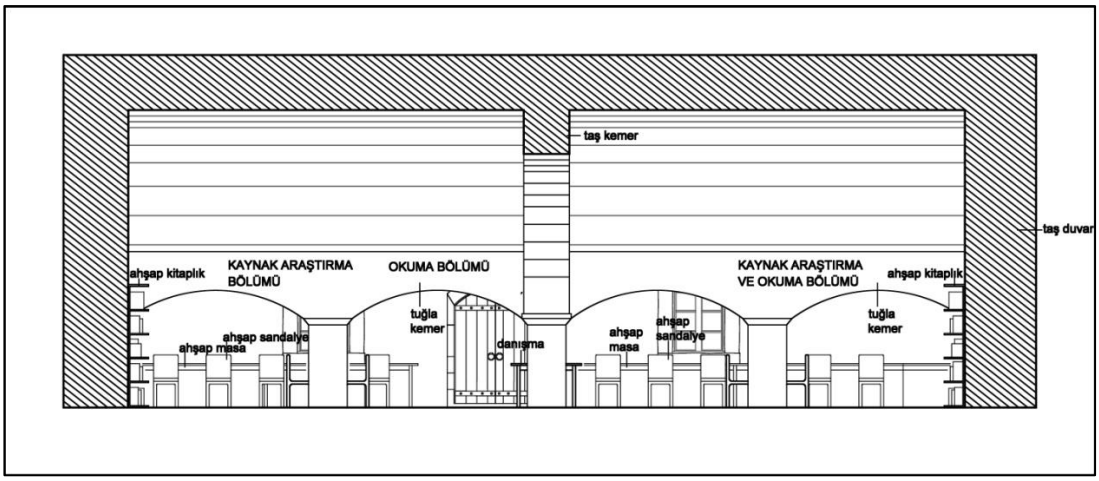

Şekil 5.29: Kütüphane B-B kesiti (Koca Özmen, 2019)

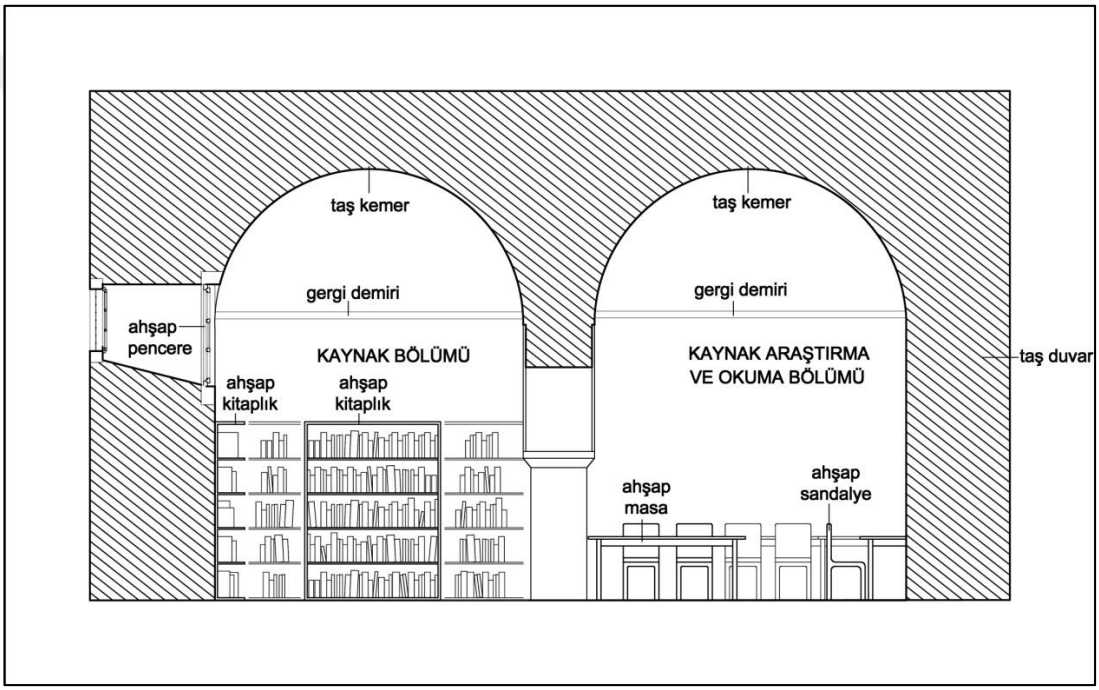

Şekil 5.30: Kütüphane C-C kesiti (Koca Özmen, 2019)

- Ofisler

Ofis olarak planlanan alanlar ihtiyaca göre; akademisyenlere, sergi sahiplerine, tesis çalışanlarına ve bunun gibi bir çok birime hizmet verebilir.

Büyük hanın 1. katındaki bazı odalar ofis olarak kullanıma uygundur.

- Atölyeler

Yapının mekan imkanları çerçevesinde her tür çalışmanın yapılabileceği, üniversite çalışmalarına tahsis edilebileceği gibi özel isteklilerin kullanımına da olanak sağlaması önerilmektedir. Bu şekilde hem akademik çalışmalara destek sağlanması, hem de özel kullanıcılar sayesinde gelir elde edilmesi planlanmaktadır.

Büyük hanın 1. kattaki odalarından bir kısmı atölye olarak kullanıma uygun alana sahiptir. Bunun için banyolu odalardaki banyoların kaldırılarak, odaların orijinal haline dönmeleri sağlanmalıdır.

- Sergi alanları

Sabit sergilemelerin yapılabileceği gibi dönemsel sergiler de düzenlenebilir. Bu sergi alanı hem kent müzesi olarak hem de enstitüde yapılan eserlerin sergilenmesi ve satılması amacıyla kullanılabilir. Böylelikle bir çeşit müze işlevine bürünen alan dönem dönem özel isteklilerin sergileri için de kullanılarak gelir elde edilebilir.

Büyük han zemin kattaki odalar ve önündeki revaklar kapalı / açık sergi alanları olarak kullanıma uygundur.

- Dükkanlar

Yapının çarşıya giden yol üzerindeki cephesinde bulunan 21 adet dükkan yine aynı amaçla kullanılmalı ancak yapının bütünlüğünü sağlayabilecek türden işletmelere kiralanmalıdır. (Edirnekari[15]ürünleri satış birimi, geleneksel meyve sabunu satış birimi, badem ezmesi satış birimi, el yapımı süpürge satış birimi, el yapımı sepet satış birimi, velense[16] satış birimi, vb.)

---

[15] Edirnekari: İlk kez Edirneli ustalar tarafından uygulandığı için bu adı alan Edirnekâri, mimari eserlerin iç dekorasyonunda kullanılmasının yanı sıra ahşap, mukavva ve deri eşyaların yüzeylerine de uygulanan bir süsleme sanatıdır. (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü)

[16] Velense: Yüzü uzun tüylü, kalın ve ağır battaniye (TDK sözlük)

Cephedeki muhdes ve uygunsuz müdahaleler kaldırılmalı ve tüm dükkan virtin ve tabelaları belirlenecek standartlara uygun hale getirilmelidir.

- Tuvaletler

Yapının her iki katta da umumi kullanıma uygun tuvaletlere ihtiyacı vardır.

Mevcut tuvaletler yenilenerek ortak tuvaletler olarak kullanılabilir.

- Teknik Hacimler

Yapının; ısıtma, elektrik v.b. ihtiyaçları için gerekli tüm birimler bir araya toplanmalı ve yapı kullanıcılarından mümkün olduğunca uzak olmalıdır.

Küçük avlunun altında kazan dairesi olarak kullanılan alan yeniden düzenlenerek; teknik mekanlar oluşturulabilir.

- Otopark

Yapı çevresinde otopark olarak kullanılan, doğu ve güney cephesindeki alanlar araçlardan arındırılmalı ve belediye işbirliği ile yakın bir konumda otopark sağlanmalıdır.

Şekil 5.31: Rüstem Paşa Kervansarayı zemin kat mekan önerileri (Koca Özmen, 2019)

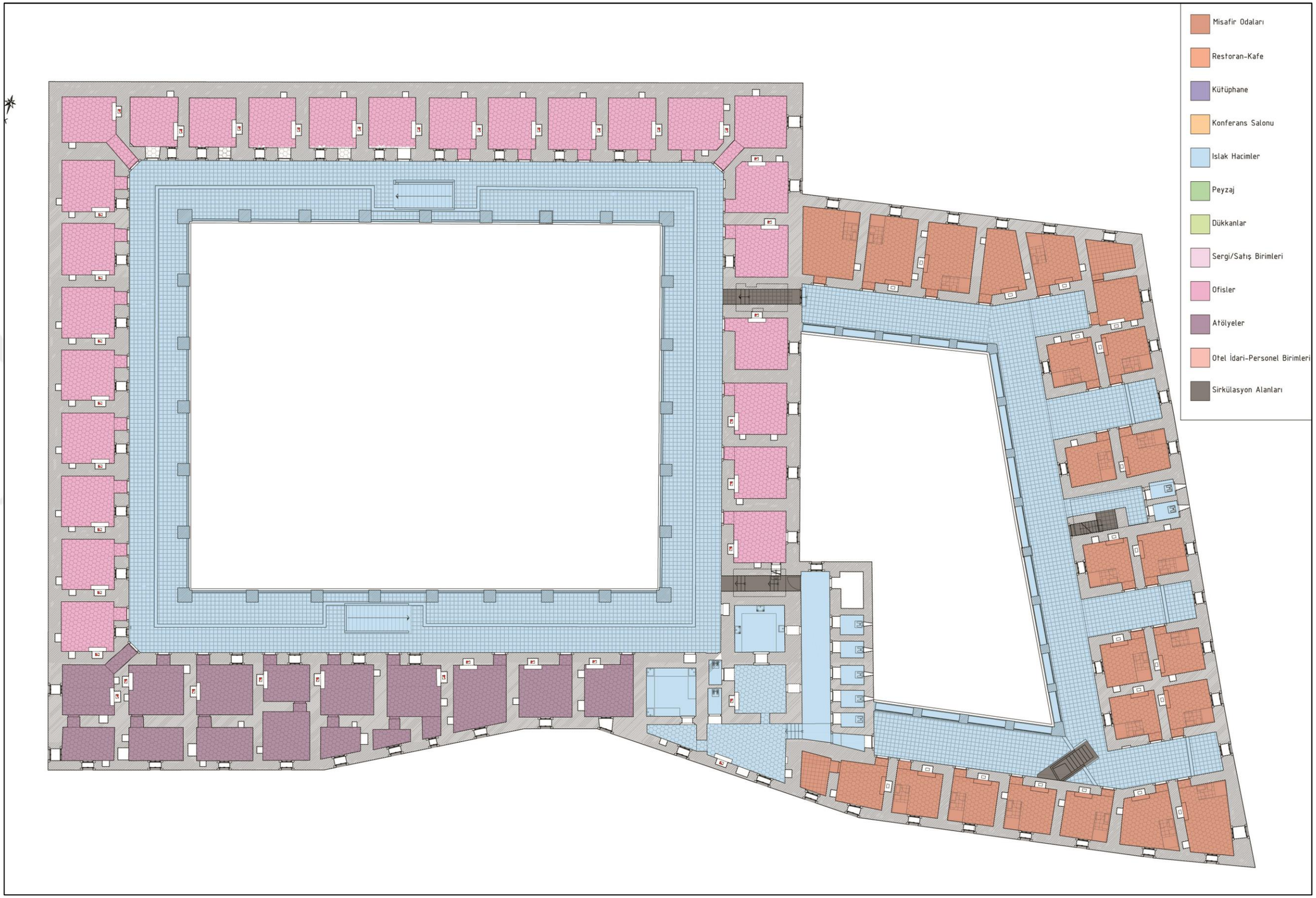

Şekil 5.32: Rüstem Paşa Kervansarayı 1. kat mekan önerileri (Koca Özmen, 2019)

5.2 Kervansarayın Çevresine Yönelik Öneriler

Yapının yakın çevresi düzensiz bir yerleşime sahiptir. Mevcut tarihi binaların arasındaki boşlukları çoğunlukla niteliksiz yapılar doldurmuş durumdadır. Bu dokuya temelden müdahale etme şansı bulunmadığından bölgede Edirne Belediyesi ile işbirliği içerisinde cephe sağlıklaştırma çalışması yapılarak yeni yapıların eski dokuya uyumlu olması sağlanmalıdır.

Yapının kuzey cephesi özellikle insan sirkülasyonunun yoğun olduğu kısımdır. Bu tarafta Rüstem Paşa Kervansarayı, Eski Cami ve Bedesten'in çevrelediği bir çay bahçesi bulunmaktadır. Bu alan Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne yada Edirne Belediyesi'ne tahsis edilerek yeşil alan olarak yeniden düzenlenebilir, zaten yoğun olmayan araç trafiğine kapatılarak yalnızca yaya yolları ile çevrelenebilir. Böylelikle çarşıya geçiş yolunda tarihi yapılarla çevrelenmiş bir alan oluşturularak, bölge canlandırılabilir. (Şekil 5.33, 5.34).

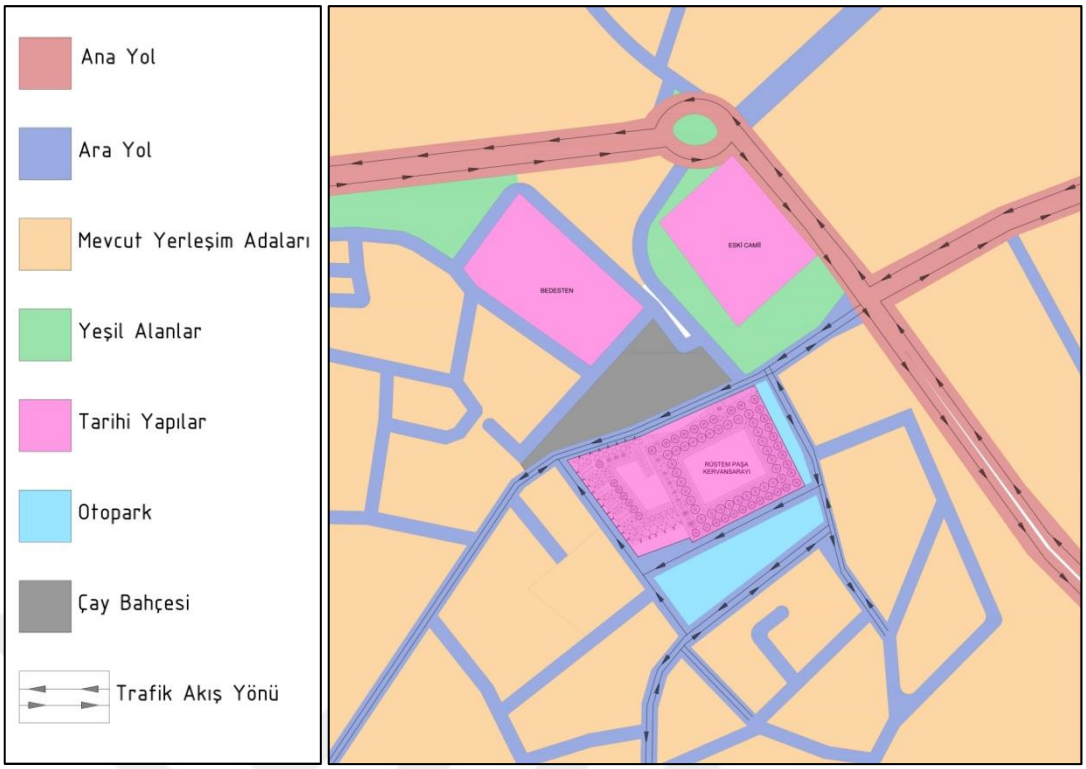

Şekil 5.33: Mevcut çevre analizi (Koca Özmen, 2019)

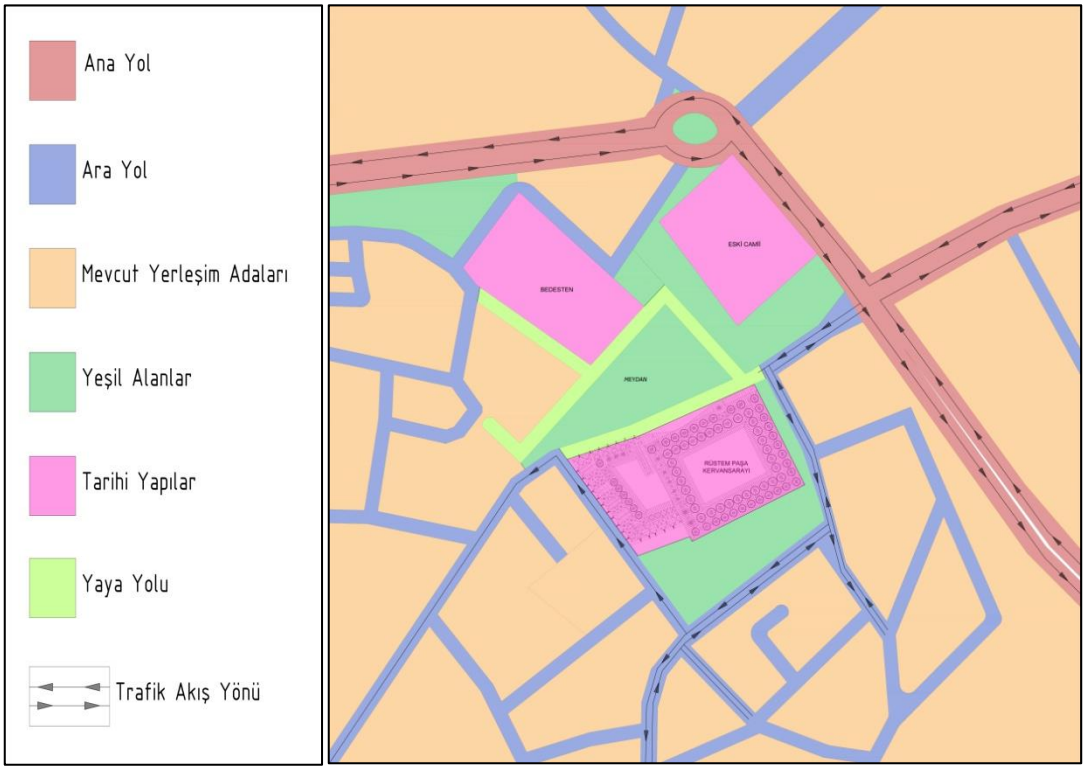

Şekil 5.34: Çevre düzenlemesine yönelik öneriler (Koca Özmen, 2019)

5.3 Kervansarayın Yapısal Durumuna ve Malzemeye Yönelik Öneriler

Kervansaray hangi fonksiyon şeması ile restore edilirse edilsin yapısal ve malzeme bazında kaçınılmaz müdahalelere ihtiyacı bulunmaktadır. Yapıya ait bozulmaların değerlendirildiği bölümde; strüktürel çatlakların, derz boşalmalarının, malzemelerde yüzeysel bozulmaların ve muhdes müdahalelerin olduğu görülmektedir. Bu gerekçelerle yapının acil önlem ve koruma önerilerine ihtiyacı bulunmaktadır.

Restorasyona başlamadan önce yapılacak en önemli çalışmalardan biri malzeme analizidir. İlgili laboratuvarlar tarafından hazırlanacak olan analizler, yapıya müdahale ederken kullanılacak yöntemin doğru belirlenmesini sağlayacaktır.

Restorasyona başlarken öncelikle yapının strüktürel açıdan sağlamlaştırılması gerekmektedir. Bunun için konunun uzmanı bir ekip ile strüktürel çatlakların durumu, ayrılmanın devam edip etmediği, zemin katmanları ve temel durumu incelenerek gerekli önlemlere dair raporlama yapılması gerekmektedir. Strüktürel bozulmanın devam etmemesi ve tekrarlanmaması için, uzman ekibin tespit edeceği yöntemle restorasyona başlanması çok önemlidir.

Yapı strüktürel açıdan sağlamlaştırıldıktan sonra malzemeye yönelik onarımlara başlanabilir. Malzemeye yönelik onarımları şu şekilde sıralayabiliriz.

5.3.1 Yosun ve bitkilerin temizlenmesi

Taş yüzeylerde meydana gelmiş olan bitkilenme ve yosunlanmaların öncelikle kesilerek yüzeyden uzaklaştırılması gerekmektedir. Bu çalışma sırasında köklü bitkilere rastlanırsa, köklerin olduğu bölgeye permetrin esaslı biyosid püskürtülerek köklerin kuruması sağlanmalıdır.

5.3.2 Taş Malzemeye Yönelik Öneriler

Taş malzemelere yapılacak olan her türlü müdahale, öncesinde yapılmış olan malzeme analizlerine dayanmalıdır. Taşın, ve kullanılan harcın malzemeleri yetkili laboratuvarlara yaptırılarak belgelenmelidir.

5.3.2.1 Taş ve Tuğla Yüzeylerin Temizlenmesi

Yapının yüzeyinde meydana gelmiş kirlenmelerin temizlenmesi için günümüzde bir çok yöntem kullanılmaktadır. Taşın, türüne ve kirlenmenin yoğunluğuna göre bu yöntemlerden en zararsız ve en etkili olanı seçilerek müdahale edilmelidir. Bu yöntemleri şu şekilde sıralayabiliriz.

- **Mekanik Temizlik**

Mekanik temizlikte kullanılan iki yöntem bulunmaktadır.

- Su ile temizlik
- Kumlama ile temizlik
- El aletleri ile temizlik

Su ile Temizlik: Atomize su ile temizleme, basınçlı su ile temizleme, su buharı ile temizleme gibi farklı uygulama biçimleri olan yöntem, yüzeyleri kirden arındırmak için en çok kullanılan yöntem olarak bilinmektedir. Çözünebilir ve taş ile bağ kurmamış kirlilikleri uzaklaştırmak için kullanılan basit bir yöntemdir.

Kumlama ile Temizlik: Kir tabakasının, kumlama cihazı ile mikro cam küre, kum yada alümina gibi aşındırıcı maddelerin uygun basınçla püskürtülmesi ile yüzeyden temizlenmesi yöntemidir.

El aletleri ile temizlik: Kir tabakasının, küçük el aletleri (spatül, bisturi vb.) ile hassas bir şekilde yüzeyden temizlenmesi yöntemidir. Özellikle çimento, beton gibi muhdes müdahalelerin temizlenmesi için uygun bir yöntemdir.

- **Kimyasal Temizlik**

Kimyasal temizlikte kullanılan iki yöntem bulunmaktadır.

- Temizleyici Jeller ile yapılan uygulamalar.
- Absorblayıcı kil ve kâğıt hamurları ile yapılan uygulamalar.

Temizleyici Jeller ile yapılan uygulamalar: Temizleyici Jeller, çok zayıf bazik karışımlardır. Uygulama sonrasında jel, taş üzerinden alınıp, yüzey su ve gerekirse plastik fırça ile temizlenir. Ardından taş deiyonize suyla yıkanarak bazik kimyasal

maddeler tamamıyla uzaklaştırılır. Kimyasal maddelerin yıkanarak uzaklaştırmanın çok güç olduğu gözenekli taşlarda bu yöntemi uygulamak sakıncalıdır.

Absorblayıcı kil ve kâğıt hamurları ile yapılan uygulamalar: Killer temizlenecek yüzeye yerleştirildiğinde, istenmeyen kirlilikleri emerler. Kimyasal temizlik sonrasında uygulama yapılan yüzeyden kimyasal tamamen uzaklaştırılır.

5.3.2.2 Yüzeysel Çatlakların Doldurulması

Çatlaklar; su itici plastik onarım harcı ile doldurulmalı, bu şekilde çatlaklarda biriken suyun donması, ve bitkilenme ile meydana gelecek hasarın önüne geçilmelidir.

5.3.2.3 Derin çatlak yada boşluklara enjeksiyon yapılması

Taş, tuğla gibi malzemelerde; çatlak ve boşluklara poliüretan reçinelerin enjekte edilmesi yöntemi ile müdahale edilmelidir.

5.3.2.4 Boşalan derzlerin doldurulması

Malzeme analizleri ile tespit edilmiş orijinal harç malzemesine uygun karışım elde edilerek boşalan derzlere uygulanması önerilmektedir.

5.3.3 Metal malzemeye yönelik müdahale

Tüm metal malzemelerin üzerinde oluşmuş olan korozyon kumlama yada kimyasal uyguama yöntemi ile temizlenerek koruyucu malzeme ile tekrar korozyonh oluşumu önlenmelidir.

6. SONUÇ

Bu çalışma kapsamında; işlevini sürdüremeyen Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı tek yapı ölçeğinde incelenmiş, geçmişten günümüze detaylı bir değerlendirme yapılmıştır. Yapı restitüsyona dair mevcut projeler ile incelenmeye başlanmış, belgelendirilebilen tüm dönemleri kurul kararları ve raporları ışığında anlatılmıştır. Yerinde yapılan çalışmalar neticesinde yapının fiziksel ve işlevsel sorunları tespit edilmiş, mevcut duruma dair plan, kesit görünüş ve detaylar, bozulma ve müdahale analizleri hazırlanmış, fotoğraflarla birlikte belgelenmiştir. Kentsel kültürel miras kavramı genelinde, uluslararası tüzükler ve bildirgeler baz alınarak belirlenen kriterler ile örnek yapılar değerlendirilmiş fotoğraf ve çizelgelerle desteklenmiştir. Bu değerlendirmelerde yapının konumu, çevresi, işlevlendirmenin uygunluğu, kamu yararı, ek yapılması, mekansal bütünlük ve özgünlük, gibi kriterler esas alınmıştır.

Tüm bu çalışmalar sonucunda Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı'nın mevcut sorunları ve nedenleri tespit edilerek, sürdürülebilirliğine yönelik öneriler sunulmuştur.

Yapının; konumu, ana fonksiyon şeması, boyutları, güncel durumu, dönemsel ve güncel kullanım alanları, kentin ve kent halkının ihtiyaçları, yapının bu ihtiyaçlara cevap verebilme potansiyeli, yapının kente ve kentin yapıya katkısı konusundaki potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda şu değerlendirmeleri ve önerileri yapmak mümkündür:

Yapının konumu, işlevinin belirlenmesi açısından önem teşkil etmektedir. Rüstem Paşa Kervansarayı, kentin tarihi merkezinde yer almakta ancak var olduğu kentin insanını dışlamaktadır. Yapının Vakıflar mülkiyetinde olması, kullanımına ilişkin bazı yasal kısıtlamalar getirmektedir. Bu kısıtlamalar, halkı kervansaray içerisine çekebilecek tek alan olan restoranı da atıl bırakmaktadır. Yapının kent ile ilişkisini yalnızca ön cephesindeki 21 adet dükkan sağlamaktadır.

Kentin merkezinde yer alan Rüstem Paşa Kervansarayı'nın öncelikle halkın kullanımına hizmet etmesinin yapıyı canlı kılacağı ve sürdürülebilirliğini sağlayacağı düşünülmektedir.

Yapı günümüzde kullanılmayan bir fonksiyona hizmet etmek amacı ile tasarlanmıştır ve güncel karşılığı bulunmamaktadır. Bu nedenle bir takım mekansal problemler benzer yapılarda olduğu Rüstem Paşa Kervansarayı'nda da görülmektedir. Odaların konfor şartlarını sağlayacak büyüklükte olmaması, yapılan banyo eklentilerinin odaları daha da dar hale getirmesi, resepsiyon ve lobi gibi mekanlara dönüştürülecek alanın olmaması, açık alanların kışın iklim şartları gereği hareket alanını sınırlaması, yapının otel olarak kullanılmasını zorlaştırmaktadır.

Yapının verimli olarak kullanılabilmesi için birbiri ile ilişkili birçok işlevi bir arada barındıran bir kompleks olarak yeniden değerlendirilmesi önerilmektedir. Kervansarayın büyük han ve küçük han olarak iki bölümden oluşması, çok fonksiyonlu bir öneri ile avantaja dönüşebilmekte, bazı fonksiyonları bir arada planlarken bazılarını ayırmak için imkan sağlamaktadır.

Bu çalışmada yapılan değerlendirmeler sonucu Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı için önerilen fonksiyon "Uluslararası Sanat Enstitüsü"dür. Bu yönde önerilen plan şemalarında amaçlanan, bulunduğu kentin halkını yapının bünyesine dahil ederek kervansarayı yaşayan bir yapıya dönüştürmek, aynı zamanda bir bölümünde konaklama imkanı da sağlayarak yapılış amacından tamamen kopmamaktır. Uluslararası Sanat Enstitüsü olarak yapılacak eğitim, atölye ve sergi çalışmalarının; hem yapının hem de şehrin ulusal ve uluslararası boyutta tanınmasına ve kalkınmasına katkıda bulunması amaçlanmaktadır.

Önerilen plan şemalarına göre;

Büyük hanın; tamamen halkın kullanımına açılması ve kent için aktif bir etkinlik merkezi olması amaçlanmıştır. 1. katta yer alan ofisler ve atölyelerin bazıları, kentlinin çalışma alanları olarak kiralanabileceği gibi bazıları da "Uluslararası Sanat Enstitüsü" adına düzenlenmesi önerilen etkinliklede yer alacak akademisyen ve öğrencilere tahsis edilebilir. Zemin katta sergi ve satış birimleri olarak önerilen alanların daha aktif bir şekilde kullanılacağı öngörülmektedir. Yine bir kısmı kentlinin şahsi çalışma alanı olarak kiralanıp bir kısmı da halk eğitim merkezi mantığında hobi ve eğitim amaçlı kullanılabilir.

Küçük hanın; çalışma içerisinde detaylandırıldığı üzere bir takım müdahalelerle otel olarak kullanılmaya devam etmesi önerilmektedir. Üst kat, otel odaları olarak yeniden düzenlenerek konaklama işlevi kısmen sürdürülebilecektir. Zemin katın ise hem otel müşterilerine hem, daha aktif olarak kullanılan büyük hanın kullanıcılarına, hem de doğrudan kent halkının kullanımına açılarak birleştirici bir bölge yaratması amaçlanmaktadır..

Hedeflenen "Uluslararası Sanat Enstitüsü"sü, yapının kent halkının aktif kullanacağı bir alan haline getirilmesini amaçlamakla birlikte, ulusal ve uluslararası etkinliklerle kenti de hareketlendireceği öngörülmektedir.

Kervansarayın; bölgenin "Kırkpınar Yağlı Güreşleri", "Kakava Şenlikleri" gibi diğer illerden insan çeken etkinliklere, otel, restoran, gibi hizmetler sağlaması yapının tanıtımında rol oynayabilir.

Geçmişi tarih öncesi dönemlere uzanan Edirne şehrinin gerek arkeolojik miras, gerek mimari miras açısından önemini vurgulamak ve bu değerdeki kentin hakettiği değeri görebilmesi için yapılacak çalışmalara katkı sağlamak, çalışmanın amaçlarından biridir.

"Kentsel Mimari Miras Bağlamında Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı'nın Değerlendirilmesi" adlı bu çalışmada; kentin tarihi merkezinde bulunan yapının, günümüz koşullarındaki durumuna dair yapılan gözlemler ve örnek yapılara ait değerlendirmelere dayanarak, ancak kent halkını da içine alan bir fonksiyona sahip olduğunda canlılığını koruyabileceği savunulmuş ve bu yöntemle sürdürülebilirliğinin sağlanmasına dair önerilerde bulunulmuştur.

KAYNAKLAR

Acun, H. (2007). "Anadolu Selçuklu Kervansarayları", Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara

Ahmet Badi Efendi. "Riyaz-ı Belde-i Edirne"

Ahunbay, Z. (1987). "Edirne ve Koruma Sorunları", İslam Mimari Mirasını Koruma Konferansı - Bildiriler, İstanbul.

(1995). "Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon" YEM Yayınları, İstanbul.

Akar, T. (2009). "Osmanlı Kentinde Ticari Mekânlar: Bedesten-Han-Arasta-Çarşı Mekânları Literatür Değerlendirmesi", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 7, Sayı 13, İstanbul.

Altun, A. (1988). "Ortaçağ Türk Mimarisinin Anahatları İçin Bir Özet" Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s.15

Aslanapa, O. (1965). "Edirne'de Türk Mimarisinin Gelişmesi", Türk Tarih Kurumu, Ankara.

(1989). "Türk Sanatı", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

Bedirhan, Y. (1994). "Ortaçağda İpekyolu Hakimiyeti ve Türk Yurtları" Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı,

Cantay, G. (1988). "Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri", Cilt 1, İstanbul.

(2000). "Osmanlı Dönemi Kervansarayları-Hanları", Ankara.

(2016). "Türk Mimarisinde Kervansaraylar", Altaylı.net.

(1993) "Türkiye İpek Yolu Üzerindeki Kuruluşlar", I.,III. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi, Bildiri, 25-29 Eylül, Ankara.

(1994) “İpek Yolu Üzerindeki Kuruluşlar”, II.,VII. Türk Tarih Kongresi, Bildiri, 12-17 Eylül, Ankara.

Cezar, M. (1977) "Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık", İstanbul, , s.212-213

(1981) “Türk Tarihinde Kervansaray”, VIII. Türk İslam Kongresi, Bildiri, Ankara.

Çakırlar, E. (1974). “Edirne Rüstem Paşa Kervansarayı” Vakıflar Dergisi, Sayı-1, s.129

Çetin, E. (2014). “Franz Taeschner'in Muhtelif Devirlerde Anadolu'nun Yolları ve Cihan Münakalatına Nazaran Vaziyeti İsimli Eseri Üzerine Notlar” Tarih Okulu Dergisi, Sayı-17, s.324

Dağıstan Özdemir, M.Z. (2005). “Türkiye’de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış”

Darkot, B. (1965). “Edirne’nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı” Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Demir, A. (1988). s.113-114, “Anadolu Selçuklu Hanları Susuz Han‘‘, *İlgi Dergisi*,

S.55, s.18. İstanbul.

Durukan, A. (2007). "Anadolu Selçuklu Kervansarayları", Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, s. 141-159, Ankara

Dündar, A. (2007). “Edirne Şehri ve Tarihi Eserleri”, Dini Araştırmalar Dergisi, Mayıs-Ağustos 2007, cilt:10, s. 28, Ankara

Ekin, Ü. (2002). “XVII.-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu’nda Ulaşım ve İletim Örgütlenmesi Üzerine Bir Araştırma”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2002, s. 19.

Erdmann, K. (1963). “Bericht Über Den Stand Der Arbeiten Über Das Anatolische Karavansaray” Atti del Secondo Congresso İnternazionale di Arte Turca, Venezia, 26-29 Septembre 1963, s.75

Gerçek, M. (2010). "İşlevini Yitirmiş Kervansarayların, Günümüz Otel Yapılarına Dönüştürülmesindeki Mekansal Sorunlar", T.C. Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimarlık Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Gökbilgin, M.T. (1994). "TDV İslâm Ansiklopedisi", c.10, s.425-431, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul.

Güran, C. (1978). "Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi", Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul. s.4

Güreşsever, G. (1974)."Anadolu'da Osmanlı Devri Kervansaraylarının Gelişmesi" İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi bölümü, Doktora tezi, s. 218-223

Hasol, D. (1988). "Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü", YEM Yayınları, İstanbul.

İlter, İ. (1969). "Türk Hanları", KGM Matbaası, Ankara.

Kansu, Ş.A. (1993). "Edirne'nin Tarih öncesi Ait Araştırmalar", Edirne Valiliği Kültür Yayınları, Edirne. s.13.

Kazancıgil, H. (2000). "Edirne'de Osmanlı Döneminden 2000 Yılına Kalan Mimari Eserler Albümü", Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul.

Keleş Usta, G. (1994). " Anadolu Osmanlı Dönemi Mimarisinde Mekan Analizi Han ve Kervansaray Yapılarında Uygulama", Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Mimarlık Programı.

Korkut, A. (1965). "Yakın Yurt Serhat Şehri EDİRNE", Ülkü Matbaası, İstanbul, s.9

Köprülü, M.F. (1942). "Ribat", Vakıflar Dergisi Sayı-1, Vakıflar Umum Müdürlüğü, Ankara, s.268.

Kuban, D. (1965). "Anadolu Türk Mimarisi'nin Kaynak ve Sorunları" İstanbul Teknik Üniversitesi, s 159, İstanbul.

(1981). "Mimar Sinan ve Türk Mimariinin Klasik Çağı" Mimarlık Dergisi, İstanbul.

(2007). “Osmanlı Mimarisi”, Yapı Endüstri Merkezi Yayını,

s.75-408, İstanbul,

Kuran, A. (1986). “Mimar Sinan”, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul.

Kuyulu, İ. (1995). “Anadolu Selçuklu Kervansarayları ile Orta Asya Kervansaraylarının Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Deneme” 10. Uluslararası Türk Sanatı Kongresi, Cenevre.

Madran, E. (2006). “Aydın Nasuh Paşa Külliyesı ”, Vakıflar Dergisi Sayı-9, PYS Vakıf Sistem Matbaası, Ankara. s. 183-188.

Mansel, A.M. (1938). **“**Trakya’nın Kültür ve Tarihi” Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayını, İstanbul.

(1973). **“**Trakya Kazıları” Türkiyemiz Sanat Dergisi, Ak Yayınları, İstanbul.

Meriç, R.M. (1963), “Edirne“nin Tarihi ve Mimari Eserleri Hakkında”, Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, s.453 İstanbul.

Müller K. (1920). “Die Karawanserai im Vorderen Orient”, Berlin. s. 64.

Onur, O. (2000).*“*XVI’dan XX.Yüzyıla Belgelerle Edirne”, Edirne Valiliği Yayınları, İstanbul, s. 170-180.

Özdemir, M. (2014). “Türklerde Turizm”, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 25, Sayı 1, Ankara.

Özdoğan, M. (1999). “Anadolu’dan Avrupa’ya Açılan Kapı: Trakya” Arkeoloji ve Sanat Dergisi, İstanbul , S.90, s.2

Pehlivan, G. F. (2011). “Tarihi Konaklama Yapılarının Doğuşu, Gelişimi ve

Günümüzde Çağdaş İşlevle Değerlendirilmesi:

Edirne Rüstempaşa Kervansarayı Örneği”,

T.C. Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü,

Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

(2018). “Anıtsal Türk Mimarlık Örneklerinden Deveci Han’ın Yeniden İşlevlendirilmesi” SUTAD

Peremeci, O. N. (2011). "Edirne Tarihi", Bellek Yayınları, İstanbul. s. 87-88

Sai Mustafa Çelebi. Yapılar Kitabı, Tezkiretü'l Bünyan ve Tezkiretü'l Ebniye, Mimar Sinan'ın Anıları, Günümüz diline çeviri: Hayati Develi, Samih Rifat

Saral, R. Z. (2012). "Antalya-Burdur'da Yer Alan Anadolu Selçuklu Kervansaraylarında Mekan Olgusunun Gelişimi ve Koruma Ölçeğinde Değerlendirilmesi", T.C.Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Sezgin, H. (1976), "Türk ve İslam Ülkeleri Mimarisine Toplu Bakış", Mimar Sinan Üniversitesi Yayın no:5, İstanbul.

Sönmez, S. (2007), "Ortaçağ Türk ve İslam Dünyasında Kervansaraylar (Hanlar-Ribatlar), Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı 15.

Süman, Ş. L. (2000). "Edirne'de 15. ve 16. Yüzyıl Osmanlı Dönemi Han ve Kervansaraylarının Mimarisi ve Onarım Sorunları", T.C. Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Tosyavizade, R.O. (1920). "Edirne Rehnüması" Edirne Valiliği, Edirne.

(1920). "Trakya Kazılarının Dünü ve Bugünü", Edirne.

Tuğrul, H.M. (2000), "Edirne'de Osmanlı Döneminden 2000 Yılına Kalan Mimari Eserler Albümü", Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul.

Turan, O. (1946), "Selçuk Kervansarayları", Belleten Cilt X, Sayı 39, s. 471-496.Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 471-496.

Tükel (Yavuz), A. (1969), "Alara Han'ın Tanıtılması ve Değerlendirilmesi", Belleten Cilt XXXIII, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

(1991), "Mirçinge Han ve Anadolu Selçuklu Dönemi Eşodaklı Kervansarayları Arasındaki Yeri" ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, Ankara.

(1992). "Anadolu Selçuklu Kervansaraylarında Mekan- İşlev İlişkisi İçinde Savunma ve Barınma"

(2000). "Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları Üzerine Çalışmalar, Bilgiler Bulgular" Uluslararası IV. Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Yereli, A. B. (2013), "Yeniden Canlanan İpek Yolunda Ekonomik Stratejiler", Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü,

Ankara.

Yetkin, S.K. (1965). "İslam Mimarisi" Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara , s.75

Yıldızdağ, C. (2005). VII.-X. yy.'larda İpek Yolu ticaretinin Türk tarihine etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan G.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü,

İstanbul.

Yurdasever, H. (2011). "Anadolu Selçuklu Hanlarından Kırkgöz Han'ın Değerlendirilmesi", Süleyman

Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisas Tezi, Isparta.

Yücel, E. "Ord.Prof.Dr.A.Müfid Mansel'in Başlattığı Trakya Kazılarının Dünü ve Bugünü"

İNTERNET KAYNAKLARI

Url-1, *<https://okuryazarim.com/memluklu-karahanli-ve-gazneli-donemi-mimari-planlari/>* erişim tarihi 2019.

Url-2, *<https://www.turktoyu.com/turkmenistan-daki-dehistan-kervansarayi>* erişim tarihi 2019.

Url-3, *< http://www.selcuklumirasi.com/architectural-buildings >* erişim tarihi 2019.

Url-4, *<https://okuryazarim.com/buyuk-selcuklu-donemi-mimari-planlari/>* erişim tarihi 2019.

Url-5, *<http://www.selcuklumirasi.com/architecture-detail/anusirvan-kervansarayi>* erişim tarihi 2019.

Url-6, *<https://okuryazarim.com/anadolu-selcuklu-donemi-mimari-planlari>* erişim tarihi 2019.

Url-7, *<https://www.flickr.com/photos/sinandogan/9569794353/in/photostream/>* erişim tarihi 2019.

Url-8, *< http://www.dosemealti.bel.tr/tr/m/tarihi-yerler/evdir-han.html>* erişim tarihi 2019.

Url-9, *< https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/kirk-goz-koprusu-1>* erişim tarihi 2019.

Url-10, *<https://okuryazarim.com/klasik-osmanli-donemi-mimari-planlari/>* erişim tarihi 2019.

Url-11, *<http://www.trakyagezi.com/ekmekcizade-ahmet-pasa-kervansarayi/))>* erişim tarihi 2019.

Url-12,*<http://www.sehiralem.com/Aydin/Kusadasi/Tarihi_Yerler/28/Kusadasi-Kervansaray---okuz-Mehmet-Pasa-Kervansarayi.html>* erişim tarihi 2019.

Url-13, *<http://tarihim.battalgazi.bel.tr/icerik.asp?TarihiEserler>* erişim tarihi 2019.

Url-14, *<httpsislamansiklopedisi.org.trokuz-mehmed-pasa-kulliyesi--nigde>* erişim tarihi 2019.

Url-15, <*https://www.google.com.tr/intl/tr/earth/*> erişim tarihi 2019.

Url-16, <https://www.google.com/maps> erişim tarihi 2019.

Url-17,<*http://traklarvetarihleri.blogspot.com/2013/12/traklarn-kokeni-ve-dagllarbessi.html*> erişim tarihi 2019.

Url-18, < https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/105033> erişim tarihi 2019.

Url-19, <*https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/75603* erişim tarihi 2019.

Url-20,<*https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/87494* erişim tarihi 2019.

Url-21, <*https://www.etstur.com/Artuklu-Kervan-Sarayi/*> erişim tarihi 2019.

Url-22,<*https://www.etstur.com/Kanuni-Kervansaray-The-Luxury-Ottoman-Palace-Historical-Hotel-Suites*> erişim tarihi 2019.

Url-23,< *https://islamansiklopedisi.org.tr/nasuh-pasa-kulliyesi*> erişim tarihi 2019.

Url-24,<http://nihal-seyahatname.blogspot.com/2011/12/aydin-nasuh-pasa-kulliyesi.html> erişim tarihi 2019.

Url-25,<*https://www.restorasyonforum.com/restorasyon-oncesi-sonrasi/aydin-merkez-nasuh-pasa-kulliyesi/*> erişim tarihi 2019.

Url-26, <*http://www.arkeogezgin.com/sarihan-saruhan-k/*> erişim tarihi 2019.

Url-27, <*http://tarihim.battalgazi.bel.tr/icerik.aspTarihiEserler/*> erişim tarihi 2019.

Url-28, <https://www.booking.com/hotel/es/parador-de-monforte-de-lemos.sr.html> erişim tarihi 2019.

Url-29,<https://www.booking.com/hotel/es/parador-nacional-de-turismo-de-santo estevo.sr.html> erişim tarihi 2019.

Url-30,< https://www.polinetlux.com/ic-mekan-uygulamalari/> erişim tarihi 2019.

EKLER

EK A. BELGELER

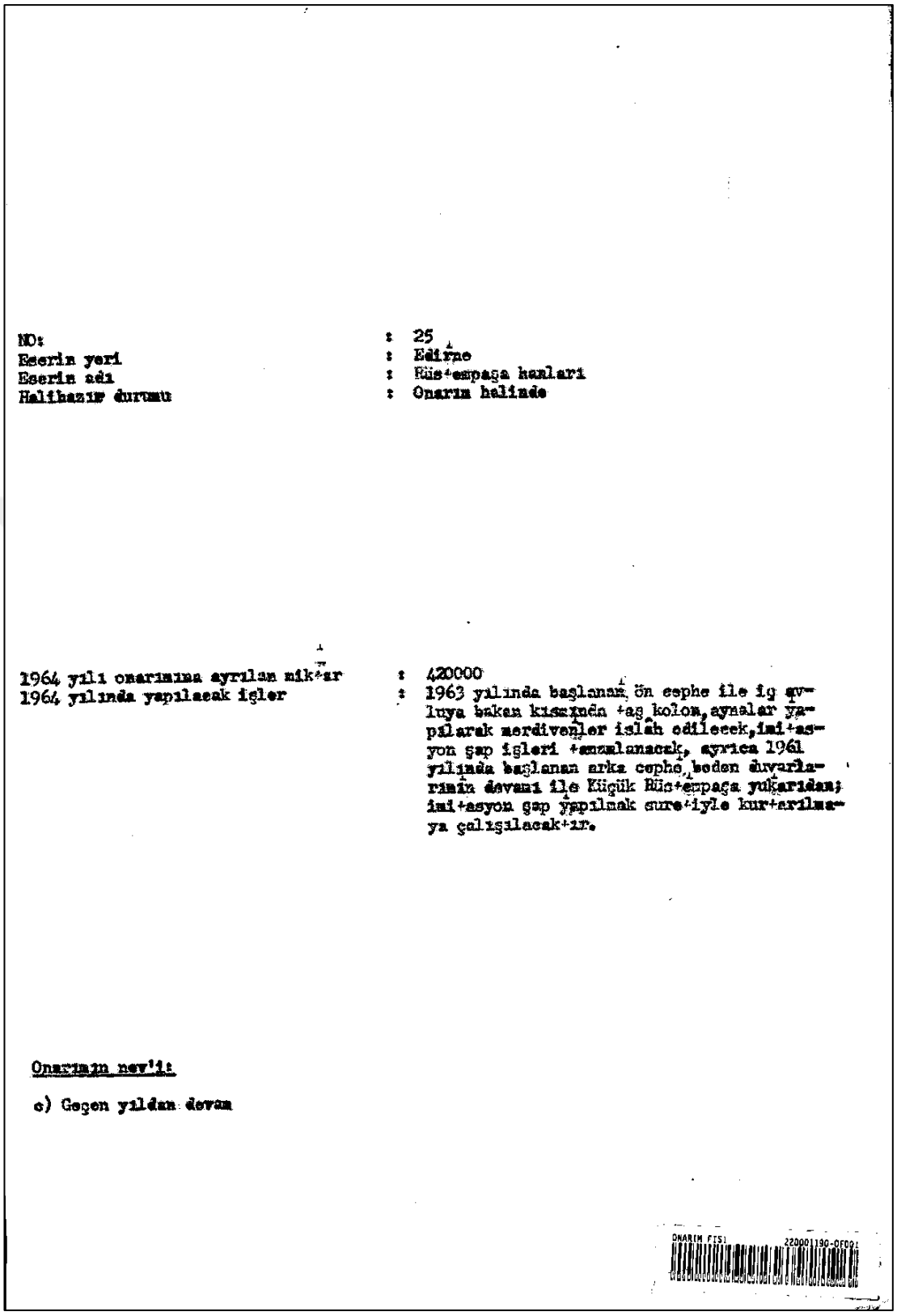

NO: : 25
Eserin yeri : Edirne
Eserin adı : Rüs+empaşa hanları
Halihazır durumu : Onarım halinde

1964 yılı onarımına ayrılan mik+ar : 420000
1964 yılında yapılacak işler : 1963 yılında başlanan ön cephe ile iç avluya bakan kısmından +ağ kolon, aynalar yapılarak merdivenler ıslah edilecek, imi+asyon şap işleri +emzalanacak, ayrıca 1961 yılında başlanan arka cephe, beden duvarlarının devamı ile Küçük Rüs+empaşa yukarıdan; imi+asyon şap yapılmak sure+iyle kur+arılmaya çalışılacak+ır.

Onarımın nev'i:

c) Geçen yıldan devam

ONARIM FİŞİ 220001190-0E002

Ek A.1: 1964 tarihli onarıma ait rapor

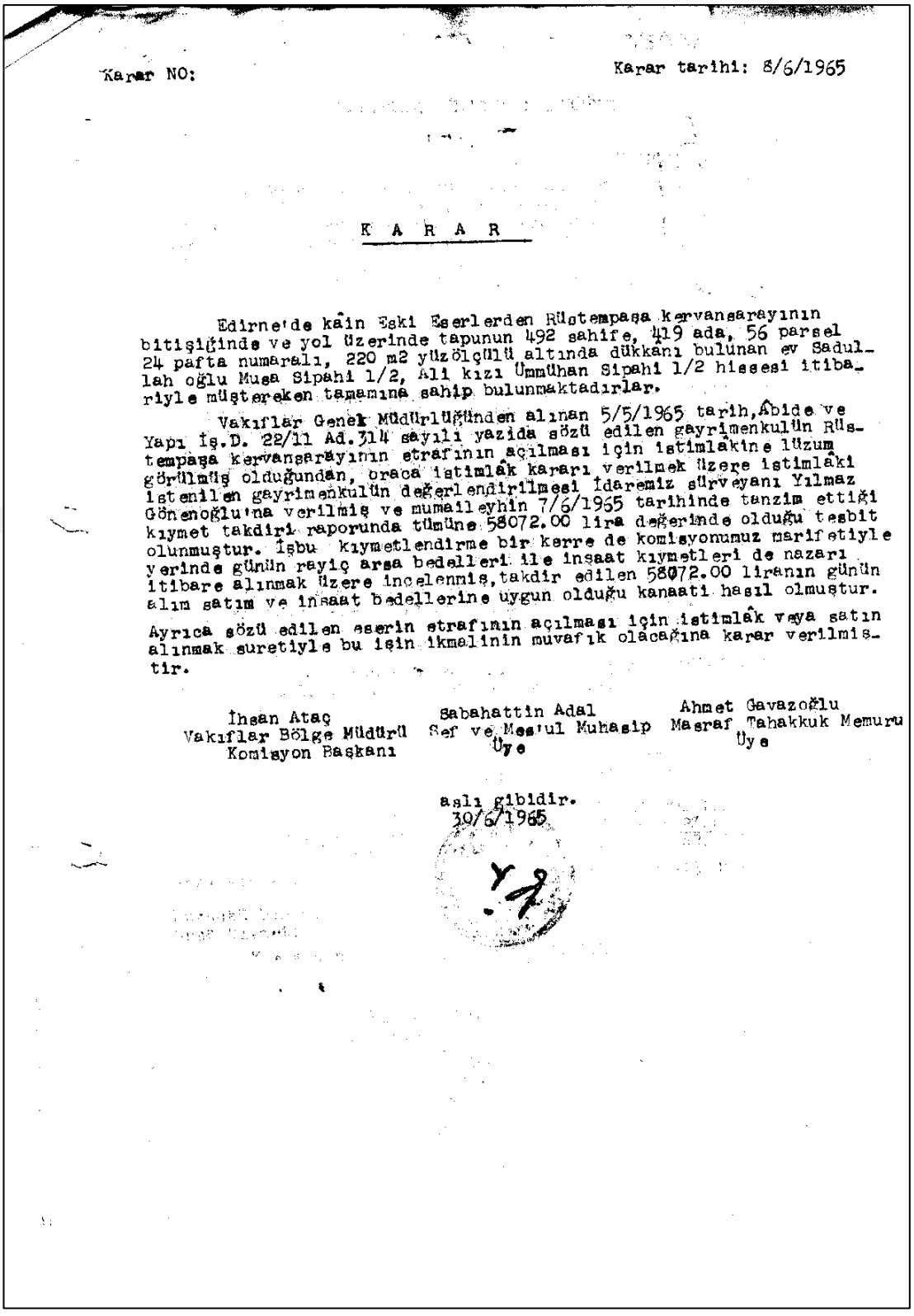

Karar NO: Karar tarihi: 8/6/1965

K A R A R

Edirne'de kâin Eski Eserlerden Rüstempaşa kervansarayının bitişiğinde ve yol üzerinde tapunun 492 sahife, 419 ada, 56 parsel 24 pafta numaralı, 220 m2 yüzölçümlü altında dükkanı bulunan ev Sadullah oğlu Musa Sipahi 1/2, Ali kızı Ümmühan Sipahi 1/2 hissesi itibariyle müştereken tamamına sahip bulunmaktadırlar.

Vakıflar Genel Müdürlüğünden alınan 5/5/1965 tarih,Âbide ve Yapı İş.D. 22/11 Ad.314 sayılı yazıda sözü edilen gayrimenkulün Rüstempaşa kervansarayının etrafının açılması için istimlâkine lüzum görülmüş olduğundan, oraca istimlâk kararı verilmek üzere istimlâki istenilen gayrimenkulün değerlendirilmesi İdaremiz sürveyanı Yılmaz Gönenoğlu'na verilmiş ve mumaileyhin 7/6/1965 tarihinde tanzim ettiği kıymet takdiri raporunda tümüne 58072.00 lira değerinde olduğu tesbit olunmuştur. İşbu kıymetlendirme bir kerre de komisyonumuz marifetiyle yerinde günün rayiç arsa bedelleri ile inşaat kıymetleri de nazarı itibare alınmak üzere incelenmiş,takdir edilen 58072.00 liranın günün alım satım ve inşaat bedellerine uygun olduğu kanaati hasıl olmuştur.

Ayrıca sözü edilen eserin etrafının açılması için istimlâk veya satın alınmak suretiyle bu işin ikmalinin muvafık olacağına karar verilmiştir.

İhsan Ataç
Vakıflar Bölge Müdürü
Komisyon Başkanı

Sabahattin Adal
Şef ve Mes'ul Muhasip
Üye

Ahmet Gavazoğlu
Masraf Tahakkuk Memuru
Üye

aslı gibidir.
30/6/1965

Ek A.2: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 08.06.1965 tarihli istimlak kararı

(Vakıflar Arşivi)

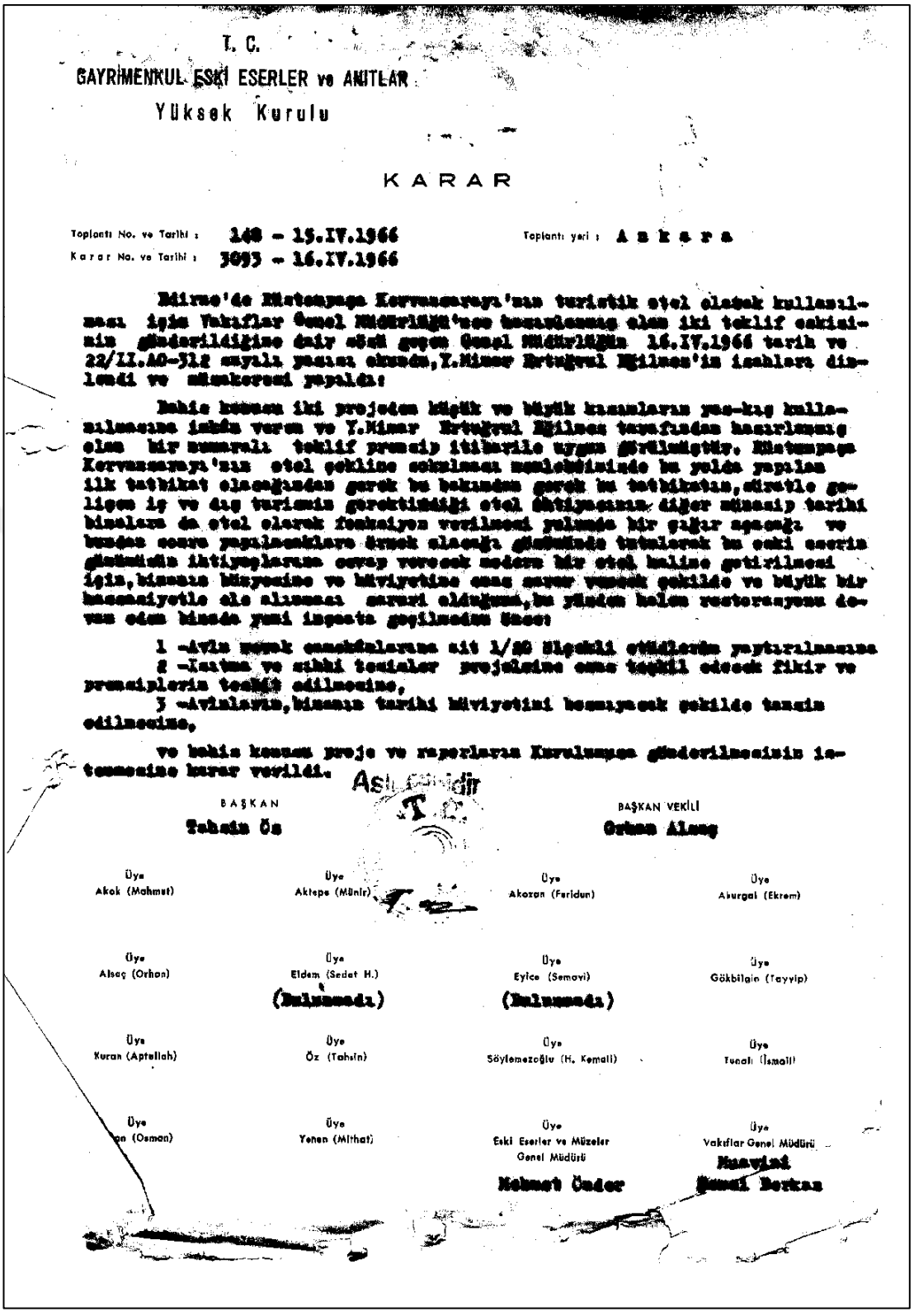

T. C.
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu

KARAR

Toplantı No. ve Tarihi : 148 - 15.IV.1966
Karar No. ve Tarihi : 3093 - 16.IV.1966
Toplantı yeri : A n k a r a

Edirne'de Mihtempaşa Kervansarayı'nın turistik otel olarak kullanılması için Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce hazırlanmış olan iki teklif cetvelinin gönderildiğine dair adı geçen Genel Müdürlüğün 16.IV.1966 tarih ve 22/II.AO-316 sayılı yazısı okundu, Y.Mimar Ertuğrul Eğilmez'in izahları dinlendi ve müzakeresi yapıldı:

Bahis konusu iki projeden küçük ve büyük kapasiteye göre kullanılmasına imkân veren ve Y.Mimar Ertuğrul Eğilmez tarafından hazırlanmış olan bir numaralı teklif prensip itibarile uygun görülmüştür. Mihtempaşa Kervansarayı'nın otel şekline sokulması münasebetinde bu yolda yapılan ilk tatbikat olacağından gerek bu bakımdan gerek bu tatbikatın, sürüncemede gelişen iç ve dış turizmin güçlendirdiği otel ihtiyacının diğer münasip tarihi binalara da otel olarak fonksiyon verilmesi yolunda bir çığır açacağı ve bundan sonra yapılacaklara örnek olacağı düşüncesinde bulunularak bu eski eserin günümüzün ihtiyaçlarına cevap verecek modern bir otel haline getirilmesi için, binanın bünyesine ve hüviyetine asla zarar vermek şeklinde ve büyük bir hassasiyetle ele alınması zaruri olduğuna, bu yüzden halen restorasyona devam edilen binada yeni inşaata geçilmeden önce:

1 -Avlu gerek cephelerine ait 1/50 ölçekli çizimlerin yaptırılmasına
2 -Isıtma ve sıhhi tesisler projelerine esas teşkil edecek fikir ve prensiplerin tespit edilmesine,
3 -Avlunun, binanın tarihi hüviyetini bozmayacak şekilde tanzim edilmesine,

ve bahis konusu proje ve raporların Kurulumuza gönderilmesinin istenmesine karar verildi.

Aslı gibidir

BAŞKAN
Tahsin Öz

BAŞKAN VEKİLİ
Orhan Alsaç

Üye Akok (Mahmut)	Üye Aktepe (Münir)	Üye Akozan (Feridun)	Üye Alsurgal (Ekrem)
Üye Alsaç (Orhan)	Üye Eldem (Sedat H.) (Bulunmadı)	Üye Eyice (Semavi) (Bulunmadı)	Üye Gökbilgin (Tayyip)
Üye Kuran (Aptullah)	Üye Öz (Tahsin)	Üye Söylemezoğlu (H. Kemali)	Üye Tunalı (İsmail)
Üye ...an (Osman)	Üye Yenen (Mithat)	Üye Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Mehmet Önder	Üye Vakıflar Genel Müdürü Mümtaz Turhan Güneş Berkan

Ek A.3: Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 16.04.1966 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi)

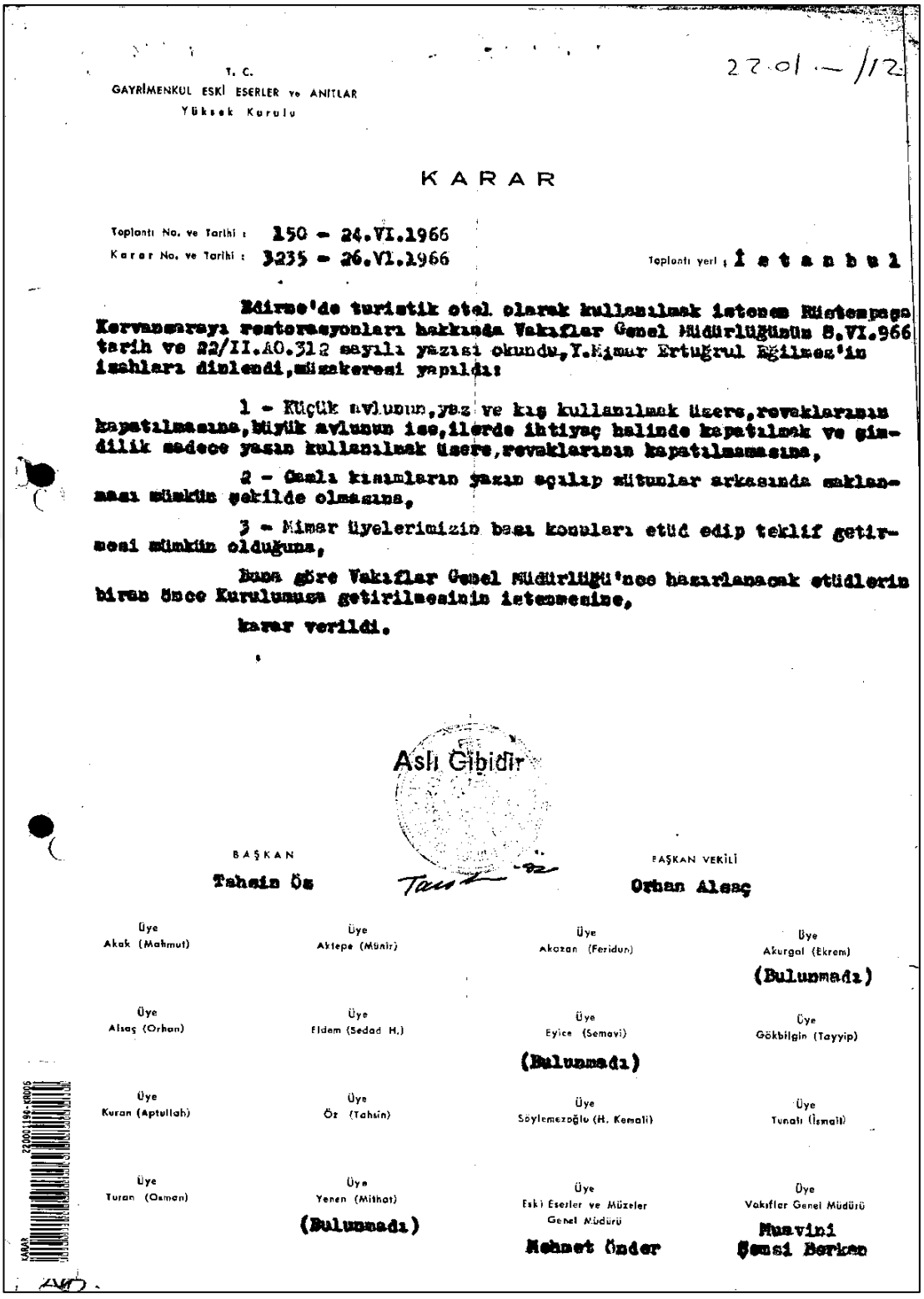

T. C.
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER ve ANITLAR
Yüksek Kurulu

22.01 — /12

KARAR

Toplantı No. ve Tarihi : 150 - 24.VI.1966
Karar No. ve Tarihi : 3235 - 26.VI.1966
Toplantı yeri : İ s t a n b u l

Edirne'de turistik otel olarak kullanılmak istenen Rüstempaşa Kervansarayı restorasyonları hakkında Vakıflar Genel Müdürlüğünün 8.VI.966 tarih ve 22/II.AO.312 sayılı yazısı okundu,Y.Mimar Ertuğrul Eğilmez'in izahları dinlendi,müzakeresi yapıldı:

1 - Küçük avlunun,yaz ve kış kullanılmak üzere,revaklarının kapatılmasına,büyük avlunun ise,ilerde ihtiyaç halinde kapatılmak ve şimdilik sadece yazın kullanılmak üzere,revaklarının kapatılmamasına,

2 - Camlı kısımların yazın açılıp sütunlar arkasında saklanması mümkün şekilde olmasına,

3 - Mimar üyelerimizin bazı konuları etüd edip teklif getirmesi mümkün olduğuna,

Buna göre Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce hazırlanacak etüdlerin biran önce Kurulumuza getirilmesinin istenmesine,

karar verildi.

Aslı Gibidir

BAŞKAN
Tahsin Öz

BAŞKAN VEKİLİ
Orhan Alsaç

Üye Akak (Mahmut)	Üye Aktepe (Münir)	Üye Akozan (Feridun)	Üye Akurgal (Ekrem) (Bulunmadı)
Üye Alsaç (Orhan)	Üye Eldem (Sedad H.)	Üye Eyice (Semavi) (Bulunmadı)	Üye Gökbilgin (Tayyip)
Üye Kuran (Aptullah)	Üye Öz (Tahsin)	Üye Söylemezoğlu (H. Kemali)	Üye Tunalı (İsmail)
Üye Turan (Osman)	Üye Yenen (Mithat) (Bulunmadı)	Üye Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Mehmet Önder	Üye Vakıflar Genel Müdürü Muavini Şemsi Berkan

Ek A.4: Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 26.06.1966 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi)

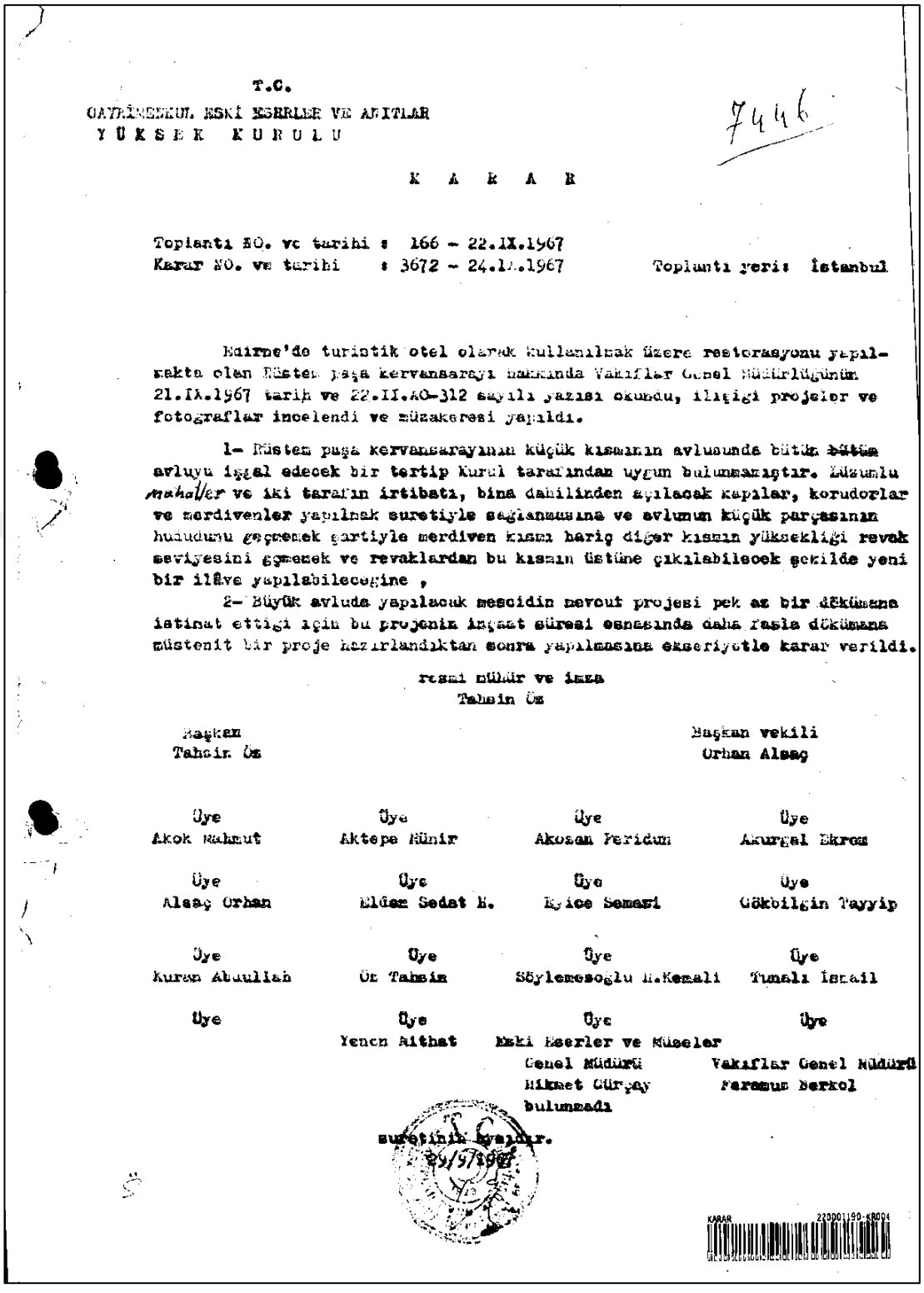

T.C.
GAYRİMENKUL ESKİ ESERLER VE ANITLAR
YÜKSEK KURULU

7446

K A R A R

Toplantı NO. ve tarihi : 166 - 22.IX.1967
Karar NO. ve tarihi : 3672 - 24.IX.1967 Toplantı yeri: İstanbul

Kairne'de turistik otel olarak kullanılmak üzere restorasyonu yapılmakta olan Rüstem paşa kervansarayı hakkında Vakıflar Genel Müdürlüğünün 21.IX.1967 tarih ve 22.II.AO-312 sayılı yazısı okundu, ilişiği projeler ve fotoğraflar incelendi ve müzakeresi yapıldı.

1- Rüstem paşa kervansarayının küçük kısmının avlusunda bütün ~~bütün~~ avluyu işgal edecek bir tertip Kurul tarafından uygun bulunmamıştır. Lüzumlu mahaller ve iki tarafın irtibatı, bina dahilinden açılacak kapılar, koridorlar ve merdivenler yapılmak suretiyle sağlanmasına ve avlunun küçük parçasının hududunu geçmemek şartiyle merdiven kısmı hariç diğer kısmın yüksekliği revak seviyesini geçmemek ve revaklardan bu kısmın üstüne çıkılabilecek şekilde yeni bir ilâve yapılabileceğine ,

2- Büyük avluda yapılacak mescidin mevcut projesi pek az bir dökümana istinat ettiği için bu projenin inşaat süresi esnasında daha rasla dökümana müstenit bir proje hazırlandıktan sonra yapılmasına ekseriyetle karar verildi.

resmi mühür ve imza
Tahsin Öz

Başkan
Tahsin Öz

Başkan vekili
Orhan Alsaç

Üye Akok Mahmut	Üye Aktepe Münir	Üye Akozan Feridun	Üye Akurgal Ekrem
Üye Alsaç Orhan	Üye Eldem Sedat H.	Üye Eyice Semavi	Üye Gökbilgin Tayyip
Üye Kuran Abdullah	Üye Öz Tahsin	Üye Söylemezoğlu M.Kemali	Üye Tunalı İsmail
Üye	Üye Yenen Nihat	Üye Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Nihmet Cürgay bulunmadı	Üye Vakıflar Genel Müdürü Feramuz Berkol

suretinin uygundur.
29/9/1967

KARAR 220001199-KR004

Ek A.5: Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 24.09.1967 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi)

23.7.84

A N D I Ç

KİMDEN: Emlâk Dairesi Başkanlığından

KİME : Sayın Genel Müdüre

KONU : Edirne Rüstempaşa Kervansarayı

1. Edirne İl merkezinde bulunan, tarihi ve mimari özelliğe sahip Rüstempaşa Kervansarayı otel olarak kullanan Yüksel EKEN'in kirasında iken, adı geçenin tahliyesi için Edirne Sulh Hukuk Hakimliğince verilen tahliye kararı YARGITAY 6.Hukuk Hukuk Dairesince onaylanarak, Yüksel EKEN'in tahliyesi 19 Ağustos 1983 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

2. Rüstempaşa Kervansarayının kiracısının tahliyesi 6570 sayılı yasanın 7.maddesi C-Ç fıkralarına göre ve Vakıflar Genel Müdürlüğünün ihtiyacına binaen gerçekleştirilmiştir. Bu itibarla, Kervansarayın 19.8.1983 tarihinden itibaren 3 yıl süreyle başka şahıslara veya kurum ve kuruluşlara kiraya verilmesi veya başka bir biçimde değerlendirilmesi 6570 sayılı yasanın 15.maddesine göre mümkün bulunmamaktadır.

3. Büyük Türk Mimarı Sinan tarafından yapılan ve Osmanlı hanlarının en büyük örneklerinden biri olan kervansaray, yerli ve yabancı turistlerin ziyaret ettiği vakıf abidelerdendir. Bu nedenle, Rüstempaşa Kervansarayının önceden pavyon olarak kullanılan kısmının onarımı ve yeniden düzenlenmesi ile Kültür ve Sanat Galerisi olarak kullanılması planlanmış olup, bu hususdaki çalışmalar tamamlanmıştır.

4. Rüstempaşa Kervansarayının galeri olarak kullanılacak kısmı haricinde kalan bölümler halen boş olarak beklemektedir. Kervansarayı otelcilik işletme ve uygulama ve bu sahada yetişmiş Öğretim Üyeleri ile yetişecek öğrenciler için iş potansiyeli oluşturmak amacıyla Trakya Üniversitesine tahsisi, Trakya Üniversitesi Rektörlüğünce 23.8.1983 tarihli ve 2437 sayılı yazısı ile talep edilmiştir. Bu husus Danışma ve Koordinasyon Komisyonu toplantısında görüşülmüştür. Kervansarayın 3 yıl süreyle kiraya verilmesinin veya başkaca değerlendirilmesinin mümkün olmaması nedeniyle, ancak, Edirne Sıkıyönetim Komutanlığının Kervansarayın değerlendirilmesi hususunda 1402 sayılı yasaya göre vereceği emrin 6570 sayılı yasanın 15.maddesinde belirtilen mücbir sebep olarak kabul edilip Trakya Üniversitesine kiraya verilebileceği düşünülmüş ve Trakya Üniversitesinin Sıkıyönetim Komutanlığına bu şekilde bir yazı ile emir verdirmetisinin uygun olacağı kararlaştırılmıştır, Ancak, bugüne kadar böyle bir emir alınmamıştır.

Arz ederim.

Ali Taha ÖZAYDIN
Emlâk Dairesi Başkanı

YAZILMA 22000119B-YZD01

Ek A.6: Emlak Dairesi Başkanlığı tarafından yazılmış 23.07.1984 tarihli andıç (Vakıflar Arşivi)

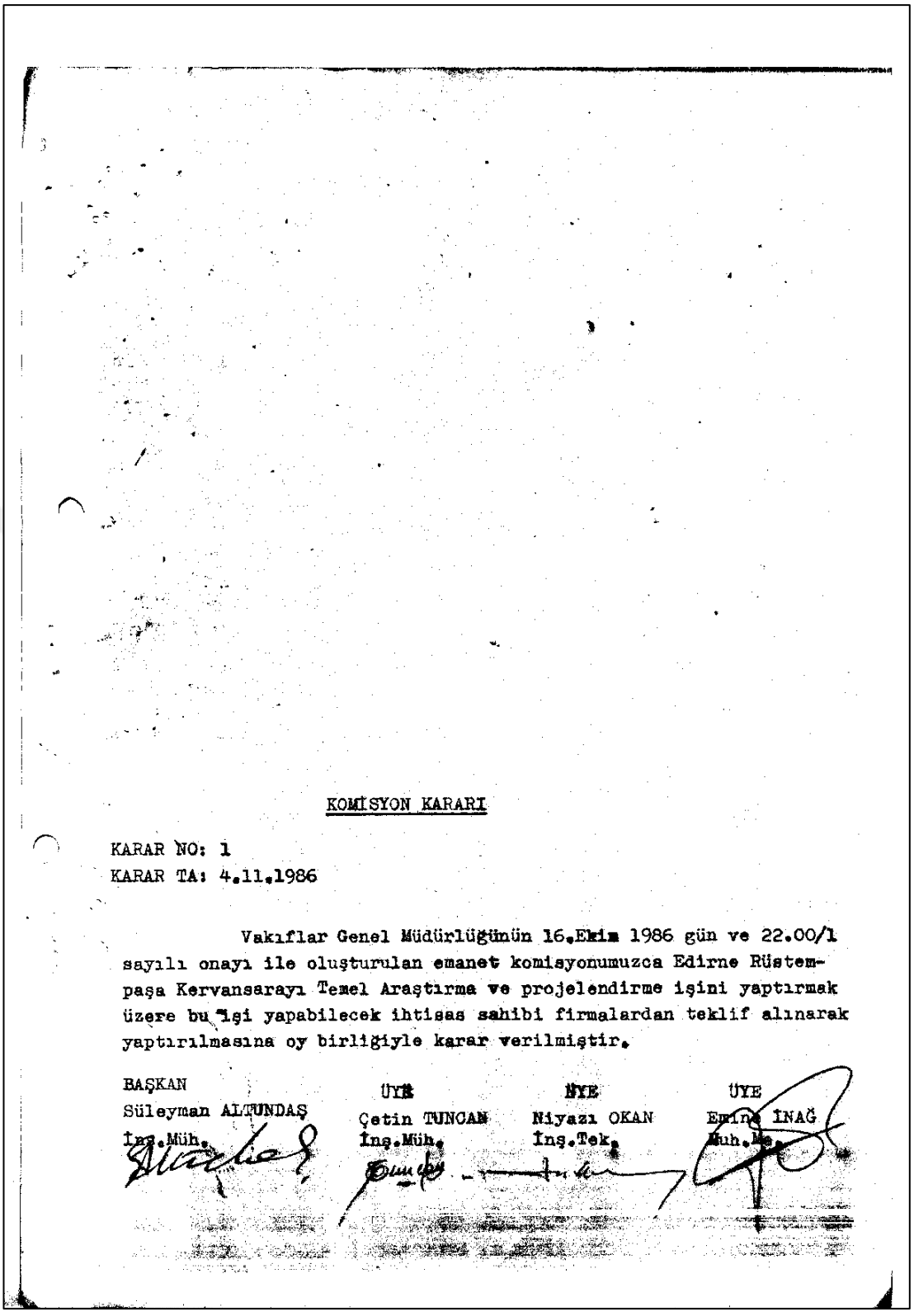

KOMİSYON KARARI

KARAR NO: 1
KARAR TA: 4.11.1986

Vakıflar Genel Müdürlüğünün 16.Ekim 1986 gün ve 22.00/1 sayılı onayı ile oluşturulan emanet komisyonumuzca Edirne Rüstempaşa Kervansarayı Temel Araştırma ve projelendirme işini yaptırmak üzere bu işi yapabilecek ihtisas sahibi firmalardan teklif alınarak yaptırılmasına oy birliğiyle karar verilmiştir.

BAŞKAN	ÜYE	ÜYE	ÜYE
Süleyman ALTUNDAŞ	Çetin TUNCAN	Niyazı OKAN	Emine İNAĞ
İnş.Müh.	İnş.Müh.	İnş.Tek.	Müh.

Ek A.7: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 04.11.1986 tarihli ihale kararı (Vakıflar Arşivi)

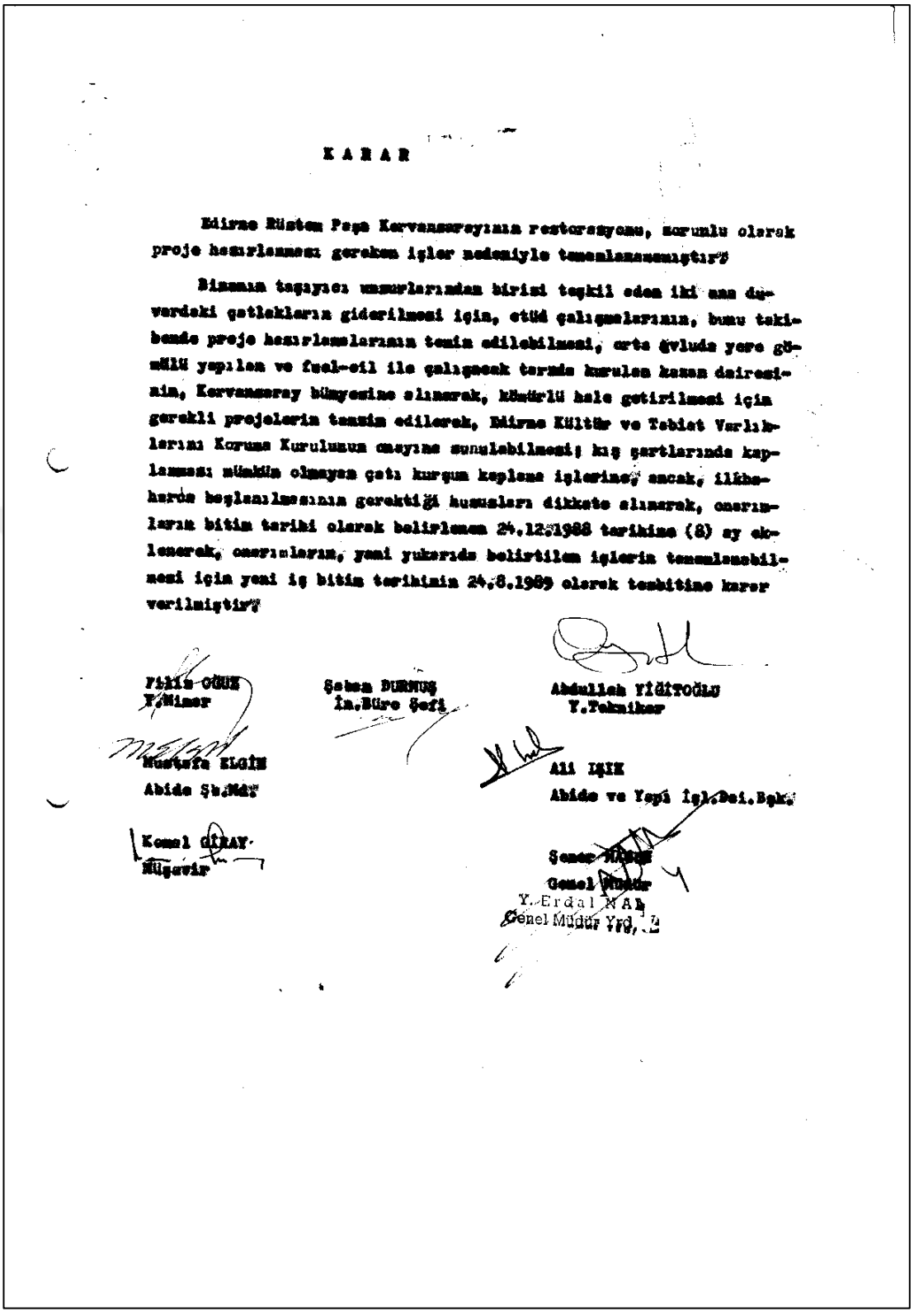

K A R A R

Edirne Rüstem Paşa Kervansarayının restorasyonu, sorumlu olarak proje hazırlanması gereken işler nedeniyle tamamlanamamıştır.

Binanın taşıyıcı unsurlarından birini teşkil eden iki ana duvardaki çatlakların giderilmesi için, etüd çalışmalarının, bunu takiben proje hazırlamalarının temin edilebilmesi, orta avluda yere gömülü yapılan ve fuel-oil ile çalışacak tarzda kurulan kazan dairesinin, Kervansaray bünyesine alınarak, kullanılır hale getirilmesi için gerekli projelerin tamamlanarak, Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun onayına sunulabilmesini; kış şartlarında kaplamasız mümkün olmayan çatı kurşun kaplama işlerine, ancak, ilkbaharda başlanılmasının gerektiği hususları dikkate alınarak, onarımların bitim tarihi olarak belirlenen 24.12.1988 tarihine (8) ay eklenerek, onarımların, yani yukarıda belirtilen işlerin tamamlanabilmesi için yeni iş bitim tarihinin 24.8.1989 olarak tesbitine karar verilmiştir.

Fikiz OĞUZ
Y.Mimar

Şaban DURMUŞ
İn.Büro Şefi

Abdullah YİĞİTOĞLU
Y.Tekniker

Mustafa ELGİN
Abide Şb.Müd.

Ali IŞIK
Abide ve Yapı İşl.Dai.Bşk.

Kemal DİNAY
Müşavir

Şener [illegible]
Genel Müdür

Y.Erdal NAR
Genel Müdür Yrd.

Ek A.8: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 24.08.1989 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi)

ABİDE VE YAPI İŞLERİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI
ABİDE ŞUBESİ
YAPI ŞUBESİ
ONARIM ŞUBESİ
TARİH: 29 EYLÜL 1989 6192

R A P O R

ABİDELER ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜNE

Edirne İlin'deki Vakıf eserleri 3.9.1989 ile 9.9.1989 tarihleri arasında teknik elemanlardan mimar Cansen KILIÇÇÖTE ve mimar Fatma EREN tarafından mahallinde incelenmiştir.

Bu inceleme sonunda, Edirne İli Merkez Rüstem Paşa Kervansarayı'nın

a. Üst örtü, kurşun kaplama işinin sürmekte olduğu,

b. Isıtma sorununun çözümlenmediği,

c. Duvarlarda boya üstüne çıkmış olan nem sorununun olduğu

d. Bütün bunlara rağmen, kervansarayın işletmeye açılmış olduğu tesbit edilmiştir.

Üst örtü, kurşun kaplaması, uygulama tekniği açısından, ileride su sızdırma sorununu doğuracak niteliktedir.

İşletmeye açılma tarihi, kervansarayın önüne işletmeci tarafından asılan bir yazıya göre, Nisan 1989'dur.

Bilgilerinize arz ederiz.

Cansen KILIÇÇÖTE
Mimar

Fatma EREN
Mimar

Ek A.9: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 29.09.1989 tarihli raporu (Vakıflar Arşivi)

EDİRNE RÜSTEMPAŞA KERVANSARAYINA AİT
RAPOR

Edirne-Rüstempaşa Kervansarayı 27.28 Şubat 1990 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğünün 30.Ocak.1990 gün ve 062-3/2200/2132-7248 sayılı emri ile oluşturulan heyetimiz tarafından mahallinde incelenmiştir.

1-Sel Turizm ve Ticaret A.Ş.ile yapılan sözleşme bugün Akgül Turizm,Sanayi ve Ticaret A.Ş.tarafından sürdürülmektedir.

2-Otel olarak işletmeye açık olarak çalıştırılmaktadır.

3-Kullanıma yönelik tadilat ve tefrişler yapılmıştır.

4-Sözleşme gereği yapılması gereken inşaat,elektrik,sıhhi ve kalorifer tesisatı işlerine ait eksik imalatlar başlıklar halinde aşağıda açıklanmıştır.

İNŞAAT İŞLERİ

1-Daha önce hazırlanan raporlardan da anlaşıldığı gibi,temeldeki yapısal sorunların kesin çözümüne yönelik,Vakıflar Genel Müdürlüğü teknik elemanları tarafından da uygun görülecek bir projenin hazırlanarak uygulanması

2-Mevcut ve yeni yapılacak üst örtü kurşun kaplamasının,Vakıflar Genel Müdürlüğü Eski Eser Birim Fiyat Tariflerinde belirtilen şartlara uygun olarak,kurşun kalınlığının 1.6 mm.den az olmamak kaydıyla ve bindirmelerin fugalı yapılması,

3-Küçük Rüstem Paşadaki yatay,çapraz ve düşey çatlakların çimento şerbeti ile özenli bir biçimde dikiş yapılması,

4-Islak mekanlarda döşeme duvar bağlantılarının fugalarının rengine uygun çimento şerbeti ile doldurulması,

5-Tüm cephelerde bulunan saçaklardaki gizli derelerin ıslahının yapılması ve yağmur sularının taş çörtenler vasıtasıyla akıtılması,

6-Şehim yapmış saçakların düzeltilmesi,

7-Tüm pencere ve kapı doğramalarının elden geçirilmesi,

8-Bügünkü haliyle müstecir tarafından yapılan plastik badanalı kısımların kademeli olarak kireç badanaya dönüştürülmesi,

9-Müstecir tarafından yapılan Tuğla yüzeylerdeki boyaların kazınarak özgün rengine dönüştürülmesi ve taş yüzeylerdeki derzlerin taş rengine uygun hale getirilmesi,

10-Bahçe tanzimin idare onaylı projeye göre yapılması ve mevcut beton bordürlerin kaldırılması,

SIHHI VE KALORİFER TESİSATI İŞLERİ

1-Kalorifer kazanlarından,2.kazanın brölörünün ve yakıt potunun takılması, brölör kapasitesi 65 kg/h ve Tyssen marka olması,

2-Kazanların dış cidar saçları deforme olduğu ve söküldüğü görülmüştür,açılan sacların saç vida veya punto kaynağı ile birleştirilmesi,

3-Pis su pompasının yapılacak olan şase ayaklarının üzerine mortaji ve otomatik flatörünün takılması

4-Dönüş kollektörünün sirkülasyon pompalarından birinin arızalı olduğu ve arıza olan pompanın tamiratının yapılarak yerine montajı ,

Ek A.10: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 28.02.1990 tarihli raporu (Vakıflar Arşivi)

(2)

5-Santrifüj pompalarından birinin salmastrası arızalı olduğundan dolayı su sızdırmaktadır,su kaybının önlemek için salmastrasının değiştirilmesi,

6-Kollektör borularının ve diğer tesisat borularının izolasyonlarının yapılması ve kollektör boyalarının yenilenmesi,

7-Birinci kattaki banyolardan sızan su borularının açılıp,kırık olan boruların değiştirilmesi ve yeni konacak olan boruların bağlantı kısımlarına tutkal sürülmesi,

8-Tesisat kanalının,açılmasından dolayı izolasyonu bozulan boruların izolasyonun yenilenmesi,

ELEKTRİK TESİSATI İŞLERİ

1-Trafonun bulunduğu mahalin şöminesinin üst kısmına aspiratör büyüklüğünde,havalandırmayı sağlayacak bir baca açılması,

2-Kazan dairesinde bulunan kuvvet panolarına ve eski kabloların tümüyle değiştirilmesi,

3-Ana pano dairesine kompanzasyon yapılması,

4-Tüm binadaki tali kabloların iç kısımlarına gömlek konulması,

5-Tüm mahallerdeki yangin ihbar sisteminin islah edilmesi,gibi işlerin eksikliği tesbit edilmiştir.

Müstecir tarafından hazırlanarak ekte sunulan iş proğramı ve yukarıda tek tek belirtilen eksik işlerin 24.8.1989 dan itibaren 15 aylık süre içersinde Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün organizatörlüğünde İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü teknik elemanlarından oluşturulacak teknik heyetin kontrollüğünde yaptırılmasının uygun olacağı kanaatiyle durumu bilgilerinize arz ederim. 28.2.1990

Mustafa ELGİN	Cansen KILIÇÖTE	Ahmet TOPBAŞ	Cemil KAYA	Yücel SEZEK
Abide Şb.Md.	Mimar	İnş.Müh.	Mak.Müh.	Elk.Müh.
Heyet Başkanı				

Ek A.10: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 28.02.1990 tarihli raporu (devamı)

(Vakıflar Arşivi)

R A P O R

İLGİ:Vak.Gen.Müd.nün 19 Temmuz 1990 gün ve 061(22.00)1414(90) sayılı yazısı

İlgi yazıda Edirne İl merkezinde bulunan ve Akgül Turizm ,Sanayi ve Ticaret A.Ş.nin kirası altında olan Rüstempaşa Kervansarayının temel takviyesi ile ilgili olarak hazırlanıp Genel Müdürlüğümüzün onayına sunulan temel takviye projesinin Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğünün koordinatörlüğünde İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğünde görevli statiker teknik elemanlar tarafından mahallinde yapılacak incelemeyi müteakip bu kişiler tarafından vize edildikten sonra uygulamaya konulması emredilmektedir.

İlgi yazı ekindeki temel takviye projesi adı altında verilen proje tarafımızdan incelendi;

Söz konusu projenin temel zeminini takviye niteliğinde olmadığı,kuyu tipi betonarme istinat duvarı şeklinde ve Kervansarayı çevre dış taşıyıcı duvarlarında meydana gelen arazları giderici bir önlem getirmediği görülmektedir.

Zira,verilen projedeki kuyu tipi istinat duvarının görevi farklı kotlardaki (Yükseklikllerdeki)zeminin yatay yüklerden dolayı meydana gelebilecek tehlikelere karşı alınabilecek bir önlemdir.

Mezkür yerde ise temel zemininin takviyesi söz konusu olup,kot farkından dolayı yatay yüklere karşı tedbir alınması Kervansaraydaki duvarların oturmadan dolayı çatlamasını önlemeyeceği gibi burada yapılacak harfiyattan dolayı temel altındaki zeminin boşalması sebebiyle daha fazla hareket edeceğinden şu an için tamamen yapışma hızı minumum hale gelmiş olan sistemin yeniden hızlanarak duvarlarda ve kubbelerde ilave çatlamalara sebeb olacağı aşikardır.Bu bakımdan,bu projenin uygulanması daha önceden meydana gelen arazlara çözüm getirmeyeceği gibi şu anda tamamen oturmasını tamamlamış sistemi yeniden harekete geçireceğinden bu haliyle uygulanması tarafımızdan sakıncalı görülmektedir.

Konu ile ilgili dosyalarda görüleceği üzere uzun yazışmalar sonunda hazırlanarak 1986 yılında Genel Müdürlüğümüze sunulan teknik raporları müteakip oluşturulan emanet komisyonu vasıtası ile taşaron ESKA İNŞ.A.Ş.tarafından temel Araştırma A.Ş.ne Rüstempaşa Kervansarayında zemin araştırma ve sondaj yaptırılarak projesi hazırlattırılmıştır.Emanet komisyonuncada bu proje tetkik edilerek onaylanmıştır.

Şayet,burada bir temel takviyesi yapılacak ise uzman firma tarafından hazırlanan bu projenin uygulanması gerekir.Bu projenin uygulanması büyük teknolejiyi gerektirdiğinden Türkiyemizde uzman bir kaç firmanın dışında diğer firmalar tarafından bu projenin tatbikatı mümkün değildir.

Yukarıda izah edilen sebeplerden dolayı daha çabuk sonuç alınabilmesi için Eski Edirne,Rüstempaşa kısmının bazı yerlerinde meydana gelmiş olan oturmaların giderilmesi konusunda bu kısımlardaki duvar altı temelinin takviyesi ile ilgili yeniden kiracı tarafından bir proje yaptırılması uygun olacaktır,Yeniden yapılacak bu projenin idaremize verilmesi,tetkik ve onayından sonrada uygulamaya konulması daha doğru olacağı kanaatı ile durumu bilgilerinize ve gereğini emirlerinize arz ederiz.9.8.1990

İbrahim GENÇ
İnş.Müh.

Çetin TUNCAY
İnş.Müh.

Ek A.11: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 09.08.1990 tarihli raporu (Vakıflar Arşivi)

R A P O R

ABİDE ŞUBESİ MÜDÜRLÜĞÜNE

Edirne Rüstempaşa Kervansarayı onarım ve restorasyon şartı ile otel olarak 14.3.1988 tarihinde kiraya verilmiş olup, bu güne kadar elektrik, tesisat, iç onarım ve restorasyon ile kubbe kurşun kaplama işleri çoğunlukta yapılmış, temel takviyesine henüz başlanılmamıştır.

Kervansarayın özellikle iç onarım ve restorasyonu ile kurşun kaplama işlerinin eski esere ve tekniğe uygun yapılmadığı, restorasyonun ve bahçe tanziminin çok yetersiz ve basit bir şekilde yapıldığı, kiracının temel takviye işini yapacak teknik imkanları bulamıyacağı, temel takviye işinin özel proje ve teknik imkanlar gerektireceği sebebiylede kiracının yapmasının mümkün olamıyacağı anlaşılmaktadır.

Çok önemli eserlerimizden biri olan Mimar Sinan'ın yaptığı Rüstempaşa Kervansarayının onarım ve restorasyon işinin kiracının insiyafitine bırakılması ve İdaremizin zorlaması ile yapılması eski esere faydadan çok zarar vermekte ve doğru onarım ve restorasyon yapılmamaktadır.

Bu önemli eserin özellikle temel takviyesinin İdaremizce yapılmasının uygun olacağı kanaatı ile durumu bilgilerinize arz ederiz.

17.6.1991

Cansen KILIÇÖTE
Y.Mimar

İbrahim GENÇ
İnş.Müh.

Ek A.12: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 17.06.1991 tarihli raporu (Vakıflar Arşivi)

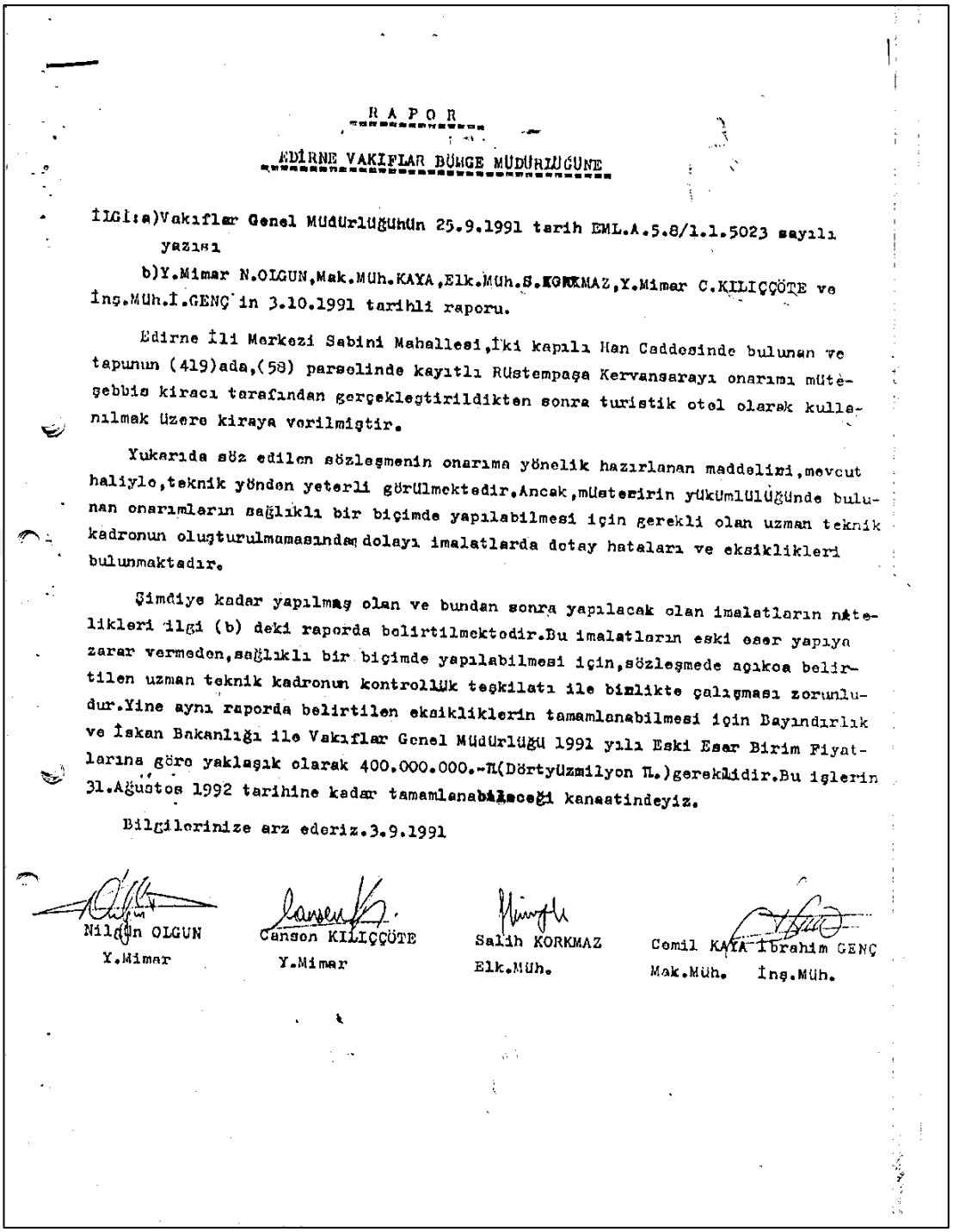

R A P O R

EDİRNE VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜNE

İLGİ:a)Vakıflar Genel Müdürlüğünün 25.9.1991 tarih EML.A.5.8/1.1.5023 sayılı yazısı

b)Y.Mimar N.OLGUN,Mak.Müh.KAYA,Elk.Müh.S.KORKMAZ,Y.Mimar C.KILIÇÇÖTE ve İnş.Müh.İ.GENÇ in 3.10.1991 tarihli raporu.

Edirne İli Merkezi Sabini Mahallesi,İki kapılı Han Caddesinde bulunan ve tapunun (419)ada,(58) parselinde kayıtlı Rüstempaşa Kervansarayı onarımı müteşebbis kiracı tarafından gerçekleştirildikten sonra turistik otel olarak kullanılmak üzere kiraya verilmiştir.

Yukarıda söz edilen sözleşmenin onarıma yönelik hazırlanan maddelerini,mevcut haliyle,teknik yönden yeterli görülmektedir.Ancak,müsteirin yükümlülüğünde bulunan onarımların sağlıklı bir biçimde yapılabilmesi için gerekli olan uzman teknik kadronun oluşturulmamasından dolayı imalatlarda dotay hataları ve eksiklikleri bulunmaktadır.

Şimdiye kadar yapılmış olan ve bundan sonra yapılacak olan imalatların nitelikleri ilgi (b) deki raporda belirtilmektedir.Bu imalatların eski eser yapıya zarar vermeden,sağlıklı bir biçimde yapılabilmesi için,sözleşmede açıkca belirtilen uzman teknik kadronun kontrollük teşkilatı ile birlikte çalışması zorunludur.Yine aynı raporda belirtilen eksikliklerin tamamlanabilmesi için Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü 1991 yılı Eski Eser Birim Fiyatlarına göre yaklaşık olarak 400.000.000.-TL(Dörtyüzmilyon TL.)gereklidir.Bu işlerin 31.Ağustos 1992 tarihine kadar tamamlanabileceği kanaatindeyiz.

Bilgilerinize arz ederiz.3.9.1991

Nilgün OLGUN
Y.Mimar

Canson KILIÇÇÖTE
Y.Mimar

Salih KORKMAZ
Elk.Müh.

Cemil KAYA İbrahim GENÇ
Mak.Müh. İnş.Müh.

Ek A.13: Abide Şubesi Müdürlüğü 03.09.1991 tarihli raporu (Vakıflar Arşivi)

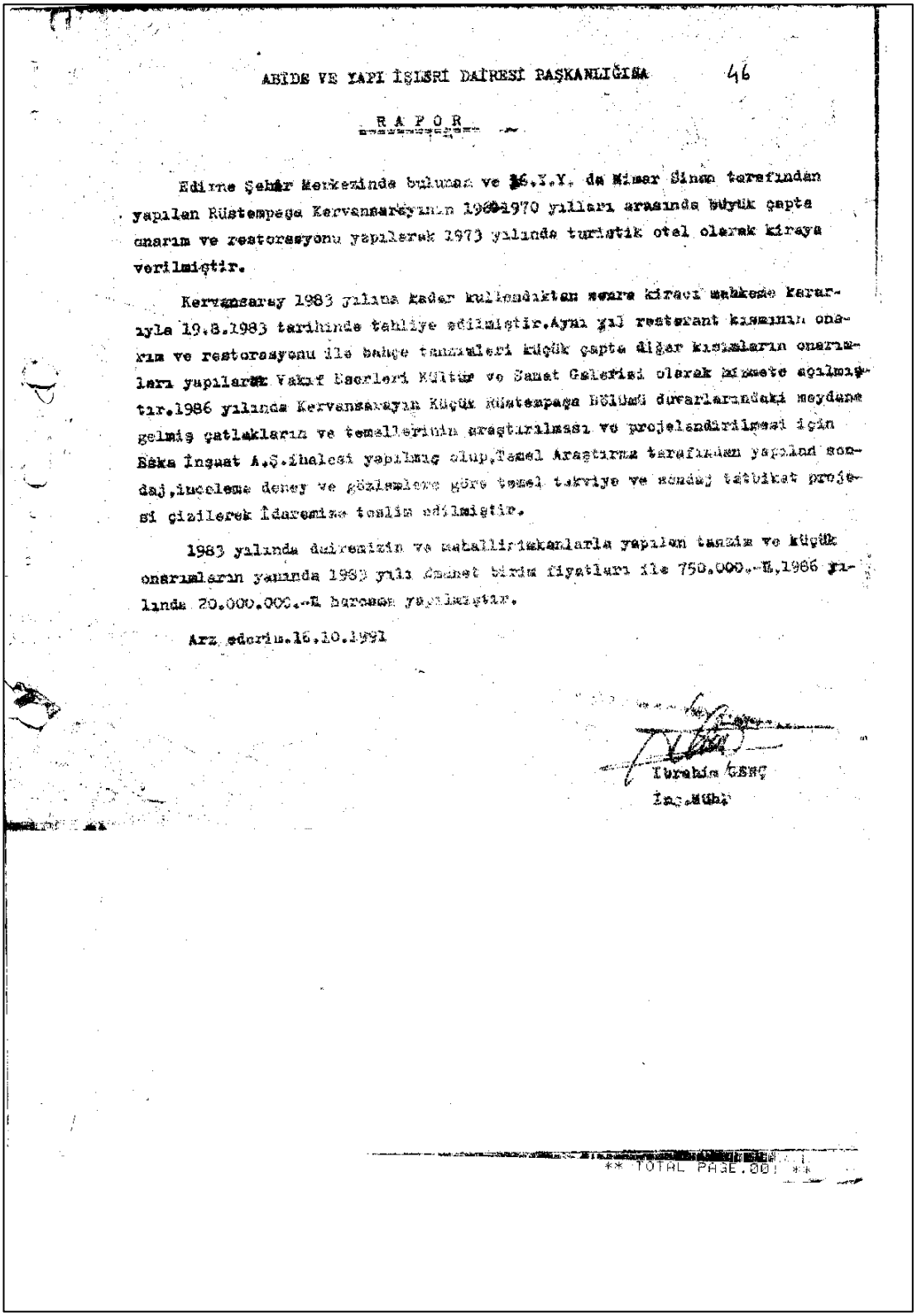

ABİDE VE YAPI İŞLERİ DAİRESİ PAŞKANLIĞINA 46

RAPOR

Edirne Şehir Merkezinde bulunan ve M.S.Y. da Mimar Sinan tarafından yapılan Rüstempaşa Kervansarayının 1960-1970 yılları arasında büyük çapta onarım ve restorasyonu yapılarak 1973 yılında turistik otel olarak kiraya verilmiştir.

Kervansaray 1983 yılına kadar kullandıktan sonra kiracı mahkeme kararıyla 19.8.1983 tarihinde tahliye edilmiştir.Aynı yıl restorant kısmının onarım ve restorasyonu ile bahçe tanzimleri küçük çapta diğer kısımların onarımlara yapılarak Vakıf İşleri Kültür ve Sanat Galerisi olarak hizmete açılmıştır.1986 yılında Kervansarayın Küçük Rüstempaşa Bölümü duvarlarındaki meydana gelmiş çatlakların ve temellerinin araştırılması ve projelendirilmesi için Eska İnşaat A.Ş.ihalesi yapılmış olup,Temel Araştırma tarafından yapılan sondaj,inceleme deney ve gözlemlere göre temel takviye ve sondaj tatbikat projesi çizilerek İdaremize teslim edilmiştir.

1983 yılında dairemizin ve mahallimizkamlarla yapılan tamamir ve küçük onarımların yanında 1983 yılı Emanet birim fiyatları ile 750.000.-L,1986 yılında 20.000.000.-L harcama yapılmıştır.

Arz ederim.16.10.1991

İbrahim TENÇ
İnş.Müh.

** TOTAL PAGE.001 **

Ek A.14: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 16.10.1991 tarihli raporu (Vakıflar Arşivi)

R A P O R

İLGİ: Akgül Turizm Sanayi ve Ticaret A.Ş. nin 12.10.1992 ve 20.11.1992 tarihli dilekçeleri.

Edirne İl Merkezinde bulunan ve Akgül Turizm Sanayii ve Ticaret A.Ş.nin kirasında olan Rüstem Paşa Kervansarayının dış dükkanlarında, müstecir tarafından onarım yapılması, ilgideki yazılarla talep edilmektedir.

Müstecir tarafından hazırlatılan tadilat projelerindeki müdahale biçimleri, mevcut Koruma Kurulu kararları dahilinde değerlendirilememektedir. Diğer dükkanlar için örnek teşkil edebilecek durumda olan bu müdahaleler ile ilgili projelerin Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylanmadan uygulanması yanlış olacaktır.

Durumu bilgilerinize ve gereğine arz ederim. 4.12.1992

N.Cansen KILIÇÖTE
Rest.Uzman Y.Mimar

Ek A.15: Vakıflar Bölge Müdürlüğü 04.12.1992 tarihli raporu (Vakıflar Arşivi)

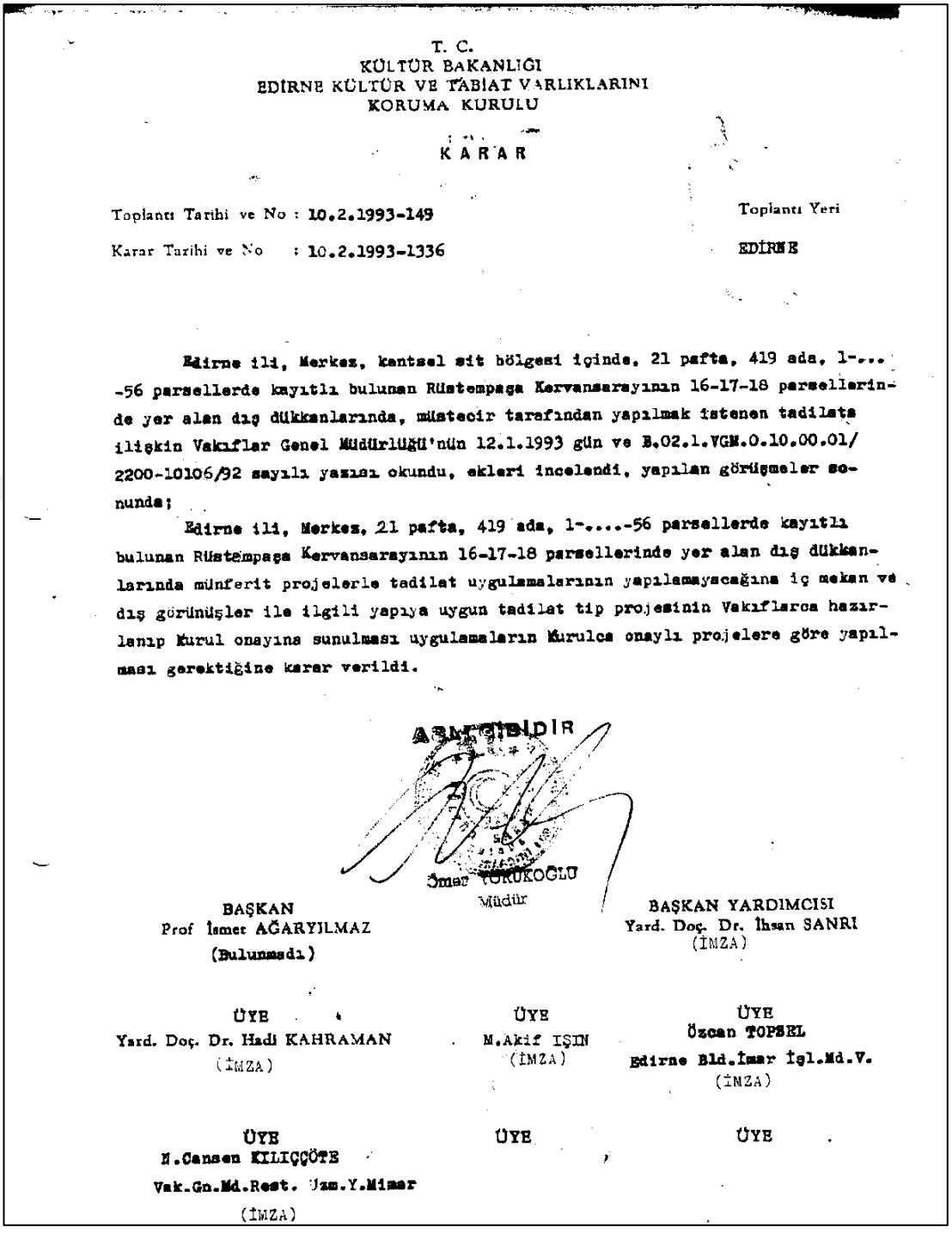

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
EDİRNE KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

KARAR

Toplantı Tarihi ve No : 10.2.1993-149 — Toplantı Yeri
Karar Tarihi ve No : 10.2.1993-1336 — EDİRNE

Edirne ili, Merkez, kentsel sit bölgesi içinde, 21 pafta, 419 ada, 1-...-56 parsellerde kayıtlı bulunan Rüstempaşa Kervansarayının 16-17-18 parsellerinde yer alan dış dükkanlarında, müstecir tarafından yapılmak istenen tadilata ilişkin Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 12.1.1993 gün ve B.02.1.VGM.0.10.00.01/2200-10106/92 sayılı yazısı okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonunda;

Edirne ili, Merkez, 21 pafta, 419 ada, 1-.....-56 parsellerde kayıtlı bulunan Rüstempaşa Kervansarayının 16-17-18 parsellerinde yer alan dış dükkanlarında münferit projelerle tadilat uygulamalarının yapılamayacağına iç mekan ve dış görünüşler ile ilgili yapıya uygun tadilat tip projesinin Vakıflarca hazırlanıp Kurul onayına sunulması uygulamaların Kurulca onaylı projelere göre yapılması gerektiğine karar verildi.

ASLINA UYGUNDUR
İsmet GÖKÖĞLU
Müdür

BAŞKAN
Prof İsmet AĞARYILMAZ
(Bulunmadı)

BAŞKAN YARDIMCISI
Yard. Doç. Dr. İhsan SANRI
(İMZA)

ÜYE
Yard. Doç. Dr. Hadi KAHRAMAN
(İMZA)

ÜYE
M.Akif IŞIN
(İMZA)

ÜYE
Özcan TOPSEL
Edirne Bld.İmar İşl.Md.V.
(İMZA)

ÜYE
M.Cansen KILIÇÇÖTE
Vak.Gn.Md.Rest. Uzm.Y.Mimar
(İMZA)

ÜYE

ÜYE

Ek A.16: Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 10.02.1993 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi)

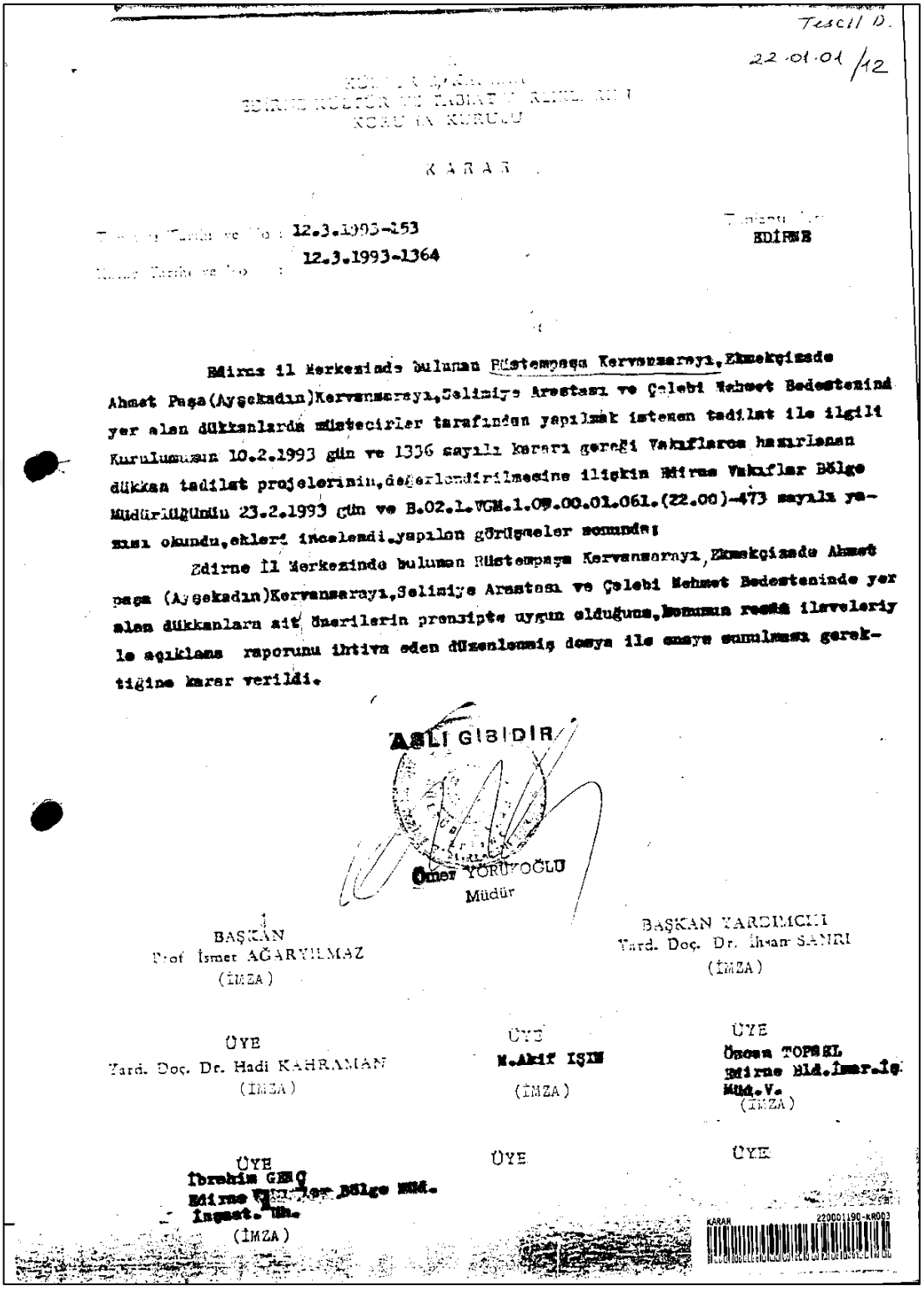

Tescil D.
22.01.01/12

KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARI
YÜKSEK KURULU

K A R A R

Tarih ve No : 12.3.1993-153
Kurul Tarih ve No : 12.3.1993-1364

EDİRNE

Edirne il merkezinde bulunan Rüstempaşa Kervansarayı,Ekmekçizade Ahmet Paşa(Ayşekadın)Kervansarayı,Selimiye Arastası ve Çelebi Mehmet Bedesteninde yer alan dükkanlarda müstecirler tarafından yapılmak istenen tadilat ile ilgili Kurulumuzun 10.2.1993 gün ve 1336 sayılı kararı gereği Vakıflarca hazırlanan dükkan tadilat projelerinin,değerlendirilmesine ilişkin Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğünün 23.2.1993 gün ve B.02.1.VGM.1.09.00.01.061.(22.00)-473 sayılı yazısı okundu,ekleri incelendi,yapılan görüşmeler sonunda;

Edirne İl Merkezinde bulunan Rüstempaşa Kervansarayı,Ekmekçizade Ahmet paşa (Ayşekadın)Kervansarayı,Selimiye Arastası ve Çelebi Mehmet Bedesteninde yer alan dükkanların ait önerilerin prensipte uygun olduğuna,konunun resmi ilaveleriyle açıklama raporunu ihtiva eden düzenlenmiş dosya ile ayrıca sunulması gerektiğine karar verildi.

ASLI GİBİDİR
Ömer YÖRÜKOĞLU
Müdür

BAŞKAN
Prof İsmet AĞARYILMAZ
(İMZA)

BAŞKAN YARDIMCISI
Yard. Doç. Dr. İhsan SANRI
(İMZA)

ÜYE
Yard. Doç. Dr. Hadi KAHRAMAN
(İMZA)

ÜYE
M.Akif IŞIN
(İMZA)

ÜYE
Ömcan TOPSEL
Edirne Bld.İmar.İş
Müd.V.
(İMZA)

ÜYE
İbrahim GENÇ
Edirne Vakıflar Bölge Müd.
İnşaat Müh.
(İMZA)

ÜYE

ÜYE

KARAR 220001190-KR003

Ek A.17: Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 12.03.1993 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi)

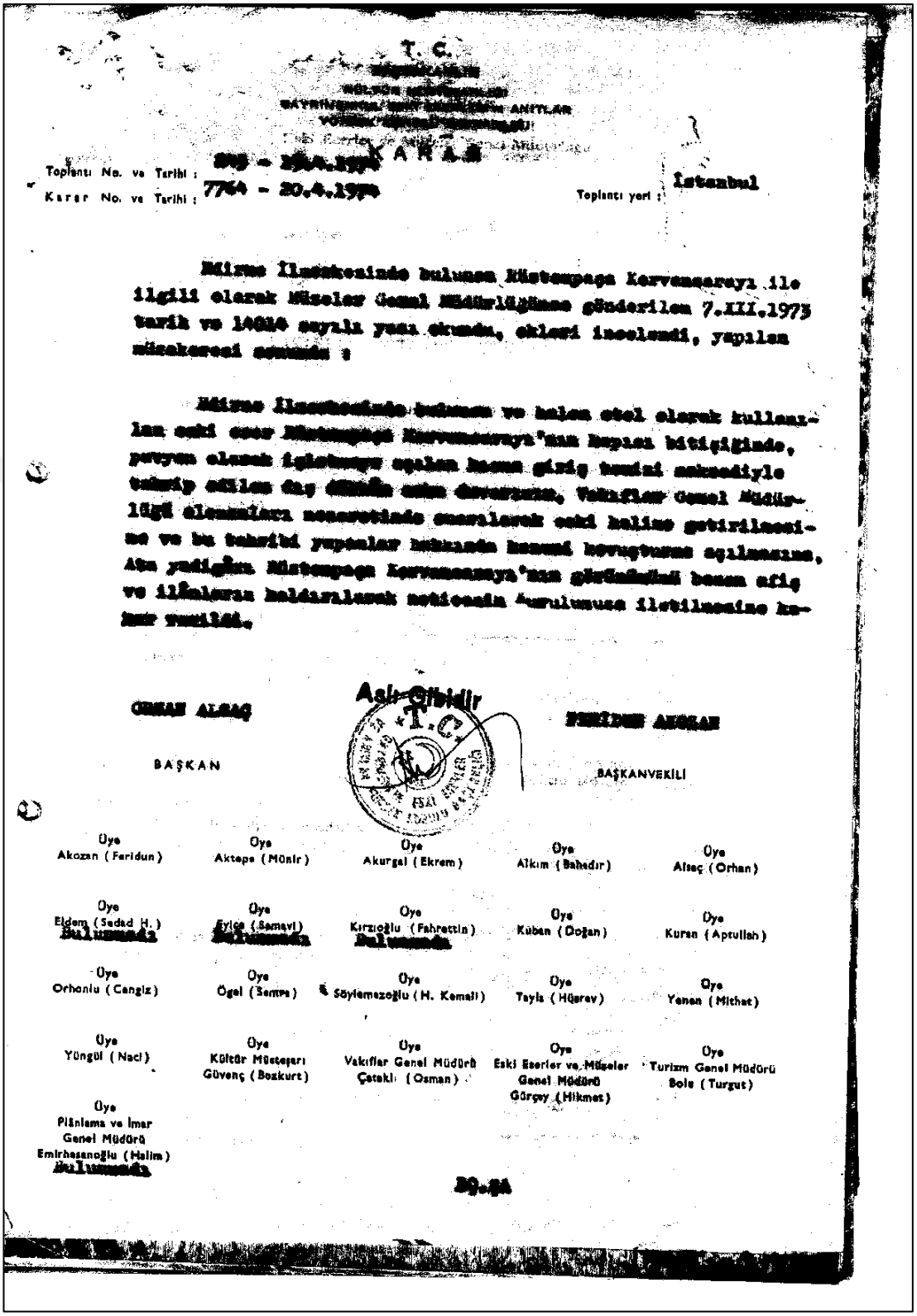

T.C.

KARAR

Toplantı No. ve Tarihi : [illegible] - 20.4.1994

Karar No. ve Tarihi : 7764 - 20.4.1994

Toplantı yeri : İstanbul

Milras İlçesinde bulunan Hüstempaşa Kervansarayı ile ilgili olarak Müzeler Genel Müdürlüğünce gönderilen 7.XII.1973 tarih ve 14014 sayılı yazı okunduktan, ekleri incelendikten, yapılan müzakereden sonra :

Milras İlçesinde bulunan ve halen otel olarak kullanılan eski eser Hüstempaşa Kervansarayı'nın kapısı bitişiğinde, pavyon olarak işletmeye açılan kısmın giriş tamiri münasebetiyle tahrip edilen taş duvarın eski durumuna, Vakıflar Genel Müdürlüğü elemanları nezaretinde onarılarak eski haline getirilmesine ve bu tahribi yapanlar hakkında kanuni kovuşturma açılmasına, Aşa yazılan Hüstempaşa Kervansarayı'nın görünüşünü bozan afiş ve ilânların kaldırılarak neticesinin Kurulumuza iletilmesine karar verildi.

ORHAN ALSAÇ

BAŞKAN

Aslı Gibidir

T.C.

FERİDUN AKOZAN

BAŞKANVEKİLİ

Üye Akozan (Feridun)	Üye Aktepe (Münir)	Üye Akurgal (Ekrem)	Üye Alkım (Bahadır)	Üye Alsaç (Orhan)
Üye Eldem (Sedad H.) Bulunmadı	Üye Eyice (Semavi) Bulunmadı	Üye Kırzıoğlu (Fahrettin) Bulunmadı	Üye Kuban (Doğan)	Üye Kuran (Aptullah)
Üye Orhonlu (Cengiz)	Üye Özgel (Semra)	Üye Söylemezoğlu (H. Kemali)	Üye Tayla (Hüsrev)	Üye Yenen (Mithat)
Üye Yüngül (Naci)	Üye Kültür Müsteşarı Güvenç (Bozkurt)	Üye Vakıflar Genel Müdürü Çetekli (Osman)	Üye Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Görçay (Hikmet)	Üye Turizm Genel Müdürü Bole (Turgut)
Üye Planlama ve İmar Genel Müdürü Emirhasanoğlu (Halim) Bulunmadı				

20.04

Ek A.18: Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 20.04.1994 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi)

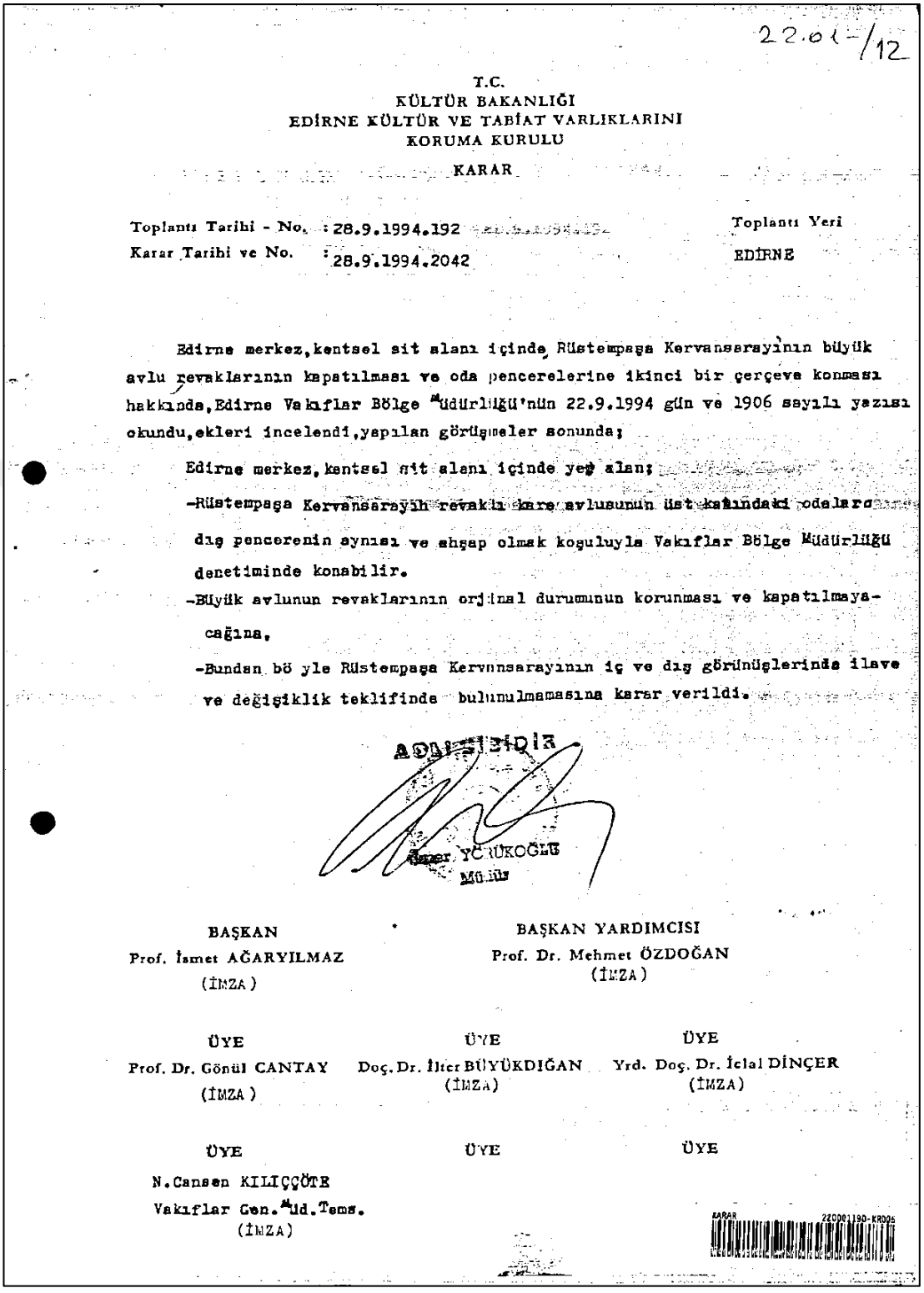

22.01-/12

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
EDİRNE KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

KARAR

Toplantı Tarihi - No. : 28.9.1994.192 — Toplantı Yeri
Karar Tarihi ve No. : 28.9.1994.2042 — EDİRNE

Edirne merkez,kentsel sit alanı içinde Rüstempaşa Kervansarayının büyük avlu revaklarının kapatılması ve oda pencerelerine ikinci bir çerçeve konması hakkında,Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 22.9.1994 gün ve 1906 sayılı yazısı okundu,ekleri incelendi,yapılan görüşmeler sonunda;

Edirne merkez,kentsel sit alanı içinde yer alan;

-Rüstempaşa Kervansarayın revaklı kare avlusunun üst katındaki odaların dış pencerenin aynısı ve ahşap olmak koşuluyla Vakıflar Bölge Müdürlüğü denetiminde konabilir.

-Büyük avlunun revaklarının orjinal durumunun korunması ve kapatılmayacağına,

-Bundan böyle Rüstempaşa Kervansarayının iç ve dış görünüşlerinde ilave ve değişiklik teklifinde bulunulmamasına karar verildi.

ADİL İZİDİR
Ömer YÜKSEKOĞLU
Müdür

BAŞKAN
Prof. İsmet AĞARYILMAZ
(İMZA)

BAŞKAN YARDIMCISI
Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN
(İMZA)

ÜYE
Prof. Dr. Gönül CANTAY
(İMZA)

ÜYE
Doç. Dr. İlter BÜYÜKDIĞAN
(İMZA)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. İclal DİNÇER
(İMZA)

ÜYE
N.Cansen KILIÇÇÖTE
Vakıflar Gen. Müd. Tems.
(İMZA)

ÜYE

ÜYE

KARAR 220001190-KR005

Ek A.19: Edirne Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kurulu 28.09.1994 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi)

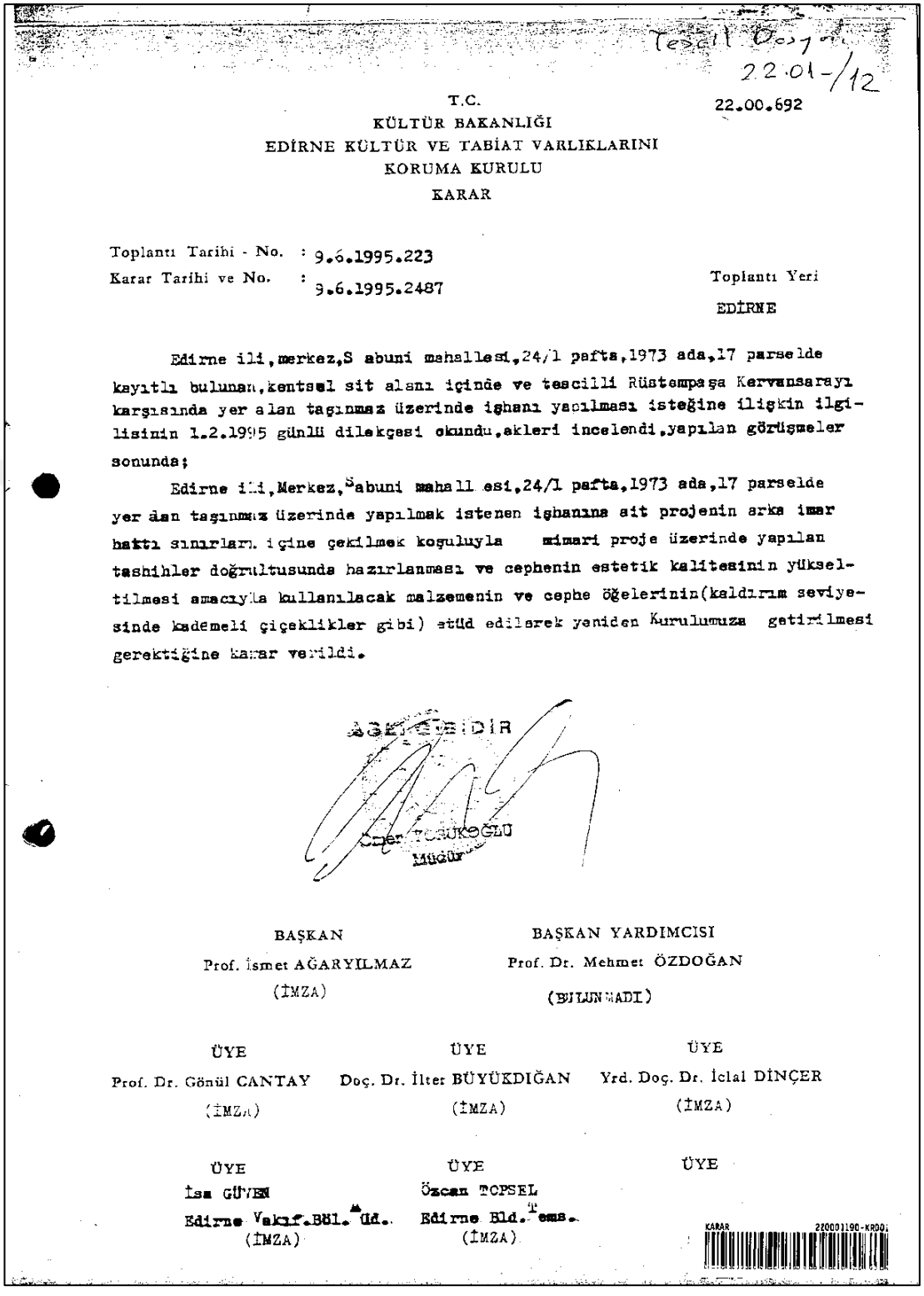

Tescil Dosya
22.01-/12

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
EDİRNE KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU
KARAR

22.00.692

Toplantı Tarihi - No. : 9.6.1995.223
Karar Tarihi ve No. : 9.6.1995.2487

Toplantı Yeri
EDİRNE

Edirne ili,merkez,Sabuni mahallesi,24/1 pafta,1973 ada,17 parselde kayıtlı bulunan,kentsel sit alanı içinde ve tescilli Rüstempaşa Kervansarayı karşısında yer alan taşınmaz üzerinde işhanı yapılması isteğine ilişkin ilgilisinin 1.2.1995 günlü dilekçesi okundu,ekleri incelendi,yapılan görüşmeler sonunda;

Edirne ili,Merkez,Sabuni mahallesi,24/1 pafta,1973 ada,17 parselde yer alan taşınmaz üzerinde yapılmak istenen işhanına ait projenin arka imar hattı sınırları içine çekilmek koşuluyla mimari proje üzerinde yapılan tashihler doğrultusunda hazırlanması ve cephenin estetik kalitesinin yükseltilmesi amacıyla kullanılacak malzemenin ve cephe öğelerinin(kaldırım seviyesinde kademeli çiçeklikler gibi) etüd edilerek yeniden Kurulumuza getirilmesi gerektiğine karar verildi.

AĞRI'DEDİR
Müdür

BAŞKAN
Prof. İsmet AĞARYILMAZ
(İMZA)

BAŞKAN YARDIMCISI
Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN
(BULUNMADI)

ÜYE
Prof. Dr. Gönül CANTAY
(İMZA)

ÜYE
Doç. Dr. İlter BÜYÜKDIĞAN
(İMZA)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. İclal DİNÇER
(İMZA)

ÜYE
İsa GÜVEN
Edirne Vakıf.Böl.Müd.
(İMZA)

ÜYE
Özcan TOPSEL
Edirne Bld.Temsi.
(İMZA)

ÜYE

KARAR 220001190-KROO1

Ek A.20: Edirne Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kurulu 09.06.1995 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi)

Tescil No
22.01.01/12

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
EDİRNE KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU
KARAR

22.00.268

Toplantı Tarihi-No. : 24.5.1996.257
Karar Tarihi ve No. : 24.5.1996.3166

Toplantı Yeri
EDİRNE

24.5.1996 tarihinde,Edirnede yapılan çalışmalar sırasında Rüstempaşa Kervansarayının güney ve batı cephelerinin,ortadaki duvar payesi yanında zeminden başlayıp saçağa kadar gittikçe genişleyen ana beden duvarının çatlamış olduğu ve duvar dokusunun dışa bombelendiği,yapının iç duvar dokusunun da yok ıslak olduğu görülmüştür.

Durumun ilgili kurum ve yetkililerine bildirilmesine ve acilen müdahale edilmesi gerektiğine karar verildi.

Ömer TÜRKOĞLU
Müdür

BAŞKAN
Prof. İsmet AĞARYILMAZ
(İMZA)

BAŞKAN YARDIMCISI
Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN
(BULUNMADI)

ÜYE
Prof. Dr. Gönül CANTAY
(İMZA)

ÜYE
Doç. Dr. İlter BÜYÜKDIĞAN
(İMZA)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. İclal DİNÇER
(BULUNMADI)

ÜYE
Özcan TOKSEL
Edirne Bld. ems.
(İMZA)

ÜYE
İsa GÜVEN
Edirne Vakıf.Böl.Müd.
(İMZA)

ÜYE

KARAR 220001190-KR002

Ek A.21: Edirne Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kurulu 24.05.1996 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi)

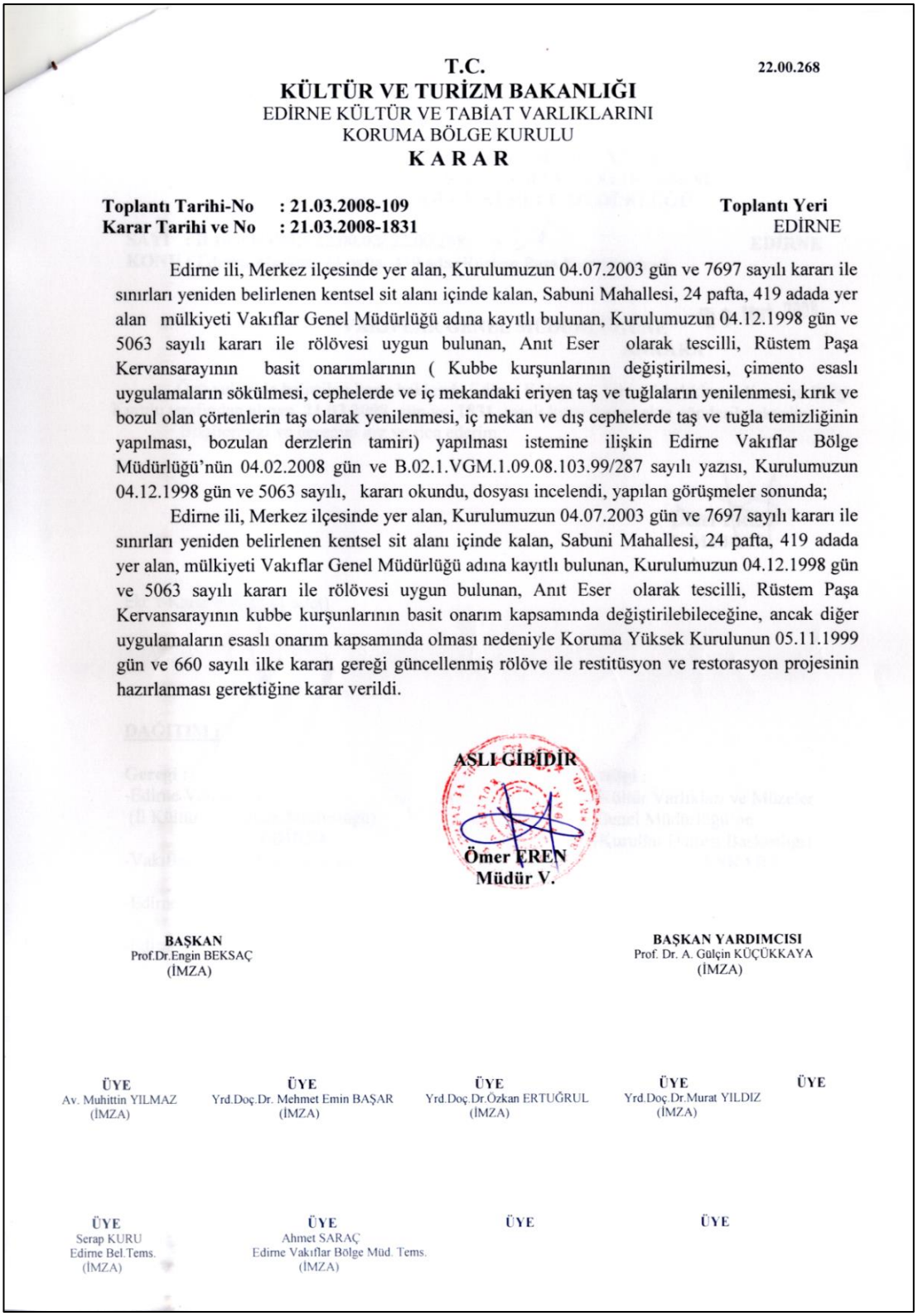

T.C. 22.00.268

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

EDİRNE KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA BÖLGE KURULU

K A R A R

Toplantı Tarihi-No : 21.03.2008-109 **Toplantı Yeri**
Karar Tarihi ve No : 21.03.2008-1831 EDİRNE

Edirne ili, Merkez ilçesinde yer alan, Kurulumuzun 04.07.2003 gün ve 7697 sayılı kararı ile sınırları yeniden belirlenen kentsel sit alanı içinde kalan, Sabuni Mahallesi, 24 pafta, 419 adada yer alan mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü adına kayıtlı bulunan, Kurulumuzun 04.12.1998 gün ve 5063 sayılı kararı ile rölövesi uygun bulunan, Anıt Eser olarak tescilli, Rüstem Paşa Kervansarayının basit onarımlarının (Kubbe kurşunlarının değiştirilmesi, çimento esaslı uygulamaların sökülmesi, cephelerde ve iç mekandaki eriyen taş ve tuğlaların yenilenmesi, kırık ve bozul olan çörtenlerin taş olarak yenilenmesi, iç mekan ve dış cephelerde taş ve tuğla temizliğinin yapılması, bozulan derzlerin tamiri) yapılması istemine ilişkin Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 04.02.2008 gün ve B.02.1.VGM.1.09.08.103.99/287 sayılı yazısı, Kurulumuzun 04.12.1998 gün ve 5063 sayılı, kararı okundu, dosyası incelendi, yapılan görüşmeler sonunda;

Edirne ili, Merkez ilçesinde yer alan, Kurulumuzun 04.07.2003 gün ve 7697 sayılı kararı ile sınırları yeniden belirlenen kentsel sit alanı içinde kalan, Sabuni Mahallesi, 24 pafta, 419 adada yer alan, mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü adına kayıtlı bulunan, Kurulumuzun 04.12.1998 gün ve 5063 sayılı kararı ile rölövesi uygun bulunan, Anıt Eser olarak tescilli, Rüstem Paşa Kervansarayının kubbe kurşunlarının basit onarım kapsamında değiştirilebileceğine, ancak diğer uygulamaların esaslı onarım kapsamında olması nedeniyle Koruma Yüksek Kurulunun 05.11.1999 gün ve 660 sayılı ilke kararı gereği güncellenmiş rölöve ile restitüsyon ve restorasyon projesinin hazırlanması gerektiğine karar verildi.

ASLI GİBİDİR
Ömer EREN
Müdür V.

BAŞKAN
Prof.Dr.Engin BEKSAÇ
(İMZA)

BAŞKAN YARDIMCISI
Prof. Dr. A. Gülçin KÜÇÜKKAYA
(İMZA)

ÜYE
Av. Muhittin YILMAZ
(İMZA)

ÜYE
Yrd.Doç.Dr. Mehmet Emin BAŞAR
(İMZA)

ÜYE
Yrd.Doç.Dr.Özkan ERTUĞRUL
(İMZA)

ÜYE
Yrd.Doç.Dr.Murat YILDIZ
(İMZA)

ÜYE

ÜYE
Serap KURU
Edirne Bel.Tems.
(İMZA)

ÜYE
Ahmet SARAÇ
Edirne Vakıflar Bölge Müd. Tems.
(İMZA)

ÜYE

ÜYE

Ek A.22: Edirne Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kurulu 21.03.2008 tarihli kararı (Vakıflar Arşivi)

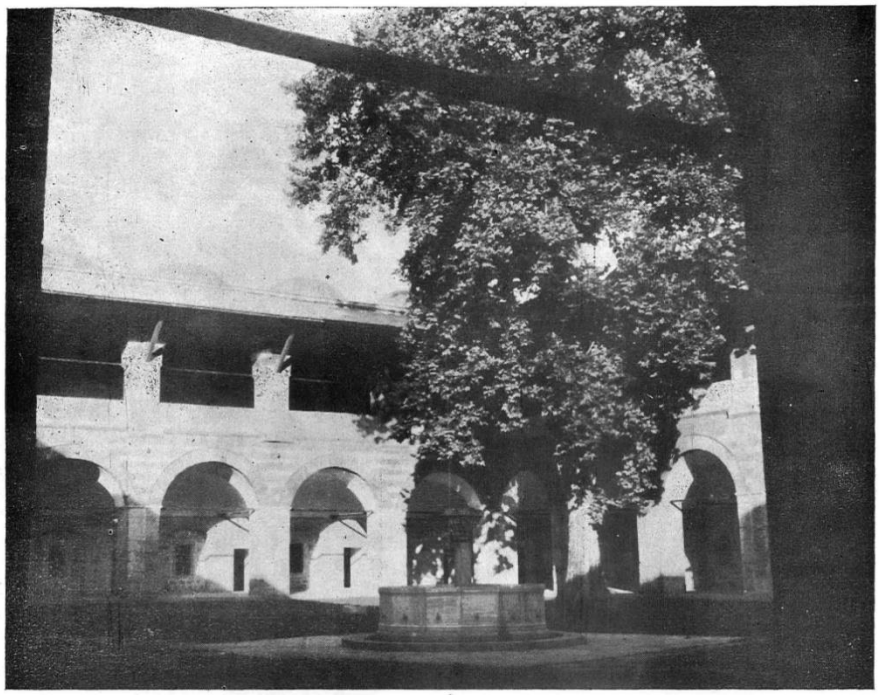

Büyük avludan görünüş

rüstempaşa kervansarayı turistik hoteli

edirne

TÜRKİYE VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ İNŞAAT FEN HEYETİ

Edirneye giriş yoluna hâkim bir yerde bulunan Kervansaray XVI. yüzyıl ikinci yarısında 1561 yıllarında Kanuni Sultan Süleymanın Sadrazamı Rüstem Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır.

Yalnız küçük avluyu çevreleyen ilâve kısmın mimarı bilinmemektedir.

Harab olan Kervansarayda, Vakıflar Genel Müdürlüğü 1960 yılında restorasyon çalışmalarına başlamıştır. Bilhassa eserin arka cephesi çok harap olduğundan 1961 yılında bu kısım betonarme çerçevelerle takviye edilerek eserin onarımına devam edilmiştir.

1967 yılından itibaren de; Kervansarayın turistik bir otel olarak kullanılacağı düşünülerek proje çalışmalarına geçilmiştir. Prensip olarak, eserin yapısına müdahale etmiyen tertipler bulunmağa çalışmıştır.

Günün anlayışına uygun şekilde tanzim edilen projelerin tatbikatında çeşitli problemlerle karşılaşılmıştır. Genellikle tesisat e'emanları galeri de kanallar içinde saklanmıştır. Odalarda yapılan banyoların havalandırmaları ile tesisatın havalığı, her odada bulunan ocak (başmak) bacalarına duvarda açılan kanallar vasıtasıyle bağlanmıştır. Bu suretle eserin bir bütün olarak görünüşü ve karakterini bozmayacak tedbirler alınmasına çalışılmıştır.

Kervansaray 75 adet banyolu oda, 140 kişilik lokanta, 75 kişilik bar ile dinlenme odaları ve servisleri bulunan bir otel haline getirilmiştir.

Ayrıca Kervansarayın uygun bir yerinde iki odada Tipik Türk hamamı yapılmıştır. Hamamın alttan serpantin ile ısınması düşünülmüştür.

Otel kaloriferli olup, her odada telefon, çağırma ve dinleme tesisatı yapılmıştır. Odalar büyük kısım 4 X 4.00 m. Küçük kısımda ise 3 X 3.00 m. eb'adındadır. Oda içlerine 1.20 genişliğinde banyo üniteleri yerleştirilmiştir. Otelde çeşitli renkler kullanılmaktan kaçınılarak her taraf beyaz renkli badana ile boyanmıştır.

70

Ek A.23: Restorasyon raporu (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi)

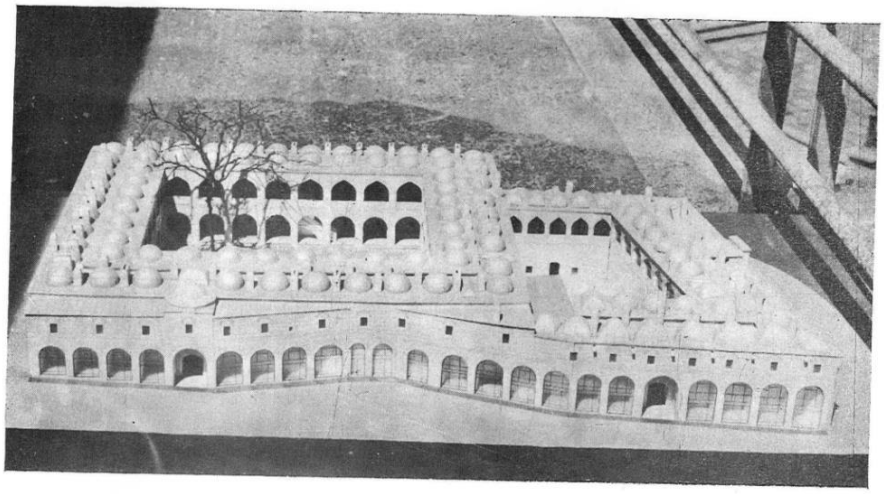

Maket

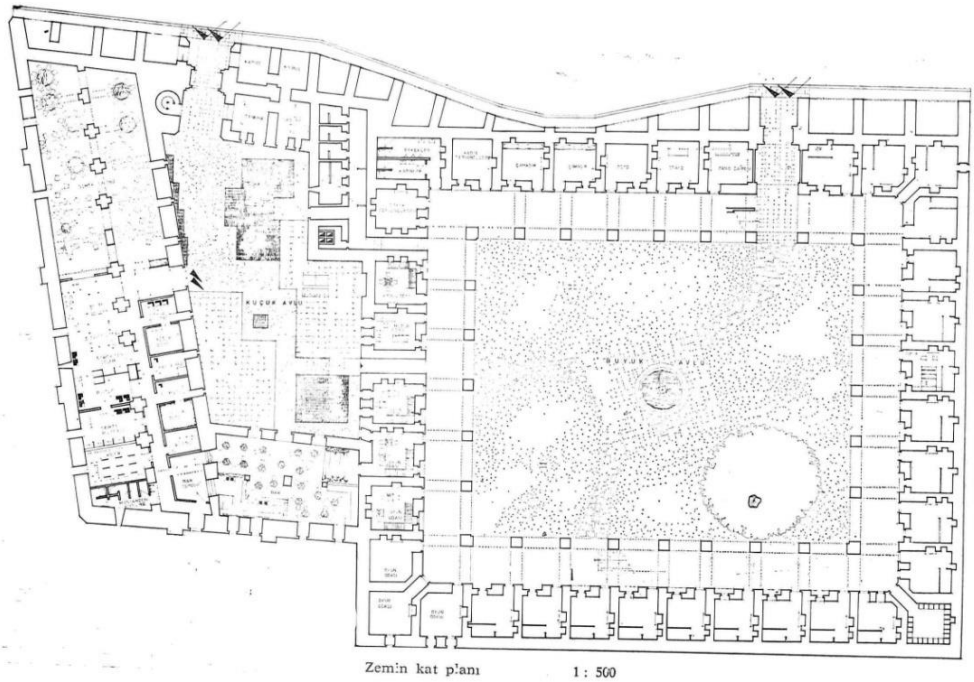

Zemin kat planı 1 : 500

71

Ek A.23: Restorasyon raporu (devamı) (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi)

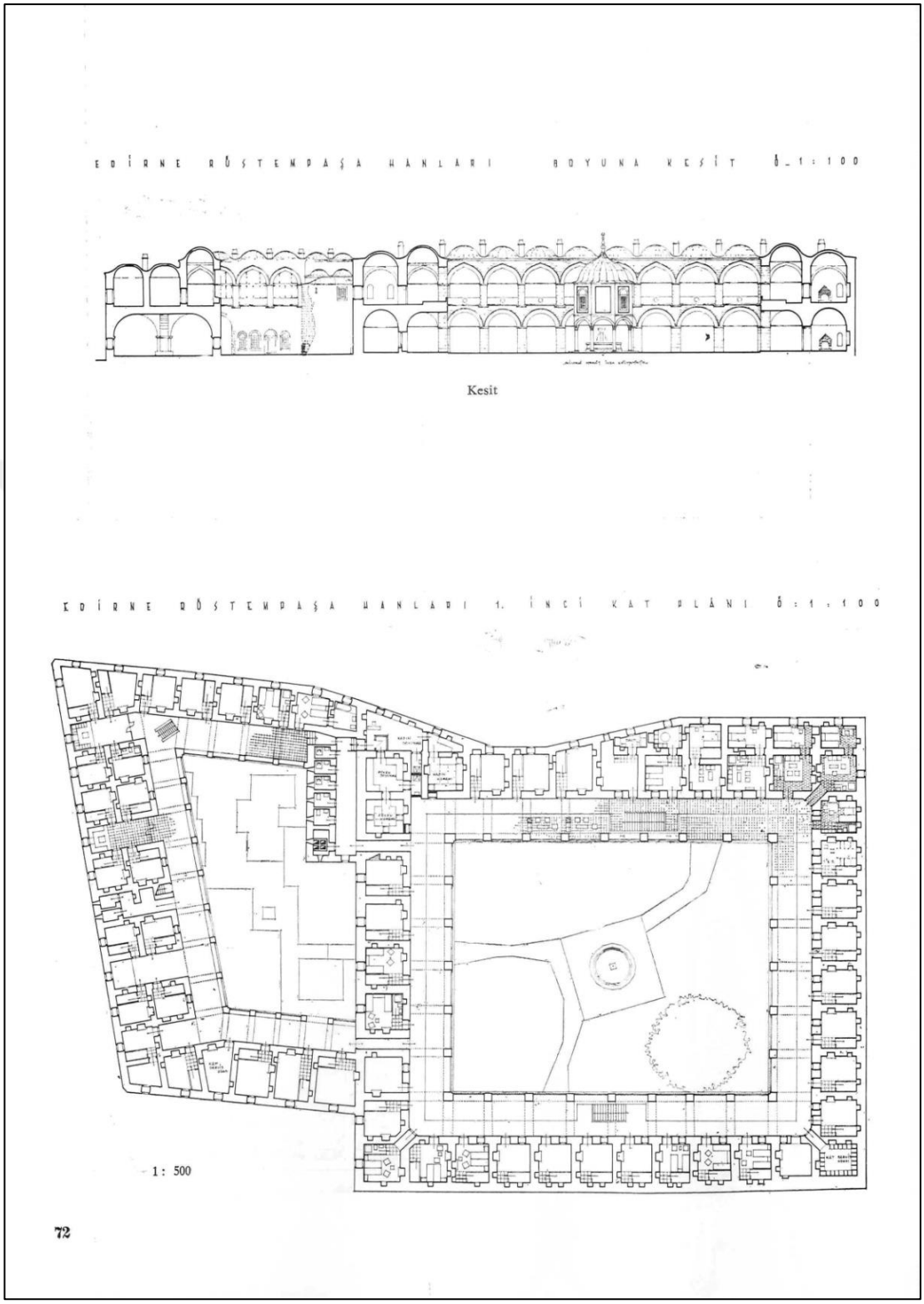

Ek A.23: Restorasyon raporu (devamı) (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi)

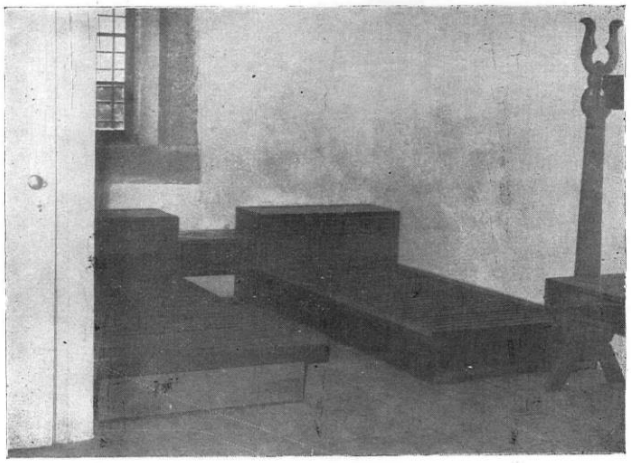

Bir yatak odasının görünüşü, kesit ve planı

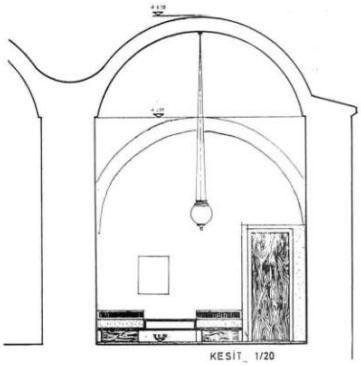

KESİT_ 1/20

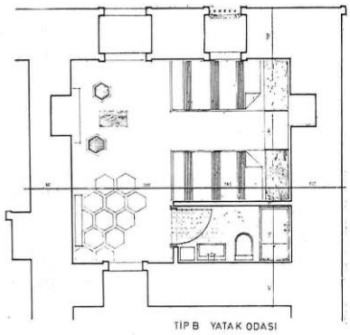

TİP B YATAK ODASI

Bar kısmında, kakma bakırdan lâle potifli pano ile kaplı olan bar bankosu salona hakim bir yerde p'ânlanmış olup bar küçük kemerli bir kapı ile avluya açılmaktadır. Ayrıca merdivenli bir geçitle bara bağlı 6 adet dinlenme odalarına geçilmektedir.

Revak maha'lerine açılan bu odalarda şark köşeleri düşünülmüştür.

Lokanta, zamanında deve ahırı olarak kullanıldığı söylenen kısımda yapılmıştır. Küçük avludan geniş saçaklı bir kapıdan giri'mektedir. Küçük avlunun zemini altında 70 m² lik Kazan dairesi yapılmıştır. Ayrıca kazan dairesi yanında 2 adet 25 tonluk su deposu ile 2 adet Fuel - Oil deposu ilâve edilmiştir. Avluda bahçe tanziminde derzleri çim kap'ı küfeli taşı yo'lar ile bunları çevreleyen çim kaplı sahalar tertip edilmiştir.

Büyük avlu tanziminde ise, kayan taşı ile Sadırvana bağlanan üç yol yapılmıştır. Burada avlu çevresinin görünüşünü bozacak tanzimden kaçınılarak basit bir plâna gidilmiştir. 1877 - 1878 Osmanlı - Rus Harbinde yıkılan ve Avlunun ortasında bulunan Rüstempaşa Mescidini ihya etmek mümkün olamamıştır. Zira yapılan kazılarda, ancak mescid'n döşemesi tesbit edilebilmiştir. Herhangi bir ayak izine veya üst yapısına ait parçalara rastlanmamıştır.

73

Ek A.23: Restorasyon raporu (devamı) (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi)

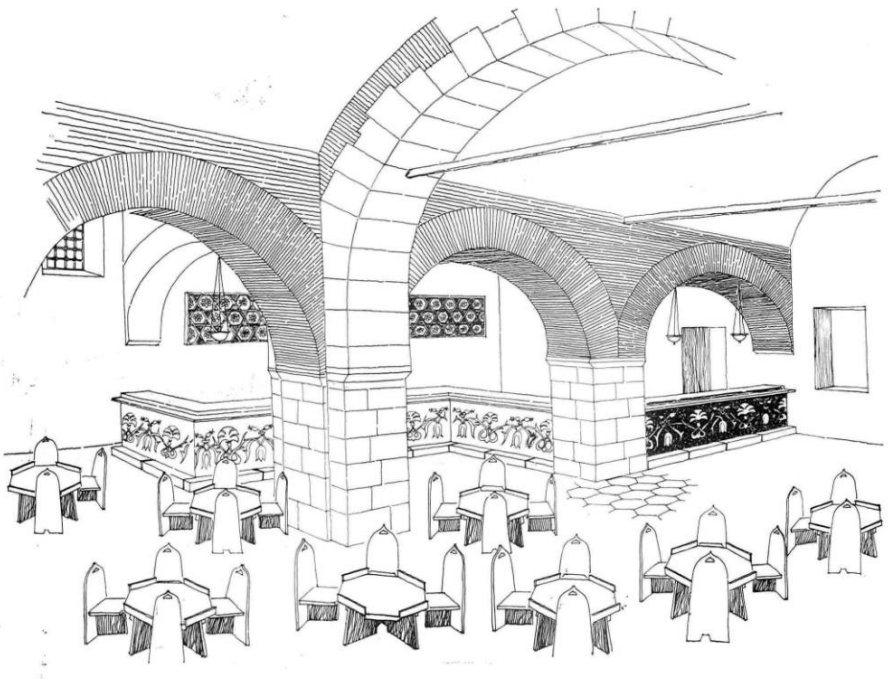

Perspektiv Y. Mimar Ertan Çakırlar

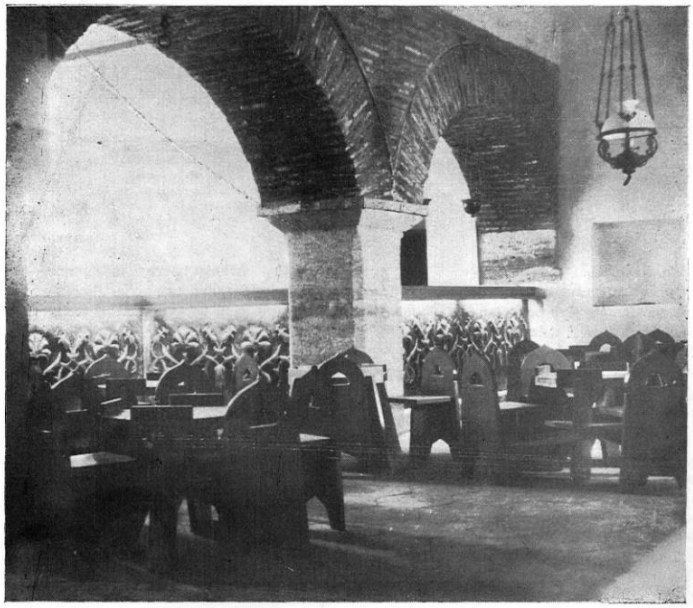

Lokanta ve
servis kısımları

74

Ek A.23: Restorasyon raporu (devamı) (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi)

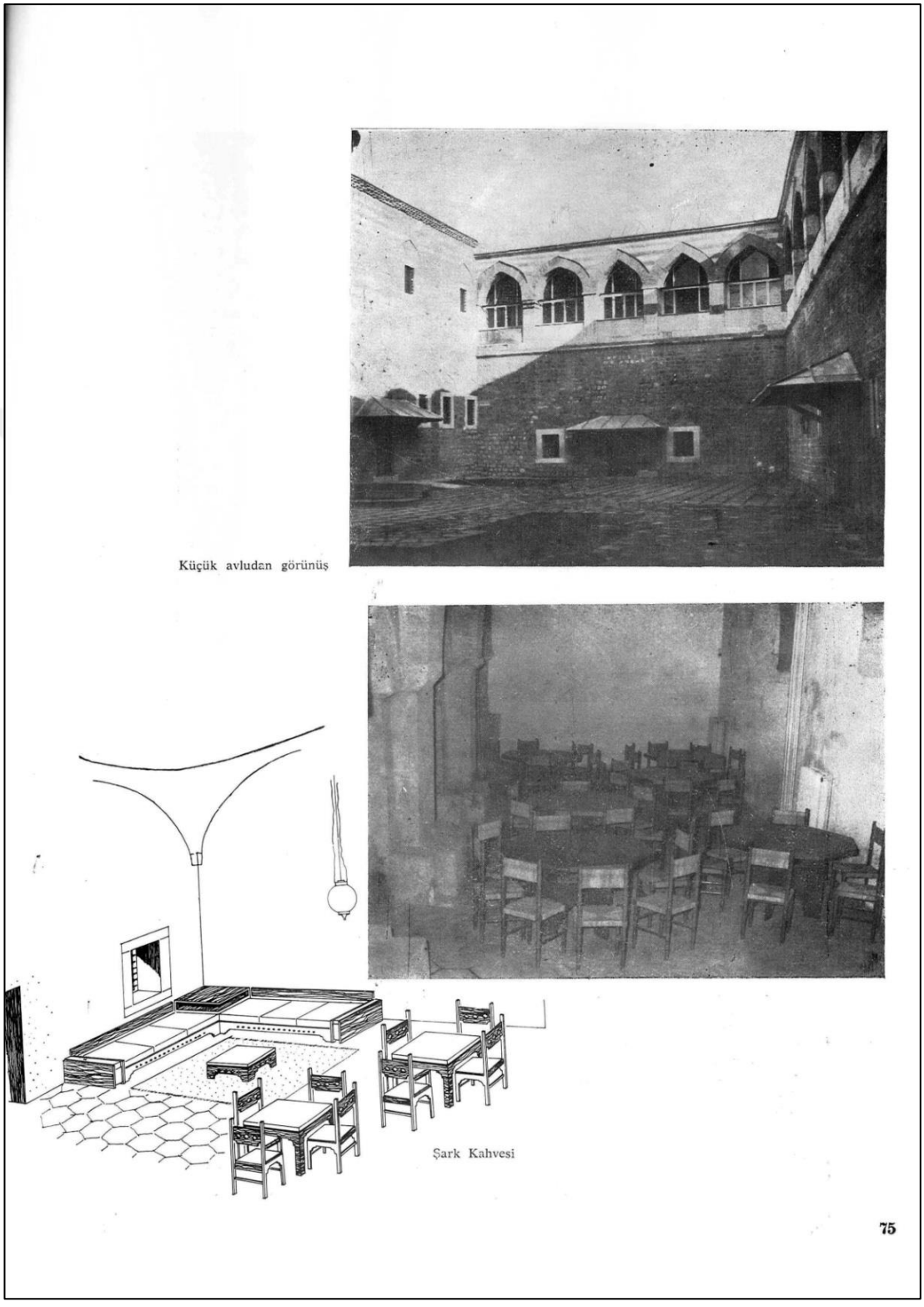

Ek A.23: Restorasyon raporu (devamı) (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi)

EK B. FOTOĞRAFLAR

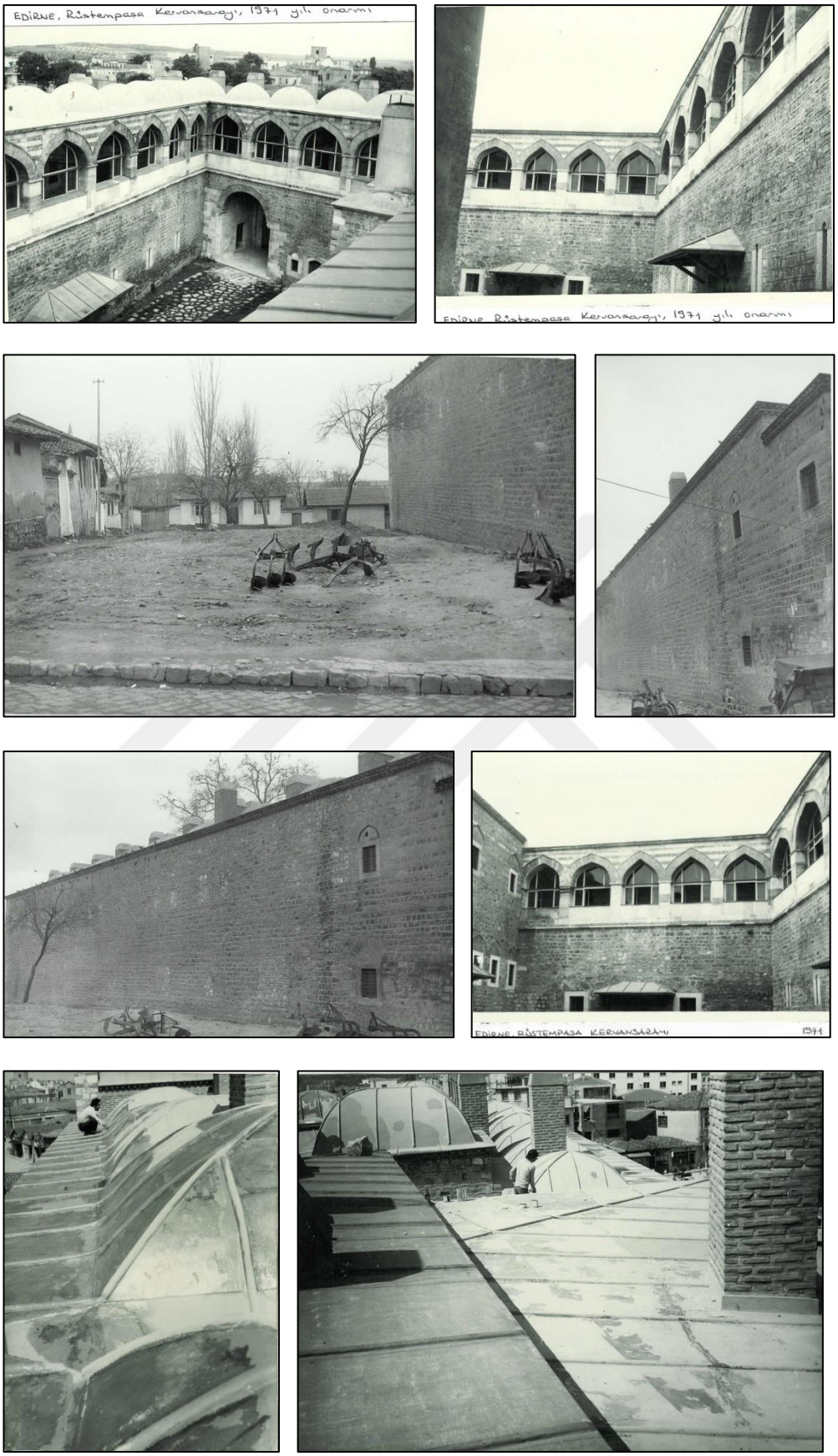

Ek B.1: 1971 yılına ait fotoğraflar (Vakıflar Arşivi)

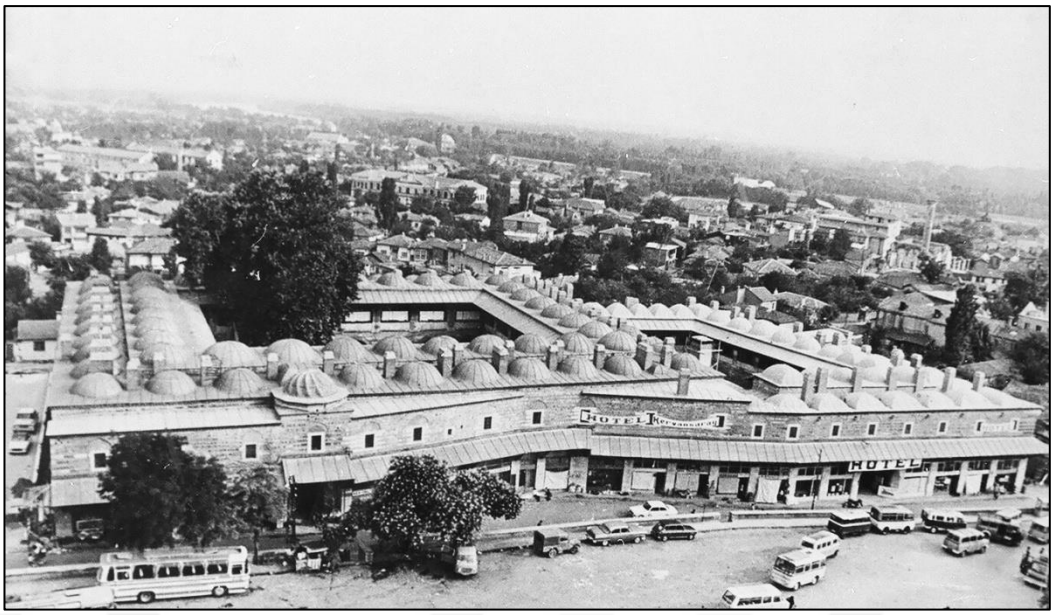

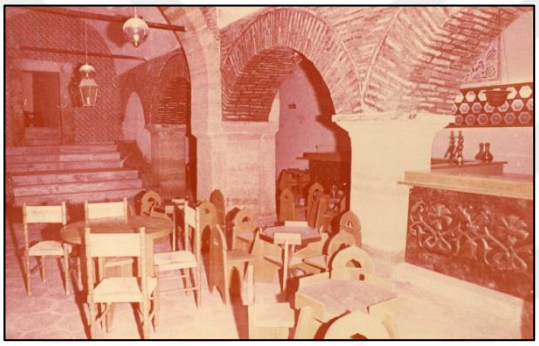

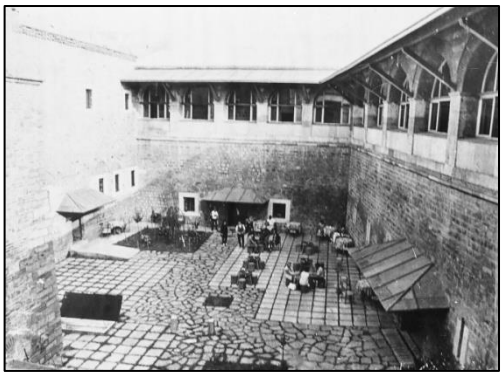

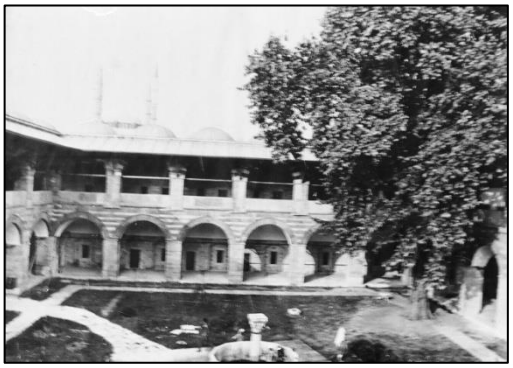

Ek B.2: 1973 yılına ait fotoğraflar (Vakıflar Arşivi)

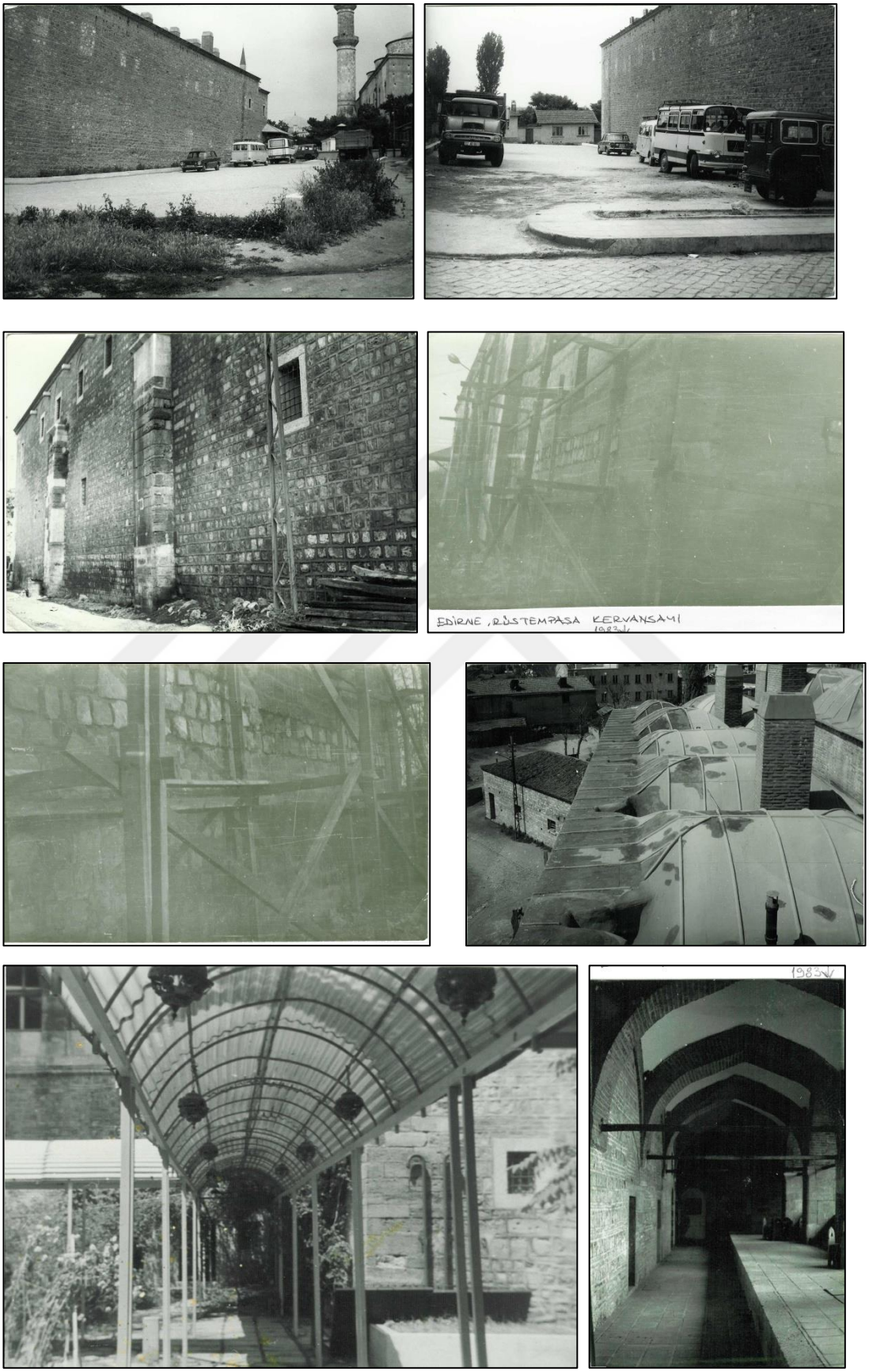

Ek B.3: 1983 yılına ait fotoğraflar (Vakıflar Arşivi)

EK C. ÇİZİMLER

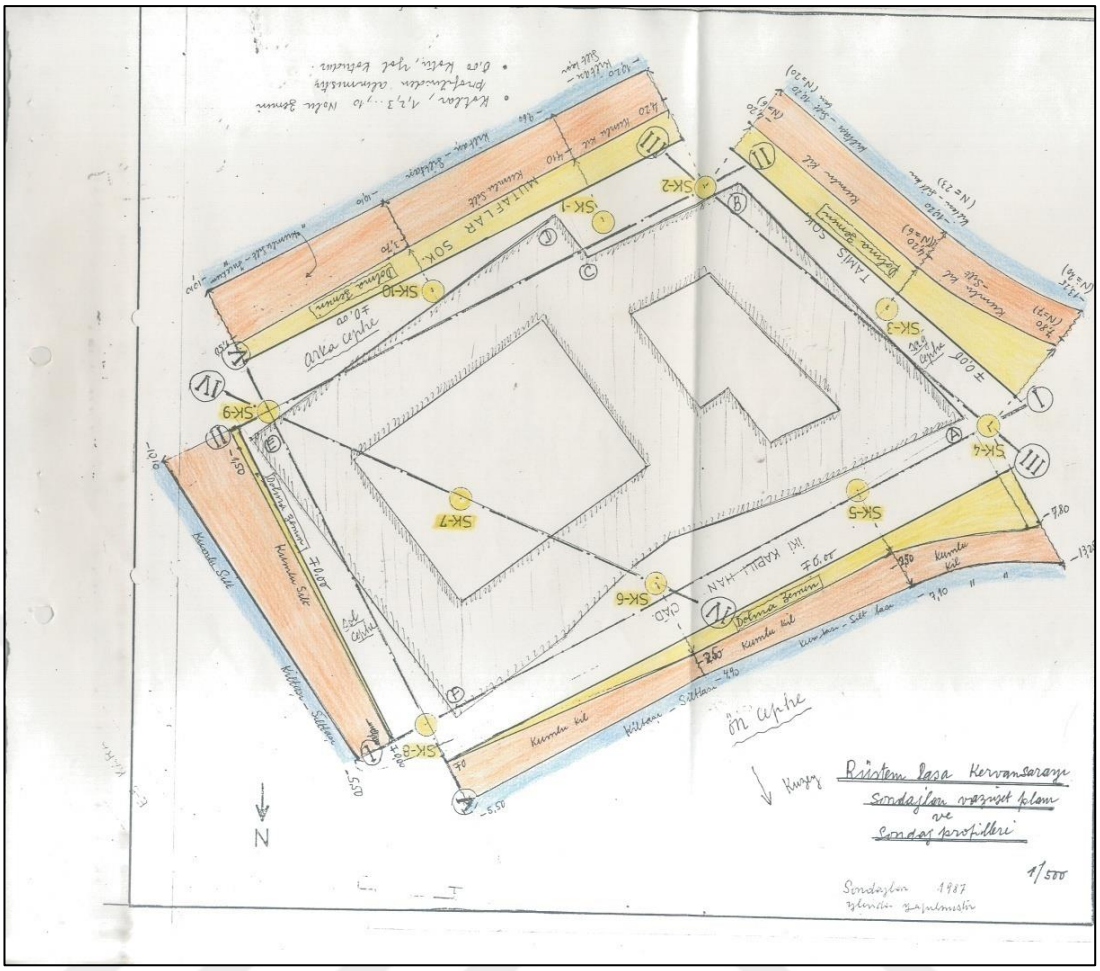

Ek C.1: Restorasyon projesi, vaziyet analizi (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi)

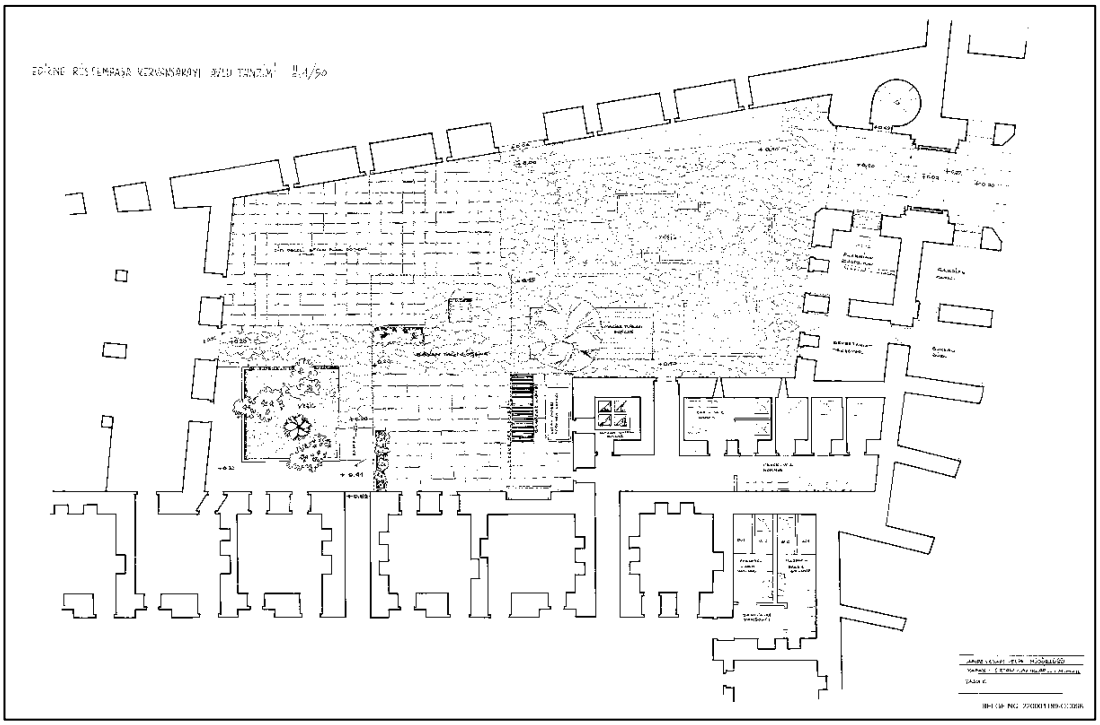

Ek C.2: Restorasyon projesi, zemin kat planı (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi)

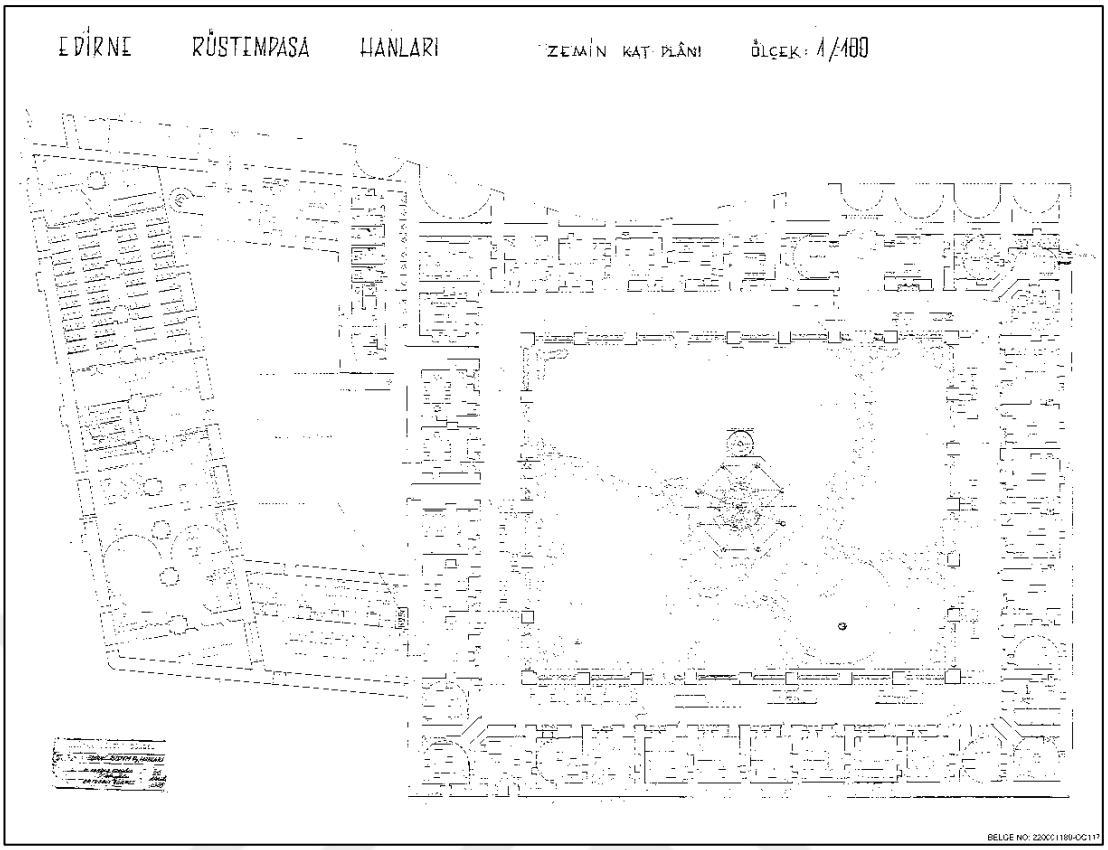

Ek C.3: Restorasyon projesi, zemin kat planı (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi)

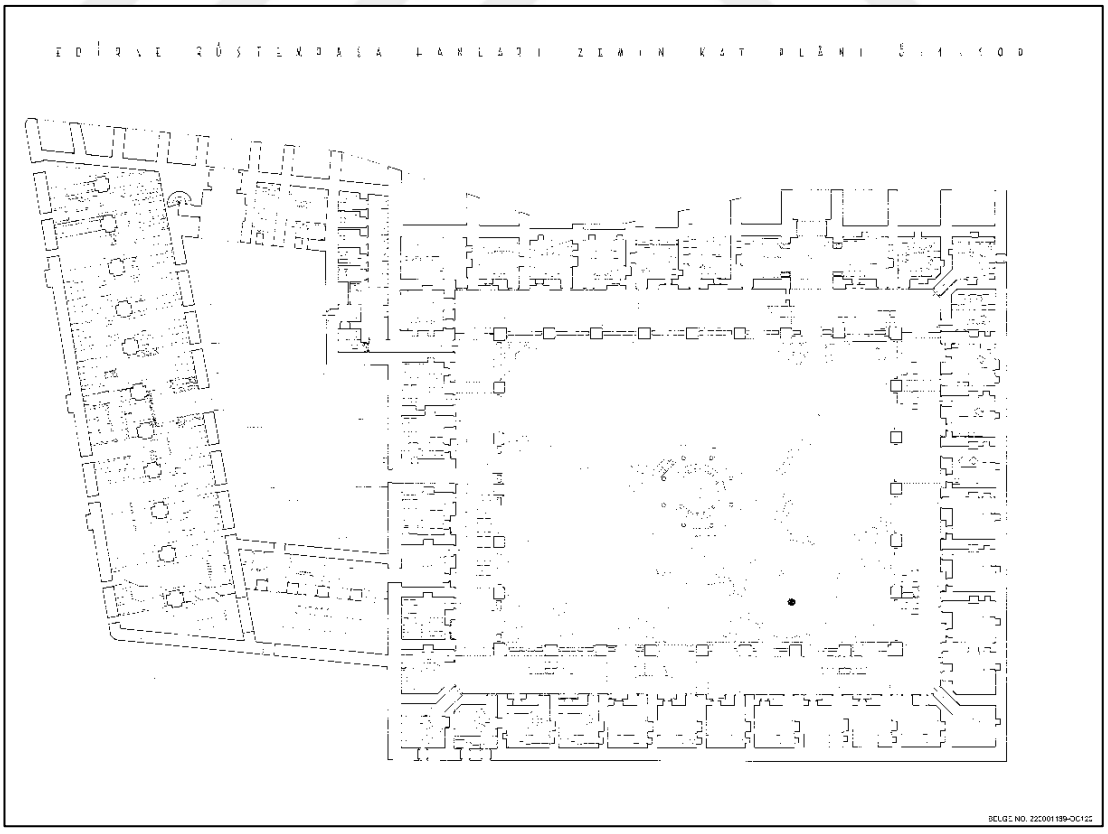

Ek C.4: Restorasyon projesi, zemin kat planı (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi)

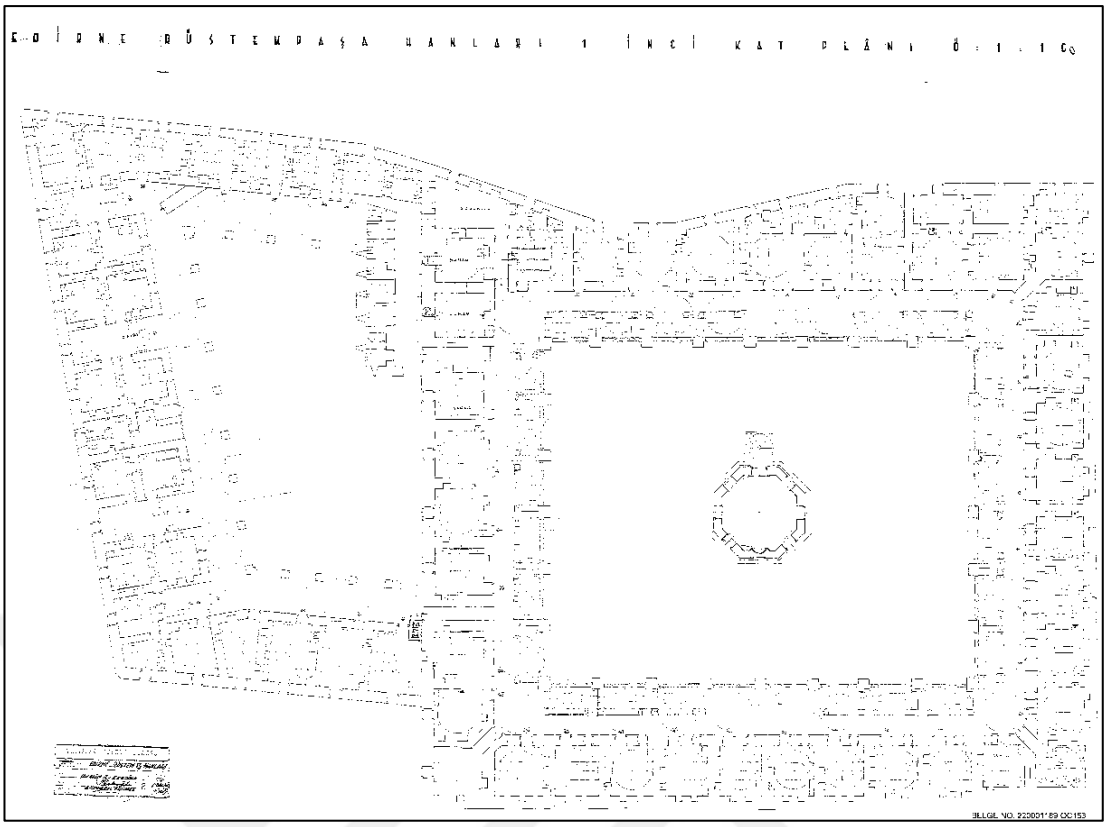

Ek C.5: Restorasyon projesi, 1. kat planı (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi)

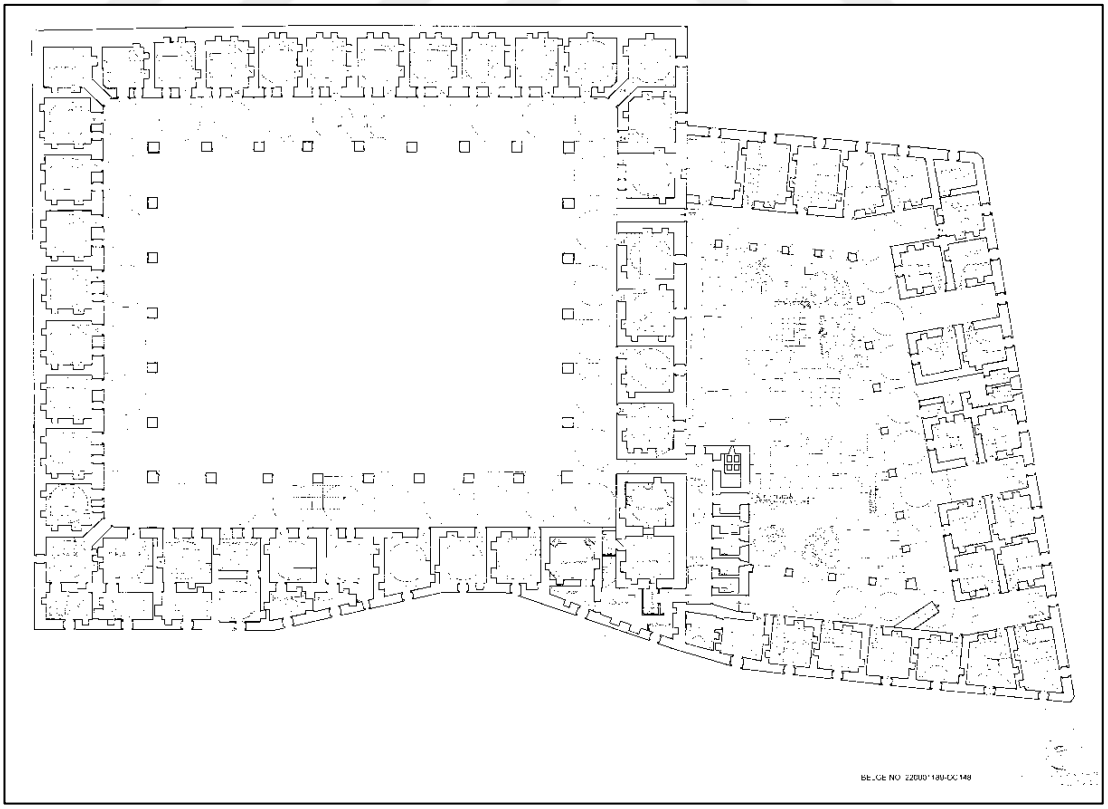

Ek C.6: Restorasyon projesi, 1. kat planı (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi)

Ek C.7: Restorasyon projesi, kesit (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi)

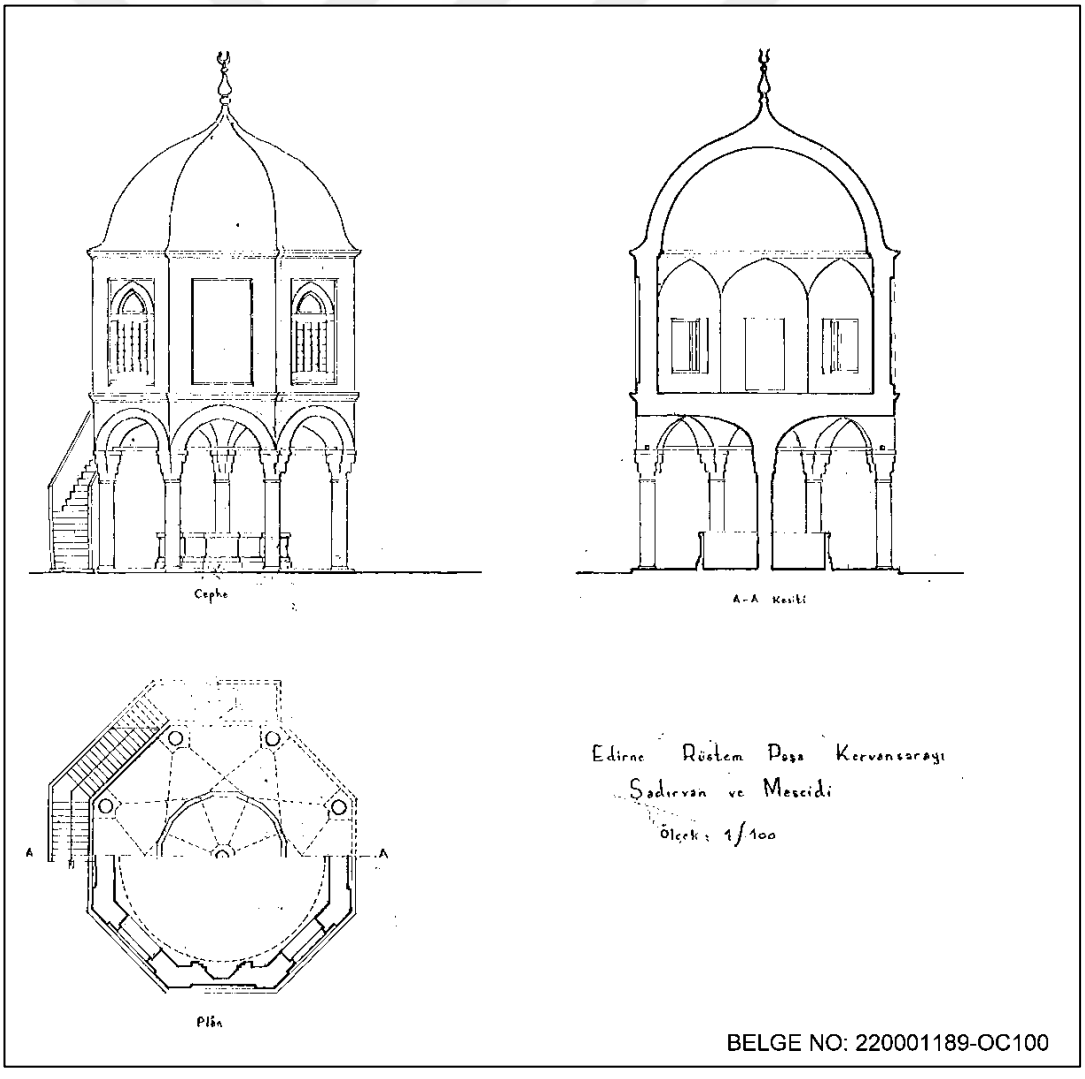

Ek C.8: Restorasyon projesi, köşk mescit (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi)

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANA BİLİM DALI

EDİRNEDEKİ 15. VE 16.YÜZYIL HAN VE KERVANSARAYLARI'NIN MİMARİSİ VE ONARIM SORUNLARI.

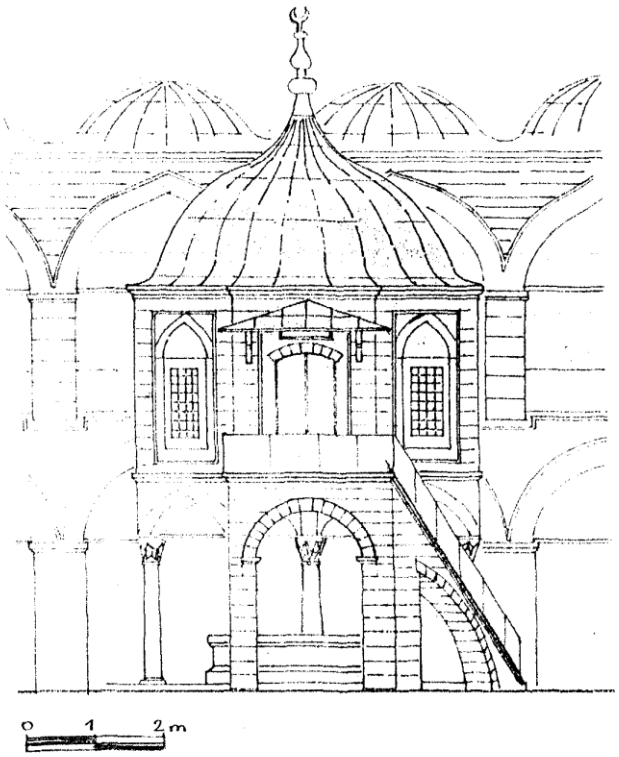

ÇİZİM.V.III.11.22-ŞADIRVANLI KÖŞK MESCİDİN RESTİTÜSYON, GÖRÜNÜŞÜ (E.T.K.V.K.K. DOSYASINDAN.).

Ek C.9: Restorasyon projesi, köşk mescit (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi)

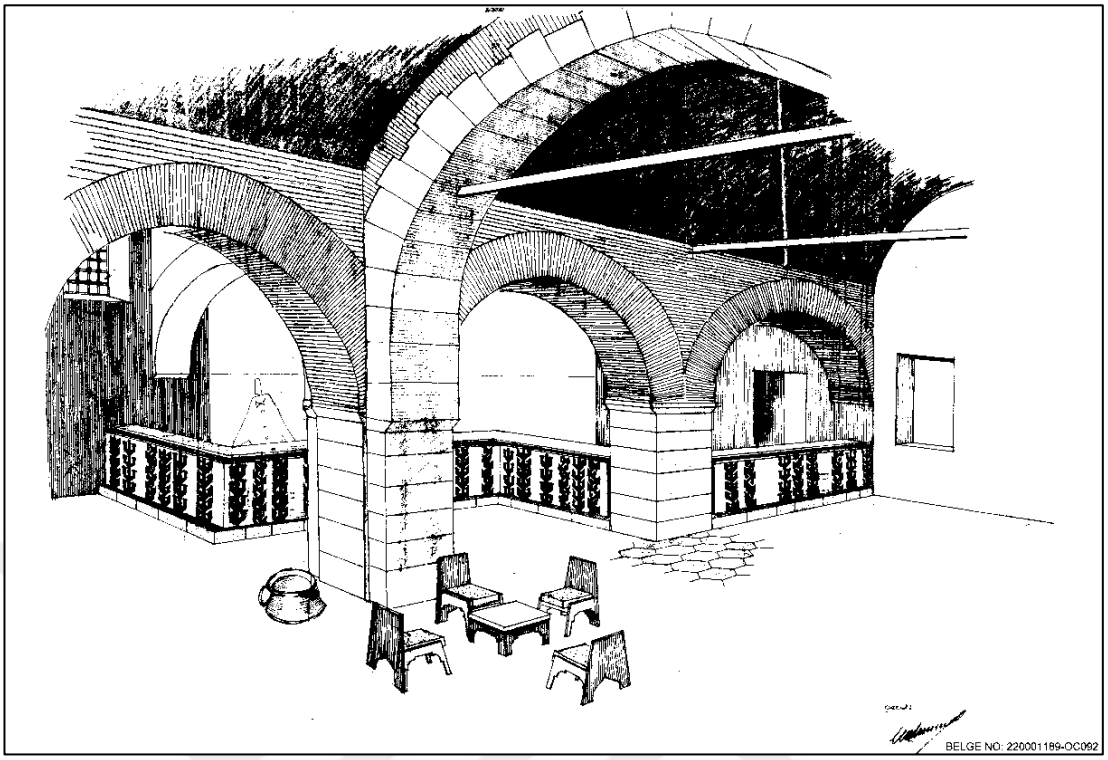

Ek C.10: Restorasyon projesi, bar (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi)

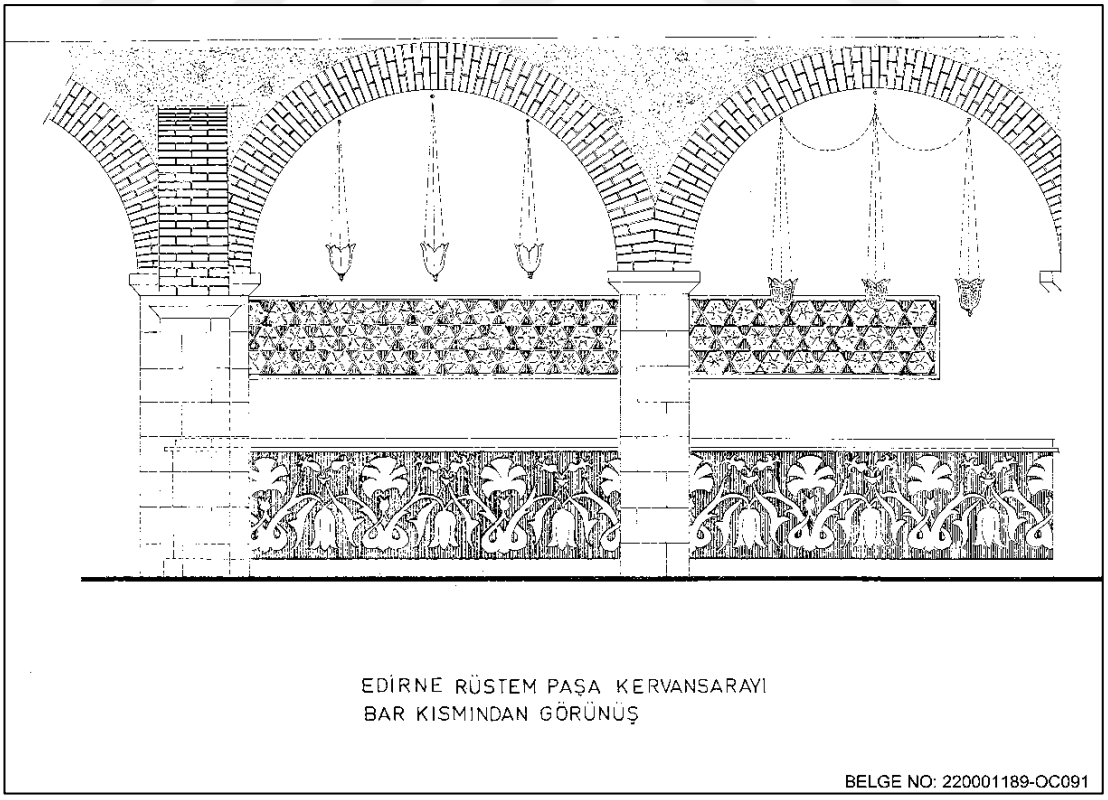

Ek C.11: Restorasyon projesi, bar (Çakırlar, E. Vakıflar Arşivi)

Ek C.12: 1830 tarihli köşk mescit çizimi (Vakıflar Arşivi)

ÖZGEÇMİŞ

1982 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlk orta ve lise öğrenimini 1999 yılında Bursa'da, üniversite öğrenimini 2006 yılında Balıkesir'de tamamladı. 2004 yılında Altınoluk Belediyesi'nde "restorasyon bürosu" bünyesinde çalışmaya başladı. 1 yıl belediyede çalıştıktan sonra 2005 yılında özel sektöre geçti. 2010 yılına kadar Altınoluk, Bursa ve İstanbul'da çeşitli firmalarda çalıştıktan sonra 2010 yılı itibariyle kendi işini yapmaya başladı. Halen İstanbul'da kendi işini yapmaktadır.